LWOWSKA BIBLJOTEKA SLAWISTYCZNA
TOM ÓSMY

TADEUSZ LEHR-SPŁAWIŃSKI

GRAMATYKA POŁABSKA

Z LWOWSKIEJ BIBLJOTEKI SLAWISTYCZNEJ

ukazały się:

Tom 1. Stanisław Słoński: Wybór tekstów staro-słowiańskich

Tom 2. Jan St. Bystroń: Wstęp do ludoznawstwa polskiego

Tom 3. Jan Czekanowski: Wstęp do historji Słowian

Tom 4. Jan St. Bystroń: Nazwiska polskie

Tom 5. Jan Łoś: Krótka gramatyka historyczna języka polskiego

Tom 6. Kazimierz Tymieniecki: Społeczeństwo Słowian lechickich

Tom 7. Witold Taszycki: Wybór tekstów staro-polskich XVI—XVIII wieku

Tom 8. Tadeusz Lehr-Spławiński: Gramatyka połabska

w druku:

Jan Czekanowski: Zarys antropologji Polski

Kazimierz Nitsch: Zbiór polskich tekstów gwarowych

Stefan Wierczyński: Wybór tekstów staropolskich (od najstarszych do w. XVI)

w przygotowaniu:

Franciszek Bujak: Osadnictwo polskie

Jan Dąbrowski: Dziejopisarstwo polskie

Eugenjusz Frankowski: Strój ludu polskiego

Tadeusz Lehr-Spławiński: Gramatyka małoruska

Stanisław Wędkiewicz: Wstęp do filologji rumuńskiej dla slawistów

LWOWSKA BIBLJOTEKA SLAWISTYCZNA

WYDAWANA NAKŁADEM K. S. JAKUBOWSKIEGO WE LWOWIE

POD REDAKCJĄ

FRANCISZKA BUJAKA, JANA CZEKANOWSKIEGO,

TADEUSZA LEHRA-SPŁAWIŃSKIEGO

PROFESORÓW UNIWERSYTETU JANA KAZIMIERZA WE LWOWIE

TOM ÓSMY

TADEUSZ LEHR-SPŁAWIŃSKI

GRAMATYKA POŁABSKA

Z DRUKARNI UNIWERSYTETU POZNAŃSKIEGO
POD ZARZĄDEM JÓZEFA WINIEWICZA

TADEUSZ LEHR-SPŁAWIŃSKI

GRAMATYKA POŁABSKA

LWÓW 1929
NAKŁAD I WŁASNOŚĆ K. S. JAKUBOWSKIEGO
SPÓŁKI Z OGR. ODP.

WSZYSTKIE PRAWA ZASTRZEŻONE

PRZEDMOWA.

Język połabski jest jedynym w szerszej mierze dla badań dostępnym przedstawicielem narzeczy, jakiemi mówiły niegdyś szczepy słowiańskie zamieszkałe na przestrzeni między Odrą, Łabą a wybrzeżem morskiem. Już z tego powodu studjum tego języka ma pierwszorzędne znaczenie dla językoznawstwa słowiańskiego. Nadto zaś połabszczyzna, jako jedno z najbliższych językowi polskiemu ogniw w łańcuchu pokrewieństwa narzeczy słowiańskich, stanowi bardzo ważny materjał dla oparcia na szerszem tle badań nad naszym językiem ojczystym. Z tego więc względu studjum połabszczyzny nie powinno być obojętne dla ogółu polonistów-językoznawców. Motywy te znajdują w świecie naukowym coraz więcej zrozumienia, czego dowodzi fakt, że w ostatniem dziesięcioleciu zainteresowanie badaniami nad językiem połabskim wzmogło się znacznie, jak widać z ustawicznego rozrostu literatury naukowej dotyczącej tego przedmiotu [1]). W tych warunkach daje się coraz więcej odczuwać potrzeba zestawienia całokształtu wiadomości, jakie w obecnej chwili o budowie języka połabskiego posiadamy — a to

[1]) Do wymienionej na str. 21—2 nowszej literatury dodać należy prace, które wyszły w czasie druku tej książki i nie mogły już być w niej uwzględnione:

F. Lorentz Polabisches. Zeitschrift für slav. Philol. III, 58—60. 313— 326. N. Trubetzkoj Zur Quellenkunde des Polabischen. Zeitschrift für slav. Philol. III 326—364. F. Lorentz Polabisches *oi* aus urslav. *o*. Zeitschrift für slavische Philologie IV 59—61. — Nadto zaś w druku w czasopiśmie „Slavia Occidentalis" t. VIII., znajdują się prace moich uczniów: W. Kuraszkiewicz Zamykające zgłoskę *j* i *v* w języku połabskim. T. Milewski Przyczynki do dziejów języka połabskiego. T. Milewski Zastępstwo prasłow. *o* w języku połabskim.

tem bardziej, że od ukazania się jedynej dotychczas gramatyki tego języka napisanej, przez Augusta Schleichera, minęło już z górą lat pięćdziesiąt. Potrzebie tej ma zadość uczynić niniejsza książka. Ma ona za sobą już swojego rodżaju historję, tak charakterystyczną dla warunków pracy naukowej ostatniego dziesięciolecia, że warto poświęcić jej tu kilka słów.

Pracę nad językiem połabskim rozpocząłem w jesieni 1914 r. w Zakopanem, bawiąc tam zdala od normalnego warsztatu pracy, jako ewakuowany z zagrożonego oblężeniem Krakowa. Pierwotnie chodziło mi tylko o zdanie sobie sprawy z połabskiego systemu akcentuacyjnego, który interesował mnie w związku z rozpoczętemi jeszcze przed wybuchem wojny studjami akcentologicznemi. Wkrótce jednak przekonawszy się, że badanie akcentuacji połabskiej wymaga gruntownego przestudjowania całego materjału językowego połabskiego, plan pierwotny rozszerzyłem i zabrałem się do opracowania najpierw głosowni a potem i morfologji połabskiej. Pierwszy rzut gramatyki był gotów już z wiosną 1917 r. i w lipcu tegoż roku został przedstawiony na posiedzeniu Wydziału Filologicznego Akademji Umiejętności w Krakowie. (Por. Sprawozdanie z posiedzeń Akademji Umiejętności w Krakowie, z r. 1917, miesiąc lipiec). Wówczas jednak wskutek trudności wywołanych wojną druk nie mógł przyjść do skutku, praca zresztą sama wymagała jeszcze pewnych uzupełnień i studjów dodatkowych. Projekt wydania jej w Warszawie w organizowanej wówczas przez Tytusa Benniego „Bibljotece lingwistycznej" nie dał się urzeczywistnić z tych samych co w Krakowie przyczyn. Gdy w r. 1920 w świeżo otwartym Uniwersytecie Poznańskim powstał „Instytut Zachodnio-słowiański", poświęcony specjalnie badaniom nad językami i przeszłością zachodniej Słowiańszczyzny, „Gramatyka połabska" została włączona do wydawnictw, objętych jego programem. Wówczas też (1920—21 r.) przeprowadziłem nową redakcję całej książki, skracając ją znacznie przez usunięcie wszelkich wywodów porównawczo-językowych i ograniczając się niemal wyłącznie do opisowego przedstawienia budowy języka połabskiego z zachowaniem tylko koniecznego tła porównawczego. I teraz

jednak w związku z kryzysem finansowym Państwa brak potrzebnych funduszów spowodował dalsze opóźnienie wydania. Starania podjęte ze strony Instytutu w Kasie im. Mianowskiego w Warszawie o poparcie finansowe wydawnictwa, choć w zasadzie uwieńczone pomyślnym wynikiem, nie dawały również widoków rychłej realizacji wydania. Ostatecznie dzięki ofiarnej inicjatywie wydawcy „Lwowskiej Bibljoteki Slawistycznej" ś. p. Kazimierza Jakubowskiego druk rozpoczął się w jesieni 1926 r. i trwał — wskutek trudności typograficznych — prawie dwa lata, tak że „Gramatyka połabska" dopiero obecnie, w dziesięć lat z górą po jej pierwotnem opracowaniu, staje się dostępną ogółowi slawistów.

W chwili oddania książki do rąk czytelników autor spełnia miły obowiązek, składając szczere podziękowanie swemu uczniowi, p. Władysławowi Kuraszkiewiczowi za ułożenie indeksu wyrazowego i pomoc w korekcie.

We Lwowie, w grudniu 1928 r.

SPIS RZECZY

Strona

Przedmowa V
Spis rzeczy IX
Errata XIII
Spis skróceń XV

Wstęp 1

GŁOSOWNIA.

WOKALIZM

I. Przegląd samogłosek połabskich 24
Oznaczanie samogłosek w zabytkach oraz ich przypuszczalne brzmienie 25
II. Stosunek samogłosek połabskich do prasłowiańskich.
System samogłosek prasłowiańskich 29
Prasłow. *a* 29
Prasłow. *e* 31
Prasłow. *ě* 34
Prasłow. *ǫ* 36
Prasłow. *ę* 38
Nosówki drugorzędne 39
Prasłow. *o* 40
Prasłow. *i* 44
Prasłow. *y* 47
Prasłow. *u* 49
Prasłow. półgłoski *ъ ь*
a) Wokalizacja i zanik 51
b) Rozwój jakościowy półgłosek zwokalizowanych 57
Prasłow. *r̥ r̥̀* 61
Prasłow. *l̥ l̥̀* 63
Prasłow. *tort* i *tert* 64
Prasłow. *tolt* i *telt* 66
Prasłow. *ort-* i *olt-* 67
Zanik samogłosek 69
Wymiany samogłosek połabskich 69

KONSONANTYZM.

I. Przegląd spółgłosek połabskich 71

Strona

II. Stosunek spółgłosek połabskich do prasłowiańskich.
System spółgłoskowy prasłowiański 71
Zmiany w systemie spółgłoskowym prasłow. przeprowadzone na gruncie połabskim 72
Prasłow. *k g x* 74
Prasłow. *p b m v* 79
Prasłow. *t d n s z* 85
Prasłow. *c ʒ tj dj kt' 89
Prasłow. *č ž š ś* 90
Prasłow. *r l* 92
Prasłow. j 95
Grupy spółgłoskowe zawierające spółgłoski przedniojęzykowe i t. zw. płynne 97
Wymiany spółgłosek połabskich 101

Iloczas i akcent.

I. Określenie różnic iloczasowych oraz miejsca akcentu wyrazowego 102
II. Akcent wyrazowy połabski i jego stosunek do prasłowiańskiego 111
I. Pierwotny akcent na zgłosce końcowej 112
II. Pierwotny akcent na zgłosce przedostatniej 119
III. Pierwotny akcent na zgłosce trzeciej od końca 129
Względna chronologja przesunięć akcentowych połabskich . . 130
Zmiany akcentowe drugorzędne 131

MORFOLOGJA.

1. RZECZOWNIKI.

A. Budowa tematów.
Tematy na **-o* i **-a* 140
Tematy na **-ĭ* 154
Tematy na **-ū* 156
Tematy spółgłoskowe 156
Złożenia 158

B. Odmiana rzeczowników.
Dawne tematy na **-o* i **-jo*
Liczba pojedyncza 158
Liczba mnoga 164
Dawne tematy na **-u* 169
Dawne tematy na **-a* i **-ja*
Liczba pojedyncza 170
Liczba mnoga 174
Liczba podwójna 176

Strona

Dawne tematy na *-ĭ
Liczba pojedyncza 176
Liczba mnoga 178
Dawne tematy na *-ū
Liczba pojedyncza 179
Liczba mnoga 181
Dawne tematy spółgłoskowe
Masculina 181
Neutra 182

2. ZAIMKI
Zaimki osobowe i zaimek zwrotny 185
Zaimki dzierżawcze 188
Zaimki wskazujące 189
Zaimki pytajne 190
Zaimki uogólniające i przeczące 191

3. PRZYMIOTNIKI
A. Budowa tematów 192
B. Odmiana przymiotników.
a) Odmiana niezłożona 196
b) Odmiana złożona 198

4. LICZEBNIKI
a) Liczebniki ilościowe (główne) 202
b) Liczebniki porządkowe 205
c) Liczebniki zbiorowe 206

5. CZASOWNIKI
Czas teraźniejszy
A. Budowa tematów
a) Tematy praes. zakończone na *e//o 207
b) Tematy praes. zakończone na *i* 210
c) Tematy praes. zakończone na spółgłoskę 213
B. Końcówki
Liczba pojedyncza 214
Liczba podwójna 216
Liczba mnoga 216
Imiesłów czynny czasu teraźniejszego 217
Rozkaźnik 219
Bezokolicznik
a) Końcówka 220
b) Budowa tematu infin. 221
Supinum 225
Imiesłów bierny 226
Rzeczownik odsłowny 229

Strona

Czasy przeszłe
a) Aoristus 231
b) Imperfectum 232
c) Praeteritum złożone I 232
d) Praeteritum złożone II 235
Czas przyszły 235
Strona bierna 237
6. PRZYSŁÓWKI 238
7. PREPOZYCJE.
a) Używane jako przyimki i jako prefiksy 239
b) Używane tylko jako przyimki 239
c) Używane tylko jako prefiksy 243
8. SPÓJNIKI 243
9. WYKRZYKNIKI I PARTYKUŁY 244
Indeks wyrazów połabskich 245

ERRATA.

Na str.	31	w.	7	z dołu	zam.	**najvyšɔjɔ*	ma być	**najvyšɔjɔ*
„	31	„	7	„	„	**najvęljɔjъ*	„ „	**najvęljɔjɔ*
„	31	„	6	„	„	**najstarějšɔjъ*	„ „	**najstarějšɔjɔ*
„	31	„	6	„	„	**najdobrějšjɔ*	„ „	**najdobrějšɔjɔ*
„	33	„	12	z góry	„	*peri-sə*	„ „	*perí-sə*
„	34	„	4	„	„	*vălŭvə*	„ „	*vâlŭvə*
„	36	„	3	„	„	**směǫtja(-ja)*	„ „	*vějǫtja(-ja)*
„	38	„	17	z dołu	„	**pąst*	„ „	**pęstɔ*
„	38	„	1	„	„	*bŭźǫťťŭ*	„ „	*bŭźǫťťŭ*
„	42	„	4	„	„	**xvost*	„ „	**xvostъ*
„	47	„	15	„	po wyrazie *(seipke H)* opuszczono : nom. sing. **zybъka.*			
„	48	„	13	z dołu	zam. *saťáíə*		ma być	*siťáíə*
„	52	„	13	z góry	po wyrazie *(no)dănə* opuszcz.: *(no dóna H)* loc. sing.			
„	57	„	9	z dołu	zam. *lázěs*		ma być	*lăzěs*
„	58	„	12	z góry	„	*χėmíl*	ma być	*χėmíl*
„	59	„	2	„	po wyrazie *stážə* opuszczono: (stácia Pf stacia H) nom. sing. **stɔ́zъa*			
„	60	„	16	„	„	**jmi-jego*	ma być	**jɔmi-jego*
„	64	„	2	„	„	*văucka*	„ „	*vâuk*
„	64	„	2	„	przed wyrazem *vúckə* opuszczono: *văucka*			
„	74	„	12	z dołu	zam. **galózɔ*		ma być	**galǫzɔ*
„	75	„	8	„	„	**lokɔ́tɔmɔ*	„ „	**lokъ́tɔmɔ*
„	76	„	9	z góry	„	*adv.*	„ „	adi.
„	77	„	2	z dołu	„	**glǫbъkɔjɔ*	„ „	**glǫbokɔjɔ*
„	84	„	14	„	„	*vată̂in*	„ „	*vâtă̂in*
„	86	„	13	z góry	po wyrazie *gen. sing.* opuszcz.: **sole* zam.			
„	89	„	8	„	zam. *danəc*		ma być	*dánəc*
„	91	„	17	z dołu	„	*zǫdlŭ*	„ „	*zǫ́dlŭ*

Na str. 96 w. 1 „ „ *namьněj(e) „ „ *najmьněj(e)
„ „ 96 „ 3 „ „ *navyšьjь „ „ *najvyšьjь
„ „ 106 „ 2 z góry zam. *zribə* ma być *zríbə*
„ „ 106 „ 13 „ „ *b́olək* „ „ *b́ólək*
„ „ 113 „ 9 „ po wyrazie (grébly HB_1) opuszczono: nom. sing. **greblo*
„ „ 113 „ 2 z dołu po wyrazie (wastrik HB_1) opuszczono: nom. sing. **ostrogъ*
„ „ 114 „ 17 „ zam. praes. ma być imper.
„ „ 124 „ 12 z góry „ mr. *mátái̯* „ „ mr. *máty*
„ „ 129 „ 9 z dołu „ nom. „ „ num.
„ „ 143 „ 5 z góry „ *kráu̯zkə* „ „ *kráu̯skə*
„ „ 195 „ 18 „ „ § 229 „ „ § 211a
„ „ 205 „ 7 „ „ **pr̥vъ-jь* „ „ **pŕ̥vъ-jь*
„ „ 218 „ 3 z dołu po wyrazie *ai̯dái̯-sə* opuszczono: (eydeissa H)
„ „ 224 „ 16 z góry zam. *ai̯bézat* ma być *ai̯bézət*
„ „ 226 „ 5 z dołu „ *vâzbái̯te* „ „ *vâzbái̯tə*
„ „ 228 „ 12 i 13 z góry przestawiono formy *rüspədénə* i *ài̯pədénə*.
„ „ 230 „ 14 z góry zam. *kózə̀nə* „ „ *kózənə*
„ „ 231 „ 16 z dołu „ *svici* „ „ *svicí*
„ „ 235 „ 16 z góry zam. *war gekommen* ma być *ich war gekommen*.
„ „ 241 „ 4 „ zam. *sámět* ma być *sǎmět*.

Nadto wskutek pewnych trudności typograficznych w wielu miejscach zamiast *i̯* wydrukowano *j* lub na odwrót, por. n. p. § 208 str. 192. Znak *i̯* ma być użyty tylko w dyftongach połabskich *ai̯ oi̯ åi̯*.

SPIS SKRÓCEŃ

Enc. Pol. = Encyklopedja Polska Akademji Umiejętności.

Gram. pol. Ak. Um. = J. Benni, J. Łoś, K. Nitsch, J. Rozwadowski, H. Ułaszyn. Gramatyka języka polskiego. W Krakowie. Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności 1923.

Hujer Slov. dekl. jmen. = O. Hujer Slovanská deklinace jmenná. (Rozpravy čes. Ak. věd. a umění III tř. č. 33) w Praze 1910.

Izw. = Izwěstija otdělenija russk. jazyka i slowesnosti imper. Akademii Nauk.

J. Arch. = Archiv für slavische Philologie herausgegeben von V. Jagić.

K. Z. = Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung (Kuhn's Zeitschrift).

Mikkola Beton. = J.J. Mikkola Betonung und Quantität in den westslav. Sprachen. Helsingfors 1899.

M. P. K. J. = Materjały i prace Komisji językowej Polskiej Akademji Umiejętności.

Rev. d. ét. sl. = Revue des études slaves.

R. S. = Rocznik slawistyczny.

R. W. F. = Rozprawy Wydziału Filologicznego Polskiej Akademji Umiejętności.

Sbornik = Sbornik otdělenija russk. jasyka i słowesnosti imp. Akademii Nauk.

SO. = Slavia Occidentalis.

Zeitschr. f. slav. Phil. = Zeitschrift für slavische Philologie.

Ż. M. N. P. = Żurnał Ministerstwa nar. prosweščenija.

Inne skrócenia są same przez się zrozumiałe.

WSTĘP.

W pierwszej połowie wieku XVIII po lewym brzegu Łaby w okolicy miasteczek Lüchowa, Wustrowa i Dannenbergu żyło jeszcze kilku starców, którzy znali język słowiański zwany przez Niemców „*wendisch*", a przez nich samych *slüvénsťə* (*sliwênstga* u Henniga) lub *vénsťə* (*wénsķe wénsķia* u Pfeffingera) t. j. słowieński lub wendski. Po ich śmierci język ten zamilkł zupełnie, tak że według całkiem wiarogodnych świadectw[1]) po r. 1751 nie było już w tych stronach ani jednego człowieka, któryby umiał po „wendyjsku" mówić. Okolica zachowała jednak po dziś dzień charakter etnograficzny słowiański i nosi często nazwę „Lüneburger Wendland".[2]) Dawniej oznaczano ją nazwą „Unterer und oberer Drawehn", która to nazwa występuje też w formie Drawein i t. p. i wedle wszelkiego prawdopodobieństwa sprowadza się do pierwotnej postaci **drəvina* t. j. kraj zalesiony.[3]) Kraik ten tworzy rodzaj trójkąta, którego jeden bok stanowi Łaba, drugi linja biegnąca od Bleke de do Drömling, a trzeci linja od Drömling do ujścia rzeki Aland do Łaby, środkiem zaś przepływa rzeka Jeetze.[4]) Szczep zamieszkujący go wspomniany jest po raz

[1]) Dr. Jugler, we wstępie do swego słownika. Por. niżej str. 16—17.

[2]) Por. Muka. Slované ve vejvodství Lüneburském. Slovanský Přehled VI (1904) 337—347 i 401—407.

[3]) Dr. K. E. Muka, Szczątki jęz. połabskiego Wendów Lüneburskich. MPKJ I 439.

[4]) Por. Niederle, Slov. Star. III Původ a počátky Slovanů Západních str. 130. Wnioski te opierają się na znanej pracy Böttgera Diözesan- und Gaugrenzen Norddeutschlands. I—IV Halle 1874—5. Co do terytorjum oraz stopniowej jego germanizacji por. też wspomnianą wyżej pracę Muki Slov. Přehled IV 7—14 z mapą. Przejrzysta mapa jest też w książce F. Tetznera Die Slaven in Deutschland (Braunschweig 1902) po str. 350.

pierwszy w 1004 r. (w dokumencie cesarza Henryka II) pod nazwą *Drewani*, czemu odpowiadałaby zapewne po polsku nazwa Drzewianie 'mieszkańcy lasów'. Właściwie zatem język, którego szczątki w tej okolicy najdłużej się utrzymały, powinnibyśmy nazywać drzewiańskim czy draweńskim. W nauce tymczasem przyjął się dla jego oznaczenia termin połabski oparty na nazwie szczepu Połabian,[1]) który mieszkał po prawym brzegu Łaby w najbliższem bezpośredniem sąsiedztwie Drzewian. Jaki był wzajemny stosunek narzeczy, któremi mówiły te sąsiednie szczepy, z całą ścisłością określić się nie da, chociaż W. Porzeziński w pracy p. t. „Zamětki po jazyku połabskich Slawjan"[2]) starał się na to pytanie odpowiedzieć. Oparł się on jednak na mylnej podstawie, zestawiając dane o narzeczach z prawego brzegu Łaby zaczerpnięte ze źródeł wieków XII—XIII bezpośrednio z tem, co o narzeczu lewo-brzeżnem (drzewiańskiem) wiemy na podstawie zabytków z połowy w. XVIII. Oczywiście różnice w tak odległym chronologicznie materjale okazały się bardzo znaczne, ale wynik ten nie może mieć znaczenia dla oceny stosunków, jakie rzeczywiście w średniowieczu panowały.[3]) Gdybyśmy także co do gwar lewobrzeżnych (drzewiańskich) oparli się na materjale z wieków XII—XIII, bezwątpienia różnice te stopniałyby niemal zupełnie. Przenosząc więc termin połabski także na narzecze dawnych Drzewian popełniamy z pewnością nieścisłość bardzo niewielką, dla jakiej nie warto poświęcać nazwy, która nadaje się bardzo dobrze ze względów geograficznych, a ma za sobą już dość długą tradycję i powszechnie przyjęta jest w nauce.[4])

[1]) Nazwa ta pierwszy raz spotyka się w formie Polabi u Adama Bremeńskiego w w. XI (por. Mon. Germ. hist. IX. Scriptores VII).

[2]) Izw. VII (1902) str. 192—203.

[3]) Wszystkie trzy zjawiska głosowe, na jakich oparł swe przypuszczenia Porzeziński (1. rozwój *k g* ≧ *ť ď* przed nowemi samogłoskami przedniemi, 2. zmiana *o* ≧ *ö ü*, 3. rozwój nosówek w *ǫ (ų) ą)* należą do stosunkowo późnych zmian głosowych połabskich (Por. T. Lehr-Spławiński SO I 121—159), nie mogą przeto zupełnie służyć za kryterja co do wzajemnego stosunku tych narzeczy w w. XII—XIII.

[4]) Obecnie jeden tylko Brückner (za przykładem Hilferdinga) używa od pewnego czasu terminu „załabski", który z punktu widzenia

Jeśli wzajemny stosunek mowy dawnych mieszkańców dwu przeciwległych brzegów Łaby nie przedstawia się jasno, to rzecz oczywista, że tem trudniej przy obecnym stanie wiedzy zdać sobie sprawę z tego, w jakim stosunku pozostawały te połabskie narzecza do mowy innych plemion słowiańskich bardziej odległych od Łaby, które zamieszkiwały niegdyś przestrzeń między tą rzeką a granicami Serbów (łużyckich), Polaków i Pomorzan.[1]) Źródła historyczne przekazały nam kilkanaście nazw tych plemion oraz sporo wiadomości z ich dziejów głównie w związku z walkami przeciw naporowi niemieckiemu. Co do wzajemnych stosunków między niemi to tylko jest pewnem, że począwszy od drugiej połowy wieku VIII rozpadały się one na dwa związki polityczne, obodrycki i lucicki pod przewodem dwu najsilniejszych plemion Obodrytów i Luciców zwanych też Weletami.[2]) Do którego z nich należeli dawni Drzewianie, nie wiemy.[3]) Wiadomość ta zresztą i tak byłaby dla naszych celów obojętna, niewiadomo bowiem, czy ugrupowanie w tych dwu związkach pozostawało w jakimś stosunku do wzajemnego bliższego pokrewieństwa etnicznego czy językowego między plemionami wchodzącemi w skład każdego z nich. O języku wszystkich tych plemion nie wiemy nic ponad to, co uchowało się

---

geograficznego jest ściślejszy, ale nie ma za sobą ani tradycji historycznej ani naukowej. Określenie wprowadzone przez R o s t a „drawäno-polabisch", z pewnością najściślejsze, jest zbyt ciężkie, aby się mogło przyjąć i rozpowszechnić w nauce.

[1]) Na podstawie badań E. M u k i (Die Grenzen des serbischen Sprachgebietes in alter Zeit. J. Arch. XXVI 543 nn.) zdaje się, że granica między temi plemionami a Serbami rozpoczynała się niedaleko miejscowości Kalbe nad Salą i, przecinając Łabę, ciągnęła się dalej prawie wprost ku wschodowi aż do Dahme, skąd skręcała ku północy i przez Baruth, Zossen dochodziła do Köpenick nad Sprewą. Stąd biegła ku wschodowi wzdłuż Sprewy przez Fürstenwalde i dalej w tym samym kierunku aż do Aurith nad Odrą. Od tego punktu zaczynała się granica z plemionami polskiemi i biegła ku północy wzdłuż Odry aż do ujścia Warty, dalej zaś Odra oddzielała plemiona połabskie od Pomorzan. Por. mapę w dziele Niederlego Slov. star. III Původ a počátky Slovanů Západních. Praga 1919.

[2]) Por. ostatnio N i e d e r l e Slov. star. III Původ a počátky Slovanů západních, str. 124 i nn., a także B r ü c k n e r Slavia I 379 nn.

[3]) Por. N i e d e r l e l. c. 130.

w nazwach miejscowych i w luźnych wyrazach zapisanych w rozmaitych dokumentach średniowiecznych z tych okolic. Materjał ten poczęści zebrany i opublikowany[1]) nie doczekał się dotąd systematycznego opracowania. Jedynie tylko szczątki języka dawnych słowiańskich mieszkańców wyspy Rugji zebrane z dokumentów XII i XIV wieku przez J. Łęgowskiego zostały przeze mnie wyzyskane w celu scharakteryzowania tego narzecza i określenia stosunku jego z jednej strony do mowy dawnych Połabian-Drzewian, z drugiej zaś do pomorszczyzny.[2]) Okazało się w wyniku, że mowa mieszkańców Rugji w wieku XIII—XIV miała znaczną ilość ważnych cech głosowych wspólnych z narzeczem połabskiem (oczywiście w jego dawniejszej fazie rozwojowej), a z pomorszczyzną łączyły ją raczej cechy negatywne (jak brak wczesnej dyftongizacji *o* lub brak rozszczepienia dawnego *ǫ*). Widocznie więc związek językowy Rugji z obszarem połabskim był o wiele bliższy niż z pomorskim. Z drugiej strony wynik ten pozwala przypuszczać, że różnice między narzeczami plemion siedzących między Łabą a Odrą nie były wybitne, narzecza te stanowiły raczej nieprzerwany łańcuch ogniw przechodzących nieznacznie jedno w drugie bez wyraźnych rozgraniczeń, jak się to zwykle dzieje na obszarach językowo blisko z sobą spokrewnionych.

Stosunek mowy Połabian do innych języków zachodniosłowiańskich, a w szczególności do polszczyzny i do narzecza kaszubskiego był — poczęści pośrednio tylko — przedmiotem długiej i nieraz bardzo gorącej dyskusji, jaka się rozwinęła około t. zw. kwestji lechickiej. Przyczyniła się

[1]) Zestawienie odnośnych wydawnictw znaleźć można u Rosta str. 181 (przypisek) i u Niederlego l. c. 75, 93, 125, 143 (w przypiskach). Ze zbiorów nazw topograficznych największą wartość mają prace Brücknera Die slav. Ansiedelungen in der Altmark und im Magdeburgischen. Leipzig 1879, i K. E. Muki Szczątki języka połabskiego Wendów lüneburskich. MPKJ. I 313—569.

[2]) Józef Łęgowski i T. Lehr-Spławiński Szczątki języka dawnych słowiańskich mieszkańców wyspy Rugji. S O II 114—136. Por. też B. Ślaski Dodatek do pracy „Szczątki języka dawnych słowiańskich mieszkańców wyspy Rugji". SO V 66—77, A. Brückner Zeitschrift für slav. Philologie III 15 i nn

ona w znacznym stopniu nietylko do zainteresowania świata naukowego połabszczyzną, ale i do wyświetlenia wielu problemów z zakresu gramatyki tego języka — zasługuje więc na krótkie rozpatrzenie w tem miejscu.

Kwestję wspólności językowej lechickiej wysunął po raz pierwszy P. J. Šafařik, twierdząc w swym zarysie etnografji słowiańskiej (Slovanský národopis. W Pradze 1842, str. 75-6), że Słowianie mieszkający niegdyś po obu brzegach Odry oraz na Pomorzu stanowili wraz z Polakami i Kaszubami jedną grupę plemienną mówiącą narzeczami ściśle z sobą spokrewnionemi. Z cech językowych wspólnych całej tej grupie „leskiej" wymienił on tylko dwie, a mianowicie zachowanie samogłosek nosowych oraz odróżnianie miękkiego *l* od twardego *ł*. W dwadzieścia lat później na tem samem stanowisku stanął A. Hilferding w pracy „Ostatki Slawian na južnom beregu bałtijskago morja" (Petersburg 1862, str. 80—82), zaliczając narzecza Słowian nadbałtyckich, których ostatnim szczątkiem są Kaszubi, narówni z polskiemi do wspólnej grupy „laskiej" („ljašskaja"). O połabszczyźnie w tym związku ani Šafařik ani Hilferding wprost nie mówili, ale niewątpliwie, mówiąc o „Słowianach po obu stronach Odry" (Šafařik) lub „o Słowianach nadbałtyckich" (Hilferding), mieli i Połabian na myśli. Wyraźnie kwestję związku połabszczyzny z pomorszczyzną i polszczyzną postawił dopiero Schleicher (Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache. Petersburg 1871, str. 15—17), który stwierdził, że bliskie pokrewieństwo między językiem połabskim a polskim wynika z następujących wspólnych cech: 1. rozwój prasłow. $*dj \geqq ʒ$ *(dz)*, 2. rozwój prasłow. $*g$ przed *ě i* ($\leqq *oj$) w *ʒ*, 3. zachowanie samogłosek nosowych. Kaszubszczyzna wykazuje jeszcze więcej wspólności z połabskim, np. akcent ruchomy, a także niektóre gwary polskie mają bardzo charakterystyczne punkty styczne z połabskim np. t. zw. mazurzenie *(c, z, s* $\leqq *č$ *ž š)*. Wszystko to skłania Schleichera do przypuszczenia, że gdybyśmy znali wszystkie gwary zach.-lechickie, jakie istniały na przestrzeni od Łaby po granice obszaru polskiego, to prawdobodobnie przedstawiałyby one szereg stopniowych przejść tak, że ścisła granica między niemi nie dałaby się

pociągnąć. Ostatecznie więc dzieli Schleicher języki zachodnio-słowiańskie na dwie grupy: północną, lechicką (z samogłoskami nosowemi) i południową, czeską (bez samogłosek nosowych). Pierwsza rozpada się dalej na wschodnio-lechicką czyli polską w ściślejszem tego słowa znaczeniu i zachodnio-lechicką czyli połabską, druga na wschodnią (czesko-słowacką) i zachodnią (serbską czyli łużycką). — Z autorów, którzy się potem tą kwestją zajmowali, nie wszyscy byli dostatecznie obeznani z językiem połabskim, aby prace ich mogły się przyczynić pośrednio do pogłębienia znajomości tego języka. Tak najpierw Ramułt w swym „Słowniku języka pomorskiego" (Kraków 1893, str. LXII), twierdzi, że „mowa Kaszubów i Słowieńców tudzież mowa Połabian są narzeczami jednego i tego samego języka", nie przytaczając na poparcie tego twierdzenia ani jednej cechy połabskiej. Narzecza te tworzyły jego zdaniem jeden język pomorski zupełnie różny od polskiego. Tak samo Baudouin de Courtenay w rozprawie „Kaszubskij jazyk, Kaszubskij narod, Kaszubskij wopros" (Ż. M. N. Pr. 1897 apriel — maj) zupełnie gołosłownie łączy połabszczyznę wraz z kaszubczyzną w jedną całość, którą nazywa grupą pomorską. — Dopiero J. J. Mikkola w pracy p. t. „Betonung und Quantität in den westslawischen Sprachen" (Helsingfors 1899) poddał samodzielnemu zbadaniu kilka cech fonetycznych połabskich (samogłoski nosowe, kontynuacje prasłowiańskich półgłosek *ъ ь*, prasłowiańskie *tṛt, tṛ̀t, tl̥t, tort*). Doszedłszy zaś do wyników poczęści odmiennych niż Schleicher, nie łączy już języka połabskiego tak ściśle z kaszubskim, ale wyraża przekonanie, że język połabski i polski stanowiły w przeszłości wspólne terytorjum językowe lechickie, kaszubszczyzna zaś była między niemi ogniwem przejściowem. — Również i Fr. Lorentz w swej cennej, choć w ostatecznych wynikach chybionej, pracy „Das gegenseitige Verhältniss der sogenannten lechischen Sprachen" (JArch. XXIV 1—73, por. zwłaszcza str. 2—22) poddał rozbiorowi niektóre cechy głosowe połabskie (nosówki, *ě, e, ь, telt, tolt, tort, tl̥t, k, g, šč, žž*), ale doszedł do wyniku przeciwnego: że między językiem połabskim a polskim ściślejszych związków nie było, czyli,

że t. zw. wspólność językowa lechicka nigdy nie istniała. — Świetną krytykę Lorentza stanowi rozprawa Nitscha „Stosunki pokrewieństwa języków lechickich" (MTKJ. III, 1903 r., str. 1—57). W osobnym rozdziale poświęconym stosunkowi języka połabskiego do polskiego (str. 7—20) rozbiera autor te same cechy głosowe połabskie, jakiemi zajmował się Lorentz, oświetlając je jednak z innego stanowiska i poczęści uzupełniając dawniejsze poglądy (tak np. co do rozwoju półgłosek). Ostateczne wnioski jego, co do stosunku obu języków zbliżają się do poglądów Mikkoli, akcentując silnie wspólność rozwojową lechicką. — Z dalszych prac traktujących o kwestji lechickiej szerzej uwzględnia materjał połabski J. Koblischke „Bemerkungen zu prof. Baudouin de Courtenay's kurzem Resumé der kaschubischen Frage" (J. Arch. XXVIII 1906 r., str. 261—283); rozstrząsa on szereg punktów z fonetyki połabskiej (palatalizacja spółgłosek, nosówki, **e, ě, tęt, tort, telt, tłt, o*) i objaśnia pochodzenie wielu wyrazów; co do wzajemnego stosunku języków lechickich żadnych nowych wniosków nie wysnuwa. Po nim, po kilkoletniej przerwie zabrał znów głos w tej sprawie Rozwadowski, który w artykule p. t. „Stosunek języka polskiego do innych słowiańskich" zamieszczonym w II t. Encyklopedji Polskiej wydawanej przez Akademję Umiejętności (Język polski i jego historja, cz. I., str. 36—70, r. 1915) przeprowadził ściślejsze niż wszyscy poprzednicy porównanie właściwości budowy (głównie głosowej) języków zach.-słowiańskich, a w szczególności polszczyzny, pomorszczyzny i połabszczyzny. Na tej podstawie doszedł on do wniosku, „że w zasadniczych i najdawniejszych rysach rozwojowych panuje zupełna zgoda między połabskiem i polsko-kaszubskiem, czyli, że niewątpliwie połabskie przebyło wraz z niemi okres specjalnej prawspólności i jest integralną częścią grupy lechickiej albo pomorsko-polskiej. Wskutek wczesnego odsunięcia się nie bierze połabskie udziału w dalszym wspólnym lub równoległym rozwoju polsko-kaszubskim i rozwija się swoiście, ale wspólna podstawa jest doskonale widoczna" (l. c. str. 58). Ostatnią wreszcie pracą dotyczącą tego problemu jest moja rozprawa p. t. „Mowa dawnych Połabian

w stosunku do grupy językowej pomorsko-polskiej" SO. I. 121—168 (1921 r.), która co do ogólnego wyniku potwierdza w zupełności poglądy Rozwadowskiego. Różnice zachodzą tylko w ujęciu niektórych zjawisk szczegółowych, co pochodzi stąd, że ja uwzględniłem materjał połabski w o wiele szerszej mierze niż Rozwadowski i jego poprzednicy, czyniąc z niego główną oś porównania, gdy w ich zestawieniach połabszczyzna grała rolę uboczną, a na plan pierwszy wysuwano materjał polski i pomorski.[1]) — Po całej tej kilkudziesięcioletniej dyskusji można uważać problem t. zw. wspólności językowej lechickiej za wyświetlony i rozstrzygnięty w sensie dodatnim. Podstawą koncepcji tej wspólności jest szereg bardzo znamiennych zmian głosowych, jakie w stanie głosowym odziedziczonym z doby prasłowiańskiej przeprowadziły zgodnie narzecza rozmieszczone niegdyś od lewego brzegu Łaby aż po Bug. Zmiany te oraz zgodne tendencje rozwojowe dadzą się krótko ująć w następujących pięć punktów:

1. Rozwój pierwotnych połączeń *tort tolt tert telt* ≧ *trot trt* (≧ *tart*), *tlot, tret, tlet* | *tlot.*

2. Obniżenie artykulacji samogłosek *ě ę ŗ* przed spółgłoskami przedniojęzykowemi niepalatalnemi (dyspalatalizacja).

3. Rozszczepienie nagłosowego *jo-*, zależnie od miejsca akcentu, na *i-* (pod akcentem) i *jo-* (przed akcentem).

4. Wokalizacja *ŗ* i *ļ*.

5. Tendencja do zmiany nagłosowego *o-* ≧ *uo-*, a poczęści też do dyftongizowania *o* w innych pozycjach.

Wziąwszy prócz tego pod uwagę bardzo zbliżoną strukturę fleksyjną, a także wiele nader znamiennych wspólności słownikowych, nie można wątpić, że narzecza te przeżyły stosunkowo dość długi okres wspólnego rozwoju. Ale oczywiście nawet w dobie tej, tak pojętej, wspólności

[1]) Stosunek połabszczyzny do pomorszczyzny omówił jeszcze raz krótko Lorentz w swej najnowszej pracy „Geschichte der pomoranischen (kaschubischen) Sprache" (Grundriss der slav. Philologie und kulturgeschichte herausgegeben von R. Trautmann und M. Vasmer. Berlin und Leipzig 1925), str. 8—9, nie dodając nic istotnego do dotychczasowych poglądów.

językowej lechickiej obszar, na którym ona istniała, nie był językowo całkowicie jednolity. Jak łatwo przypuścić choćby wobec jego znacznej rozciągłości, musiały już wówczas zachodzić na tej przestrzeni różnice dialektyczne, które zczasem doprowadziły do rozluźnienia i rozbicia pierwotnej wspólności rozwojowej. I tak można uważać za rzecz pewną, że przodkowie językowi Połabian jeszcze w dobie wspólności językowej lechickiej różnili się od innych plemion w skład tej grupy wchodzących kilku wybitnemi cechami głosowemi, a mianowicie:

1. Całkowitem zmieszaniem grupy *telt i tolt* ≧ *tlot.*

2. Węższą wymową prasłow. *e* ≧ *ė*, wskutek której samogłoska ta uległa innemu rozwojowi niż w ustach przodków Pomorzan i Polaków.

3. Jakościowo odmienną i silniejszą wymową półgłosek *ъ ь*, która ostatecznie doprowadziła już w dobie odrębnego rozwoju połabszczyzny do zupełnie odmiennego niż w pomorskim i polskim rozwoju półgłosek i to zarówno pod względem jakościowym jak i ilościowym (dotyczy to zwłaszcza półgłosek w t. zw. słabych pozycjach).

Tych kilka uwag wystarczy dla scharakteryzowania stosunku połabszczyzny do najbliższych jej języków; w bardziej szczegółowe roztrząsanie tych kwestyj wdawać się tu nie możemy, nie wchodzi to bowiem w zakres gramatyki połabskiej w ścisłem tego słowa znaczeniu. Zadaniem takiej gramatyki musi być mianowicie możliwie jak najdokładniejsze odtworzenie i przedstawienie właściwości budowy tego języka bez względu na stosunek do innych. Ażeby obraz ten oprzeć na materjale jednolitym, trzeba wziąć za podstawę wyłącznie te tylko dane, jakich dostarczają nam zabytki żywej mowy połabskiej zapisane — wprawdzie w ostatnim momencie jej istnienia — bezpośrednio z ust ludzi, którzy nią władali. Dopiero po możliwie jak najdokładniejszem przeprowadzeniu takiego opisu będzie można, uzyskawszy naogół pewny punkt wyjścia, pomyśleć o pogłębieniu studjum języka połabskiego przez wciągnięcie materjału onomastycznego oraz szczątków językowych połabskich, spotykanych w dawnych tekstach łacińskich czy niemieckich. Można się

spodziewać, że materjał ten pozwoli na dokładniejsze opracowanie pewnych zjawisk z punktu widzenia historyczno-językowego, a także rzuci pewne światło na stosunki dialektyczne i związki z sąsiedniemi językami.

Zabytki żywej mowy połabskiej pochodzą z ostatnich niemal chwil jej istnienia, bo z końca w. XVII oraz z początków XVIII. Literatura połabska we właściwem tego słowa znaczeniu nigdy nie istniała: nie było książek ani żadnych zapisek oryginalnie spisanych w tym języku[1]). Zabytki, które się zachowały, powstały wszystkie bez wyjątku drogą sztuczną: są to mniej lub więcej obfite spisy wyrazów i zwrotów zebrane przez kilku ludzi, którzy czy to z własnej inicjatywy czy też pod wpływem innych, wskutek ogólnie wówczas rozbudzonego zainteresowania dla zagadnień etnograficzno-archeologicznych, zwrócili uwagę na wymierający język słowiański w lüneburskim „Wendlandzie".

1. Najstarszym zabytkiem jest słowniczek nieznanego autora wydrukowany po raz pierwszy w Leibniza Collectanea etymologica (Hannover 1717), a w wydaniu Rosta nazwany słownikiem Anonyma. Rękopis jego zachował się w publ. bibljotece w Hanowerze (Mss. XXIII 841, nr. 5). Jest to, jak się zdaje, wyciąg z większego zaginionego zbioru, który powstał w najbliższej okolicy Dannenbergu, jak świadczy o tem używanie określenia *váikə* (*woikam*) 'miasto' w odniesieniu do Dannenbergu (który zwykle w innych zabytkach nazywa się *Weidars*).

2. Zbiór słów nieznanego pastora z powiatu Dannenberskiego z drugiej połowy w. XVII, bezpośrednio nie zachowany. Przeróbką jego jest t. zw. wokabularz kopenhaski ogłoszony przez A. Vietha w JARCH. XXII 113 nn. oraz słownik połabsko-niemiecki zachowany w rękopisie król. bibljoteki w Hanowerze (Mss. XXIII 841 nr. 3). Z tego samego źródła czerpał też materjał do swych zbiorów Pfeffinger (ogłoszony przez Eccarda w „Historia studii etymologici")

[1]) Wbrew wszelkim innym pogłoskom i przypuszczeniom wykazał to ostatecznie Muka w pracy „Slované ve vejvodství Lüneburském" (Slovanský přehled VI), por. też Sławianskija izwiestija 1906—1907.

i J. G. Domeier (drukowany po raz pierwszy w Hamburgische gemischte Bibliothek II 794—801).

3. Obszerny niemiecko - połabski słownik zebrany przez Krystjana Henniga w Wustrowie na podstawie zapisek mowy wieśniaka Jana Jannieschge ze wsi Clennow koło Wustrowa (około 1705 roku). Jest to najobszerniejszy a zarazem najbardziej systematycznie i najstaranniej opracowany zbiór wyrazów połabskich. Zachował się w dwu redakcjach, zupełnej i niezupełnej, w rękopisie publ. bibljoteki w Hanowerze (Mss. 842 oraz XXIII 841 Nr. 1), w trzech redakcjach niepełnych w rękopisie górno-łużyckiego Towarzystwa naukowego w Zgorzelicach (Görlitz), i również w niepełnej redakcji w rękopisie bibljoteki uniwersyteckiej w Gietyndze (Cod. ms. phil. 258), oraz w licznych odpisach pochodzących z drugiej połowy wieku XVIII i nieprzedstawiających większej wartości. Ogłoszony został w całości po raz pierwszy w wydaniu Rosta.

4. „Kronika" karczmarza Jana Parum Szulcego ze wsi Sühten koło Lüchowa. Jest to jedyny zabytek pisany nie przez Niemca, ale przez Połabianina, który swój język znał istotnie. Rękopis obejmował zbiór wszystkiego, co autorowi „aus den vorigen und seinen Zeiten in Betracht der dortigen Gegend und seines Wohnortes merkwürdig schien".[1]) Między innemi zaś zawierał dość obfity zbiór wyrazów i zwrotów połabskich. Jeszcze przed r. 1856 Hilferding widział ten rękopis we wsi Sühten i zrobił zeń odpis, który ogłosił w swych „Pamjatnikach jazyka załabskich Drewljan i Glinjan" (Petersburg 1856) — później rękopis zaginął bez śladu. Zupełna, acz bardzo wadliwa, jego kopja znajduje się w bibljotece Zakładu Nar. im. Ossolińskich we Lwowie (Rp. nr. 26). Prawdopodobnie została ona sporządzona na polecenie Jana hr. Potockiego, który około 1794 r. bawił w Lüchowie i kazał zrobić odpis słownika. Ogłosił ją Kalina p. t. „Jana Parum Szulcego słownik języka połabskiego" w RWF. XVIII (1892). Całość słownika Parum Szulcego w poprawnym odpisie znajduje się w zbiorze

[1]) Według Juglera.

Dr. J. H. Juglera, o którym niżej będzie mowa. Na tej podstawie wydał go Rost w swoich „Sprachreste oder Drawäno-Polaben im Hannöverschen".

5. Z mniejszych zabytków największą wartość mają zapiski zawarte w liście G. F. Mitthoffa z Lüchowa do Chr. Schradera w Celle. Nosi on datę 17 maja 1691. Zachował się w oryginalnym rękopisie w publ. bibljotece w Hanowerze (Mss. XXIII. 842). Ogłosił go po raz pierwszy Leibniz w swych „Collectanea etymologica".

6. Słowniczek z r. 1710 sporządzony przez nieznanego autora dla również nieznanego bliżej p. de Baucoeur. Rękopis ten zachowany w publ. bibljotece w Hanowerze (Mss. XXIII 841 Nr. 5) stoi w wyraźnym związku z pismami Henniga, czego dowodzi identyczna pisownia wyrazów połabskich, a różni się tem, że zawiera szereg wyrazów u Henniga niezapisanych.

W tym samym mniej więcej czasie został napisany tekst „Ojcze nasz" i „Spowiedź" burmistrza Müllera z Lüchowa († 1755). Koblischke (J. Arch. XXVIII 441 nn.) wykazał jednak niezbicie, że teksty te są falsyfikatami zestawionemi na podstawie słownika Henniga zupełnie bez zrozumienia języka połabskiego. Wobec tego teksty te pominiemy, mimo że Rost umieścił je w swojem wydaniu.

7. Rost pominął natomiast tekst „Ojcze nasz" przytoczony przez Buchholza w książce „Versuch in der Geschichte des Herzogtums Meklenburg". (Rostock 1753, str. 86). Stało się to dlatego, że Muka uznał ten tekst za błędny odpis z Müllera;[1]) tymczasem Koblischke[2]) wykazał, że jest to tekst od innych niezależny, który przynosi kilka skądinąd nieznanych form, jak *dug duzneice*, (por. r. *dolg, dołżnik*), w znaczeniu 'wina, winowajca', *perdodime* 1 plur. praes. (por. r. *dadim*). Powstał on zdaniem Koblischkego około

[1]) Zeitschrift des histor. Vereins für Niedersachsen. 1908, str. 180.

[2]) Eine beachtenswerte echte Fassung des Vaterunsers in drawehnischer Sprache mit plattdeutchem Einschlag. Deutsche Erde XII (1913) str. 124—6. Dokładniejsze przedstawienie tej kwestji przez tegoż autora w czasopiśmie „Slavia" II 286—289 (1926).

1740 r. we wsi Sühten koło Lüchowa, miejscu rodzinnem Jana Parum Szulcego.

Wzajemny stosunek, jaki zachodzi między temi zabytkami i ich poszczególnemi rękopisami, był przedmiotem wyczerpujących badań, szczególnie w pracach W. Porzezińskiego,[1]) E. Muki[2]) i P. Rosta.[3]) Wyniki, do jakich doszli ci uczeni, pokrótce wyżej streściłem; bliższe wdawanie się w te szczegóły nie miałoby dla nas żadnego celu, ponieważ — pominąwszy wyraźne zupełnie różnice dialektyczne — zabytki nie nastręczają takich wątpliwości, których wyjaśnienie zależałoby od ściślejszego określenia ich wzajemnego stosunku. W szczególności dotyczy to rękopisów Henniga, które różnią się między sobą tylko ilością materjału, objętością, ale pod względem językowym dają obraz zupełnie jednolity; badanie chronologji ich powstania ma więc jedynie wartość filologiczną, a dla gramatyki połabskiej pozbawione jest istotnego znaczenia. Dla właściwej oceny wartości tych zabytków jako źródeł podnieść trzeba, że autorowie ich, z wyjątkiem jednego tylko Jana Parum Szulcego, byli Niemcami i nie znali praktycznie języka, który starali się pisemnie utrwalić, a częstokroć nawet nie rozumieli tego, co zapisywali. Wpłynęło to z jednej strony ujemnie na jakość zapisek, powodując bardzo wiele błędów i pomyłek wynikłych z niezrozumienia, z drugiej jednak strony uchroniło od normalizacji, od naginania i przekręcania słyszanych form językowych według jakichś z góry powziętych zasad. Dzięki temu spotyka się wprawdzie w zabytkach miejsca zupełnie zepsute, naogół jednak materjałowi w nich zawartemu można ufać.

Najwyżej pod każdym względem stoją zapiski Chrystjana Henniga. Autor ich, ur. w 1649 r. w Jessen koło Wittenbergi w Saksonji elektorskiej, był od r. 1679 aż

[1]) Nieskolko slow o doszedszich do nas pamjatnikach jazyka połabskich Sławjan. Izw. kn. 4 (1900) str. 969—996.

[2]) Slované ve vojvodství Lüneburském. Slovanský Přehled VI str. 408—415. — Exkurs über die Handschriften Christian Hennigs und ihre Endstehungszeit. J. Arch. XXX 275—8.

[3]) Sprachreste der Draväno-Polaben. Wstęp. str. 1—32.

do śmierci w 1719 r. pastorem w Wustrowie[1]). Niewątpliwie był to człowiek ze znaczną kulturą intelektualną i wykształceniem, który do pracy swej przystąpił z należytem zrozumieniem i pewnem przygotowaniem, jak wynika z tego, że starał się przedtem zapoznać choć powierzchownie z innemi językami słowiańskiemi, szczególnie z łużyckim, i myślał nawet o zastosowaniu ich pisowni do zapisywania wyrazów połabskich, o czem wyraźnie mówi w przedmowie do swego słownika. Odznaczał się przytem znacznym darem obserwacji i dobrym słuchem, dzięki czemu umiał w sposób zadziwiająco ścisły rozróżniać poszczególne dźwięki słowiańskie, co zwykle stanowi dla Niemców wielką trudność. W zapiskach swych zastosował jednolity, stosunkowo prosty, i ścisły sposób pisania i umiał przeprowadzić go tak konsekwentnie, że zbiór jego stanowi najpewniejsze, bezcenne wprost źródło dla rekonstruowania brzmień połabskich. Poza tem zresztą prace Henniga przynoszą także najobfitszy ze wszystkich zabytków i najbardziej systematycznie zebrany materjał leksykalny.

O autorach innych zabytków mamy o wiele mniej wiadomości. Jan Parum Szulce (ur. 1677 r., zmarł w 1740), karczmarz we wsi Sühten koło Lüchowa, był jedynym Połabianinem, któremu przyszło na myśl utrwalenie na piśmie swego ojczystego języka, w przeddzień niemal jego zupełnej zagłady, gdyż — jak pisał w przedmowie do swej „kroniki" (r. 1724) po śmierci jego i trzech jeszcze innych osób we wsi „werde wohl niemand wissen, wie ein Hund auf wendisch genannt werde".[2]) Niestety nie miał on ani zdolności ani wykształcenia na tyle, aby mógł się równie szczęśliwie wywiązać ze swego zadania, jak Hennig. Zapiski Jana Parum Szulcego nie mają ani w części tak konsekwentnej i ścisłej pisowni, jak słownik Henniga i przez to mniejsza jest

[1]) Bliższe szczegóły o życiu i pracach Henniga znaleźć można w pracach: Fr. Tetzner Christian Hennig. Zeitschrift des histor. Vereins für Niedersachsen. 1902, str. 182—273. Dr. A. Muka Christian Hennig. Slovanský Přehled XI (1909), str. 149—153, 223—226, i we wstępie do wydania zabytków połabskich Rosta.

[2]) Według Juglera (por. niżej).

ich wartość dla badań w zakresie fonetyki i morfologji połabskiej. Górują za to ścisłością w określaniu znaczeń wyrazów, które dla autora jako rodzime nie przedstawiały żadnych wątpliwości. Nadto zaś składają się nie z samych tylko luźnych wyrazów, ale podają szereg, krótkich wprawdzie, zdań wiążących się w rodzaj rozmówek.

Na trzeciem miejscu co do wartości jako źródło stoi słownik nieznanego autora zachowany w trzech rozmaitych redakcjach jako t. zw. wokabularz Kopenhaski oraz jako zbiory Pfeffingera i Domeiera. Pisownia tych zabytków jest mało konsekwentna a nawet mało staranna, w podawaniu znaczeń wyrazów zachodzą częste omyłki, ale materjał jest przez to ciekawy, że wykazuje wyraźną dialektyczną różnicę w porównaniu z zapiskami Henniga i Jana Parum Szulcego. Polega ona na tem, że kontynuacja prasłow. *a* w pozycji długiej (por. niżej § 19) oznaczana jest stale przez *u* albo *o*, podczas gdy w tamtych zabytkach pisze się *o* albo *a*. Dowodzi to bardziej zamkniętej i wyższej wymowy tej głoski (*ȯ*) w porównaniu z wymową Jana Parum Szulcego i objektu Henniga (*o*). Ponieważ zaś tę samą właściwość pisowni (*o* || *u*) spotyka się także w zapiskach Anonyma, można wymowę *ȯ* < **a* uważać za dialektyczną cechę okolicy Dannenbergu w odróżnieniu od okolic Lüchowa i Wustrowa.

Zapiski Anonyma zapisane są niedbale i pisownię mają niekonsekwentną: tak np. niekiedy nie oznaczają samogłosek, w czem Lorentz a za nim Rost niesłusznie upatrywali odbicie istotnej wymowy.[1])

Słowniczek z r. 1710 (dla p. de Baucoeur) ma znaczenie podrzędne, przynosi bowiem materjał szczupły i mało ciekawy. Pisownię stosuje tę samą co Hennig, z którego pismami pozostaje niewątpliwie w pewnym związku, chociaż zawiera kilka wyrazów obcych słownikowi Henniga.

---

[1]) Lorentz (K Z XXXVII 324—328) przypuszcza związek z układem iloczasowym, zasadniczo identycznym ze stosunkami polsko-pomorskiemi. Za nim bezkrytycznie powtórzył to Rost (str. 2).

Zapiski Mithoffa tem różnią się od innych zabytków, że nie zawierają słowniczka, ale podają kilka tekstów treści religijnej z doby przedreformacyjnej, zapisanych dość niedołężnie i przepełnionych germanizmami.

Główny zrąb materjału, jaki przynoszą wszystkie te zabytki, stanowią luźne wyrazy i zwroty tłumaczone z niemieckiego.[1]) Tekstów ciągłych w ścisłem tego słowa znaczeniu jest bardzo mało. Należą tu: 1) trzy legendy biblijne zapisane u Mithoffa (Rost str. 47—48), 2) trzy rozmowy w kronice Jana Parum Szulcego, 3) pieśń ludowa „Ptasie wesele" zapisana u Henniga (Rost str. 175—6), 4) tekst „Ojcze nasz" w czterech redakcjach: dwu mało różnych u Henniga (jedna ogłoszona przez Eccarda Hist. studii etymol.), u Buchholza i u Mithoffa. Tekst „Ojcze nasz" i t. zw. „Spowiedzi" zapisany przez Müllera jest, jak wspomniałem, mistyfikacją. Teksty te zestawił i ogłosił w transkrypcji z objaśnieniami K. E. Muka dwukrotnie: najpierw w praskim miesięczniku „Slovanský přehled" (VII 1904 str. 11—18), potem w „Zborniku u slavu V. Jagića" (Berlin 1908 str. 715—720). Wydania te różnią się znacznie co do rekonstrukcji (transkrypcji) brzmień połabskich, a także co do układu: pierwsze zawiera: 1) „Ojcze nasz" według Henniga, Mithoffa i Müllera, 2) Modlitwę i trzy legendy według Mithoffa, 3) pieśń „ptasie wesele" według Henniga, 4) trzy rozmowy oraz „mądre zdania" według Jana Parum Szulcego. W drugiem pominął Muka „Ojcze nasz" jako tekst sztuczny *ad hoc* tłumaczony z niemieckiego,[2]) a ograniczył się tylko do tekstów „ludowych".

Pierwsze ogólne wydanie całego materjału językowego połabskiego przygotowywał w latach 1794—1809 Dr. J. H. Jugler, lekarz okręgowy w Lüneburgu. Pozostawił on

[1]) U Pfeffingera jest tłumaczenie francuskie, oczywiście później wprowadzone.

[2]) Wielkie różnice tekstowe poszczególnych redakcyj, a także liczne germanizmy wskazują, że tekst „Ojcze nasz" istotnie nie jest tradycyjnym, oficjalnym tekstem, ale został na żądanie przetłumaczony z niemieckiego dla każdego zbieracza osobno.

rękopis przechowywany w bibljotece uniwersyteckiej w Getyndze (Cod. Ms. philol. 259) p. t. „Vollständiges Lüneburgisch-Wendisches Wörterbuch aus drey ungedruckten Handschriften und den wenigen bisher bekannten Sammlungen zusammengetragen von Johann Heinrich Jugler d. Arzneiwissenschaft Doctor, Chur-Hanöverschen Landphysicus in Lüneburg, der Akademie nützlicher Wissenschaften in Erfurt Mitgliede, der Societät der Wissenschaften in Göttingen Correspondenten, und der Naturhistorischen Gesellschaft in Hannover Ehrenmitgliede. 1809". Jest to rękopis przepisany na czysto, który niewątpliwie był przeznaczony do druku. Słownik poprzedzony jest obszernym wstępem, w którym autor zestawił wszystko, co mu było wiadomo o słowiańskich mieszkańcach okręgów Dannenberg, Lüchow i Wustrow; między innemi znajduje się tam kategoryczne stwierdzenie, że w r. 1651 nie można już było znaleźć w tej okolicy nikogo, ktoby umiał mówić po „wendyjsku". Słownik obejmuje materjał z prac Henniga, Pfeffingera, Mithoffa, Domeiera, J. Parum-Szulcego, „pieśń weselną" i „Ojcze nasz" Henniga według wydania Eccarda, kilka drobnych notatek z prac drugiej połowy XVII w., które jednak nie przynoszą nowego materjału. Praca Juglera, choć drukiem nie ogłoszona, długi czas stanowiła najważniejsze źródło do poznania języka połabskiego: na niej oparł Schleicher swe znakomite dzieło „Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache" (Petersburg 1871). Dziś gdy materjał językowy połabski znamy przeważnie na podstawie oryginalnych rękopisów, słownik Juglera stracił znaczenie, jakkolwiek nie całkiem: zawiera on bowiem cały materjał z „kroniki" J. Parum-Szulcego, której rękopis zaginął, a zachowana we Lwowie zupełna kopja roi się od błędów.

Drugą próbę zbiorowego wydania zabytków połabskich podjął Fr. L. Czelakowski, który pozostawił rękopis zachowany w bibljotece Muzeum Królestwa Czeskiego w Pradze p. t. „Vocabularia linguae polabicae quae exstant omnia collegit... Pragae 1827". Zbiór ten zawiera na wstępie rozprawę Henniga „Kurzer Bericht von der Wendischen Nation" dalej podaje materjał językowy ze słowników Hen-

niga, Pfeffingera, Domeiera, z zapisek Mithoffa i tekst „Ojcze nasz".[1]) Na tej podstawie ułożył Czelakowski słownik obejmujący około 750 pozycyj, który miał być ogłoszony drukiem przez Akademję petersburską i w tym celu został w 1828 r. wysłany do Petersburga. Do druku jednak nie przyszło i rękopis zaginął. Niewielką tylko część jego (zeszyt VI i VII litery L R D T) odnalazł w bibljotece Akademji Francew i ogłosił drukiem w t. LXX „Sbornika otděl. russk. jaz. i slow." (Nr. 3. str. 21. 1902 r.). Jak z tej części widać, słownik Czelakowskiego może mieć jedynie wartość historyczną.

Według świadectwa Francewa (Sbornik LXX. Nr. 3. str. 4) podobny słownik ułożył również I. I. Srezniewski, w którego spuściźnie zachował się rękopis p. t. „Swodnyj słowar połabskago naręczja" oparty na tych samych materjałach co słownik Czelakowskiego. Pozatem nic więcej o nim nie wiemy; z niewiadomych też przyczyn nie doczekał się ogłoszenia drukiem, tak samo jak poprzedni.

Pierwszą naukową próbę zużytkowania i uprzystępnienia materjału językowego połabskiego podjął A. Hilferding, ogłaszając pracę p. t. „Pamjatniki jazyka załabskich Drewlan i Glinjan." (Izw. V. i oddzielnie: Petersburg 1856), do której wciągnął następujące zabytki, po części w całości, częścią w wyjątkach drukowane: 1. Słownik Henniga (wypisy), 2. tekst „Ojcze nasz" Henniga, Mithoffa i Müllera (przedruk), 3. „pieśń weselna" według Henniga (przedruk), 4. Słownik Pfeffingera (przedruk), 5. „Kronika" J. Parum Szulcego[2]) (przedruk) 6. Słownik Domeiera, 7. zapiski Müllera (przedruk), 8. rękopis Hintza[3]) (przedruk). Materjał ten opatrzył Hilferding licznemi uwagi etymologicznemi i ortograficznemi, które jednak nie przedstawiają większej wartości.[4])

---

[1]) Por. Francew. O połabskom slowarě Fr. L. Czelakowskago. Rus. Fil. Věst. 1900 Nr. 1—2. str. 270—27[illegible].

[2]) To najważniejsza część w pracy Hilferdinga, gdyż był on ostatnim, kto widział oryginalny rękopis J. Parum Szulcego, potem zaginiony.

[3]) Jest to sporządzony w r. 1786 excerpt z „Kroniki" J. Parum Szulcego, który zaginął. Por. Rost str. 27.

[4]) Praca Hilferdinga ukazała się też w niemieckim przekładzie Schmalera „Die sprachlichen Denkmäler der Drevjaner und Glinjaner

Drugiem z kolei jest wydanie Pfuhla „Pomniki Połobjan Słowianšćiny" (Časopis Towařstwa Maćicy serbskeje XVI 1863 r. str. 28—138, XVII 1864 r. str. 141—212). Stoi ono o tyle niżej od pracy Hilferdinga, że Pfuhl wcale nie uwzględnił rękopisów połabskich, ale wciągnął jedynie teksty przedtem już drukowane. Opatrzył je uwagami językowemi, które potem ogłosił osobno p. t. „Bemerkungen über die Sprache der lüneburger Polaben„ (Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung herausgeg. von A. Kuhn und A. Schleicher V. (1868) str. 194—204), dodając przedruk tekstów Mithoffa w transskrypcji. Rzecz ta jednak pozbawiona jest wszelkiej wartości.

Podwalinę dla właściwych naukowych badań nad językiem połabskim położył August Schleicher w swem znakomitem dziele „Laut- und formenlehre der Polabischen sprache", które wyszło dopiero po śmierci autora, przygotowane do druku przez A. Leskiena (Petersburg 1871). Przynosi ono pierwsze ogólne ujęcie zasad głosowni połabskiej, objaśnia przeważną część postaci morfologicznych oraz ustala pierwszą odpowiadającą celowi naukową transkrypcję wyrazów połabskich. Rezultaty Schleichera mają wartość trwałą i dziś jeszcze po większej części służą za punkt wyjścia w badaniach nad językiem połabskim. Słabą stroną dzieła była okoliczność, że Schleicher oparł się na materjale czerpanym z drugiej ręki, biorąc za podstawę słownik Juglera, a nie oryginalne rękopisy Henniga, których wartości był świadom (str. 2). Wskutek tego materjał jest niepełny i niezawsze dosyć poprawny, co szczególnie daje się uczuwać w zakresie akcentuacji. Mimo to wciągnięcie całego zasobu leksykalnego zebranego przez Juglera było tak wydatnem pomnożeniem dostępnego dla badań materjału językowego połabskiego w porównaniu z poprzedniemi drukiem ogłoszonemi

Elbslaven in Lüneburger Wendlande" (Bautzen 1857). Prócz tego Hilferding zajmował się wiele historycznemi zagadnieniami dotyczącemi Słowian połabskich w pracach „Istorija bałtijskich Sławjan" (Moskwa 1855, II wyd. Petersburg 1874) i „Borba Sławjan s Němcami" (Petersburg 1861, na str. 97—101 mowa o Połabianach lüneburskich).

zbiorami, że dzieło Schleichera stało się na długie lata nietylko główną skarbnicą wiadomości o języku połabskim, ale wprost źródłem do badań nad tym językiem. Dość powiedzieć, że aż do ostatnich czasów przed wojną wszystkie prace dotyczące połabszczyzny nie wychodziły poza materjał zebrany u Schleichera.

Prac tych zresztą nie było wiele. Pominąwszy wymienione już poprzednio rozprawy traktujące połabszczyznę ubocznie tylko w związku z problemem wspólności językowej lechickiej, z pośród których szczególnie praca Lorentza Das gegenseitige Verhältniss der sogenannten lechischen Sprachen (J. Arch. XXIV str. 1 nn.) przyczyniła się znacznie do posunięcia naprzód znajomości zjawisk głosowych połabskich. Z innych prac poświęconych połabszczyźnie zasługują na wymienienie: H. Hirt: Die Betonung im Polabischen (Ber. der kön. sächs. Gesellsch. d. Wissensch. Philol.-hist. Cl. 48. Lipsk 1896 str. 228—244), A. Szachmatow: Wie im kleinrussichen die Palatalisation der Consonanten vor *e* und *i* verloren ging (J. Arch. XXV, na str. 237—238 omawia dyspalatalizację spółgłosek w połabskiem), J. Koblischke Drawäno-polabisches (J. Arch. XXVIII. 433—449) oraz przedewszystkiem K. Nitsch. Quelques remarques sur la langue polabe. (J. Arch. XXIX 169—183).[1])

Chociaż prace te w porównaniu z gramatyką Schleichera stanowią wielki postęp na drodze do pogłębienia znajomości budowy gramatycznej języka połabskiego, przecież dopiero wydanie w 1907 r. kompletnego zbioru zabytków połabskich przez P. Rosta: Sprachreste der Drawäno-Polaben im Hannöverschen. (Leipzig 1907. str. 451)[2]) umożliwiło oparcie

[1]) Dane dotyczące języka połabskiego w ogólnych opracowaniach gramatyki porównawczej słowiańskiej W. Vondráka (Vergl. Slav. Grammatik (wyd. 1. t. I—II Göttingen 1906—8, wyd. 2. t. I Göttingen 1924) oraz J. J. Mikkoli Urslavische Grammatik (Heidelberg 1913) są bardzo niewystarczające. Por. moją recenzję „Głosownia połabska w porównawczej gramatyce słow. W. Vondráka (wyd. II)". SO. III—IV 400—420.

[2]) Najważniejsze oceny tego wydania wyszły z pod pióra E. Muki (Mucke) J. Arch. XXX 265—275, W. Porzezińskiego R. S. II. (189—204) A. Brücknera RWF XLIX (1911) 11—13.

badań nad tym językiem na mocnej i pewnej podstawie. Od tej chwili zaczynają coraz liczniej pojawiać się prace uniezależnione od wpływu Schleichera, oparte na samodzielnem użytkowaniu całego dostępnego już wszystkim materjału językowego połabskiego. Na pierwszem miejscu wymienić tu trzeba omówioną już wyżej pracę Rozwadowskiego „Stosunek języka polskiego do innych słowiańskich" (por. str. 7), która przyniosła więcej nowych poglądów na budowę języka połabskiego niż razem wzięte wszystkie — prócz Nitscha — prace, ogłoszone od czasu ukazania się gramatyki Schleichera. Po niej następują moje prace: Zapożyczenia dolnoniemieckie w języku połabskim (MPKJ. VII. 271—318, Kraków 1917). Ze studjów nad akcentem słowiańskim (PKJ. Nr. 1. Kraków 1918, na str. 65—81 jest mowa o akcentuacji połabskiej). O mowie Połabian w stosunku do grupy językowej pomorsko-polskiej (SO. I. 121—159 Poznań 1921). O działaniu analogji w konjugacji połabskiej (SO. I. 186—193). Z deklinacji połabskiej. (Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay, str. 171—4, Kraków 1921). Etymologje połabskie (SO. V. 367—71, Poznań 1926). Przyczynki do gramatyki i słownika języka połabskiego (SO. VI. Poznań 1927), oraz prace moich uczniów: ks. Piotr Gołąb: Połabskie *rüz* || *vüz-* a pol. *roz* || *ǫoz-* (SO. I. 160—8), Adam Tomaszewski: Z fonetyki proklityk w języku polskim i połabskim. (SO. II. 137—57, Poznań 1922), Janina Heydzianka: Niemieckie wyrazy złożone w języku połabskim. (SO. III—IV 232—40, Poznań 1925). Szczątki składni połabskiej (SO. VI. Poznań 1927). W ostatnich latach, po wojnie, ożywiło się też poza Polską zainteresowanie językiem połabskim. Dowodzi tego ukazanie się nowych przyczynków (głównie etymologicznych) dotyczących tego języka, jakie wyszły z pod pióra dwu dawniejszych pracowników na tem polu: J. Koblischkego (Altsorbisches und drawehnisches. Slavia II. 277—89, połabszczyzny dotyczące wywody na str. 281—9) i F. Lorentza (Polabisches. Zeitschr. f. slav. Philol. I. 56—64) oraz jednego uczonego, który dotąd połabszczyzną się nie zajmował: Ks. N. Trubeckiego (Połab. *staup* (Hennig B_1) 'Altar'. Zeitschr. f. slav.

Philol. I. 153—5, Otražénja obszczesławjanskago *o w połabskom jazykě. (Slavia IV. 228—26).[1])

Wzmożone w ostatnich dziesięciu latach zainteresowanie mową dawnych Połabian w świecie slawistycznym dowodzi, że nadszedł czas, aby — w pięćdziesiąt z górą lat od ukazania się pierwszej gramatyki połabskiej Schleichera — zebrać w jednej książce i przedstawić ponownie całokształt budowy tego języka.

Praca moja, jak to już poprzednio zaznaczyłem, ma na celu opisanie budowy języka połabskiego w jego ostatniej fazie istnienia, tak jak się on przedstawia na podstawie zabytków żywej mowy zapisanych z ust ludzi, którzy nią jeszcze mówili. Wszelkie źródła pomocnicze, jak materjał onomastyczny i szczątki zachowane w różnych średniowiecznych dokumentach świadomie i celowo pominąłem. Materjał językowy zawarty w zabytkach żywej mowy jest bardzo niepełny i nastręcza przy badaniu sporo trudności ze względu na nieustaloną pisownię i brak jednolitej metody w zapisywaniu u poszczególnych autorów. Najobfitszy i najlepiej zapisany jest materjał Henniga, który z natury rzeczy musi stanowić główną podstawę konstrukcji. Inne zabytki służą właściwie tylko do uzupełnienia i dokładniejszego czasem wyjaśnienia danych zawartych u Henniga. Ponieważ wszystkie zabytki spisano w formie słowników z nielicznemi tylko zdaniami ciągłemi, przeto z natury rzeczy materjał z nich czerpany zasila w pierwszym rzędzie głosownię, w o wiele mniejszym stopniu morfologję, dla składni zaś pozostaje tak mało, że systematyczne jej przedstawienie nie da się przeprowadzić. Toteż praca moja nie jest pełną gramatyką języka połabskiego, ogranicza się bowiem do przedstawienia głosowni, akcentologji, słowotwórstwa i fleksji, a pomija zupełnie składnię.[2]) Daje ona zresztą tylko zasadniczy

[1]) Ten sam autor poświęcił też w pracy pt. „Les voyelles nasales dans les langues léchites" (Revue de études slaves V. (1925) 24 nn) szereg ciekawych obserwacyj samogłoskom nosowym w języku połabskim.

[2]) Pożądanem uzupełnieniem jej pod tym względem jest wymieniona już praca dr. Janiny Heydzianki pt. „Szczątki składni połabskiej" SO. VI. (Por. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie, 1925 r. zeszyt I.).

zarys budowy języka połabskiego, który wymaga wycieniowania i pogłębienia przez dalsze szczegółowe badania historyczno-językowe i porównawcze, a także przez gruntowne rozpatrzenie zasobu leksykalnego zachowanego w zabytkach. Do tego celu ma służyć opracowanie słownika etymologicznego połabskiego, nad którym pracę rozpocząłem i prowadziłem w ciągu roku 1921 przy pomocy członków Seminarjm słowiańskiego Uniwersytetu Poznańskiego, a obecnie dalej prowadzę wspólnie z gronem współpracowników zpośród młodych adeptów slawistyki w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie.

I. GŁOSOWNIA.

Wokalizm.

I. Przegląd samogłosek połabskich.

§ 1. Język połabski w ostatniej dobie swego istnienia posiadał 12 samogłosek pojedynczych i 5 dwugłosek:

a) samogłoski ustne: *o e i ü ö a å ė ě ə*
samogłoski nosowe: *ǫ ą*,

b) dwugłoski: *aį̯ oį̯ åį̯ aų̯ åų̯*.

Dialektycznie zamiast *o* wymawiano *ȯ* (§ 2), zamiast *åų̯* — *u* (§ 58), zamiast *oį̯* w pewnych wypadkach *åį̯* (§ 40).

Z wymienionych samogłosek i dwugłosek wszystkie z wyjątkiem *ě* i *ə* były długie i występowały tylko w zgłoskach akcentowanych (pod akcentem głównym i pobocznym) oraz w bezpośrednio przedakcentowych [pozycja długa]; samogłoski *ě* i *ə* były krótsze od normalnych słowiańskich krótkich, zredukowane (por. §§ 10, 11) i zachodziły w zgłoskach poakcentowych (zarówno po akcencie głównym jak i po silniejszym pobocznym) oraz w zgłoskach niebezpośrednio przedakcentowych [pozycja krótka]. Por. §§ 101 i 102.

Określenie jakości samogłosek połabskich polega w pierwszym rzędzie na pisowni zabytków. W wypadkach wątpliwych trzeba brać pod uwagę pochodzenie odnośnej głoski i jej stosunek do dźwięków innych języków słowiańskich. Nadto zaś ważnym środkiem kontroli jest porównanie z pisownią wyrazów dolnoniemieckich, których znaczną ilość spotyka się we wszystkich zabytkach. Por. moją pracę p. t. „Zapożyczenia dolnoniemieckie w języku połabskim.“ MPKJ VII 271—318.

Oznaczanie samogłosek połabskich w zabytkach oraz ich przypuszczalne brzmienie.

§ 2. Poł. *o* oznaczane jest w zabytkach dwojako: 1) H. Bauc. PS. piszą stale *o*. W odosobnionych wypadkach *a* (H cztery razy, PS dwa razy). 2) Pf. Do. Anon. piszą *o* albo *u*, przyczem u dwu pierwszych te dwa sposoby się równoważą, Anon. ma jeden przykład z *u*.

Pochodzenie tej samogłoski z prasłow. *a* oraz pisownia zapożyczeń dolnoniemieckich, gdzie *o* odpowiada dolnoniemieckiemu *ā* dowodzi, że pierwsza grupa zabytków odzwierciedla wymowę starszą, według której poł. *o* można określić jako samogłoskę otwartą, średnią, szeregu tylnego z umiarkowanem zaokrągleniem, zapewne odpowiadającą naogół normalnemu *o* języków zach.-słow., opisanemu przez O. Brocha (Oczerk § 114, § 128). Pisownia drugiej grupy wskazuje, że dialektycznie samogłoska ta zmieniła się w zamkniętą, bardziej tylną i silniej zaokrągloną.

Historycznie poł. *o* rozwinęło się w pozycji długiej, z dawniejszego poł. *a* które powstało: 1) z prasłow. *a* (§ 19), 2) z prasłow. *ě* (§ 59), 3) w połączaniu *a*+*r* przed spółgłoską z prasłow. *tort* (§ 59) oraz z prasłow. *ŗ* (§ 56) lub *ị* (§ 57).

§ 3. Poł. *e* oznaczane jest w zabytkach normalnie przez *e*, w nielicznych wypadkach przez *i* (H. 6 razy, PS. 4, Pf. 9, Do. 1, Anon. 1, Bauc. 1). W zapożyczeniach dolnoniem. podobna pisownia, ale z przewagą *i*, stosowana jest dla dn. wąskiego *ê*, podczas gdy dn. *e* otwarte oznacza się przez *e* || *a*. Wynika z tego, że poł. *e* było samogłoską szerszą od dn. *ê*, ale węższą znacznie od dn. *e*. Historycznie pochodzi ono: 1) z prasłow. *e* (§ 21), 2) z prasłow. *ě* (§ 25).

§ 4. Poł. *i* oznaczane jest w zabytkach znakami *i y ü* bez żadnej zgoła różnicy. Jakościowo odpowiadało zapewne przeciętnemu słow. *i*, jak np. w pol. *nizki* itp. Jakiekolwiek warjanty związane z pozycją w stosunku do głosek sąsiednich są zupełnie nieuchwytne. Historyczne pochodzenie tej głoski było dwojakie: 1) z prasłow. *e* (§ 21), 2) z prasłow. *ě* w wypadkach odosobnionych (§ 26).

§ 5. Poł. *ü* oznacza się w zabytkach przez *ü i y*, w kilku wypadkach przez *u* (szczególnie u Anon.); znak *ü* ma przytem nieznaczną przewagę nad innemi. Wobec używania tych samych znaków bez różnicy dla oznaczenia poł. *i* (§ 4) możnaby mieć wątpliwość co do rozgraniczenia tych dwu głosek. Ale z jednej strony pochodzenie z prasłow. *o*, z drugiej zupełna zgodność ze sposobami oznaczania dn. *ü û* w wyrazach zapożyczonych dowodzi istnienia odrębnej samogłoski wysokiej przedniej zaokrąglonej: *ü*. Historycznie powstała ona z prasłow. *o* (§ 32, 33).

§ 6. Poł. *ö* oznacza się w zabytkach dwojakim sposobem: 1) przez *e* i *ö*, 2) u Pf. przez *ü*. Pierwsza pisownia, zgodna zupełnie ze sposobem oznaczania dn. *ö* w zapożyczeniach, w związku z pochodzeniem z prasłow. *o* dowodzi, że była to głoska przednia, średnia, zaokrąglona. Pisownia Pf. wskazuje na dialektyczną wymowę tej głoski z artykulacją podniesioną, zbliżoną do *ü*. Poł. *ö* pochodzi zawsze z prasłow. *o* (§ 33).

§ 7. Połabskie *å* oznaczane w zabytkach przez *a o oa ao* było zapewne samogłoską niską, środkową, zaokrągloną. Pochodzenie jej jest bardzo rozmaite: 1) z prasłow. *ъ* (§ 51), 2) z prasław. *ѣ* (§ 53), 3) z prasłow. *o* w połączeniach **vo-* (§ 32), **ort *olt* (§ 63, 64), **tolt* (§ 62), 4) z prasłow. *i y* w połączeniach **il *yl* (§ 38, 43), 5) z prasłow. *e* w połączeniach **telt* (§ 62), 6) z prasłow. *a* w połączeniu **ra-* (§ 19 a).

§ 8. Połabskie *a* oznacza się w zabytkach przez *a*, rzadziej przez *e*. Taką samą pisownię stosuje się dla oznaczenia dn. otwartego *e (ä)* w wyrazach zapożyczonych. Wynika stąd, że była to samogłoska bardziej przednia i wyższa od normalnego polskiego *a*, zbliżone zapewne do polskiego *a* w położeniu między palatalnemi (n. p. *jaje*). Także pochodzenie jej dowodzi, że w niedalekiej przeszłości musiała być samogłoską szeregu przedniego *(e)*. Rozwinęła się mianowicie: 1) z prasłow. *ѣ* (§ 53), 2) z prasłow. *i y* w połączeniach **ir *yr* (§ 37, 42), 3) z prasłow. *e* w połączeniu *je-* (§ 23, 2), 4) w połączeniu *ar* z prasłow. *ŗ*, (§ 57).

§ 9. Poł. *ė* oznaczane w zabytkach przez *i*, rzadziej przez *e* było samogłoską szeregu przedniego, średnią, pod-

wyższoną, jak wskazuje na to identyczna pisownia używana dla oznaczenia dn. *ê* (powstałego z dyftongu) w wyrazach zapożyczonych. Historycznie głoska ta powstała w ściśle określonych warunkach 1) z prasłow. *ъ* (§ 51), 2) z prasłow. *ѣ* (§ 54).

§ 10. Poł. *ə* oznaczane w zabytkach przez *a* lub *e* było niewyraźnie umiejscowioną samogłoską w rodzaju bardzo otwartego *e*, zbliżoną może do ang. *a* w *man*. Bardzo częste nieoznaczanie jej w piśmie (zwłaszcza u P S.) dowodzi silnej redukcji iloczasowej (§ 101). Historycznie rozwinęła się ta samogloska w t. zw. pozycji krótkiej (§ 102) ze wszystkich odziedziczonych samogłosek z wyjątkiem 1) nosowych *ǫ* i *ę* (§ 28, 30) 2) *i y u o e* w pewnych wypadkach (§ 39, 44, 46, 35, 24).

§ 11. Poł. *ě* oznaczane w zabytkach przez *i* lub *e*, rzadziej przez *a* było zapewne samogłoską nieco niższą od *ė* (§ 9) oraz bardziej otwartą. Częste pomijanie jej w piśmie dowodzi, że była ilościowo zredukowaną tak samo jak *ə* (§ 10) Historycznie powstała ona w tych samych warunkach co *ə* z prasłow. *i y* (§ 39, 44, 46), oraz z *o u* (§ 35), *e* (§ 24).

§ 12. Poł. *ǫ* oznacza się w zabytkach połączeniami *un ung um*, rzadziej *on om*. Dowodzi to artykulacji dość wysokiej, zamkniętej. Rezonans nosowy był widocznie bardzo silny skoro nosowość utrzymywała się stale nawet w pozycji krótkiej. Nieoznaczanie nosowości u Anon. jest prawdopodobnie tylko właściwością graficzną. Historycznie pochodziła ta samogłoska zarówno z prasłow. *ǫ* jak i *ę* (§ 27, 29).

§ 13. Poł. *ą* oznacza się w zabytkach przez *an ang am*, co dowodzi, że wartość ustna równała się mniej więcej brzmieniu *a*. Rezonans nosowy był słabszy niż u *ǫ*, jak dowodzi niezbyt rzadki zanik nosowości w pozycji krótkiej (§ 28,30). Nieoznaczanie nosowości u Anon. j. w. (§ 12). Historycznie poł. *ą* powstało w określonych warunkach z prasłow *ę* i *ǫ* (§ 27, 29).[1])

[1]) Ks. N. Trubecki (Rev. d. ét. slav. V. 29-37) wyraził zdanie, że w połabskim wymawiano istotne samogłoski nosowe tylko w wygłosie oraz w położeniu przed szczelinowemi, natomiast przed zwartemi i afrykatami rezonans nosowy wydzielał się w postaci spółgłoski nosowej (*n* przed zę-

§ 14. Poł. dyftong *aį̯* jest oznaczany w zabytkach bez żadnej rożnicy przez *ey ei ai ay*, rzadziej przez *äu* (u PS). Przy stałej niem. pisowni *ei* = *ai* dowodzi to, że pierwszy komponent miał brzmienie *a*. Historycznie dyftong ten pochodzi 1) z prasłow. *i* (§ 36), 2) w określonych warunkach z prasłow. *y* (§ 40) oraz z prasłow. *u* (§ 45).

§ 15. Poł. dyftong *oį̯* oznacza się w zabytkach przez *oi oy eu äu*, u H. w położeniu po spółgłoskach niewargowych przeważa obok tej pisowni oznaczanie tego dyftongu przez *ai ay ei ey*. Dowodzi to, że w tem położeniu dyftong ten miał brzmienie *åį̯*. Ponieważ wśród materjału językowego połabskiego przykłady pochodzące ze słownika H mają ogromną przewagę, przeto ze względów praktycznych pisownię odpowiadającą rozgraniczeniu dyftongów *oį̯* || *åį̯* u H. przyjęliśmy na ogólno-połabską z wyjątkiem wypadków, w których zależy na uwydatnieniu różnicy dialektycznej. Historycznie oba te dyftongi pochodzą: 1) z prasłow. *y* (§ 40), 2) dialektycznie z prasłow. *u* (§ 45).

§ 15a. Poł. dyftong *åį̯* występuje dialektycznie obok *oį̯*, por. § 15.

§ 16. Poł. dyftong *aų̯* oznaczany przez *au* spotyka się tylko u H. i Bauc. Był on dialektyczną kontynuacją prasłow. *u* (§ 45). Ze względów przytoczonych w § 15 pisownię *aų̯* przyjęliśmy jako ogólno-połabską.

§ 16a. Poł. dyftong *åų̯* oznaczany u H przez *au ou*, w odsobnionych wypadkach przez *u*, w innych zabytkach oznacza się stale przez *ou* lub *u*. Wynika z tego, że pierwszy jego komponent w dialekcie reprezentowanym przez H. miał

---

bowemi, *m* przed wargowemi, a zapewne *ŋ* przed tylnojęzykowemi). Panował więc stan taki sam, jak obecnie w języku polskim (poza niektóremi gwarami). Obserwacje te oparte na analizie pisowni wydają się w zasadzie słuszne, choć nie na wszystkie szczegóły wywodów autora można się zgodzić. (Por. moje wywody w Rev. d. ét. slav. VI. 61—63). Nie zmienia to jednak sprawy o tyle, że w poczuciu mówiących z pewnością stan ten nie był uświadamiany: odczuwano istnienie dwu nosówek, nie zdając sobie sprawy z różnicy ich wymawiania w związku z jakością następujących spółgłosek — tak samo jak dzieje się to obecnie w mowie polskich warstw wykształconych.

brzmienie *å*, a w innych gwarach był samogłoską wyższą i bardziej zaokrągloną: *o ȯ*. Dyftong ten pochodzi z prasłowiańskiego *ḷ* (§ 58).

II. Stosunek samogłosek połabskich do prasłowiańskich.

System samogłosek prasłowiańskich.

§ 17. Język prasłowiański w chwili rozpadania się wspólności językowej prasłowiańskiej posiadał następujące samogłoski i sonanty:

długie:	*i ě ę*	*a ą y u*
krótkie:	*e*	o
półgłoski:	*ь*	*ъ*
sonanty:	*ṛ́ ḷ́*	*ṛ ḷ*

Zmiany w systemie samogłoskowym prasłow. przeprowadzone na gruncie połabskim.

§ 18. Wszystkie samogłoski odziedziczone z prasłow. przedstawiały się w ostatniej dobie istnienia języka połabskiego w dwojakiej postaci zależnie od tego, czy znajdowały się w pozycji długiej, czy w krótkiej. W pozycji długiej (§ 102) wykazują one rozwój pełny i indywidualny, dzięki czemu dadzą się wyraźnie rozgraniczyć i określić. W pozycji krótkiej (§ 102) przeciwnie uległy one pomieszaniu wskutek silnej redukcji iloczasowej i artykulacyjnej, tak że przedstawiają się w postaci dwu zredukowanych samogłosek *ə* (§ 10 § 101) i *ě* (§ 11, § 101).

Prasłow. *a*.

§ 19. Prasłow. *a* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej w *o*, które dialektycznie uległo zmianie w *ȯ* (Pf. Do. Anon. por. § 2). Jeśli w prasłow. poprzedzała je spółgłoska palatalna lub jotowana, to palatalność jej zachowała się w poł. (§ 83). N. p. *stóvə* (stowe PS.) 3 sg. praes. prasłow. *stavı(tъ)*, *stovái̯-mə* (stoweime H słowéyme HB_1) 2 sing. imper. prasłow. **stavi*, *stovái̯dlə* (stóweidle H stóweidla HB_1) nom. sing.

**stavidlo, dól-mə* (dôlma H) praeter. **dalъ-mu, sódə* (sóde HBB_1, sade HHC, sode PS) 3 sing. praes. **sadi(tъ), vəsodénə* (wassodéna H.) part. praeter. pass. **vъsadjenъjь, próvə* (prowe prowa H) adi. masc. **pravъjь, skǫ́kət* (skókat H) infin. **skakati, skócə* (skótze H skúze Pf.) 3 sing. praes. **skače(tъ), (rüs-)skóknə,* (risskôkne H skoknie skackne PS) 3 sing. praes. **skakne(tъ) skocą̂kə* (skozeyka H) nom. sing. **skačika* 'ogier', *moskó* (mohssco PS. mosko Do) nom. sing. **mastъka* 'masło', *móst'ə* (móstie Pf. môstge H) gen. sing. **mastъky, kródnə* (krôdne kródene H) 3 sing. praes. **kradne(tъ), krodăl* (krodahl PS.) praeter. **kradlъ, vəkrodénə* (wegkrodéna H[1]) wekkródena HB_1) part. praeter. pass. **okradenъjь, plókət* (plókat H plokat HBB_1) infin. **plakati, plócą* (plotzang H) 3 plur. praes. **plačǫ(tъ), plokól* (plokōl Pf.) praeter. **plakalъ, stórə* (stora Pf. stohr PS. stora H) adi. masc. fem. **starъjь *staraja, stórĕk* (storik HC) nom. sing. **starikъ, klódə* (klode klod H klodt PS.) 3 sing. praes. **klade(tъ), brot* (brot H brodt PS.) nom. sing. **bratъ, bróť'ə* (brotia H) nom. sing. coll. **bratъja, brótəc* (brotatz. H brudatz Pf.) nom. sing. **bratъcь, bobó bóbə* (bobo HB_1 bobó Pf boba baba H boba PS.) nom. sing. **baba, cod* (tzôt H) nom. sing. **čadъ, códĕt* (tzódet tradit H) infin. *čaditi, dóvə* (dowe H dôwe HB_1 dowe PS) 3 sing. praes. **davi(tъ), golǫ̑z* (goluns golungs H) nom. sing. **galǫzь, gòlǫzą̂i* (golunzéy HB_1) nom. plur. **galǫzi, gósə* (gôs H) 3. sing. praes. **gasi(tъ), gróbə* (groba PS. nom.-acc. plur. **graby, groblą̂i groblé* (grublei Pf. Do, groble H groblé H ABB_2 groblê HB_1) nom. plur. **grabli *grablĕ, god* (god PS. gôd HB_1) nom. sing. **gadъ, góděk* (ggodek H gudic Pf) nom. sing. **gadikъ, glót'ə* (glôtge H) adi. masc. **gladъkъjь, xólə* (chôle H chole PS.) 3 sing. praes. **xvali(tъ), jòlüvą́icə* (goliweicia H goliwéitzia HB_1 juliweicia Pf jolüweitz PS.) nom. sing. **jalovica, jopťŭ* (goptgi H jubtchuý Pf.) nom. sing. **jablъko, jópkə* (gôptka H júbka Pf. jaapke Anon.) nom. plur. **jablъka, jógną* (gogenang H jognang PS.) nom. sing. **jagnę, jòď'ədą̂i* (gôdgadóy H jujadói Pf. nom.-acc. plur. **jagody, joji* (gogi H gogî HB_1 jujì Pf. joji Anon. jajie PS.) nom. sing. **jaje, sonáį* (zoney H BB_2C zohnäu PS. sonay Pf.) nom. plur. **sani, zobó* (sobo G sobó H HB_1 subó Pf.)

[1]) Pisownia *weg-* H zewnętrznie dostosowana do niemieckiego prefiksu *weg-* w równoznacznym wyrazie *weggestohlen.*

nom. sing. **žaba, korvó* (korvó H korwo korwú Pf.) nom. sing. **ǫorva* i t. p.

§ 19a. Prasłow. *a* w połączeniu nagłosowem *ra-* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej w *å*: *rånə* (roana HHD$_1$C) masc. **ranъjo, rånŭ* (rani HB$_1$B$_2$C rone Pf.) adv. **rano, råd̆ust* (radîst H radüst PS ródüst Pf) nom. sing. **radostь, rădə* (rode H) adi. masc. **radъjo, rådó* (radó HB$_1$, rado PS) adi. fem. **rada, rånó* (rono H) nom. sing. **rana, rănǫ* (ranunk HB,) acc. sing. **ranǫ*. Por. § 63.[1])

§ 20. Prasłow. *a* rozwinęło się w połabskim w pozycji krótkiej w *ə*. Np. *bóbə* (boba HPS) nom. sing. **baba, skocą̂kə* (skozeyka H) nom. sing. *skačika* 'ogier', *mǫ̂kə* (múnca Pf mooke Anon.) nom. sing. **mǫka, glăvə* (glâwa HP, gláwa Pf glaw PS) nom. sing. **golva, vą̂zdə* (wéysda Pf. weisde HC) nom. sing. **uzda, dą̂və* (déywa HB, deiwe HHB déiwa Pf deywe PS) adi. fem. **divaja* i t. p. Jako cechy do pewnego stopnia wyróżniające *ə* ≦ **a* wymienić można: 1) zachowanie bez zmiany poprzedzających spółgłosek tylnojęzykowych. Np. *skocą̂kə, mǫ̂kə* por. w., *jópkə* (§ 19), *kópkə* (kôpka H) nom. sing. **kapъka, nŭgə* (nigga H nîgga HB$_1$ nügga B nücka Pf. nom. sing. **noga* i t. p. (§ 70). 2) Zachowanie palatalności poprzedzających, pierwotnie spalatalizowanych spółgłosek: Np. *bróťə* (brotia H) nom. sing. coll. **bratьja, somą̂ćə* (sameica H somé itzia HB$_1$) nom. sing. **samica, tėnąďą̂ńə* (tyenantgeinia H. tijnnantjeinia HB$_1$) nom. sing. **ǫnęgynьja* (Por. §§ 76, 81, 87).

Prasłow. *e*.

§ 21. Prasłow. *e* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej dwojako w zależności od następnych elementów głosowych:

[1]) Także w prefiksie superl. *na-* mimo położenia w pozycji długiej zachodzi stale *a* a nie *o*. N. p. *navóją̂sə* (nawóysse HHD,) adi. superl. **najvyšьjo, navą̂cə* (nowanza H) **najvęlją̂jə, nàstərésə* (nastarêsse H) *najstarějšьjə, nádobrésə* (nadebrêssa H nadebreessa HB,) **najdobrějšjo, nàmənésə* (nameneessa HHB$_1$) **najmьnějšьjo, namánəją̂* (namanach HHB$_2$C) **najmьnějo* i t. p. Zjawisko to objaśnić można jedynie dawnem podniesieniem artykulacji *a* (*ä*) przed następnem *j*; trzeba więc przyjąć, że w superl. w połabskim panowała postać prefiksu *naj-* a nie *na-*. Por. Tomaszewski SO II 156—7.

1) W wygłosie oraz w położeniu przed spółgłoskami pierwotnie palatalnemi — z wyjątkiem *ŕ* (§ 22) — przeszło *e* w poł. w *i*. N. p. *püli* (püeli H poglü Pf) nom. sing. **polje, joji* (gogi H jojïe PS juji Pf) nom. sing. **jaje, ľau̯di* (lgaudi HHB) nom. plur. **ljude, cisə* (ciesse HB,) 3. sing. praes *češe(tъ), di̯vą̇t* (diwangt H) num. **devętь, disą̇t* (disangt H dîsangt HB) num. **desętь, miʒ̇ə* (midsa PS) nom. sing. **medja, gribin* (grívîn H) nom. sing. **grebenь, pąpil* (pámpil H pampiel PS pampĩl Pf) nom. sing. **pępelь, pàsinái̯ćə* (pesineicia H pasinaicia Pf) nom. sing. **pьšenica, pic* (pîtz H pĩtz Pf pietz PS) nom. sing. **pektь, nidéľə pənidéľə* (nidéla H pnidélia HB_2) nom. sing. **(po)nedělja, rict* rîtzt H) inf. **rekti, sist* (sîst H süst Pf) num. **šestь, tilą* (tilang) H Anon. tílang Pf tielang PS) nom. sing. **telę, tritə* (trite H Mit. tríte HB) num. **tretьjьjь, vicérą* (wîtzerang H wiedzarang PS witséra Pf) acc. sing. **večerjǫ, vilə* (wiel PS uile Mit. víle Pf) adv. **velje, vilťə* (wiltge H wiltje PS) adi. masc. **vel(i)kъjь, vizə* (wísa H Anon. wýsa HB_1 wísa Pf) nom. sing. *veža* 'dom', *zim̀ə* (simea H simia HB_1C Mit. símia Pf) nom. sing. **zemlja, påtinəc* (patínatz H pattinatz Anon. patinatz Bauc.) nom. sing. **pъtenьcь, jącmin* (gangsmîn H jańsmin Pf jazmin Anon.) nom. sing. **jęčьmenь, zìľozü* (silgosí H silosüh PS) nom. sing. **želězo* itp.

2) W położeniu przed spółgłoskami pierwotnie niepalatalnemi prasłow. *e* rozwinęło się w poł. w *e*. N. p. *césət* (ssêssat zêssat H) inf. **česati, led* (lêd H léed Pf) nom. sing. **ledъ, métlə* (mêtla H metla Pf) nom. sing. **metla, néxət* (nechat H) inf. **nexati, risétə* (rîssete H rîsséte HB_1) nom. sing. **rešeto, teplü* (teplí H) nom. sing. **teplo, sedlü* (sedelí H seedelüh PS sedléy Pf) nom. sing. **sedlo, zénə* (sena H séna HB_1 Pf seenah sehna PS schena Anon. seéna Pf) nom. sing. **žena, slüvésə* (sliwêssa HB_2) nom. plur. **slovesa, vücésə* (witsêssa H) nom. plur. *očesa, vriténə* (writene H) nom. sing. **verteno, prądénə* (prangdéne HB_1 brangdên H) nom. sing. **prędeno, zelǫ̈d* (selûnd H) nom. sing. **želǫdь, slåménə* (slaména H) adi. masc. **solmenъjь* itp.

Jedynie w przyimkach i prefiksach **perz- *perd-* prasłow. *e* przedstawia się jako *i* bez względu na to, czy spółgłoski *z d* były spalatalizowane,czy nie. N. p. *priz* (prise H) praep. **perzъ, prid* (pride H) praep. **perdъ, prìdjau̯zái̯něk* (prüdgausenak

H prütgauseinac HB_1) nom. sing. **perdjužinъkъ, prìdəbéde* (brüde böde H pridebed PS brütebüte Pf) nom. sing. **perdobědьje* itp.

O rozwoju prasłow. *e* w połabskim pisali: Lorentz J. Arch. XXIV, 11, Koblischke J. Arch. XXVIII, 275, 433, Nitsch J. Arch. XXIX, 175-6, Rozwadowski Enc. Pol. II 55, Lehr-Spławiński SO I 132. O prepozycjach **perz *perd* por. Tomaszewski SO II, 137 nn.

§ 22. Prasłow. *e* w położeniu przed *r* i *ŕ* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej w *e*. N. p. *jèvér* (gewêr H) nom. sing. **jьverъ, püzdér,* (püssdehr PS) nom. sing. **pozderъ, püzdérə* (pisedera H pysêdera HB), nom. acc. plur. **pozděry, vicér* (wîtzör Hitsēr Pf) nom. sing. **večerъ, bérə* (bere H) 3 sing. praes. **bere(tъ), pérə peri-sə* (pehre PS périssa HB_1) 3 sing. praes. *pere(tъ)-sę, perdikə* (peraika H peréika HB_1) nom. sing. **perika* 'praczka', *vicérə* (witzera Pf) nom. sing. **večera, vicérą* (widzerang PS) acc. sing. **večerą* itp. Por. § 88.

§ 23. Prasłow. *e* w połączeniu *je* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej trojako, zależnie od jakości następujących spółgłosek:

1) W położeniu przed spółgłoskami palatalnemi prasłow. połączenie *je* przeszło w *ji*. N. p. *jiz* (gisse H) nom. sing. **ježe, jisĭn* (gissîn H) nom. sing. **jesenь, jis* (gis jiss H) 1 sing. praes. **jesmь, jis* (gis H jis Mit. jiss PS.) 2 sing praes. **jesь* i analogicznie: *jismə jismôi* (jissme PS. gismoy H gismày HB_1) 1 plur. praes. **jesmy, jistə* (jista PS.) 3 du. praes. **jesta,* por. stpol. *jeśmy* itd., *jidâinə* (giddeine H giddeine HC) adi. masc. **jedinъjь, jist* (isst H hist PS) adv. **ješč(e)* itp.

2) W położeniu przed spółgłoskami przedniojęzykowemi niepalatalnemi prasłow. *je* rozminęło się w *ja*. N. p. *jádlə* (gadela H jadela HB_1 jodla Pf.) nom. sing. **jedla, jadlăi* (gadelóy H jadeláy HB_1) nom. acc. plur. **jedly, jadăn* (gadân H jaddahn PS) numer. masc. **jedьnъ* zam. **jedьnъ, janŭ* (ganni H janŭ Pf) numer. neutr. **jeno* (por. stpol. *jena, jeno*).

3) Przed wszystkiemi innemi spółgłoskami pierwotnie niepalatalnemi prasłow. *je* przedstawia się w połabskim jako *je*: *strâjéfkə* (stragêwka H) nom. sing. **stryjevъka* 'stryjenka', *vaujéfkə* (waugêwka H) nom. sing. **vujevъka* 'wujenka', *znojémnə* (snogemene H znogémene HB_1) adi. masc. **znajemъnъjь* zam. **znajemьnъjь*.

Por. Lehr-Spławiński SO I. 132 nast.

§ 24. Prasłow. *e* rozwinęło się w połabskim w pozycji krótkiej dwojako:

1) w zgłoskach wygłosowych otwartych w *ə*. N. p. *láizə* (leise H leyse PS) 3 sing. praes. **liže(tъ)*, *tągnə* (tangne HPS tangna HHB_1) 3 sing. praes. **tęgne(tъ)*, *vălŭvə* (walliwe H) nom. plur. **volove*, *zŭvə* (siwa HB) 3 sing. praes. **zove(tъ)*, *jèmətó-sə* (gimmatôssa HB_1) 3 du. praes. **jьmeta-se*, *sistərŭ* (sistarí H HB_1B_2 süstarŭ Pf) num. **šestero*, *mòtərə́inə* (moterreina H) adi. fem. **materina(ja)* itp.

2) W zgłoskach śródgłosowych i wygłosowych zamkniętych w *ě*: *vüddójěmə* (wittedoyime H wittodüjeme Mit.) 1. plur. praes. **otdajemy*, *můzěs* (můsis HB, müses Pf) 2 sing. praes. *možešь*, *dójěs* (doys H) 2 sing. praes. **daješь*, *znójěs* (snogis H snöys HB_1) 2. sing. praes, **znaješь (ə́j)sěg (sʹod)sěg* (eyssek czillyotsik H) pron. gen. sing. **(u) seg(o)*, **(slědъ) seg(o)* i t. p.

Por. Lehr-Spławiński SO I 143—5.

Prasłow. *ě*.

§ 25. Prasłow. *ě* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej dwojako zależnie od jakości następnego elementu głosowego:

1) W położeniu przed spółgłoskami przedniojęzykowemi niepalatalnemi przeszło w *a* i odbyło w dalszym ciągu ten sam rozwój co prasłow. *a* t. j. zmieniło się w *o*. Od pierwotnego *a* zewnętrznie odróżnia się tem, że poprzedzająca spółgłoska jest zawsze palatalną (§ 76, 81, 87). N. p. *bólə* (byola H bjohl PS) adi. masc. **bělъjь*, *gozdə* (kchyôsda H ggyozda HB_1) nom. sing. **gvězda*, *ťúľónə* (tyillyôn H tyillyoon Bauc, tjühlne PS) nom. sing. **koléno*, *ľotŭ* (lgoti H liuteŭ Pf. lijötüh PS) nom. sing. **léto*, *mоró* (mioró H) nom. **měra*, *dʹolŭ* (tgolì H djolì HB) nom. sing. **dělo*, *ďótkə* (tgôtka H schutga Pf) nom. sing. **dětъka* 'dziecko', *śľod* (silgôt slgôt H) nom. sing. **slědъ*, *ŕótťə* (rgôtga H) ad. neutr. **rědъkoje*, *sťónə* (styóna H skióna Pf.) nom. sing. **stěna*, *śonŭ* (sgonì HHB, tjanü Anon.) nom. sing. **sěno*, *ťostŭ* (dgôstì H tjôstì HB) nom. sing. **těsto*, *zaŕódlə* (sarjódela H serrudle Pf.) nom. sing. **zъrědlo* 'zwierciadło', *vótər* (wioter wyóter H joter PS viúder Pf) nom. sing. **větrъ*, *ziľozŭ* (silgosí H silosüh PS) nom. sing. **želězo* itp.

W kilku przykładach spotyka się *'o ≤ ě* przed spółgłoską palatalną wyraźnie wskutek analogji, n. p. *sòmüďólnə* (zomítgôlna H somidgôlna HB_1) adi. masc. **samoděłɔnъjɔ, ziľozénə* (silgoséna H) adi. masc. **želězenъjɔ* itp.

2) Przed wszystkiemi innemi spółgłoskami oraz w wygłosie prasłow. *ě* przedstawia się w połabskim jako *e*. Spółgłoska poprzedzająca jest w takim razie niepalatalną. N. p. *bézə* (bese H beese PS) 3 sing. praes. **běži(tъ), svéćə* (swecia H schwêtzia HB_1 suécia Pf schwerza Anon.) nom. sing. **světja, sěmą* (szemáng HB_1 ssemang Bauc.) nom. sing. **sěmę, sédə* (ssede H sséde HB_1 zede PS) 3 sing. praes. **sědi(tъ), mérə* (mére H mehre PS) 3 sing. praes. **měri(tъ), bélět* (bêlt PS) inf. **běliti, gnevóį* (gnewóy H) n.-acc. plur. **gněvy, lévə* (lewa H Pf) adi. fem. **lěvaja, nidéľə* (nidélia H nidehl PS) nom. sing. **nedělja* 'tydzień, niedziela', *vübésět* (wibbeesset HB_1) infin. **oběsiti* 'obwiesić', *vérnə* (wêrna H) adi. masc. **věrɔnъjɔ, sneg* (snêk H schneg PS sneec Pf schneck Anon.) nom. sing. **sněgъ, stenâįćə* (sténeiza H) nom. sing. **stěnica* 'pluskwa', *slépə* (slépe H slépe HB_1 schlepe PS sleeba Pf) adi. masc. **slěpъjɔ, rékə* (reka H reka Pf) nom. sing. **rěka, némɔc* (nematz H nêmatz HB_1) nom. sing. **němɔcɔ, pés(ə)n* (pêssen H) nom. sing. **pěsnɔ, pesnâį* (pêssnáy H) nom. plur. **pěsni, lékər* (lékar H) nom. sing. **lěkarjɔ, dévə* (dewa H déwa HB_1 dewaa PS déeva Pf) nom. sing. **děva, dętą dętə* (tetang H détang HB_1 dédan Pf deta Anon. detaa PS) nom. sing. **dętę, cepóį* (tzepóy H zépoy Pf) nom.-acc. plur. **cěpy, vå lętə* (waléta H waleht PS) loc. sing. **vъ lětě, vå vętrə* (wa wetra H) loc. sing. **vъ větrě, dâvé* (dawe PS) num. **dъvě, vübé* (wibbê HB_1) nom.-acc. du. **obě, rǫcé* (runzé H) nom.-acc. du. **rǫcě, nüʒé* (nîtze H) nom.-acc. du. **nožě, kă stərné* (ka starné H) dat. sing. **kъ storně, vă glədé* (wachglade HB_1) loc. sing. **vъ goldě, dübré* (dibbré H) adv. *dobrě* itp.

O rozwoju prasłow. *ě* w poł. pisali: Lorentz J. Arch. XXIV 8—10, Koblischke J. Arch. XXVIII 275, Nitsch J. Arch. XXIX 172. Lehr-Spławiński SO I 131 nast.

§ 25 a. W połączeniu *ěj* połabskie *e ≤ ě* w pozycji długiej uległo daleko idącemu zwężeniu i przeszło w *i*. N. p. *sijə* (ssye H ssýe HBB_1C) 3 sing. praes. **sěje(tъ), sijónə* (zijohn PS) subst. verb. **sějanɔje, zodíjə* (ssódya H ssoolija HB) 3 sing.

praes. **zaděje(tъ)* 'powstrzymuje, przeszkadza', *smijǫ́-sə* (smyansa H schmiańza Pf) 3 plur. praes. *směję(tъ)-sę, vijǫ́cə* (wyangsia HHB) part. praes. act. fem. **směję̯tja(-ja), grij-sə* (grijssa PS) 2 sing. imper. **grěj sę, sə̊zdij* (zasedi H) 2 sing. imper. **sъzděj* 'zdejm', *və̊zdij-sə* (wâsdiessa H) 2 sing. imper. **vъzděj-sę* 'ubierz się'. Formy infin. i praeter. odpowiadające prasłow. **sějati* (ssyôt H), **směję̯ati-sę* (smyotsa HB_1), *sějalъ* (ssyôl H), *směję̯alъ-sę* (smyôlsa H) czytać można albo zgodnie z powyższemi przykładami: *sijót smijót-sə sijól smijól-sə*, albo też: *śot śmot-sə śol śmól-sə* jako produkt kontrakcji takiej samej jak w pol. *śāć śāł śmāć-sę śmāł-sę*.

§ 26. Prasłow. *ě* rozwinęło się w połabskim w pozycjach krótkich w *ə*, przyczem przed $ə \leqq a \leqq ě$ (por. § 25) spółgłoski zachowały palatalność. N. p. *sredů̆ľət* (sredülat H sredůgliat Pf) nom. sing. **serdolětъ* 'dzień św. Jana', *vůsťən* (wistjahn PS) nom. sing. **ostěnъ, sə̊ďəl* (sádial H) praeter. **sъdělъ, zə̊ŕəl* (sarial H sarral PS) praeter. **zъrělъ, və̊i̯ďəl* (weidial H) praeter. **viděl*ъ, *clə̆vək* (slawak H schlawack PS) nom. sing. **čelvěkъ, püzə́rət* (püsarat H pusaarat PS) infin. **pozъrěti, sə̊dət* (ssádat H) inf. **sъděti, sə̊dəj* (ssáday HHC) 2 sing. imper. **sъděj, zə́rət* (sárat Pf) infin. **zъrěti, və̊ zə̊i̯mə* (wa seima HPS) loc. sing. **vъ zimě, və̊ vůdə* (wa widda H) loc. sing. **vъ vodě, və̊ smůlə* (wa smila H) loc. sing. **vъ smolě* 'w piekle', *və̊ vétrə* (wa wetra H) loc. sing. **vъ větrě, no dänə* (no dóna H) loc. sing. **na dъně* itp.

Prasłow. *ǫ*.

§ 27. Prasłow. *ǫ* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej dwojako zależnie od jakości poprzedzającej spółgłoski:

1) W położeniu po wszystkich spółgłoskach z wyjątkiem prasłow. palatalnych i *j* rozwinęło się prasłow. *ǫ* w poł. *ǫ̇*. N. p. *dǫ̇b* (dûmb H dumb PS Pf dump Anon.) nom. sing. **dǫ̇bъ, dǫ̇bə̊i̯cə* (dûmbeitza H) nom. sing. **dǫ̇bica, rǫ̇kə* (runka H runkah PS rúnca Pf ronka Anon.) nom. sing. **rǫ̇ka, rǫ̇kəvə̊i̯cə* (runcaweiza H rungcaweitz PS runcaweizia Pf runkaweiz Anon.) nom. sing. **rǫ̇kavica, stǫ̇pět* (stûmt H) inf. **stǫ̇piti, stǫ̇pó* (stumpó H Pf) nom. sing. **stǫ̇pa, gǫ̇s* (gûngs H gunss PS gongs Pf gums Anon.) nom. sing. **gǫ̇sъ, zǫ̇b* (sûmb H súmb Pf) nom. sing. **zǫ̇bъ, zǫ̇bó̯i zǫ̇bə* (sumbáy sumbóy Pf sumba PS) nom.

acc. plur. **zǫby, zelǫ̑d* (selûnd H) nom. sing. **želǫdɛ, pǫ̑t* (pûnt H pungct PS punct Pf) nom. sing. **pǫtɛ, ķǫ̑dĭľə* (kûndila H kundiglia Pf) nom. sing. **ķǫdelja* zam. **ķǫdelɛ, tǫ̑có* (tûnzó H dundzneù Pf duntsou Do) nom. sing. **tǫča* 'chmura', *bǫ̑bă̈n* (bumbân H bumbõn Pf) nom. sing. **bǫbɔnɔ, ďölǫ̑b* (tgelumb H tgelúmb HB, tschelumb Pf) nom. sing. **golǫbɛ, glǫ̑bŭ̈ťə* (glûmbitge H) adi. masc. **glǫbokɔjɛ, pǫ̑p* (pûmp H pump PS Pf) nom. sing. **pǫpɔ, skǫ̑pə* (scumbe skumpe H skúmpe Pf) adi. masc. **skǫpɔjɛ, mǫ̑kə* (munka H munkaa PS mućca Pf mooke Anon.) nom. sing. **mǫka* 'mąka', *vǫ̑ďěl* (wungill H wungill HB_1) nom. sing. **(v)ǫglɛ, vǫ̑bŏrək* (wumberak H wumbérac Pf uberac Anon.) nom. sing. **(v)ǫborɔkɔ, glåvǫ̑* (glawung H gawung Anon.) acc. sing. **golvǫ, stornǫ̑* (starnûn H HB_1) acc. sing. **stornǫ, vă vədǫ̑* (wawadung Pf) acc. sg. **vɔ vodǫ, zò səbǫ̑* (sôssabung H) pronom. instr. sg. **za sobojǫ* itp.

2) Prasłow. ǫ rozwinęło się w połabskim w położeniu po *j* i po pierwotnych spółgłoskach palatalnych w *ą*, t. j. uległo zmieszaniu z prasłow. ę (§ 29). Zgodnie z tem spółgłoski palatalne poprzedzające zostały zdyspalatalizowane. N. p. *pòjącdi̯nə* (pogangcéina H pojangsein PS) nom. sing. **pa(j)ǫčina düjącə* (düangse H) part. praes. act. **dojǫti̯a, vijącə* (wyangsa H) part. praes. act. **vějǫtjɛjɛ, smijǫ́-sə* (smygansa H schmiańsa Pf) 1 sing. praes. **smějǫ-se, püjǫ* (püang HHB, C) 3 plur. praes. **pojǫ(tɔ)* 'śpiewają', *kopǫ́* (kopang H) accus. sing. **ķapjǫ, zimǫ́* (simang. H) accus. sing. **zemjǫ, zarǫ́* (sarang H saarang PS sarang Pf) 1 sing. praes. **zɛrjǫ, dalǫ́* (daláng H) praep. **dɛljǫ* 'wzdłuż' itp.

§ 28. Prasłow. ǫ przedstawia się w połabskim w pozycji krótkiej dwojako: 1) W położeniu po spółgłoskach niepalatalnych zachowało brzmienie ǫ́ bez wyraźnej redukcji. N. p. *dŭ̈brǫ́* (dibbrung H) acc. sing. adi. fem. **dobrǫjǫ, vǎχ'ŏtǫ́* (wâchgetung wâschetung H) acc. sing. **oxotǫ* itp. 2) W położeniu po *j* lub po spółgłoskach palatalnych, zmieszawszy się z kontynuacją prasłow. ę, zgodnie z tem (por. § 30) częściowo zachowało brzmienie *ą*, a częściowo utraciło nosowość i uległo redukcji w ə. N. p. *vicérą* (wîtzerang H wiedzarang PS) acc. sing. **večerjǫ, pöstílą* (pêstilang H) acc. sing. **postelɛjǫ, så pąstą* (sa pangstang H) instr. sing. **sɔ pęstɛjǫ, praivązą* (preiwáng-

sang H) 3 plur. praes. **privęžǫ(tъ) nidélą nidélə* (nidélang Pf nidela H) acc. sing. **neděljǫ, så vůlə* (sa willa H) instr. sing. **sъ voljejǫ, så lůdə* (sa lüda H) instr. sing. **sъ oldьjǫ, püd tǫcə* (pit tunsa H) instr. sing. **podъ tǫčejǫ, ľotójə* (lgotóya HHB_1) 3 plur. praes. **lětajǫ(tъ)* itp.

Prasłow. ę.

§ 29. Prasłow. ę rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej dwojako zależnie od jakości następnego elementu głosowego: 1) W wygłosie i położeniu przed wszystkiemi spółgłoskami z wyjątkiem przedniojęzykowych niepalatalnych prasłow. ę przeszło w *ą*, przed którem poprzedzające spółgłoski stały się niepalatalnemi (§ 77, 82, 87). N. p. *mą* (mang H) accus. sing. pron.pers. **mę, tą* (tang HHP_1) acc. sing. pron. pers. **tę, rüdą-sə* (ridángsa HB_1) 3 plur. praes. **rodę(tъ)-sę, xrąst* (grangste H grángste H P_1 chranst PS) nom. sing. **xręstji, mąťťə* (mangje PS) adi. masc. **męgъkъjь, sądə* (zangdie sangd PS) 2 sing. imper. **sędi, pląsə* (plangse H, plángse HP_1) 3 sing. praes. **plęše(tъ), klącə* (klantze H klangse PS Pf) 3 sing. praes. **klęči(tъ), jącmín* (gansmîn H jańsmin Pf jamin PS) nom. sing. **jęčьmenь, pąst* (pangst H Pf.) nom. sing. **pąst, prądə* (brangde H prangde HB, brang Do prangde PS) 3 sing. praes. **pręde(tъ), ťénąž* (tyenangs H tschénangs Pf) nom. sing. **kъnęžь, trąsə* (trangsa H trangse PS) 3 sing. praes. **tręse(tъ), tągnə* (tangne H HB_1 PS) 3 sing. praes. **tęgne(tъ), tąsťů* (tangstgí H) adr. **tęžьko* itp. 2) W położeniu przed spółgłoskami przedniojęzykowemi niepalatalnemi prasłow. ę zmieszało się całkowicie z kontynuacją prasłow. ǫ i przedstawia się w postaci *ǫ̇*. Palatalność poprzedzających spółgłosek przytem się zachowała (por. §§ 77, 81, 87). N. p. *vǫ̇zət* (wyûngsat H wjungsat PS) infin. **vęzati, vǫ̇ź́ǫl* (wâssgûngl HHP_1) praeter. **vъzęlъ, jǫ̇trə* (guntra H junchtrach PS) nom. phur. **(j)ętra, s'ǫ̇tə* (sjunta HHB, sioncta Mit) adi. masc. **svętъjь, pǫ̇tə* (pyûnte H) num. **pętъjь, divǫ̇tə* (diwgûnte H) num. **devętъjь, pľǫ̇sət* (pliungsat H pjungsat PS, pluńgsat H Pf. plôossat Anon.) inf. **plęsati, jǫ̇zěk* (gunsik H jungsick PS juńgsic Pf.) nom. sing. **językъ, zǫ̇dlů* (sûndli H) nom. sing. **žędlo, ľǫ̇dů* (lgundí H liungdů Pf.) nom. sing. **lędo, ľǫ̇dó* (lijundo PS) gen. sing. **lęda, bůžǫ̇ťťů* (büsejûngti HB_1)

nom. sing. **božętъko* 'obrazek', *stińǫtə* (stîngûnte H) nom. plur. **ščenęta, jogńǫtə* (goyenjunta H) nom. plur. **jagnęta, jǫdrə* (gundre H gûndre H BB_1 B_2C) nom. sing. **jędró, nòpücǫtə* (napitzúnta HHP_1) part. praeter. pass. **napočętъjь, jǫtə* (gûnte H) part. praeter. poss. **jętъjь, pǫtə* (pyûnta H) nom. sing. **pęta, gŕǫdə* (gryunda H gruńde HB_1) nom. sing. **gręda* itp.[1])

§ 30. Prasłow. ę przedstawia się w połabskim w pozycji krótkiej dwojako: 1) W wygłosie często, utraciwszy nosowość, uległo redukcji w *-ə*. N. p. *détə* ob. *détą* (detaa PS déta Anon. dédan Pf. dètang HB_1) nom. sing. **dętę, zrîbə* ob. *zrîbą* (sríba schribang Pf. sribang H Anon. srybang PS) nom. sing. **žerbę, slèpə* (schlepea PS) nom sing. **slèpę* 'kurczę' itp. 2) W położeniu przed przedniejęzykowemi niepalatalnemi, przeszedszy w *ǫ*, nie ulega widocznej redukcji. N. p. *nócǫl* (nôtzungl H HB_1) nom. sing. **načęlъ* zam. **načęlo*.

O rozwoju samogłosek nowych w połabskim por. Lorentz J. Arch. XXVIII 4-8, Mikkola Betonung 3-4, Porzeziński Izw. V 201, Kulbakin Sborn. LXXIII 4, 24-6, Koblischke J. Arch. XXVIII 270-4, Nitsch J. Arch. XXIX 123-4, Rozwadowski Enc. pol. II 55, Lehr-Spławiński SO I 131 nn. O domniemanej dysnazalizacji nosówek (śródgłosowych) por. Lorentz KZ XXXVII 325 nn, Koblischke Slavia II 281-4. O rozszczepieniu nosówek w wymowie połabskiej na samogłoski ustne + spółgłoski nosowe w położeniu przed zwartemi i afrykatami szereg ciekawych i w zasadzie słusznych uwag podał ks. N. Trubeckoj Rev. d. ét sl. V. 29-33 (por. też wyżej § 13, przypisek 1.). Por. też Lehr-Spławiński, ibidem VI, 61—3.

Nosówki drugorzędne.

§ 31. Nosówki drugorzędne powstały w połabskim w miejscu odziedziczonych z prasłow. samogłosek ustnych w formach: *ją* (jang HPS ian Mit jan Pf.) 3 sing. praes. **je, tǫ* (tung H PS tong HB_1) pronom. **tъ, sǫ* (ssung H) pron. **sъ* zam.

[1]) W zabytkach spotyka się pewną ilość odstępstw od wyłuszczonych w §§ 27, 29 zasad rozszczepiania nosówek poł.: *mąsŭ* (mangsi H, mańgsi Bauc., mangsü PS, mangsée Pf, mangsi Anon.) nom. sing. **męso, prątkə* (brangdia H) obok *prǫtkə* (prodka Anon.) nom. sing. **prędъka,, ządlə* (sangdel PS) obok *zǫdlŭ* (sûndlí H) nom. sing. **žędlo, blaizątə* (bleisangta H) nom. plur. **blizęta* 'bliźnięta', *jǫtrénə* (guntrena H) adi. fem. **jętrena(ja)*, 'wątrobiana (kiszka)'. Fakta te są niewątpliwie wynikiem rozmaitego rodzaju analogij nie trudnych do uchwycenia.

**sь, mąćə* (mangsia H mańgzia HB_1) 3 sing. praes. **maca(jetъ), mąćənə* (mangsyen H mańgsyen HB_1) subst. verb. **macanьje, jąz* (jangs H jangss PS) nom. sing. **jazъ* 'śluza, kanał'.

Por. Schleicher § 79, str. 11. Fakta te mają liczne paralele w słowińskim, por. Lorentz, Slovinz. Gram. § 51, § 203. Por. też Lehr-Spławiński, SO VI. 7—9.

Prasłow. *o*.

§ 32. Prasłow. *o* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej w rozmaity sposób zależnie od jakości otaczających głosek.

W położeniu po pierwotnem lub drugorzędnem, nagłosowem oraz interwokalicznem *v* prasłow. *o* rozwinęło się dwojako zależnie od jakości następnego elementu głosowego:

1) W położeniu przed wszystkiemi pierwotnemi spółgłoskami niepalatalnemi prasłow. *o* po *v* rozwinęło się w *å*. N. p. *våťü* (watgí H watgỳ Pf) nom. sing. **oko, våknü* (wakní H wacnù Pf wackenow Anon.) nom. sing. **okno, våstrügə* (wastrigga H) nom. sing. **ostroga, våstrüv* (wastrüw H wostrüve Pf) nom. sing. **ostrovъ* 'Wustrow', *vädə* (woada H woáda HB_1 vóda Pf wade Anon.) nom. sing. **voda, vån* (wan H) pron. **onъ, vål* (woal H wóal Pf) nom. sing. **volъ, välə* (walla PS) nom.-acc. plur. **voly, väsə* (wôssa H) nom. sing. **osa, våsk* (woásk H) nom. sing. **voskъ, väslə* (wóala H wóasla HB) nom. sing. **osla, våtrük* (woátrik wóatrik H wahtrück PS wódrüc Pf) nom. sing. **otrokъ, våtrücək* (woatrísak H) nom. sing. **otročьkъ, våz* (woasa H wahss PS) nom. sing. **vozъ, värət* (wóarat H) inf. **orati, värə* (wôare H wahre PS) 3 sing. praes. **ora(jetъ), våbüjěx* (wabbý ich HHB) gen. plur. **obojixъ, våvädə* wawóada H wawáda HB_1 wowóda Pf) nom. sing. **vo(je)voda* 'książę', *jovärə* (johwahraa PS) nom.-acc. plur. **javory, zaivätək* (seiwóatak H seywattack PS seywódac Pf seiwoatack Bauc.) nom. sing. **životъkъ* 'serce', *väsmə* (wâsme HB_1) num. **osmъjь* itp.

2) W wygłosie oraz w położeniu przed spółgłoskami pierwotnie palatalnemi prasłow. *o* po *v* przeszło w *ü*. N. p. *vüćə*, wîtzia H wücia Pf wyzja Anon.) nom. sing. **ovьca, vücé vücə* (witzé H wütz PS) nom.-acc. plur. **ovьcě, vå vüdə* (wa widda H) loc. sing. **vъ vodě, vüľə* (wílga H willia H Mit.) nom. sing. **volja,*

vůlsə (wilza H wíltra HB_1 wilscha Pf) nom. sing. **olѣša*, *vůńə* (winga H) nom. sing. **vonѣja* zam. **vonѣ*, *vünâi* (winnay H) nom. plur. pron. **oni*, *vüs* (wiss H) nom. sing. **osѣ*, *vüsťăn* (wistjahn PS) nom. sg. **ostѣnъ*, *vůjəs vůvəs* (wias H wůas Pf wubbyes Anon.) nom. sing. **ovѣsъ*, *vünâćə* (wuneiza H wieneitz PS) nom. sing. **ojnica* 'dyszel', *vücâi* (witsay H witzáy HB_1 witseÿ Pf) nom.-acc. du. **oči*, *vücęsə* (witsêssa H) nom.-acc. plur. **očęsa*, *vůzět* (wissit H) inf. *voziti*, *vâzvůdět* (waswídit H) inf. **vъzvoditi*, *vůsəm* (wissem H) num. **osmѣ*, *vůsmərů* (wissmerí H) num. **osmero*, *vâvůćə* (wawítzia H wowítzia HB_1) nom. sing. *vo(je)vodѣca* 'księżna', *vůrə* (wirre H) 3 sing. praes. **orje(tъ)*, *vüťăl* (wirrgall H) nom. sing. **orѣlъ* 'gąsior' itp.

§ 32 a. W prefiksach **o- *ob- *ot-* i w przyimku **otъ* prasłow. *o-* przedstawia się jako *vü-* bez względu na to, czy następna spółgłoska była palatalną czy niepalatalną. N. p. *vůbět* (wibbet H) inf. *obiti*, *vükǫsə* (wigkungse H) 3 sing. praes. **okąsi(tъ)*, *vübóvə* (wibbôw H) 3 sing. praes. **obavi(tъ)*, *vübésə* (wibbês H) 3 sing. praes. *ob(v)ěsi(tъ)*, *vüt* (wit, wit mane H) przep. **otъ(mѣne)*, *vůtməknǫt* (witmakenûnt H) inf. **otmъknǫti* itp. Prawidłowy rozwój w *vå-* przed niepalatalną zachodzi tylko w formach: *vågórd* (woagard waggôrt H wógaart wogâart Pf) nom. sing. **ogordъ*, *våkórst* (wakoarst H) nom. sing., adv. **okrstъ*, *văpək* (wóapak H) adv. **opakъ*, *vătěn vâtâin* (waten H wattäun PS wattein An.) nom. sing. **otynъ*. — To samo dotyczy też przyimka i prefiksu *vüz-* ≦ **oz-* przekształconego z **roz* ≦ **orz-*, n. p. *vůzstrəľónə* (wisstralyóna H) part. praet. pass. **orz-stręljanъjѣ*, *vüstâucə* (wistautze H) 3 sing. praes. **orz-tlče(tъ)* itp.

Por. Ks. P. Gołąb „Połabskie *rüz-* || *vüz-* a polskie *roz-* || *ǫoz-*" SO. I 160—8. A. Tomaszewski SO. II 137 nn.

§ 33. We wszystkich innych położeniach — z wyjątkiem omówionych §§ 32 i 32a, oraz z wyjątkiem połączeń *-or-* (§ 34), *ort-* (§ 63), *olt-* (§ 64), *tort* i *tolt* (§ 60 i § 62) — prasłow. *o* w pozycji długiej rozwinęło się dwojako, w *ö* lub *ü*, zależnie od jakości następnego elementu głosowego. Przed obu temi kontynuacjami prasłow. spółgłoski tylnojęzykowe uległy w połabskim palatalizacji: *k* ≧ *ť*, *g* ≧ *ď* (por. § 71, 72).

1) W położeniu przed wszystkiemi spółgłoskami z wyjątkiem przedniojęzykowych niepalatalnych i *r* oraz w wygłosie

prasłow. *o* przeszło w poł. *ü*. N. p. *büb* (püb bîb H) nom. sing. **bobъ, büg* (büg H büc Pf bügg Bauc.) nom. sing. **bogъ, bŭzəc* (büsatz HPf büsaz Mit.) nom. sing. **božьcь, bŭťən* (bütgan H bütchan Pf) nom. sing. **botьjanъ, gnüj* (ggny H gnj Bauc.) nom. sing. **gnojь, ďŭnə* (jünna PS tgína HB.) nom. sing. **govьno, ďüst* (gîst H jüst Pf) nom. sing. **gostь, ďŭzd* (gîzd H jüssd PS düst Pf) nom. sing. **gvozdь, ťün* (tyün H tjühn PS) nom. sing. **koňь, ťŭpə* (tyípa H tschübe Pf) nom. sing. **kopa, ťüst* (tijîst H tjüste PS tgjst Bauc.) nom. sing. **kostь, ťüťäl* (tyüttâl H, tschütschŏl Pf) nom. sing. **ķotьlъ, ťŭzə* (tjüsa tyísa tgîsa H) nom. sing. **koža, lüj* (lü H) nom. sing. **lojь, ľŭďə* (lîdya H lüdia Pf) nom. sing. **oldьja, glǫbŭťə* (glûmbitge H) adi. masc. **glǫbokъjь, grŭznə* (grîsna H) adi. fem. **grozьnaja, xrŭmə* (chrime H grime HHB) adi. masc. **xromъjь, jolüvə* (góliwa goliwa H) adi. fem. **jalova, mŭkrə* (mikra H míkra HB, mückra PS) adi. masc. fem. **mokrъjь *mokraja, püznŭ* (püsení H püsnü Pf) adv. **pozdьno, slüvénsťə* (sliwênstya H) adi. masc. **slověnьskъjь, bŭlə* (büli H bühle PS püglie Pf) 3 sing. praes. **boli(tъ), xŭdə* (chide H) 3 sing. praes. **xodi(tъ), mŭzěs* (müsis H müses Pf) 2 sing. praes. **možešь, mŭzə* (mise H mýse HB_1 mühse PS) 3 sing. praes. **može(tъ), stŭjə* (stige stüe H stühe PS) 3 sing. praes. **stoi(tъ), zŭvə* (siwe H sýwe HB_1 süwe PS) 3 sing. praes. **zove(tъ), zŭnə* (sine H ssüne HB, sühne PS) 3 sing. praes. **zvoni(tъ), rüdí-sə* (ridíessa H ridîssa HB_1) 3 sing. praes. **rodi(tъ)-sę, tüj* (tüh PS tüi Mit tya H) pron. masc. sing. **tvojь, ďolŭ* (tgolí H) nom. sing. **dělo, jopťŭ* (gôptgí H jubtchüý Pf) nom. sing. **jablъko, paivŭ* (peiwí H pliwü PS peywi Pf) nom. sing. **pivo, ķåtŭ* (katü H kattühe PS) pron. **kъto, ľaibŭ* (lgeibí H leubŭ Pf) adv. **ljubo, dånŭ* (dannì H) nom sing. **dъno, våťŭ* (watgí H watgý Pf) nom. sing. **oko, crevŭ* (zrewü PS) nom. sing. **červo* itp.

2) W położeniu przed spółgłoskami przedniojęzykowemi pierwotnie niepalatalnemi prasłow. *o* przeszło w poł. w *ö*. N. p. *döl* (döl H) nom. sing. **dolъ, xöst* (chêst H) nom. sing. **xvost, klåťöl* (klatgâl H klatgêl klatgŏl HB_1 klatschüle Pf) nom. sing. **kolkolъ, ťölŭ* (tyelí H tjölü PS) nom. sing. **kolo, ťönər* (tjönar PS tgenar Bauc.) nom. sing. **konarjь, ťösə* (tgêssa H dschüsa Pf) nom. sing. **kosa, ťöskə* (työska H) nom. sing.

**kostъka, ťőskǫ̑* (tijöskung PS) acc. sing. **kostъkǫ, ťőzə* (tijesa H tyêsa HB) nom. sing. **koza, lönű* (leni H) nom. sing. **lono, möst* möhst möst PS) nom. sing. **mostъ, nös* (nös H nöhss PS) nom. sing. **nosъ, rősə* (rêssa H rösa Pf) nom. sing. **rosa, pöl* (pêl H peel HB_1 pül Pf) nom. sing. **polъ, rőzgə* (réseka H röseka HB, Pf) nom. sing. **rozga, sťöt* (stijöht PS stjeet Bauc.) nom. sing. **sǫ̑otъ, ťőtə* (tijötta PS) nom. sing. **kota, smőlə* (smela H sméla HB_1 smüla Pf) nom. sing. **smola, sübőtə* (sibötta HB süboida Pf sübüda Do) nom. sing. **sobota, ďǫ̑lǫ̑b* (tgelumb H tgelúmb HB_1 tschelumb PS Pf) nom. sing **golǫbъ, mötüvą̂idlə* (mötiweidele H mötywéidle HB) nom. sing. **motovidlo, pölűvněk* (pêllíbeník H pêllíbnik HBB) nom. sing. **polovъnikъ, pölăt* (pelât H) nom. sing. **polъtъ, prösű* (prêssi H preessí HA prêssű HB) nom. sing. **proso, bősə* (bösse H bôsse HB, bössa PS) adi. masc. fem. **bosъjъ *bosaja, ďőlə* (tgêle HB) adi. masc. **golъjъ, prőstə* (pröste H preeste HB) adi. masc. **prostъjъ, mötójə* (mötóye H) 3 sing. praes. **motaje(tь), pröstőtə* (pröstöta PS) nom. sing. **prostota, ťönăį̂* (tyénoy H dgönóy HB, tgenoy Bauc.) nom. sing. **kony* itp.

§ 34. Prasłow. *o* w położeniu przed *r* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej w *ö* bez względu na to, czy *r* było niepalatalnem czy spalatalizowanem. N. p. *dör* (dör H) nom. sing. **dvorъ, döŕónkə* (döryônka H) nom. sing. **dvorjanъka, ďőrə* (tgöra H tchiöra Pf) nom. sing. **gora, pü(d)ďőr(ə)* (pidjöhr PS) nom. sing. **podъgorъje, ďőrťə* (dyôrtga HB_1) adi. masc. **gorъkъjъ, xőrə* (chera H chêre HB_1) adi. masc. **xvorъjъ, xőrəc* (cheratz H chêratz HB_1) nom. sing. **xvorъcъ* 'diabeł', *ťörą̂istə* (tyereist HHC) nom. sing. **korišče, sťőrə* (stgera H stgêra HB_1) nom. sing. *skora, sťörnė* (styerné H stijöhrmi PS) nom. acc. plur. **skorъńė* 'buty', *vǫ̑bőrək* (wumberak H wumbérac Pf) nom. sing. **(v)ǫborъkъ, ťörą̂itə* (tyereita H) nom. sing. **koryto, bőrə* (bére H böre PS) 3 sing. praes. **bore(tь)* 'szczeka', *vǫ̑ďőr* (wundjör H HB) nom. sing. **ǫgoŕъ* i t. p. Obok tego są trzy wyjątki: *vǫ̑dűr* (wundyiŕr H HB) **ǫgorъ* oraz *vűrə* ≤ **orje(tь) vüťăl* ≤ **orъlъ* por. § 32.

§ 34a. W prefiksach i przyimkach **po- *pod(ъ)* i **orz(ъ)* prasłow. *o* przedstawia się zwykle jako *ü* bez względu na to, czy następna spółgłoska była spalatalizowana czy niepalatalna.

N. p. *pǘkrět* (pükrit H) inf. **pokryti, püdăpcə* (püdâwze H) 3 sing. praes. **podъptje(tъ), püd* (pitt H) praepos. **podъ, pütklódə* (pitklode H) 3 sing. praes. **podklade(tъ), rüz* (rise H) praepos. **orzъ, rüzdélə* (risedêl H) 3 sing. praes. **orzděli(tъ)* i t. p.

O rozwoju prasłow. *o* w połabskim por. Schleicher § 27 str. 56—7, Koblischke JArch. XXVIII. 282, 442, Nitsch JArch. XXIX, 174—5, Rozwadowski Enc. Pol. II 58—9, Lehr-Spławiński SO I, Tomaszewski SO II 137 nn. Odmiennie ale nieprzekonywująco przedstawił rozwój prasłow. *o* w poł. Trubecki Slavia IV 228—237.

§ 35. Prasłow. *o* rozwinęło się w połabskim w pozycji krótkiej dwojako: 1) W zgłosce otwartej przeszło w *ə*, przy czem poprzedzające spółgłoski tylnojęzykowe ulegają palatalizacji j. w. § 33. N. p. *ǵńózdə* (gginnyôsda H wginnyôsede HB_1) nom. sing. **gnêzdo, mó̯itə* (moite H mäute PS) nom. sing. **myto, prüvéslə* (priwêsla H prühwesel PS) nom. sing. **proveslo* zam. **poverslo, prądénə* (brangdên H HAB_1 prangdéne HB_1) nom. sing. **prędeno, risétə* (rîssete H risséte HB_1) nom. sing. **rešeto, príťə* (prîtge prütge H) praepos. **perko, vílťə* (wiltge H wildje PS) adv. **vel(i)ko, jòďədăi̯* (gôdgadóy HB_1 jujadói Pf) nom.-acc. plur. **jagody, ťáu̯rəpótkə* (tyaorepôtka H tjaurepôtka HBB_1 tscheirebótka Pf) nom. sing. **kuropatъḳa, nò vəbé stərné* (no webbé starné H) nom.-acc. du. **na obě storně* itp.

2) W zgłosce zamkniętej przed spółgłoską nieprzedniojęzykową niepalatalną przeszło prasłow. **o ≧ ü ≧ ě* (por. § 11). N. p. *vói̯sěk* (wóyssik H woisic Pf) adv. **vysokъ, sárěḳ* (sarik HB_1) adv. **širokъ, glǫ̆běk* (glombik H glómbik HB_1) adv. **glǫbokъ.*

Prasłow. *i.*

§ 36. Prasłow *i* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej w *ai̯*, przyczem spółgłoski poprzedzające przedstawiają się zawsze jako niepalatalne (§ 77). N. p. *dái̯və* (deiwa H déywa HB deywe PS deiwa Pf) adi. masc. **divъjь* 'dziki', *zái̯mə* (seima H séyma HB_1 seima PS seýma Pf) nom. sing. **zima, strái̯zə* (streise H stréise HB_1) 3 sing. praes. **striže(tъ), vòi̯pücái̯vət* (woypützéiwat H) inf. *vypočivati, zái̯vət* (seiwat H seíwat seywat Pf) nom. sing. **životъ, pai̯t* (peit PS) inf. **piti, nai̯t* (neyt H neidt PS) nom. sing. **nitь, krái̯və* (kreiwa H kreywe PS) adi. masc. **krivъjь, krái̯dlə* (kreidele H kréydele

HB_1 kreydel PS) nom. sing. **kridlo, lái̯zə* (leise H leyse PS leise Anon.) 3 sing. praes. **liže(tъ), vái̯nə* (weina H weýna Pf) nom. sing. **vino, pái̯zdə* (peiseda H péysda Pf peissdah PS peisda Anon.) nom. sing. **pizda, vəząlái̯* (wasangláy H HB_1) praeter. plur. **vъzęli, våzbái̯tə* (wasebayte H wasebáyte HB_1) part. praeter. pass. **vъzbitъjь, sai̯dlü̆* (seidelí H seidelî HB_1) nom. sing. **šidlo, pai̯vü̆* (peiwí H peiwü peywì Pf poiwi Anon.) nom. sing. **pivo, lai̯pó* (leipó H leypó Pf) nom. sing. **lipa, vai̯xăr* (weichárr H) nom. sing. **vixъrъ, nai̯sťü̆* (neistgí H) adv. **nizъko, svai̯tójə* (sweitoye H sweitóye HB_1) 3 sing. praes. **svitaje(tъ), rüʒái̯* (rizay H rizáy HB_1) nom. plur. **roʒi, pesnái̯* (pêssnáy H) nom. plur. **pěsni, våsái̯* (woassáy H) nom. plur. **vъši, vücái̯* (witséy Pf) nom.-acc. du. **oči, sonái̯* (zoney HBB_2C ssonéy H HB_1) nom. plur. **sani, ťüsái̯stə* (tgisseiste H tgisséiste HC) nom. sing. **kosišče, strosái̯və* (stroseiwe H strôsseiwe HC stroséiwe HB_1) adi. masc. **strašivъjь, ťüprái̯və* (tyîpreiwa H tügîpreiwa HB_1) nom. sing. **kopriva, tråstái̯nə* (trasteina H) nom. sing. **trъstina, pòjącái̯nə* (pogangcéina H pojangsein PS) nom. sing. **pajǫčina, carkvái̯ćə* (tsarkweicia H) nom. sing. **cŕ̥kъvica, låzái̯ćə* (laseiz H laséytz HB_1 lasseitz PS Anon.) nom. sing. **lъžica* 'łyżka' itp.

§ 36 a. Prasłow. *i* w położeniu przed *j* rozwinęło się w pozycji długiej w dyftong *ai̯*, jednakowoż drugi jego komponent *i̯* został przez następne *j* zabsorbowany. N. p. *páją* (peyang H HB_1) 1 sing. praes. **piją, pájə* (páye H HB_1 peye H peyje PS) 3 sing. praes. **pije(tъ), pajónə* (pajona H HB_1 peyohn PS peyône Pf) adi. **pijanъjь, pajái̯kə* (payeika H HBB_1B_2C) nom. sing. **pijika, pàjəvái̯ćə* (pagaweicia H HB_1) nom. sing. **pijavica, sájə* (saye H HBB_1) 3 sing. praes. **šije(tъ), Morájə* (Moreya H HBB_1C Moroia Mit) nom. sing. **marija, perlájə* (perláye H HB_1) 3 sing. praes. **perlije(tъ)* itp. W odosobnionych wypadkach zachodzi też rozwój inny, mianowicie **ij-* ≥ *ėj-*, polegający na przejściu **i* przed *j* w *ь* (z czego *ė*, § 54): por. *lė̃jə* (lie H) 3 sing. praes. **lьje(tъ), bė̃jə* (bie büe H) 3 sing. praes. **bьje(tъ), lėjón(ə)* (lijohn PS) subst. verb. **lьjanьje, bėją́-sə* (bíangsa H) 3 plur. praes. **bьją(tъ)-sę, bêjətó-sə* (byatósa H) 3 du. praes. **bьjeta-sę*.

§ 37. Prasłow. *i* w połączeniu *ir* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej w *a*. N. p. *sarü̆ťə* (sáritga H HB_1B_2C)

adi. masc. neutr. **širokъjь *širokoje, sárěk* (sârik HB_1) adv. **širok(o), zodàrəjącə* (sodaragańgse HB_1) part. praes. act. **zadirajǫtjojь dárə* (dara H HB_1 daarra PS) nom. sing. **dira, dárǫ* (darung H HB_1 dahrung PS) acc. sing. **dirǫ* itp.

§ 38. Prasłow. *i* w połączeniu *il* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej dwojako zależnie od tego, czy *l* było palatalnem czy niepalatalnem:

1) W położeniu przed palatalnem *l'* rozwinęło się *i* jak w każdej innej pozycji w *aį*. N. p. *páįlą* (paglan H HB_1 peilan Bauc. poilum Anon.) nom. sing. **pilę, paį'ǫ̂tə* (pagliunta H HB_1 C pagelunta Bauc.) nom.-acc. plur. **pilęta, kváįlə* (gweyle PS) 3 sing. praes. **kvili(tъ)*.

2) W położeniu przed niepalatalnem *l* rozwinęło się w *å*. N. p. *àįrüdål-sə* (eyridóalsa H) praeter. **urodilъ-sę, àįdraųzål* (eydrausóal H) praeter. **udružilъ, pəlüzål* (pelisâl H HB_1) praeter. **položilъ, zòblǫdål* (soblundâl H) praeter. **zablǫdilъ, àįlaųcål* (eylautzâl H) praeter. **ulučilъ, àįpaųstål* (eypaustâl H) praeter. **upustilъ, àįmaųdål-sə* (eymaudâlsa H) praeter. **umudilъ-sę, voįvobål* wäuwobal H) praeter. **vyvabilъ, gnălə* (ggnóale H HB_2 ggnóala HHB_2C) adi. fem. neutr. **gnilaja *gniloje, pål* (pôl Pf) praeter. **pilъ* itp.

O rozwoju prasłow. *i* w połabskim por. Nitsch JArch. XXIX 178, Rozwadowski Enc. pol. II 57, 58, Lehr-Spławiński SO I 129, 145.

§ 39. Prasłow. *i* rozwinęło się połabskim w pozycji krótkiej dwojako:

1) W zgłoskach zamkniętych w *ě*: *văzlět* (wâslit H) inf. **vъzliti, vůbět* (wibbet H HB_1) inf. **obiti, svórět* (schworet PS) inf. **svariti, aįlůmět* (eylímet H) inf. **ulomiti, xůdět* (chidit H ghŷdit HB_1) inf. **xoditi, bélět* (bêlt H) inf. **běliti, vórět* (wóort Pf.) **variti, góděk* (ggodek H gudic Pf.) nom. sing. **gadiką, svárček* (swarzik H schwartzig PS) nom. sing. **svįčiką, málněk*[1]) (mahlnik H mahlnick PS malnic Pf.) nom. sing. **melьnikъ, l'ólěn* (lgolen H HB_2) adi. masc. **ljaljinъ* 'należący do ojca', *motérěn* (motéren H motêren HB_1) adi. masc. **materinъ* 'należący do matki' itp. 2) W zgłoskach otwartych przeszło w *ə*. N. p. *godàįcə* (ggódeize H) nom. plur. **gadici* 'robaki', *ladàįcə*[2]) (la-

[1]) Zamiast **mílněk*, przekształcone pod wpływem niem. *mahlen*.

[2]) Z dniem. *ledd* + **ikъ*, por. Rost 116, uw. 13.

deitza H) nom. plur. **-ici, sveckómə* (suetskome Mit.) instr. plur. **svěčьkami, inglâi̯cə*[1]) (ingleitza H) nom. plur. **-ici* itp.

Prasłow. *y*.

§ 40. Prasłow. *y* rozwinęło się w połabskim — z wyjątkiem położenia po spółgłoskach tylnojęzykowych (por. § 41) — w pozycji długiej w dyftong *oi̯*, który po spółgłoskach wargowych jest powszechny i widoczny we wszystkich zabytkach, po przedniojęzykowych natomiast w narzeczu reprezentowanem przez Henniga przeszedł w *âi̯* (pisane częściej przez *ai, ay, ei* niż przez *oi oy* por. § 15). N. p. a) po wargowych: *moi̯t* (moyd Pf.) inf. **myti, mói̯ə* (moye H) 3 sing. **myje(tъ), mói̯tə* (moite H mäute PS) nom. sing. **myto* 'wynagrodzenie', *boi̯t* boit H bäut PS) inf. **byti, vói̯sěk* (wóyssik H wóisic Pf.) adv. **vysokъ, voi-* prefiks bardzo częsty we wszystkich zabytkach (woy- H, wäu PS woi- Pf. itd.), *komói̯* (komói H kommói Pf.) nom. sing. **kamy, cepói̯* (tzepóy H zépoy Pf.) nom.-acc. plur. **cěpy, zobói̯* (sobóy H) nom.-acc. plur. **žaby, vojó* (wayó H wäujah PH wóju Pf. wayo Bauc.) nom. sing. **vyja* 'szyja' itp.

b) Po przedniojęzykowych: *doi̯m* (doim Pf) *dâi̯m* (dàym déyim H HB) nom. sing. **dymъ, zói̯pkə* (säupka PS) *zăi̯pkə* (seipke H) kołyska', *râi̯bói̯* (reibay raibóy H) nom.-acc. plur., *ryby, dói̯xə* (däuche PS) 3 sing. praes. **dyxaje(tъ), slói̯sěs* (schläusses PS) *slăi̯sěs* (sleisis H) 2 sg. praes. **slyšišь, loi̯sâi̯nə* (loisseína Pf) *lâi̯sâi̯nə* (leiszeina H) nom. sing. **lysina, toi̯* (täu PS toj Mit. toy Pf) *tâi̯* (toý tay H) pronom. *ty, kârói̯* (karói Pf caroi Mit.) *kârăi̯* (karroy kroy H) nom. sing. **kry, ťönói̯* (tgenoy Bauc.) *ťönăi̯* (tgénay H dgönoy HB) nom. sing. *kony* 'konewka', *klâsăi̯* (klassóy H) nom.-acc. plur. **kolsy, sâsăi̯* (ssasóy H zassôy HB) nom.-acc. plur. **sъsy, jadlăi̯* (gadelóy H jadeláy HB) nom.-acc. plur. **jedly, kòmənói̯* (kummanóy Pf) *kòmənăi̯* (komanóy HBAB$_1$C komnei Anon.) nom.-acc. plur. **kaměny, vai̯dlói̯* (weytlóy Pf) *vai̯dlăi̯* (weidlóy H HA) nom.-acc. plur. **vidly, brezăi̯* (bresoy H) nom.-acc pl. **berzy* itp.

Ponieważ materjał językowy czerpany z Henniga ma znaczną przewagę ilościową nad materjałem z innych zabytków, przeto w dalszym ciągu

[1]) Z niem. *engel*, por. Rost 105, uw. 1.

ze względów praktycznych stosować będziemy transkrypcję odpowiadającą pisowni Henniga, t. j. dyftong pochodzący z prasłow. *y* oznaczać będziemy po wargowych przez *oi̯* po przedniojęzykowych przez *åi̯*.

§ 41. Prasłow. *y* położone po spółgłoskach tylnojęzykowych *k g x* zmieszało się po ich spalatalizowaniu w połabskim z *i* i uległo temu samemu rozwojowi co *i* t. j. w pozycji długiej przeszło w *ai̯*. N. p. *sťái̯bə* (stjeiba H skiaybe Pf sjeibe Mit. stijeibe PS) nom. sing. **skyba, püťái̯nə* (pitgeine H pitgeine HB) 3 sing. praes. **pokyne(tɔ), ťênąďái̯ńə* (tyenantgeinia H) nom. sing. **kɔnęgynja, rüťái̯tnə* rühtjeitna PS) nom. sing. **orkytɔno, carťái̯* (tzartgay H tzardgáy HB) nom. sing. **cŕky, råťái̯* (roatgáy H) nom. sing. **orky, nüďái̯* (nidyáy H) nom.-acc. plur. **nogy, gorx́ái̯* (ggôrchay H gorchey Pf) nom.-acc. plur. **gorxy*.

§ 41a. Prasłow. *y* w położeniu przed *j* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej w dyftong *åi̯* (*oi̯*), którego drugi komponent *i̯* został zabsorbowany przez następne *j*. N. p. *krăjə* (kraye H kreye HB_2) 3 sing. praes. **kryje(tɔ), răjə* (ráye H HB_1C) 3 sing. praes. *ryje(tɔ), májə* (moye H HB_1) 3 sing. praes. **myje(tɔ), străjə* (straga H HBB_1B_2 streujah PS) nom. sing. **stryja, vójə* (woy HHB_1 B_2) 3 sing. praes. **vyje(tɔ), vojó* (wayó H HB_1 wäujah PS wayo Bauc. wóju Pf.) nom. sing. **vyja, vòjədon(ə)* (wäujaddon PS) part. praet. pass. **vyjadanɔ* itp.

§ 42. Prasłow. *y* w połączeniu *yr* nie uległo w połabskim dyftongizacji w pozycji długiej, ale rozwinęło się w *ar*. N. p. *sar* (zaar PS) nom. sing. **syrɔ, saró* (ssaró H sarów Pf) gen. sing. **syra, saťárə* (ssîtgaria H zietijar PS sétjar Pf tsytjer Anon.) nom. sing. **sěkyra, nètüpár* (netiparr H) nom. sing. **netopyrɔ* 'motyl' itp.

§ 43. Prasłow. *y* w połaczeniu *yl* rozwinęło się dwojako zależnie od tego, czy *l* było niepalatalne czy palatalne: 1) Przed *l'* palatalnem rozwinęło się *y* w dyftong *åi̯* jak w innych wypadkach: *və tåi̯lé* (wa teilé H HB_1B_2C) loc. sing. **vɔ tylě*. 2) Przed *l* niepalatalnem przeszło w *å*: *tål* (doal H tahl tohl PS) nom. sing. **tylɔ, bål* (boal H bahl PS) praeter. **bylɔ, bălə* (póla Pf) praeter. **byla, ťübălə* (tjübolja H tjübahl PS tschüpóglia Pf) nom. sing. **kobyla, ťübălkə* (tgiboalcke Bauc.) nom. sing. **kobylɔka* itp.

O rozwoju **yr* **yl* w poł. por. Lehr-Spławiński SO. I 129.

§ 44. Prasłow. *y* uległo w połabskim w pozycji krótkiej redukcji i rozwinęło się dwojako:

1) W zgłosce zamkniętej w *ĕ*. N. p. *pŭkrĕt* (pükrit H) inf. **pokryti, sămĕt* (samet H) inf. **sъmyti, vójrĕt* (woyret HHB_1) inf. **vyryti, jǫzĕk* (gunsik H jungsick PS juńgsic Pf) nom. sing. **językъ* itp.

2) W zgłosce otwartej w *ə*. N. p. *grĕxə* (ggrêche H) nom.-acc. plur. **grĕxy, svajťŏrťə* (sweigêrtge H) nom.-acc. plur. **svikorъky, zǫbə* (sumba PS) nom.-acc. plur. **zǫby, kǫsə* (kungsa PS) nom.-acc. plur. **kǫsy, górxə* (kgôrcha HB_1) nom.-acc. plur. **gorxy, bŭbə* (püba HB_1) nom.-acc. plur. **boby, vénsťə* (wénske wénskia Pf) adv. **vend-ьsky* itd.

O rozwoju prasłow. *y* w połabskim por. Koblischke JArch. XXVIII, 440, Nitsch JArch. XXIX, 171—2, Rozwadowski Enc. pol. II, 57, Lehr-Spławiński SO. I 145.

Prasłow. *u*.

§ 45. Prasłow. *u* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej rozmaicie:

1) W absolutnym nagłosie oraz w położeniu przed spółgłoskami wargowemi zmieszało się z prasłow. *i* w postaci *aj*. N. p. *aj* (ey H PS) praep. **u, ajrézə* (eyrése H) 3 sing. praes. **uréže(tъ), ajbŭst* (eybîst H) inf. **ubosti, ajmărtə* (eymîârte H eymjarte PS) part. praet. pass. **umrtъjь, ajkrədénə* (eycratína Pf) part. praet. pass. **ukradenъjь, ťájpəc* (tyeipatz H tscheípatz Pf) nom. sing. **kupьcь, gljájpə* (gleipe H gléipe HB_1 gläuppe PS) adi. masc. **glupъjь* 'młody', *dajpóstə)* (teypost PS) adi. masc. **dupastъ(jь), dajpóvə* (teippowe PS) adi. masc. **dupavъjь, stŏrájp(ə)* (styereip H) nom. sing. **skorupъ* (**skorupa*), *ťajbŭ* (lgeibí H läubu PS leibŭ Pf) adv. **ljubo, ďájmnə* (tgeimene H jäum PS geim An.) nom. sing. **gumьno, lajb* (leibb PS) nom. sing. **lubъ* itp.

2) W innych pozycjach prasłow. *u* przedstawia rozwój dwojaki zależnie od dialektu. Mianowicie w narzeczu reprezentowanem przez PS. Anon. Mit. i Pf. uległo ono zmieszaniu z prasłow. *y* i przedstawia się jako *oj*, natomiast u H. i Bauc. zachowało odrębne od dawnego *y* brzmienie w postaci *aw*, a tylko w wygłosie rozwinęło się w *aj* t. j. uległo zmieszaniu

z prasłow. *i* (jak wyżej pod 1). N. p. *mau̯χó* (mauchó H) *moi̯xó* (mäuch PS maichú Pf) nom. sing. **muxa, kľau̯c* (kilgautz H) *kloi̯c* (kloitz Pf) nom. sing. **ključъ, drau̯gə* (drauga H) nom. sing. fem. **drugaja, drói̯ďə* (dräuje PS dreut... Pf) acc. pl. masc. **drugy* lub neutr. sing. **drugoje, jáu̯nəc* (gaunatz H) *jói̯nəc* (jäunatz PS jeunatz Pf) nom. sing. **junъcъ, váu̯stə* (wausda H) *vói̯stə* (wäusta PS woista Anon. weisda Pf) nom. plur. **usta, grau̯k* (grauk H) *groi̯k* (gräuck PS chreùc Pf) nom. sing. **gruka* 'grusza', *ľau̯di* (lgaudi H) nom. plur. **ljude, pláu̯cə* (plautza H Bauc.) *plói̯cə* (pläutzah PS) nom. plur. **plutja, vau̯xů* (wauchgì H) *voi̯xů* (wäuch PS woischi Anon.) nom. sing. **uxo, jau̯trů* (jautrí H) nom. sing. **jutro, jáu̯trə* (jautra H) adv. **jutrě, sáu̯xə* (sauchga H) *sói̯xə* (zäuje PS) adi. masc. **suxъjь, sáu̯knə* (ssaukene H) *sói̯knə* (säucknah PS zeickna Anon.)[1]) nom. sing. **sukno, dáu̯sə* (taussa H) *dói̯sə* (däussa PS déusa déuscha Pf) nom. sing. **duša, kráuskə* (krauska H[2])) *kroi̯skó króiskə* (croisko Anon. kreuska Pf) nom. sing. **kružъka.* W wygłosie: *medái̯* (medäu PS) gen. sing. **medu, dåndi̯* (dannäu danneu PS) adv. **dъnu, våndi̯* (wannáy H wannäu PS) adv. **vъnu, vå-nəbiśái̯* (wa nebisgáy H wan nibisjeu Mit.) loc. sing. **vъ nebesъju* itp.

§ 45 a. Prasłow. *u* w położeniu przed *j* rozwinęło się w połabskim w długiej pozycji w dyftong *au̯ oi̯*, którego drugi komponent przeważnie został zabsorbowany przez następne *j*. N. p. *kľájǫ* (kilgágan H HB_1) 3 plur. praes. **kljujǫ(tъ), plajə* (pláye H HB) 3 sing. praes. **pluje(tъ), plájǫ* (playang H HB_1C) 3 plur. praes. **plujǫ(tъ)* (zam. *plovetъ plovǫtъ*), *cájə* *(tzaga H HB_1) 1 sing. praes. **čujǫ, cáješ* (tragis H HBB_1C) 2 sing. praes. **čuješь, váu̯jə vájə* (wauga H HB_1 wäujah PS) nom. sing. **(v)uja* itp.

§ 46. Prasłow. *u* uległo w połabskim w pozycji krótkiej redukcji i rozwinęło się dwojako:

1) W zgłosce zamkniętej w *ě*: *klŭběk* (klibik H klübick PS klubuć Pf klubik Anon.) nom. sing. **klobukъ.*

2) W zgłosce otwartej w *ə*: *ťərątái̯* (tjärrangtai PS) nom.-acc. du. **kuręti, kå pái̯ťə* (ka peitga H ka peitje PS) dat. sing.

---

[1]) Ale Pf saúcnia.

[2]) Ale także: kreuska H.

**kъ pitьju, ką dińőńə* (ka digniúgne Pf) dat. sing. **kъ diń-anьju*[1]) *-mə* (-me H) dat. pron. **mu* itp.

O rozwoju prasłow. *u* w połabskim por. Nitsch JArch. XXIX. 172. Lehr-Spławiński SO. I. O dyftongizacji prasłow. *i y u* w połabskim por. Schleicher § 43, str. 75, Rozwadowski Enc. pol. II, 58, Lehr-Spławiński SO. I. 145.

Prasłow. półgłoski *ъ ь*.

A. Wokalizacja i zanik.

§ 47. Prasłow. półgłoski *ъ ь* w pozycji t. zw. mocnej (t. j. położone przed zgłoską, która również pierwotnie (t. zw. słabą) półgłoskę zawierała) utrzymały się w połabskim, jak w innych językach słowiańskich, i przeszły w pełne samogłoski. N. p. *sås* (ssâs H sôos Pf.) nom. sing. **sъsъ, vås* (woas H wahs PS wôos Pf) nom. sing. **vъšь, tråst* (troâst H HC) nom. sing. **trъstь, dåzd* (dâst dôast H dahssd PS doost dast Pf dasde Anon.) nom. sing. **dъžžь, rât* (roat rât H raht PS) nom. sing. **rъtъ, pölăt* (pelât H) nom. sing. **polъtь, drâvnŭ* (drawní drawenéu Pf) nom. sing. **drъvьno, måsvâi̯ćə* (massweicia H másweitzia HB_1 masweicia Pf) nom. sing. **mъšьvica, vǫ̀băl* (wûmbâl H HB wungwôol Pf) nom. sing. **(v)ǫbъlъ, vai̯xăr* (weichárr H) nom. sing. **vixъrъ, posăcnə* (pösâtzna H HB) adi. masc. **pěsъčьnъjь, zevórnək* (ssewórnak H ziuŕnac Pf) nom. sing. **ževornъkъ, zaivătək* (seywattack H seywôdac Pf) nom. sing. **životъkъ, pósək* (pyósak H piósac Pf) nom. sing. **pěsъkъ, bǫ̀băn* (bumbân H bumbôn Pf) nom. sing. **bǫbъnъ, prìd- gərdăm* (chardôm H) instr. sing. **(perdъ) gordъmь* zam. **gordomь, ľotăm* (lgotâm H HC) instr. sing. **lětъmь* zam. **lětomь, tai̯xăm* (teichôm H teichâm H teichaam PS) adv. (instr. sing.) **tixъmь* zam. **tixomь, brótəc* (brotatz H brudac Pf) nom. sing. **bratьcь, slépəc* (slepatz H schlepatz PS schlepatsch Pf slepaz Anon.) nom. sing. **slěpьcь* 'kogut', *ťŭťăl* (tgüttgâl H tschütschôl Pf) nom. sing. **kotьlъ, ķosăl* (kôssâl H kuschâl Pf) nom. sing. **kašьlь, dan* (dân H daan Pf) nom. sing. **dьnь, ľăn* (lgôn H lgân H HC lion Pf laang Anon.) nom. sing. **lьnъ, ťănťə* (tyântga H tjantige PS) adi. masc. **tьnъkъjь, ľăťə* (lgâtga H HB) adi. masc. **lьgъkъjь* i t. p.

[1]) Z niem. *dienen.*

§ 48. Prasłow. półgłoski ъ ь w t. zw. słabej pozycji (t. j. położone przed zgłoską zawierającą pełną samogłoskę albo półgłoskę t. zw. mocną), jakie we wszystkich językach słowiańskich zanikły, w połabskim w znacznym zakresie zachowały się i przeszły w pełne samogłoski. Wokalizacja ich zależała od dwu momentów: 1) Od położenia w wyrazie, 2) od miejsca akcentu wyrazowego.

I. Prasłow. półgłoski ъ i ь w zgłosce początkowej zachowały się i zwokalizowały, jeśli zgłoska ta była albo akcentowaną albo bezpośrednio przedakcentową.

1) Wokalizacja półgłosek w zgłosce początkowej akcentowanej: N. p. *drăvə* (drawa drowa H drawe PS trówa Pf) nom. pl. **drъva, drăzə* (trase H) 3 sing. praes. **drъži(tъ), (no)dănə (nạ)*dъně, vănə* (wóana H wôna HB_1) adv. **vъně, dămə* (dóame H HB_1B_2C) 3 sing. praes. **dъme(tъ), săsə* (zâsse H sâsse HB_1) 3 sing. praes. **sъse(tъ), răvət* (ráwat H râwat HB_1) inf. *rъvati, lăzěs* (lases H láses HB_1 lóses Pf) 2 sing. praes. **lъžešь, lăzə* (lase H láse HB_1 laase PS) 3 sing. praes. **lъže(tъ), săpət* (ssápat H) inf. **sъpati, săpə* (ssape H sápe HB_1 zape PS zope Do) 3 sing. praes. **sъpi(tъ), tăkət* (takat H tákat HB_1) inf. **tъkati, tăkəc* (takats H tákats HB_1 tókatsch Pf) nom. sing. **tъkačь, stážə* (stacia H stâtzia HB_1 stácia Pf) nom. sing. **stьža, stážą* (stedsang PS) acc. sing. **stьžǫ, ťămə* (gama H gáma HB_1 tjama PS) nom. sing. **tьma, măglə* (miogla H miógla HB_1 Pf) nom. sing. **mьgla, slăzə* (slasa H sladsa PS slase Mit.) nom. sing. **slъza, dănəc* (danaz Mit.) **dьnьcь*, nom. sing. **zărət* (sárat Pf) inf. **zьrěti, zarą* (sarang H Pf saarang PS) 1 sing. praes. **zьrjǫ, zăřəl* (sárial H sarral PS) praeter. **zьrělъ, sărət* (zarat PS) inf. **sьrati, závət* (sawat PS) inf. **žьvati*, zam. **žuti* na wzór praes. *závə* (sawe PS) 3 sing. praes. **žьve(tъ), márə* (mare H máre HB_1 maarre PS) 3 sing. praes. **mьre(tъ), pázdə* (pahssde PS) 3 sing. praes. *pьzdi(tъ), bľăvə* billyáwe H blawe PS) 3 sing. praes. **blьva(jetъ)* zam. **bľuje(tъ), cătə* (tzate H tzâte HB_1) 3 sing. praes. **čьte(tъ), grámə* (grame H grâme HB_1) 3 sing. praes. **grьmi(tъ), klánə* (klana H klána H BB_1 B_2C klahnne PS) 3 sing. praes. **ķlьne(tъ), máze* (maase PS) 3 sing. praes. **mьži(tъ), zvánə* (swane H 3 sing. praes. **zvьni(tъ), tăre* (tare H táre HB_2C) 3 sing. praes. **tьre(tъ)* i t. p.

2) Wokalizacja *ъ ѣ* w zgłoskach bezpośrednio przedakcentowych: *låzái̯kə* (laseika H laseyka Pf) nom. sing. **lъžíka* 'kłamca', *klanái̯kə* (klaneika H HC) nom. sing. **klѣnika, tâcái̯kə* (tatzeika H HB_1 C) nom. sing. **tъčika* 'tkacz', *låzái̯cə* (laseiz H laseytz HB lasseitz PS) nom. sing. **lъžica* s.-ch. *lážica òžica, stâpái̯cə* (stápeitza H HB_2) nom. sing. **stъpica, pastrái̯cə* (pastreicia H pástreitzia HB_1) nom. sing. **pѣstrica* 'żmija', *zaŕódlə* sárjôdla HB_1 serriúdle Pf) nom. sing. **zѣrědlo, kråsái̯nə* (krasseina H) nom. sing. **krъšina* sch. *kršina, tråstái̯nə* (trasteina H) nom sing. **trъstina* małor. *trostýna, paṕâr* (papiar H papiâr HB_1) nom. sing. **pѣpѣrъ* s.-ch. *pàpar, stâblů* (stablí H) nom. sing. **stѣblo* zam. **stѣblo* r. *stebló* s.-ch. *stàblo* 'źdźbło', *pasái̯* (passáy H pessáy HB_1) nom. plur. **pѣsi, ťénąʒ* (tschenańgs Pf tyenangs H) nom. sing. **kъnęgѣ, dâné* (danne H) adv. **dъně, danésnə* (dannéisna H) adi. masc. **dѣněšѣnъjѣ, dvarái̯* (twaráy H HBB_2 C dwaráy HB_1 dwarrey PS) nom. pl. **dvѣri, tråstái̯* (troâstáy H drâstóye H) nom. pl. **trъsti, brâvói̯* (brawoy H brawóy HAB_1) nom. plur. **brъvy, kâtů* (katü H katy HB_1 kattuhe PS katy Ec.) pronom. **kъto, dańó* (dangó H) gen. sing. **dѣnja* i t. p. Zanik półgłoski w zgłosce początkowej bezpośrednio przedakcentowej zachodzi w formach słowa posiłkowego **xъtěti: cą* (tzang H zang PS san Anon. zan Pf) sing. **xъtjǫ, cis* (cîss H siess ziss PS sis tsis- Pf) 2 sing **xъtješь, ci* (zie PS tsi Pf) 3 sing. **xъtje(tъ), címə* (ssime H zime PS zíme Pf) 1 plur. **xъtjemy, cítə* (ziette PS) 2 plur. **xъtjete, tex* (tech PS) 1 sing. imperf. **xъtěxъ, téxǫ* (techung Mit.) 3 plur. imperf. **xъtěxǫ*. Rozwój ten jest wynikiem oddziaływania szybkiego tempa mowy oraz posiłkowej roli tego słowa. Nieobojętny był też zapewne wpływ połączeń z negacją *ne: ní-cą ní-cə* (nitzang PS nits H nitza nitz Pf) 1 sing. **ne-xъtjǫ, ní-cěs* (nitzis PS) 2 sing. **ne-xъtješь, ní-cə* (nîtze H nitze PS) 3 sing. **ne-xъtje(tъ)*, które wcześnie stały się zrostami podobnie jak u słowa **jѣmamь *jѣměti* (por. § 54). Por. s.-ch. *hòću* || *nèću* || *ću*. Przykłady te nie osłabiają więc zasady, że w zgłosce początkowej, bezpośrednio przedakcentowej półgłoski nie zanikły w połabskim, ale zachowały się i zwokalizowały.

II. W zgłosce początkowej, która nie była bezpośrednio przedakcentową, ani akcentowaną, prasłow. *ъ* i *ь* zanikły

nawet w wypadkach późniejszego cofnięcia akcentu na zgłoskę bezpośrednio po nich następującą. N. p. *dvemó dvémə* (dwema dwemo H) dat.-instr. du. **dъvěma* s.-ch. *dvjéma, dvènədíst* (dwenadist H HB_1B_2) num. **dъvě-na-des(ę)t(e)* por. s.-ch. *dvánaest* r. *dvěnadcatь, düjócə* (dyôtse H) num. adi. **dъvojačьjь* r. *dvojáķij célə* (zela PS dschéla Pf) nom. sing. **bъčela* s.-ch. *pčèla* r. *bčelá cérə* (zere PS) adv. *vьčera* r. *včerá*, por. s.-ch. *večèras, tŏrə* (tere H töhr Mit. töre Pf) num. **vъtorъjь* r. *vtorój skrŭpə* (skripe H skrípe HB_1) 3 sing. praes. **sъkropi(tъ)* por. s.-ch. *kròpī* r. *kropítь, sťą̈pləc* (styeiplatz H styeýplatz HB_1) nom. sing. **sъkuplьcь* por. s.-ch. *slijèpac* r. *slěpécь* i t. p.

Przykładów tych jest niewiele, ponieważ przeważnie w należących tu tworach zachowano czy też wprowadzono drugorzędnie kontynuacje półgłosek w zgłoskach początkowych przez analogję do etymologicznie pokrewnych a częściej używanych wyrazów, w których zachowanie półgłosek było uzasadnione miejscem akcentu. N. p. *tråstíněk* (trastinik H) nom. sing. **trъstenikъ* s.-ch. *trstènik* pod wpływem *tråst* ≤ **trъstь ťênąďą̈ńə* (tyenantgeinia H HB tyinnantjeinia HB_1) nom. sing. **ķъnęgynja* s.-ch. *knéginja* pod wpływem *ťênąž* ≤ **kъnęgъ*. W złożeniach z prefiksami **vъ- *vъz- *sъ* ustaliły się formy z wokalizacją półgłoski nawet w wypadkach, jeśli akcent padał pierwotnie na zgłoskę nie następującą bezpośrednio po prefiksie: *våsódět* (wassódet H wassôdet HB_1) inf. **vъsaditi* s.-ch. *usáditi* r. *vsadítь, våmącět* (wamangzit H) inf. **vъmęčiti* s.-ch. *uméčiti, våzvűdět* (waswídit H) inf. **vъzvoditi* por. s.-ch. *vòditi* r. *voditь, våzbą̈dět* (wasebaudit H HBB_1) inf. **vъzbuditi* por. s.-ch. *búditi* r. *budítь, såtárə* (sattâr H) 3 sing. praes. **sъtъre(tъ)* r. *sotrětь, sămətónə* (sammatóna H HB_1) nom. sing. **sъmetana* r. *smetána* itp. Że w tych wypadkach pierwotnie półgłoska znikała zgodnie z wyżej sformułowaną zasadą, widać z przykładów jak *skrűpə* i *sťą̈pləc* (por. wyżej), a także z faktu, że niekiedy pierwotne nagłosowe *s-* zmieniano drugorzędnie na *så* na wzór prefiksu *så* ≤ *sъ*, mimo że pierwotnie żadna półgłoska po niem nie następowała: *såklíněk* (saglinic HB_1 saglínic Pf) nom. sing. **stъkleníkъ* por. s.-ch. adiect. *stàklen* (jak *tŕsten||trstènik*), *săcitą̈ńə* (tsatsiteina H HB_1) nom. sing. **ščetina* r. *ščetína*, por. *sacít* (satzît H sacît Pf) nom. sing. **ščetъ*

Czy w wypadkach, w których akcent padał pierwotnie na zgłoskę bezpośrednio następującą po początkowej zawierającej półgłoskę ъ lub ь, a potem przerzucił się na następną ku końcowi wyrazu, półgłoski zanikały czy zachowywały się i wokalizowały, nie da się na pewno rozstrzygnąć. Przykłady jak *gràḿolǘ* (gramégoli Pf) praeter. sing. neut. **grьmělo* s.-ch. *gȑmjelo* r. *gremě́lo, stàmilé* (stammilé H stamilê HB_1) nom.-ac. pl. **ščьmeljě* r. *šméli*, wskazują napozór na wokalizację, ale nie można uważać ich za dowód bezwzględny, ponieważ mogą polegać na wyrównaniu według form jak *grámə* 3 sing. praes. ≤ **grьmi(tъ), stamil* nom. sing. **ščьmelь*, które prawidłowo przeprowadziły wokalizację półgłosek.

§ 49. We wszystkich zgłoskach niepoczątkowych prasłow. półgłoski t. zw. słabe zanikły bez względu na położenie w stosunku do miejsca akcentu wyrazowego. N. p. *jånǘ* (ganní H gannî HB_1 janü janeù Pf) num. **je(dь)no* s.-ch. *jèdno* r. *odnó, ľåťťǘ* (lgatgí H lgâtgí HB_1) adv. **lьgъko* r. *legkó, paprái̯* (paperey H papreý Pf) gen. sing. **pьpьru* s.-ch. *pàpar* g. *pàpra, bópkə* (bobka H bopka PS) nom. sing. **babъka, glăfkə* (glâwka H HB_1) nom. sing. **golvъka, glăvnə* (gláwene H glâwne HB_1) adi. masc. **golvьnъjь, slüvénsťə* (sliwênstga H HB_1) adi. masc. **slověnьskъjь, ŕåťťə* (ryôtga H HB) adi. masc. **rědъkъjь, ľăťə* (lgâtga H) adi. masc. **lьgъkъjь, jącmín* (gansmîn H jańsmin Pf jazmin An.) nom. sing. *jęčьmenь* s.-ch. *jȅčmen, sȁ lüxťăm* (sá lichtgôm H) instr. sing. **sъ olkъtьmь* s.-ch. *sa lâktom* r. *sъ lóktemъ, dråvnǘ* (drawnì H drawenî HB_1) nom. sing. **drъvьno* mr. *dróvno, jopťǘ* (gôptgí H jubtchüỳ Pf) nom. sing. **jablъko* s.-ch. *jȁbuko* r. *jábloko, nüxté* (nichdé H nichdê HB_1) nom.-acc. pl. **nogъtě* s.-ch. *nȍkti* r. *nógti, grau̯svói̯* (grauswóy H greiswóy Pf) nom.-acc. pl. **grušьvy* s.-ch. pl. *krùšve, vücé* (witzé H witzê HB_1) nom.-acc. pl. **ovьcě* r. *óvcy, lai̯stnái̯ćə* (leistneicia H leistneitria HB_1) nom. sing. **listьnica, carkvái̯ćə* (tzarkweicia H HB) nom. sing. **cŕkъvica, priťcérək* (prütgerak H prŷtzerak HB_1 pridzerack PS) nom. sing. **perdvьčerъkъ* i t. p. Możliwe jednak, że stan ten jest wynikiem rozmaitych późniejszych wyrównań, czy to dotyczących miejsca akcentu, czy też raczej zatraty kontynuantów ъ ь przez analogję do form, w których warunki akcentowe sprzyjały zanikowi pół-

głosek. Do zastrzeżenia tego skłania fakt, że zachowało się kilka form, w których słabe półgłoski w zgłoskach niepoczątkowych utrzymały się w warunkach odpowiadających zachowaniu półgłosek w zgłoskach początkowych t. j. w pozycjach akcentowanych lub pierwotnie bezpośrednio przedakcentowych. Należą tu formy: *brotácəḳ* (brotatzak H B_1) ≤ **bratъčъkъ*, *büzácəḳ* (büsâtzek H) ≤ **božъčъkъ*, oraz pierwotnie oksytonowane przymiotniki: *mǫčánə* (mungsona H mungzena HB_1) ≤ **mǫčъno-je* r. *mučnój*, *nüćánə* (nützіona H) ≤ **nočьnъ-jь* r. *nočnój* sch. *nȍćnī*.

§ 50. Drugorzędne półgłoski *ъ ь* powstały na gruncie połabskim w szeregu form, w których zachodzi zbieg kilku spółgłosek. Należą tu: *vǫ́ďěl* (wungíll H HB_1) nom. sing. **(v)ǫglь* por. r. *úgolь* pol. *węgiel*, *vüďěn* (widgiń H widjin PS witchiń Pf) nom. sing. **ognь* por. pol. *ogień*, r. *ogónь*, *sídəm* (sidem H) num. **sedmь* pol. *siedem* s.-ch. *sȅdam*, *vȗsəm* (wissem H HB_1) num. **osmь* pol. *osiem* sch. *ȍsam*, *vóťər* (wióter H joter PS fiúder Pf) nom. sing. **větrъ* pol. *wiater* s.-ch. *vjȅtar*, *vípər* (wiper H wíper HB_1 wipper PS) nom. sing. **veprь*, formy praeter. sing. masc. słow. kl. I o pniu zakończonym na spółgłoskę: n. p. *krodăl* (krodahl PS) **kradlъ*, *pȍpədăl-sə* (pepadoalsa H) **popadlъ-sę* i t. p. por. s.-ch. *pȅkao grȅbao*.

Powstanie drugorzędnych półgłosek w przytoczonych formach jest zapewne zjawiskiem dość świeżej daty i tłumaczy się stosunkowo większą pełnią głosową spółgłosek *r l m n*, które znalazłszy się po zaniku końcowych *ъ ь* w wygłosie, oddzielone inną spółgłoską od poprzedzającej zgłoski, nabierały do pewnego stopnia charakteru zgłoskotwórczego, powodując powstawanie nowych zgłosek, dla których podtrzymania wprowadzano drugorzędne półgłoski. Jest to zjawisko znane też w innych językach słowiańskich, choć w rozmaitym zakresie, por. pol. *ogień wiater siedem osiem*, s.-ch. *sȅdam ȍsam vjȅtar*, *grȅbao pȅkao*. Prócz tego jednak istnieją w połabskim jeszcze trzy formy z drugorzędną półgłoską, w żadnym języku słowiańskim nieznane: *tarí tarâi* (tarri terrí H tárrí HB_1 tarroy H taróy H B_1B_1C tarói Pf) num. **trьje* **tri*, *să tarâimə* (sattaraime Mit.) instr. **sъ trima*, *kărâi* (karróy H cara PS karói Pf caroi Mit.) nom. sing. **kry*, *paréd* (parêt H no

parat H parred PS) nom. sing. **predъ* ≤ **perdъ*. (Co do rozwoju grupy *tert* por. § 61). Powstanie drugorzędnej półgłoski w tych wypadkach jest niejasne, zwłaszcza, że spotyka się je także w postaci odpowiadającej formie pierwotnej: *trà̯nədíst* (treinatîst H) **trinades(ę)t(e)*, *trà̯inocté* (treinôtste H Pf) **trinad(e)s(ę)te*; *krå̯i* (kroy H) **kry*, *prid* praepos.

O wokalizacji prasłow. półgłosek *ъ ь* w połabskim pisali ogólnikowo Nitsch MPKJ III 15—6, Rozwadowski Enc. pol. II 58, dokładniej por. moją pracę „Ze studjów nad akcentem słowiańskim" PKJ Nr. 1. str. 75—6.

B. Rozwój jakościowy zwokalizowanych półgłosek.

§ 51. Zwokalizowana półgłoska *ъ* rozwinęła się w połabskim w pozycji długiej dwojako:

1) Prasłow. *ъ* przeszedł w *å*: *sås* (ssâs ssôs H sõos Pf) nom. sing. **sъsъ*, *vås* (woas H woás HB_1 wahs PS wõos Pf) nom. sing. **vъšь*, *tråst* (troâste H troâst H HC) nom. sing. **trъstь*, *dåzd* (dâst dôast H dóâst HB_1B_2 dahssd PS dast dõost Pf dasde Anon.) nom. sing. **dъžǯь*, *råt* (rât roat H raht PS) nom. sing. **rъtъ*, *pölăt* (pelât H) nom. sing. **polъtь*, *dråvnŭ* (drawní H drawenî HB_1 draweneú Pf) nom. sing. **drъvьno*, *vǫ̀zăl* (wûnsále H HC) nom. sing. **(v)ǫzъlъ*, *vǫ̀băl* (wûmbâl H wungwõol Pf) nom. sing. **(v)ǫbъlъ* 'studnia', *va̯ixăr* (weichárr H) nom. sing. **vixъrъ*, *bǫ̀băn* (bumbân H bumbân Pf) nom. sing. **bǫbъnъ*, *kåtŭ* (katü H kattuhe PS. katy Ec.) pronom. **kъto*, *drăvə* (drawa drowa H drawe PS trówa Pf) nom. plur. **drъva*, *tråstái* (troastáy H) nom. plur. **trъsti*, *dånŭ* (danní H) nom. sing. **dъno*, *kå dănə* (ka dana, ka dóna H) dat. sing. **kъ dъnu*, *dămə* (dóame HB_1B_2C) doáme HB) 3 sing. praes. **dъme(tъ)*, *dåvó* (tawó H HB_1) num. **dъva*, *dåvói̯* (dawóy H towói Pf) num. **dъvaji*, *lăzĕs* (lases H lósest Pf) 2 sing. praes. **lъžešь*, *lăzə* (lase H laase PS) 3 sing. praes. **lъže(tъ)*, *săpət såpót* (ssâpat H sapót sobõt Pf) inf. **sъpati*, *tăkəc* (takats H tákats HB_1 tokatsch Pf) nom. sing. **tъkačь*, *prìd gərdăm* (pride chardôm H) instr. sing. **perdъ gordъmь* zam. **gordomь*, *l'otăm* lgotâm HHC) instr. sing. **lĕtъmь* zam. **lĕtomь*, *ta̯ixăm* (teichôm H teicham PS) instr. sing. adv. **tixъmь* zam. **tixomь* 'po cichu', *zòmåknǫ̃t* (zomakenunt H somôkenunt HB_1) inf. **zamъknǫti*, *văbĕt* (wábit H) inf. **vъbiti*, *văstət* (woesdat H wâstat HB woastat HB_1) inf. **vъstati* itp.

2) Prasłow. ъ rozwinął się w *ė* w położeniu po spółgłosce tylnojęzykowej a przed dawną palatalną: *nüďět* (nitgid H nütchít Pf) nom. sing. **nogъlъ, lütět* (litgitt H litgítt HBC nechjüt PS) nom. sing. **olkъlъ, ťėd(ə)* (tyit H HB$_1$) adv. **kъd(e)* 'gdzie', *niťědə* (nitjidde Mit.) adv. **nekъde* 'nigdzie', *carťěv* (tzartgi H tzschardgẏ HB$_1$ zartjüv PS) nom.-acc. sing. **cĭkъvъ, ťėnąʒ* (tyenangs H tschenangs Pf) nom. sing. **kъnęʒъ, ťènąďą̇ińə* (tyenangeinia H HB tyinnantgeinia HB$_1$) nom. sing. **kъnęgynъja, ťėsín* (tgessîn H HABB$_2$ jessin PS tschésin Pf tgessjn Bauc.) nom. sing. **kъsenъ, vüďěn* (widgińn H HB$_1$ widjin PS witchiň Pf) nom. sing. **ogъnъ* zam. **ognъ* (§ 50), *vǫ̇ďěl* (wungill H wungill HB$_1$) nom. sing. **(v)ǫgъlъ* zam. **(v)ǫglъ* (§ 50) *ẋěmíl* (ghimîl H chimîl H Pf schemigl Pf) nom. sing. **xъmelъ*.

O rozwoju ъ w połabskim por. Schleicher § 10 str. 33—5, Mikkola Betonung 11, Lorentz JArch. XXIV 16, Nitsch JArch. XXIX 177, Lehr-Spławiński SO I 138.

§ 52. Prasłow. ъ zwokalizowany przedstawia się w połabskim w pozycji krótkiej jako ə. N. p. *bólək* (byólak H) nom. sing. **bělъkъ* 'białko', *vǫ̇bŏrək* (wûmberak H HB$_1$ wumbérac Pf uberack Anon.) nom. sing. **(v)ǫborъkъ, zaį̇vătək* (seiwóatak H seywattack PS seywódac Pf. seiwoatak Bauc.) nom. sing. **životъkъ* 'serce', *zevórnək* (ssewórnak H ziürnac Pf) nom. sing. **ževórnъk, pósək* (pyósak H piósac Pf) nom. sing. **pěsъkъ, zòməknǫ̇t* (zomakennut H zomakenûnt HBB$_2$C) inf. **zamъknǫti, zòməcénə* (zamacéna H HB$_1$B$_2$C) part. praet. pass. **zamъčenъjъ* 'zamknięty', *vǫ̇zəlénə* (wûnsaléna H) adi. masc. **(v)ǫzъlenъjъ* itp.

§ 53. Zwokalizowana półgłoska ъ rozwinęła się w połabskim w pozycji długiej dwojako zależnie od tego, czy następna spółgłoska była palatalną czy niepalatalną.

1) W położeniu przed dawną spółgłoską palatalną prasłow. ъ rozwinął się w *a*, przyczem poprzedzające spółgłoski pierwotnie spalatalizowane występują stale w postaci niepalatalnej, co dowodzi, że kontynuacja ъ była niegdyś w połabskim samogłoską szeregu przedniego (§ 77, 82). N. p. *pan* (pân H) nom. sing. **pъnъ, vas* (wâs H wahss PS wáas Pf) nom. sing. **vъsъ* 'wieś', *kosál* (kôssâl H HB$_1$ kuschàl Pf) nom. sing. **kašъlъ, dan* (dân H) nom. sing. **dъnъ, dvarą̇i* (twaráy H HBB$_2$C dwarey PS) nom. plur. **dvъri, dvarnąi̇ćə* (twarneicia H twârnei-

cia HBC dwarneitz PS dwarnéizia Pf dwarneiz Anon.) nom. sing. **dvѳrѳnica* 'izba', *stáźə* 'ścieżka', *stamíl* (stammîl H) nom. sing. **(š)čѳmelѳ, pasáį* (passáy H pessáy HB_1) nom. plur. **pѳsi, pàsináįćə* (pasináicia Pf pissíneitza HB_1 pissineiza H) nom. sing. **pѳšenica, pastráįćə* (pastreicia H) nom. sing. **pѳstrica, klanáįkə* (klanéika H HB_1) nom. sing. **klѳniką, zárət* (sárat Pf) inf. **zѳrěti, zárą* (sarang H Pf saarang PS) 1 sing. praes. **zѳrjǫ, márə* (mare H maarre PS) 3 sing. praes. **mѳre(tъ), pázdə* (pahssde PS) 3 sing. praes. **pѳzdi(tъ), cátə* (tzate ssate H) 3 sing. praes. **čѳte(tъ), catínə* (tschédignie Pf) subst. verb. **čѳtenѳje, klánə* (klana H klána H BB_1 B_2C) 3 sing. praes. **ǩlѳne(tъ), zvánə* (swane H) 3 sing. praes. **zvѳni(tъ)* 'dźwięczy', *grámət* (chramat Pf) inf. **grѳměti, grámə* (grama H grâma HB_1) 3 sing. praes. **grѳmi(tъ), vüzaráįt-sə vüzárət* (wissereíssa H wísserat H) inf. **ozѳrěti(sę), sárə* (sere H zeehre PS) 3 sing. praes. **sѳre(tъ), závə* (sawe PS) 3 sing. praes. **žѳve(tъ)* zam. **žuje(tъ), mázə* (maase PS) 3 sing. praes. **mѳži(tъ), tárə* (tare H táre HB_2C) 3 sing. praes. **tѳre(tъ), zaŕódlə* (sárjôdela HB_1 serriúdle Pf) nom. sing. **zѳrědlo* 'zwierciadło', *papăr* (papiar H papiâr HB_1) nom. sing. **pѳpѳrъ, dalą* (daláng H) adv. **dѳljǫ* itp.

2) W położeniu przed spółgłoskami niepalatalnemi prasłow. *ѳ* przeszedł w *å* t. j. zmieszał się z kontynuacją pierwotnego *ъ*; spółgłoski poprzedzające zachowały przytem palatalność. N. p. *ťüťăl* (tgüttgâl H tschütschôl Pf) nom. sing. **kotѳlъ, vüťăl* (wirrgall H) nom. sing. **orѳlъ* 'gąsiór', *ľån* (lgân HHC lgôn HHB_1B_2C lion Pf laang Anon.) nom. sing. **lѳnъ, pås* (pyâs H pyahss PS piôs Pf pias Anon.) nom. sing. **pѳsъ, ľăťə* (lgâtga H HB) adi. masc. **lѳgъkъjѳ, ľåťů* (lgatgí H) adv. **lѳgъko, ťănťə* (tyântga tyôntga H tjantige PS) adi. masc. **tѳnъkъjѳ, ťămə* (gama H gáma HB_1 tjama PS) nom. sing. **tѳma, măglə* (miogla meagla H miógla HB_1 miogla Pf) nom. sing. **mѳgla, papăr* (papiar H papiâr HB_1) nom. sing. **pѳpѳrъ* zam. *pѳpѳrѳ, bľăvə* (billyawe H blawe B) 3 sing. praes. **blѳva(jetъ)* i t. p.

O rozwoju prasłow. *ѳ* w połabskim por. Mikkola Beton. 10, Lorentz J. Arch. XXIV, 12—3, Koblischke J. Arch. XXVIII, 443, Nitsch MPKJ III 15, J. Arch. XXIX 176—7, Rozwadowski Enc. pol. II, 56, 58, Lehr-Spławiński SO I, 131 nn.

§ 54. Prasłow. *ѳ* w nagłosowem połączeniu **jѳ-* rozwinął się w połabskim dwojako zależnie od miejsca akcentu wyrazowego:

1) Jeśli prasłow. połączenie *jь- było pierwotnie akcentowane, to przeszło w *ji-, wskutek czego przedstawia się w połabskim w postaci *jai-*: *jái̯nəm* (geinam H) adv. **jьnam(o)* por. słoweń. *înam* s.-ch. *ìnud* r. *ínuda*, *jai̯ďü* (geidigí H jeito PS) nom. sing. **jьgo* r. *ígo* bułg. *ígo* słoweń. *igô*, *jái̯mą* (geimang H jäumang PS seimang jeomang Mit.) nom. sing. **jьmę* r. *ím̓a* s.-ch. *ìme* słoweń. *imę̂*.

2) Jeśli prasłow. połączenie *jь- nie było pierwotnie akcentowane, to zachowało półgłoskę ь i w połabskim rozwinęło się dwojako zależnie od tego czy następna spółgłoska była palatalną czy niepalatalną:

a) W położeniu przed spółgłoską palatalną pierwotne przedakcentowe połączenie *jь- przeszło w połabskim w *jė-*: *jė̃mə* (gimme H) 3 sing. praes. **jьme(tъ)*, *jêmətó-sə* (gimmatôssa H) 3 du. praes. **jьmeta-sę*, *jėmái̯-jĕg* (gimmáyik H) 2 sing. imper. **jmi-jego* r. *imú imė́tь*, s.-ch. *ìmam*, *jėlmė* (gülmé H gülme H HB_1) nom.-acc. plur. **jьlьmě* zam. **jьlьmy* mrus. *ilém*. gen. *il'má*, *jėvér* (gewêr HB_1) nom. sing. **jьverъ*, *jêveré* (geweré H HB_1) nom.-acc. plur. **jьverě* zam. **jьvery* mrus. *ivér*, słoweń. *ivę́r ivę̂r*, *jėgrái̯ćə* (giggaréitza HB_1) nom. sing. **jьgrica*[1]).

b) W położeniu przed spółgłoską niepalatalną pierwotne przedakcentowe połączenie *jь- rozwinęło się — zgodnie z normalnym rozwojem ь przed niepalatalną — w *jå-*: *jăglə* (gagla H gâgla HB_1) nom. sing. **jьgla* r. *igłá* s.-ch. *ìgla*, *jăkrə* (gôakra Bauc.) nom. sing. **jьkra* r. *ikrá*, *jăzbə* (gasaba H) nom. sing. **jьstъba* r. *izbá* s.-ch. *ìzba*.

---

[1]) Poza połączeniem **jь-* rozwój prasłow. ь ≥ ė spotyka się w połabskim jeszcze: 1) W wyrazach: *vėsi* (wissi H wissie PS wissi Mil.) pron. neutr. **vьśe*, *vė̃sĕg* (wissek H) gen. sg. **vьśego*, *vėsą́* (wissang Mit.) acc. sg. fem. **vьśǫ*, *vėsái̯* (wissay H wissey PS wissei Mit.) nom. plur. **vьśi*, *vėsim* (wissiem PS) dat. pl. **vьśěmъ*, *vėśóťə* (wissôtga H) pronom. nom. sing. masc. **vьśakъjь*, *vėśókəg* (wissókak H HB_1C) gen. sing. **vьśakog(o)*, *vė̃zdə* (wissede H wissede H BB_2C, wîsde HB_1) adv. **vьśde*, *grėb̓ăt* (gribiat H Bauc. griwiat H griwiat H gribjat PS) nom. sing. **xrьbьtъ*, o formach tych por. Mikkola Beton. 11, Lorentz J. Arch. XXIV, 12—3, Nitsch J. Arch. XXIX 177. Przyczyna rozwoju ь ≥ ė w formach zaimka **vьśь* leżała zapewne w szczególnie palatalnym charakterze *ś*. Co do *grėb̓ăt* nie da się nic pewnego powiadzieć. 2) O formach jak *lė̃jə bė̃jə* itp., w których ь powstał drugorzędnie zamiast *i* przed *j* por. § 36a.

Odstępstw jest tylko dwa, po jednem w każdej grupie: 1) *jai̯grójǫ* (gaygróyang H) 3 plur. praes. **jьgrajǫ(tъ)* zamiast oczekiwanego **jågrójǫ* wobec r. *igrátь igráju* s.-ch. *ìgrati ìgrām*, 2) *jäskrə* (goáskra H jóskra Pf) nom. sing. **jьskra* zamiast **jái̯skrə* wobec r. *ískra* s.-ch. *ȉskra*. Pozornemi odstępstwami są: *jái̯mət* (geimat H géimad HB_1) inf., *jai̯mójə jái̯mə* (jeimóy HB_1 jaimói Pf gáyma H HBB_1C) 3 sing. praes. por. r. *imátь* s.-ch. *ìmati* oraz *ai̯t* (eyd H heidt PS haid Pf) inf., *ái̯də* (eyde H heyde PS heit Pf eyde Do) 3 sing. praes. por. r. *idú* s.-ch. *ìdēm*. W formach *jái̯mət* itd. oraz w inf. *ai̯t* dyftong *ai̯* jest prawidłowy, ponieważ miały one pierwotnie w nagłosie *i-* a nie *jь-*: por. czes. *jímati jíti*; formy jak *ái̯də* uległy analogji do inf. *ai̯t*.

Zanik nagłosowego **jь-* zachodzi w połabskim tylko w słowie *met* (mêt H meht PS) inf. i *mom* (môm H mohm PS) 1 sing. praes. **jьměti *jьmamь*. Polega to na wpływie form z negacją *néməm néməs* (nemam nimas H) itd., które już w prasłow. uległy kontrakcji z **nejьmamь*.

O rozwoju prasłow. **jь* w połabskim por. Rozwadowski RS VII 9—12, Enc. pol. II, 356—7, Lehr-Spławiński RS VIII 152—6, SO I, 130.

§ 55. Prasłow. *ь* zwokalizowany przedstawia się w połabskim w pozycji krótkiej jako *ə*, przyczem poprzedzająca spółgłoska albo jest palatalna albo niepalatalna, zależnie od tego, czy *ə* odpowiada dawniejszemu *å* ≦ *ь* czy *a* ≦ *ь*. N. p. *xáu̯dəc* (chaudatz H schéudatsch Pf) nom. sing. **xudьcь, ťái̯pəc* (tyeipatz H tscheipatz Pf) nom. sing. **kupьcь, brótəc* (brotatz H brudatz Pf) nom. sing. **bratьcь, slépəc* (slepatz H schlepatz PS schlépatsch Pf slepaz Anon.) nom. sing. **slěpьcь* 'kogut', *büzácək* (büsâtzak H) nom. sing. **božьčьkъ, brotácək* (brotatzak HB_1) nom. sing. **bratьčьkъ, jǫ̀cənái̯cə* (ganzaneitze H ganzanéitze HB_1) nom. plur. **jęčьnici, ťǜtəlnáićə* (tgüttalneicia H HB_1) nom. sing **kotьlьnica, ʋ́ǘ(ʋ́)əs* (wias H wías HA wüas Pf wubbyes Anon.) nom. sing. **ovьsъ* itp.

Prasłow. *r̥ ŕ̥*.

§ 56. Prasłow. niepalatalne *r̥* rozwinęło się w połabskim początkowo w *ar*, z czego — zgodnie z normalnym rozwojem dawnego *a* — powstało w pozycji długiej ostatecznie *or*: *górnək* (ggôrnak H ggôrnek HB_2) nom. sing. **gr̥nъkъ, bórz(ə)*

bôrs H bôrsch HB_1) adv. **bṛz(o)*, *voịsmórkət* (wois moŕgat Pf) inf. **vysmṛḳati*, *vâḳórst* (wakoarst H wakôrst HB_1) adv. **okṛstъ*, *górslə* (ggôrsel H kgôrsel HB_1C) nom. sing. **gṛstlьje*, *tornâịl'ə* (torneila H turnóglia Pf) nom. sing. **tṛnulja*, *tòrnaịlé* (torneilé H) nom.-acc. plur. **tṛnuljě*[1]). W pozycji krótkiej kontynuacja *ṛ* musiałaby niewątpliwie brzmieć *ər*, jednakowoż nie zachował się ani jeden przykład tego rodzaju.

§ 57. Prasłow. palatalne *ŕ* rozwinęło się w połabskim w pozycji długiej dwojako zależnie od jakości następnej spółgłoski:

1) Z wyjątkiem położenia przed spółgłoską przedniojęzykową niepalatalną prasłow. *ŕ* rozwinęło się w połabskim *ar*. Poprzedzające spółgłoski występują przytem stale jako niepalatalne, co dowodzi, że *a* w tem połączeniu powstało z dawniejszej samogłoski przedniej (por. § 77 i 82), a więc zapewne: *ar* ≦ **er* ≦ **ir* ≦ **ŕ* jak w polskim. N. p. *varx* (wârch H) nom. sing. **vọ́rxъ*, *vársək* (warsak H wârsak HB_1 warsack PS) nom. sing. **vọ́šьkъ*, *várxnə* (wârchene H wârchne HB_1 wargne Mit.) adi. masc. *vọ́xənə-jь*, *vàrxüvótə* (warchiwóta H) adi. masc. **vọ́xovatъjь*, *várbə* (warba H wárba HB_1 warbaa PS farba Pf) nom. sing. **vọ́ba*, *párə* (para H pára HB_1) num. **pọ́vъjь*, *vă səmarćónə* (wassemarciôn H wasamartziôn HB_1) subst. verb. accus. sing. **vъ səmọ́ćanьje*, *svárčək* (swârzik H schwartzig PS) nom. sing. **svọ́čikъ*, *párdə* (pahrde PS) 3 sing. praes. **pṛdi(tъ)*, *carťâị* (tzartgay H tzardgáy HB_1 zerkchèy Pf) nom. sing. **cọ́ky*, *carťěv* (tzartgí H tzschardgý HB_1 zartjüv PS) nom.-acc. sing. **cọ́kъvъ*, *carkvâịćə* (tzarkweicia H HB tserkweitse Mit.) nom. sing. **cọ́kъvica*, *cármək* (zarmak H dzarmak HB_1) nom. sing. *čọ́mъkъ*, *sarp* (sarpe H sárpe Pf) nom. sing. **sọ́pъ*, *smárdə* (smarde H smerde HB_1 schmarde PS smarde Pf) 3 sing. praes. **smọ́di(tъ)*, *smardí* (smardí H HB_1) nom. plur. **smọ́de*, *márznə* (mârsne H) 3 sing. praes. **mọ́zne(tъ)*, *vártə vartí-sə* (wârte H wârtîssa HHB_1) 3 sing. praes. **vọ́ti(tъ-sę)*, *dargnǫ̂t* (dârggenunt HB_1) inf. **dọ́gnǫti*, *dárgnə* (dargne H dârge HB_1) 3 sing. praes. **dọ́gne(tъ)*, *darzénə* (darséne HHB_1) part. praet. pass. **dọ́ženoje*, *párgnə* (pârggene H pargene HB_1) 3 sing. praes. **pọ́gne(tъ)*, *parzénə* (parséna H) part. praet. pass.

[1]) Tutaj *ṛ* niepalatalne wbrew pol. *cierń*, ale por. pol. *tarnina*.

**pṛ́ženъjь, parstín* (parstîn H pórstin Pf) nom. sing. **pṛ́stenь carvénə* (tzerwéna H HB tscherwein Pf) adi. masc. **cŕvenъjь*[1]).

2) W położeniu przed spółgłoskami przedniojęzykowemi niepalatalnemi prasłow. *ṛ́* rozwinęło się w połabskim tak samo jak niepalatalne *ṛ* w *ar* ≥ *or*, przyczem poprzedzające spółgłoski zachowały charakter palatalny: *b̓ordū́* (biordí H) nom. sing. **bṛ́do, nob̓órťťə* (nobiôrtge H nobjôrtge HB_1B_2C) nom. sing. **nabṛ́dъkō, źornū́* (sgorní H HB_1 siurnū́ Pf) nom. sing. **zṛ́no, ciťórtə* (zittgóarte H) num. **četvṛ́tъjь, córnə* (tzôrne H zohrne PS tschürna tschorna Pf tsoorne Mit.) adi. masc. **čṛ́nъjь, ťórdə* (tgôrda H dgôrda H dgôrda HB_1) adi. masc. **tvṛ́dъjь*, analogicznie *ťordésə* (tgôrdêssa H HB_1) adi. compar. **tvṛ́dějšьjъ, ai̯ḿórtə prai̯ḿórtə zoḿórtə* (eymiârte preymiârte H eymiarte PS zaamart PS) part. praet. pass. **(u- pri- za-)mṛ́tъjь*.

Przykładów rozwoju *ṛ́* w pozycji krótkiej niema zupełnie w zabytkach. Przypuszczać trzeba, że niewątpliwie kontynuacja *ṛ́* brzmiałaby w takiej pozycji *ər* z poprzedzającą spółgłoskę palatalną albo niepalatalną zależnie od jakości spółgłoski następującej po *ṛ́*.

O rozwoju prasłow. *ṛ ṛ́* w połabskim por. Mikkola Beton. 16—7, Lorentz JArch. XXIV 13—4, Koblischke JArch. XXVIII 276, Nitsch JArch. XXIX 172—3, Rozwadowski Enc. pol. II. 55—6, Gramatyka pol. Ak. Um. 152, Lehr-Spławiński SO I 131 nn.

Prasłow. *ḷ ḷ́*.

§ 58. Prasłow. *ḷ* niepalatalne i *ḷ́* palatalne uległy w połabskim zupełnemu zmieszaniu i przedstawiają się jako *åu̯* (H Pf Anon.), obok czego dialektycznie występuje *u* (PS):

---

[1]) W trzech wyrazach zawierających **ṛ́* zamiast pisowni *ar* || *er* spotyka się *ir* || *ür*: 3 sing. praes. **dṛ́ži(tъ)* dirse H dírse HB_1, 2 sing. imper. **dṛži-sę* dirseissa H, inf. **dṛ́žati* dirset H, praeter. **dṛ́žalъ-sę* dirsôlsa H, 3 sing. praes. **vъzpṛ́gnetъ* waspurgene H HB_1 inf. **vṛ́gnǫti* wirggenûnt H, 3 sing. praes. **vṛ́gne(tъ)* wirggene H würggene H B_1, inf. *vṛ́gati* wirdiat (tai) Mit., 3 sing. praes. **vṛ́ga(je)tъ* wirtga HB, wirtya H. Por. Schleicher § 10 str. 33, Mikkola Beton. 77. Ponieważ niemożna tu wykazać żadnej różnicy w konfiguracji fonetycznej w porównaniu z przytoczonemi wyżej formami z *ar* || *er*, więc napewno nie da się orzec, jaka była przyczyna odmiennego traktowania *ṛ́* w tych wyrazach. Może być, że chodzi tu o zachowanie dawniejszego *ir* bez rozszerzenia *i* ≥ *e* ≥ *a* przed *r*, por. pol. formy *wirzch sirp* niby z *e* ścieśnionem.

vău̯kə vuk (wauck Anon. wuhk PS) nom. sing. **vl̥kъ, vúckə* (wautzka wûtzka H wútska Pf) nom. sing. **vl̥čъka, cău̯n* (zaun H) nom. sing. *čl̥nъ, cău̯nək* (tzaunak H) nom. sing. *čl̥nъkъ, zău̯knə* (ssáugkene H HB) 3 sing. praes. **žl̥knetъ, mău̯ckǫ* (maukskung H maukskúng HB_1) adv. **ml̥čъkoją, tău̯stə tústə* (tauste tausta tust PS) adi. masc. **tl̥stъjъ, tău̯ct* (tautzt HB_1) inf. *tl̥kti, tău̯cə tău̯cí-sə túcə tucí-sə* (tautze H táutze HB_1 tutze PS, tauzîssa H nitutzissa HB) 3 sing. praes. **tl̥če(tъ), tău̯căl-sə* : (tauzâlse H) praeter. sing. **tl̥klъ-sę, tău̯knə* (taukne H) 3 sing. praes. **tl̥kne(tъ), dău̯ďə dúďə* (daudya H dudje PS) adi. masc. **dl̥gъjь, dău̯ďŭ* (daudegi H) adv. **dl̥go, dău̯gət* (daugat Bauc.) adi. masc. **dl̥gatъ, dău̯g* (dauk H) nom. sing. **dl̥gъ, pău̯nə* (pauna H páuna HB_1) adí. masc. **pl̥nъjь, pău̯nŭ* (pauni H pauný HB_1) adv. **pl̥no, vău̯nó* (waunó H wauno HB wauno Anon.) nom. sing. **vl̥na, mău̯ńə* (mauna H) nom. sing. **ml̥nьja, mău̯z* (máus mous Pf) nom. sing. **ml̥žь*. Jedynie wyraz *vúckə* przedstawia się jednako w obu grupach dialektycznych z *u* ≦ *l̥*, co polega może na starej oboczności *vău̯k* || *vúckə* wyrównanej potem w jednym lub drugim kierunku. Por. też formy *dug* ≦ **dl̥gъ, duzneice* ≦ *dl̥žnici* u Buchholza. Na rozwój *l̥ l̥'* w pozycji krótkiej niema w zabytkach ani jednego przykładu.

O rozwoju prasłow. *l̥ l̥'* w połabskim por. Schleicher § 116 str. 157, Lorentz JArch. XXIV 14, Koblischke JArch. XXVIII 281, Nitsch JArch. XXIX 177—8, Rozwadowski Enc. pol. II 383 nn, Gram. pol. Ak. Um. 157, Lehr-Spławiński SO I 127.

Prasłow. *tort* i *tert*.

§ 59. Prasłow. połączenie typu *tort* rozwinęło się w połabskim w postać *tart*, która następnie — zgodnie z normalnym rozwojem dawnego *a* przeszła w pozycji długiej w *tort*; tym sposobem kontynuacja pierwotnego *tort* nie różni się niczem od kontynuacji dawnego *ŗ* niepalatalnego. N. p. *gord* (chôrd ggôrd H) nom. sing. **gordъ, vągórd* (waggôrd H wogāart Pf) nom. sing. **ogordъ, vórtə* (vórda Pf) nom.-acc. plur. **vorta, vəbortáit-sə* (webbôrtéissa H HB) inf. **obvortiti-sę, vortáidlə* (wôrteidle H) nom. sing. **vortidlo* 'grzebień tkacki', *zevórnək* (ssewórnak H ziüŕnac Pf) nom. sing. **ževornъkъ* 'skowronek', *vornó* (wôrnó H vornó Pf) nom. sing. **vorna, vórnǫ* (wornung PS)

acc. sing. *vornǫ, vórblěk̨ (wôrblik H) nom. sing. *vorblikъ 'wróbel', svorkó svórkə (swôrkó H sworg PS) nom. sing. *svorka, stórnə (starna PS) nom. sing. *storna, pórsą (pôrsang H porsang PS porssang Anon.) nom. sing. *porsę, porʒái̯ (pûrtzêý HB$_1$) nom. plur. *porʒi, xórnět (gchornet H) inf. *xorniti 'żywić', xórnə (gchôrna H) nom. sing. *xorna 'żywność', gorx (ggôrch H karg Anon.) nom. sing. *gorxъ, gord (chôrd ggôrd H HB gode görd 'Schnackenburg' HB$_1$) nom. sing. *gordъ, no-gordé (no ggordé H) loc. sing. *na gordě, xorstův (gorsty HB$_1$ 'Gartaw' = Gartau) nom. sing. *xvorstovъ, gordái̯stə (gchordeisde H gortéyde Pf) nom. sing. *gordišče, bórʒ́ə (bôrdsia H bohrss PS) nom. sing. *borzdja zam. *borzda, bórnə (pôrne H borsaa PS) nom. sing. *borna, morz (môrs H) nom. sing. *morzъ itp.

Jedynie tylko dwie formy wykazują rozwój odmienny, metatezę: brṓdə (breda H brödda PS bröda Pf) nom. sing. *borda i brȍdəvái̯ćə (bredaweizza H) nom. sing. *bordavica. Formy te są zapewne szczątkiem dawnych obocznych postaci z *trot*.

O rozwoju *tort* w połabskim por. Lorentz J. Arch. XXIV, 14, Koblischke J. Arch. XXVIII, 278, Rozwadowski Enc. pol. II, 56—7, Gram. pol. Ak. Um. 165, Lehr-Spławiński SO. I. 122 nast.

§ 60. Kontynuacja prasłow. *tort* przedstawia się w połabskim w pozycji krótkiej jako *tərt*. Zachowało się tylko kilka takich przykładów: *vǭkərb* (wûnkar H) nom. sing. *(v)ǫkorbь 'kosz w wozie', *kä stərné* (ka starné H) dat. sing. *kъ storně, nò vəbé stərné (no webbé starné H) nom.-acc. du. *na obě storně, prìd-gərdăm (pride chardôm H) instr. sing. *perdъ gordъmь; nò-gərdé (no chardé H) loc. sing. *na gordě.

§ 61. Prasłow. połączenia typu *tert* uległy w połabskim przestawce w *tret*, poczem zawarte w nich *e* rozwinęło się w pozycji długiej — zgodnie z normalnym rozwojem prasłow. *e* — dwojako zależnie od jakości następnej spółgłoski (por. § 21):

1) W położeniu przed spółgłoskami palatalnemi przedstawia się więc prasłow. połączenie *tert* jako *trit*: *sribárnə* (sribârna H HB$_1$) adi. masc. *serbrьnъjь, drivénə (driwéna H) adi. neutr. *dervenoje, crivněk (sriwenik H sríwenik HB$_1$) nom. sing. *červьnikъ 'szewc', vrisái̯ťə (wríseitga H) nom.-acc. plur. *versiky, srídnə (sridne H) adi. masc. *serdьnъjь, tríbə (tríwe H) 3 sing.

praes. **terbi(tъ)* 'trzebi', *tribâ̂kə* (tribeika Bauc.) nom. sing. **terbika, vriténə* (wrítene H writin PS) nom. sing. **verteno, zrîbą* (sribang H Anon. srýbang HB_1 schríbang Pf) nom. sing. **žerbę, zrîbac* (sribatz H HB_1) nom. sing. **žerbъcъ, zribâ̂cə* (sribeicia H sribéitzia HB_1) nom. sing. **žerbica, no brizâ̂nə* (no brisein PS) loc. sing. **na berzině, prîcnə* (prîtzne H HB) adi. masc. **perčęnъjъ* i t. p.

2) W położeniu przed spółgłoskami niepalatalnemi prasłow. *tert* przedstawia się jako *tret: srebrŭ* (srebrí H srébrü Pf) nom. sing. **serbro, crevŭ* (zrewü PS) nom. sing. **červo, crévə* (srewa H Bauc. srêwa HB_1) nom.-acc. plur. **červa, srédə* (sreda H sréda HB_1 sreda Pf sreeda Do) nom. sing. **serda, srétkə* (srêtka H) nom. sing. **serdъka, srèdülétnə* (sredilêtne H) adi. masc. **serdolětъnъjъ, drènüvótə* (dreníwôt H drenîwôt HB_1) adi. masc. **dernovatъjъ, drènüvótǫ* (drenü wottong Mit.) acc. sing. adi. **dernovatǫjǫ, brézə* (bresa H brêsa HB_1 brese PS brésa Pf) nom. sing. **berza.*

Nieprawidłowy rozwój wykazuje wyraz *brig* (brik brîk H) nom. sing. **bergъ*, gdzie zachodzi zmiana $e \geqq i$, mimo że następująca spółgłoska jest niepalatalną. Również w przyimkach i prefiksach *prid* (pride H prüt H) **perdъ, priz* (prîse HHB_1) *perzъ, prîə* (prîtge H prütge H prûdge HB_1) **perkъ, prîdâi* (pritgay H pritgáy HB_1 prütgáy H HB_1) **perky* stale występuje postać *trit*, co przypisać trzeba specjalnym warunkom głosowym, jakie właściwe są proklitykom. Prefiks **per-* występuje raz w postaci przestawionej *pri-*, raz w nieprzestawionej *per-* (H); ta druga postać pierwotnie zachodziła w połączeniu z tematami o nagłosie wokalicznym, później zaś obie weszły w użycie bez wyraźnego rozgraniczenia.

Por. Tomaszewski SO II, 137 nn.

W pozycji krótkiej prasłow. połączeniu *tert* musiałoby niewątpliwie odpowiadać w połabskim postać *trət* || *trět*, jednakowoż nie zachował się ani jeden przykład tego rodzaju.

Prasłow. *tolt* i *telt.*

§ 62. Prasłow. połączenia typu *tolt* i *telt* uległy w połabskim całkowitemu zmieszaniu i oba przedstawiają się w długiej pozycji jako *tlât*. N. p.

a) Prasłow. *tolt: vlăk* (wlak H wloac HB_1 vlooc Pf) nom. sing. **volkъ* 'sieć, niewód', *slănə* (slana H) adi. masc. **solnъjo, slånåićə* (slaneicia H) nom. sing. **solnica, slåd* (slade H) nom. sing. **soldъ, slătťə* (slatzga H) adi. masc. **soldъkъjo, slămə* (slama sláma H schlamma PS Anon. slamù Do) nom. sing. **solma, slåménə* (slaména H) adi. masc. **solmenъjo, zlătə* (slata PS) gen. sing. **zolta, klåťől* (klatgâl H klatgêl HB_1 klattijohl PS klatschüle Pf) nom. sing. **kolkolъ, vlås* (wlâs H) nom. sing. **volsъ, vlåsåi̯* (flassói Pf) nom.-acc. plur. **volsy, blåďůtnə* (blachîtne H) adi. masc. **bolgotьnъjo* 'wesoły, bez troski', *glăvə* (glawa H glâwa HB_1 glawah glaw PS gláwa klówa PS) nom. sing. **golva, glăvnə* (gláwene H glâwne HB_1) adi. masc. **golvьnъjo, glåd* (glada H glad glaad PS) nom. sing. **goldъ, blănə* (blana H blâna HB_1 plóne Pf) blaân Anon.) nom. sing. **bolnьje* 'łąka, pastwisko', *blăńə* (blánia H) nom. plur. **bolnьja* itp.

b) Prasłow. *telt: mlăkə* (mlaka H mláke HB_1 mlakaa PS mlaka Anon. mlauka H melaúca Pf) gen. sing. **melka, mlåcénə* (mlátzena H mlatzéna HB_2) adi. fem. **melčenaja, mlåcéněk* (mlaatzenick Bauc.) nom. sing. **melčenikъ* 'mleczak (ryba)', *vlăcə* (wlatze PS) 3 sing. praes. **velče(tъ), vlåcénə* (wlatzéne H wlatzêne HB_1) part. praeter. pass. **velčenъjo, mlåt* (mlaht PS) inf. **melti, plåvə* (plawe H HB pláwe H pláwe HB_1) 3 sing. praes. **pelvi(tъ), vòi̯plåvénə* (woyplawéna HHB_1) part. praes. pass. **vypelvjenъjo* itp.

W pozycji krótkiej odpowiednikiem połączenia *tlåt* powinnoby być *tlət*, ale pewnych przykładów tego rodzaju nie mamy: może zachodzi to w formie PS *zawlack*, którą w takim razie należałoby czytać *săvlək* ≤ **sъvolkъ*, a może także w przytoczonej wyżej formie H HB_1 *woyplawéna* = *vòi̯pləvénə*, ale jedno i drugie jest niepewne.

O rozwoju połączeń *tolt* i *telt* w połabskim por. Schleicher §§ 30 i 39, Mikkola Beton. 22 Urslav. gram. 87, Rost 139 uw. 6, Vondrák JArch XXV 198 Vergl. slav. gram. I 310—1, Koblischke JArch. XXVIII 263—6, Nitsch JArch XXIX 178, Rozwadowski Enc. pol. II, 56—7, Lehr-Spławiński SO. I 122 nast.

Prasłow. *ort- olt-*.

§ 63. Prasłow. nagłosowe połączenie typu *ort-* odziedziczył język połabski z dawniejszej epoki w dwojakiej postaci:

ro- i *ra-*, które w dalszym ciągu rozwinęły się w sposób odpowiadający normalnemu rozwojowi *o* (§ 33) *a* (§ 19 a) po *r*.

a) Prasłow. **ort* ≥ **ro-*: *rüľái̯tnə* (rühtjeitna PS) nom. sing. **rokytьno* ≤ **orkytьno*, *rűľə* (rühljaa PS) nom. sing. **rolьja* ≤ **orlьja*, *rüst* (rühst PS) inf. **rosti* ≤ **orsti*, *rűstə* (rîste HHB$_1$) 3 sing. praes. **roste(tъ)* ≤ **orste(tъ)*, *rűznə* (rise H ryse HB$_1$ 'uneinig') adi. masc. **rožьnъjь* ≤ **oržьnъjь* 'różny', *rüz- röz-* (ris- risse- rüsse- rese- H) prefiks **roz-* ≤ **orz-*.

Por. Ks. P. Gołąb SO. I, 160 nn.

b) Prasłow. **ort* ≥ **ra-*: *rãmą* (ramang H) nom. sing. **ramę* ≤ **ormę*, *råmíńəm* (ramîngam H) instr. sing. **ramenьmь* ≤ **ormenьmь*, *rãmənái̯* (ramenáy HHC) nom.-acc. du. **rameni* ≤ **ormeni*, **rãmə*: *nésə* (ramenêssa H) nom.-acc. plur. **ramenesa* zam. **ramena* ≤ **ormena*, *råtój* (ratóy H rato PS) nom. sing. **ratajь* ≤ **ortajь*, *rådlű* (radelí H radly HB$_1$ rotlű Pf) nom. sing. **radlo* ≤ **ordlo*, *rådlái̯ćə* (radeleicia H radleitzjaa PS) nom. sing. **radlica* ≤ **ordlica*, *råľái̯* (roatgáy H) nom. sing. **raky* ≤ **orky*, *råkvái̯ćə* (roakweicia H) nom. sing. **rakъvica* ≤ **orkъvica*.

W pozycji krótkiej połączenie to powinnoby mieć brzmienie *rə-*; zdaje się, że zachował się jeden tylko taki przykład: *rədlai̯cái̯stə* (radelei zeist H HBB$_1$C) nom. sing. **radličišče* ≤ **ordličišče*, w którym pełny rozwój *i* ≥ *ai̯* w zgłosce przedakcentowej pozwala przypuszczać, że w poprzedzającej zachodziła redukcja wobec braku akcentu pobocznego.

§ 64. Prasłow. nagłosowe połączenie **olt* odziedziczył język połabski z dawniejszej epoki w dwojakiej postaci jako **lo-* i **la-*, które następnie uległy zgodnie z normalnym rozwojem dawnego *o* i *a* w pozycji długiej zmianie w *ü* i *o*:

1) Prasłow. **olt* ≥ **lo-*: *lűďə* (lüdya H lűdia Pf) nom. sing. **lodьja* ≤ **oldьja*, *lüťět* (litgitt H nechjüht PS) nom. sing. **lokъtь* ≤ **olkъtь*.

2) Prasłow. **olt* ≥ **la*: *lobű* Laby H labý HB$_1$ Lobí Pf) nom. sing. **labo* ≤ **olbo* 'Łaba'[1]).

[1]) Możnaby mieć wątpliwość, czy formy tej nie należy czytać *låbű* na co pozwala pisownia Pf. i H. Rozwój taki byłby ściśle paralelny do rozwoju **ort* ≥ *rat* ≥ *råt* (§ 63); trudność jednak leży w tem, że nie można wobec braku odpowiednich przykładów stwierdzić, czy pierwotne nagłosowe *la-* takiemu rozwojowi podlegało (paralelnie do *ra-* ≥ *rå-*). Inne języki słowiańskie nie mają też żadnej paraleli dla podobnej zmiany nagłosowego *la-*. Por. SO. I, 127.

Zanik samogłosek.

§ 65. Zanik samogłosek odziedziczonych z prasłow. zachodzi w połabskim w następujących wypadkach:

1) Prasłow. *e* znika w wygłosie w formach: *ťėd* (tyit H) **kъde, niťėd* (nitjidde Mit. nitgitt H) **nekъde, jist* (ist H) **ješče, vó̯is* (woys H) adv. compar. **vyše, navó̯is*[1]) (nawoys H) adv. superl. **navyše*, w liczebnikach od 11—19: *dvènədíst* (dwenatîst H) **dъvěnades(ę)te* itd.

2) Prasłow. *o* znika w wygłosie w zakończeniu gen. sing. masc. i neutr. deklinacji zaimkowej *-go* n. p. *cig ceg* (cik zîk H züg zöhg PS) **čego* i t. p.

3) Prasłow. *i* zanika w wygłosie w zakończeniu inf. **-ti: büst* (bîst H) **bosti, nū̯sět* (nüsset H) **nositi*[2]).

Wymiany samogłosek połabskich.

§ 65 a. Wymiany samogłoskowe widoczne w języku połabskim dzielą się na dwie grupy:

1) Wymiany starsze, odziedziczone z doby prasłowiańskiej a po części i z praindoeuropejskiej. Występują one oczywiście w formie zmienionej skutkiem rozwoju odnośnych głosek na gruncie połabskim, ale dadzą się zupełnie wyraźnie stwierdzić w wypadkach jak np. *vizt* (wiest PS) ≦ **vezti* || *vū̆zět* (wíssit H wissit HB) ≦ **voziti, våzvū̆dět* (waswídit H) ≦ **vъzvoditi* || *våzvóʒət* (waswociat H) ≦ **vъzvadi̯ati, vā̆tåknǫ̆t* (wattakenûnt H watóakent H) ≦ **vъtъknǫti* || *våtā̆i̯cə* (wateitse H watéitze HB_1) ≦ **vъtyče(tъ), sédə* (zede PS ssede H) ≦ **sědi(tъ)* || *våsódět* (wassódet H wassôdet HB_1) ≦ **vъsaditi, v̇rėténə* (writin PS wrítene H) ≦ **verteno* || *vártə* (wârte H HB_1) ≦ **vŕ̥ti(tъ), vā̆ucět*

---

[1]) Co do prefiksu *na-* w superlatiwie por. Tomaszewski SO. II, 156—7.

[2]) Pozatem w znacznej ilości form opuszcza się często w zabytkach znak dla samogłoski wygłosowej, co jednak wcale nie dowodzi jej całkowitego zaniku, ale tylko silnej redukcji. Por. § 19. Zestawienia tego rodzaju wypadków por. u Schleichera § 25 str. 33, § 31 str. 63, § 48 str. 81. Niektóre z wymienionych tam form tu jednak nie należą, ponieważ prawdopodobnie odziedziczył je język połabski z dawniejszej epoki jako zakończone na *-ъ* lub *-ь*, które oczywiście całkiem prawidłowo zanikły. Należą do nich n. p. formy adv. *dólěk vó̯isěk̨*, zakończenie 2. sg. praes. *-s* ≦ **šь*.

(wautzet H) ≤ **učiti* || *vóiknə* (wáykene H wóykene HB_1) ≤ **vykne(tъ)* itp.

2) Wymiany nowsze, wśród których odróżnić należy:
a) Wymiany niezależne od stosunków iloczasowoakcentowych:

e || *i*: np. *césət* (ssêssat zêssat H) ≤ **česati* || *císə* (ciesse HB_1) ≤ **češe(tъ)*. Por. § 21.

(j)å || *(j)i*: np. *jadăn* (gadân H jaddahn PS) ≤ **jedənъ* || *jidáinə* (giddeine H giddeine H) ≤ **jedínəjo*. Por. § 23.

'o || *e*: *l'otŭ* (lgotí H lijötüh PS) liutèu Pf) ≤ **lěto* || *vâlétə* (waléta H waleht PS) ≤ **vъ lětě, bólə* (byola H bjohl PS) ≤ **bělъjo* || *bélět* (bêlt PS) ≤ **bělitі*. Por. § 25.

'ǫ || *ą*: *pl'ǫsət* (pluńgsat Pf plôossat Anon. pjungsat PS pliungsat H) ≤ **plęsati* || *pląsə* (plangse H) ≤ **pląše(tъ) divǫ̂tə* (diwgûnte H) ≤ **devętъjo* || *divą̂t* (diwangt H) ≤ **devęto*. Por. § 29.

ö || *ü*: *döl* (döl H) ≤ **dolъ* || *vâ dülé* (wa dülé H) ≤ **vъ dolě, ťöskə* (työska H) ≤ **kostъka* || *ťüst* (tijîst H tjüste PS) ≤ **kosto*. Por. § 33.

(v)å || *(v)ü*: *vădə* (woada H vóda Pf wade Anon.) ≤ **voda* || *vå vŭdə* (wa widda H) ≤ **vъ vodě, vân* (wan H) ≤ **onъ* || *vünáį* (winnay H) ≤ **oni*. Por. § 32.

aį || *å(l)*: *paįt* (peit PS) ≤ **piti* || *pål* (pôl Pf) ≤ **pilъ*. Por. § 38.

oį åį || *å(l)*: *boįt* (bäut PS boit H) ≤ **byti* || *bål* (boal H bahl PS) ≤ **bylъ, tål* (doal H tahl tohl PS) ≤ **tylъ* || *vâ tåįlé* (wa teilé H HB_1B_2C) ≤ **vъ tylě*. Por. § 43.

å || 0 (zero): *dåvó* (tawó H HB_1) *dåvóį* (dawóy H tawói Pf) ≤ **dъva dъvaįi* || *dvemó* (dwemo H) ≤ **dъvěma*. Por. § 48 [1]).

ă || *a* : *pâs* (pyâs H pyohs PS pias Anon.) ≤ **pьsъ* || *pasáį* (passáy H pessáy HB_1) ≤ **pьsi*. Por. § 53.

(j)ė || *(j)aį* : *jėgráįća* (giggaréitza HB_1) ≤ **jьgrica* || *jaįgrójǫ* (gazygroyang) ≤ **įьgrajǫ(tъ)*. Por. § 54 [2]).

o(r) || *a(r)* : *ťórdə* (tgôrda H dgôrda HB_1) ≤ **tvrdъjo* || *várta* (wârte H) ≤ **vŕtі(tъ)* [3]) Por. § 57.

---

[1]) Musiała też istnieć paralelna wymieniona *a* || 0 (≤ *6*), ale nie zachowała się w przykładach.

[2]) Bez wątpienia istnieć musiała także wymiana *å* || *aį* ale nie zachowała się w zabytkach.

[3]) Żaden przykład z bezpośrednią taką wymianą się nie zachował.

ǫ̊u̯ || *u* : *vǫ̊u̯ķ* (wauck Anon.) *vǫ̊ucka* (wautska H) || *vuk* (wuhk PS) *vúcka* (wûtzka H wútska Pf) ≤ **vl̥kъ* **vl̥čьka*. Por. § 58.

(t)o(rt) || *(tr)ö(t)* : *vornó* (wôrnó H vornó Pf) ≤ **vorna* || *bröda* (breda H brödaa PS bröda Pf) ≤ **borda*[2]). Por. § 59.

b) Wymiany zależne od stosunków akcentowo-iloczasowych. Por. § 18.

Konsonantyzm.

I. Przegląd spółgłosek połabskich.

§ 66. Język połabski w ostatniej dobie swego istnienia posiadał następujące spółgłoski:

	Niepalatalne	Palatalne
Wargowe:	*p b m v (f)*	*ṕ b́ ḿ v́*
Przedniojęzykowe:	*t d n s z c ʒ*	*t́ d́ ń ś ź ć ʒ́*
Tylnojęzykowe:	*k g x*	*ḱ ǵ x́*
T. zw. płynne:	*r l*	*ĺ*
Półsamogłoska:		*j*

§ 67. Spółgłoski zwarte niepalatalne *p b t d k g*, płynne *r l* oraz nosowe *m n* oznacza się w zabytkach na ogół w sposób najprostszy t. j. odpowiedniemi znakami, przyczem jednak stosunkowo bardzo często zachodzą dwa odstępstwa: 1. podwajanie znaków, 2. mieszanie znaków dla dźwięcznych i bezdźwięcznych: *p-b t-d k-g*. Obie te właściwości nie mają żadnego znaczenia głosowego i polegają wyłącznie na graficznej manierze pisarzy, przejętej ze współczesnej pisowni niemieckiej.

Por. Zapożyczenia dolnoniem. w jęz. poł. MPKJ VII, 298—300.

Spiranty niepatatalne zębowe *s z* oznacza się przez *s z ss* na ogół bez różnicy, jedynie co do *ss* można zauważyć, że częściej używa się go dla oznaczenia *s* niż *z;* u Pf. nierzadko też pisze się w tej samej funkcji *sch*, u H. kilkakrotnie *cz*. Tylnojęzykowe *x* oznaczane jest stale przez *ch*, wargowe *v* przez *w*, w odosobnionych wypadkach przez *v* i *f*. Dla oznaczenia afrykat *c* i *ʒ* używa się bez różnicy znaków *c tz* i *z*, rzadziej *s sch* (szczególnie u PS). Spółgłoski pala-

talne oznaczane są temi samemi znakami co niepalatalne z dodatkiem *i y*, rzadziej *j, ij*. Znaki te nierzadko się opuszcza. Przedniojęzykowe *ť ď* bywają prócz tego oznaczane przez *tg dg tsch dsch*, czasami *j g*. Spirant tylnojęzykowy *x́* oznacza się najczęściej przez zwykłe *ch*, czasami przez *chi gh* lub *sg sch* (zwłaszcza u Pf). Wreszcie *j* oznacza się znakami *j g i y*, przyczem dwa ostatnie zachodzą tylko wewnątrz wyrazu przed samogłoską. W położeniu zamykającem zgłoskę *j* się opuszcza, co ma z pewnością pewien podkład fonetyczny (§ 93).

II. Stosunek spółgłosek połabskich do prasłowiańskich.

System spółgłoskowy prasłowiański.

§ 68. Język prasłowiański w chwili rozpadania się wspólności językowej prasłow. posiadał następujące spółgłoski:

	wargowe	przedniojęzykowe	tylnojęzykowe
zwarte:	*p b*	*t d*	*k g*
spiranty:	*v*	*s z ś š ž*	*x*
afrykaty:		*c ʒ č ǯ tj dj*	
płynne:		*r l*	
nosowe:	*m*	*n*	
półsamogłoska:		*j*	

Z tych spółgłosek tylnojęzykowe *k g x* występowały tylko w położeniu przed samogłoskami szeregu tylnego i dzięki temu były zawsze niepalatalne. Spółgłoski wargowe *p b m v* oraz przedniojęzykowe *t d s z n* i płynne *r l* występowały albo w położeniu przed samogłoskami szeregu tylnego, albo też przedniego i zależnie od tego były w pierwszym wypadku niepalatalnemi, w drugim zaś spalatalizowanemi. Wreszcie spółgłoski przedniojęzykowe *ś š ž c ʒ č ǯ tj dj*, jako powstałe wskutek palatalizacji innych spółgłosek, były stale palatalnemi.

Zmiany w systemie spółgłoskowym prasłow. przeprowadzone na gruncie połabskim.

§ 69. Prasłow. spółgłoski dźwięczne utraciły swą dźwięczność w śródgłosie w położeniu przed spółgłoskami bez-

dźwięcznemi. Zjawisko to mimo chwiejnej pisowni wydaje się pewnem. N. p. *ťüskə* (tyîska H) nom. sing. **kožьḳa, ťöskə* (tyeeska Bauc.) nom. sing. **kozъka, défkə* (déefka Pf. defka Anon. deffca PS dêwka H) nom. sing. **děvъka, bópkə* (bopka PS bobka H) nom. sing. **babъka, strajéfkə* (stragefka HB_1 stragêwka H) nom. sing. **stryjevъka, jopťü* (jubtchüy Pf gôptgí H) nom. sing. **jablъko, kráu̯skə krauskó* (kreuska Pf krauska H HB_1 croisko Anon.) nom sing. **kružьka* itp.

Jak przedstawiała się rzecz w wygłosie, nie da się określić. Wahania w użyciu znaków *p-b t-d k-g* itd. nie pozwalają stwierdzić, czy spółgłoski dźwięczne w wygłosie utraciły dźwięczność, czy nie. To samo dotyczy fonetyki międzywyrazowej. W transskrypcji należy więc w tych wypadkach raczej zachować odróżnienie pierwotnych spółgłosek dzwięcznych od bezdźwięcznych, co z resztą zaleca się także ze względów praktycznych.

§ 69a. Prasłow. spółgłoski palatalne i półpalatalne uległy na gruncie połabskim ogólnej dyspalatalizacji w położeniu wygłosowem, oraz w położeniu przed spółgłoskami niepalatalnemi. N. p. *ciľáu̯st* (zülyaust HB_1B_2) nom. sing. **čeljustь, vói̯pět* (woypet H) inf. **vypiti, sãpət* (ssápat H HB_1) inf. *sъpati, pľǫ̃sət* (pliungsat H HB_1 pjungsat PS plungsat Pf plôossat An.) inf. **plęsati, slid* (slîd H slide Anon.) nom. sing. **seldь* 'śledź', *sed* (ssêd H) nom. sing. **sědь, vüďěn* (widgińn H HB_1 widjin PS witchiń Pf) nom. sing. **ognь, sarsín* (sarrsün H HB_1 zarzün PS) nom. sing. **šŕ̥šenь, ḱľau̯c* (kilgautz H HB) nom. sing. **ključь, tãkəc* (takats H HB_1) nom. sing. **tъkačь, táu̯cnə* tautzna H HB_1) adi. **tučьnъjь, lai̯sái̯ckə* (leiseitzka H) nom. sing. **lisičьka, rec* (rêtz H HB) nom. sing. **rěčь, pláu̯znə* (pláusena H HBB_1C) adi. **plužьnъjь, kráu̯skə krau̯skó* (krauska H HB_1 croisko Anon.) nom. sing. **kružьḳa, nüz* (nîs H HB_1 nüs Do) nom. sing. **nožь, ʼiz* (gisse H HBB_1) nom. sing. **ježь, råz* (raasch Anon.) nom. sing. **rъžь, xrąst* (chranst PS grangste H HB_1) nom. sing. **xręščь, dåzd* (dôast dast H HB_1B_2 dahssd PS dost Pf dasde Anon.) nom. sing. **dъžǯь, néməc* (nematz H HB_1B_2) nom. sing. **němьcь, bü̃zəc* (bü̃satz H Pf büsaz Mit.) nom. sing. **božьcь, x́áu̯dəc* (chaudatz H schéudatsch Pf) nom. sing. **xudьcь, vüs* (wiss H) nom. sing. **osь, vas* (wâs H wahss PS wáas Pf) nom. sing.

**vѣsѣ* 'wieś', *golǫz* (golungs goluns H) nom. sing. **galǫzѣ, dȕzd* (gîsd H jüssd PS düst Pf) nom. sing. **gvozdѣ, a̯ibȕst* (eybîst H) inf. **ubosti, vâs* (woas H wahs PS wôos Pf) nom. sing. **vъšѣ, znójěs* (snogis H) 2 sing. praes. **znaješѣ, ťěnǫ̆ž* (tyenangs H HB_1 tschenangs Pf) nom. sing. **kъnęžѣ, plătnə* (plâtna H ploâtna Anon.) nom. sing. **poltѣno, nüc* (nütz H nühtz PS nüts Pf nuûx nox Anon.) nom. sing. **noktѣ, pic* (pîtz pitz PS pîtz Pf) nom. sing. **pektѣ, va̯iž* (weitz PS weis H) 2 sing. imper. **vidjѣ, jež* (gêtz H geets HB_1) 2 sing. imper. **jědjѣ, vüklip* (wicklîp H) nom. sing. **oklepѣ, ďölǫb* (dgelumb H tschelumb Anon.) nom. sing. **golǫbѣ, stamil* (stammîl H) nom. sing. **ščѣmelѣ, ťau̯x̆ór* (tgauchgôr H) nom. sing. **kuxarѣ* itp.

Prasłow. *ķ g x.*

§ 70. Prasłow. spółgłoski tylnojęzykowe *k g x* przedstawiają się w połabskim w postaci *k g x* w położeniu przed samogłoskami poł. *o å ǫ* oraz *ə*, o ile powstało z redukcji dawniejszego **a* lub **ъ*, wreszcie przed spółgłoskami niepalatalnemi i w wygłosie. N. p.

1) Przed poł. *o* (Por. § 19, § 56, § 59): *skócə* (skótze H skuze Pf) 3 sing. praes. **sķače(tъ), moskó* (mohssco PS mosko Do) nom. sing. **mastъka, plokól* (plokôl Pf) praeter. act. **plakalъ, korvó* (korwó H korwò korwù Pt) nom. sing. **korva, våkórst* (wakôrst HB_1) adv. **okṛstъ, kórťə* (kôrtge HB_1 kortje PS) adi. masc. **kortъkъjѣ, god* (ggode H HB_3 god PS) nom. sing. **gadъ, gósə* (gôs H) 3 sing. praes. **gasi(tъ), golǫz* (goluns H) nom. sing. **galozѣ, gord* (ggôrd chôrd H) nom. sing. **gordъ, gorx* (ggôrx H kgórch HB_1 karg Anon.) nom. sing. **gorxъ, górnək* (ggôrnak H) nom. sing. **gṛnъkъ, ma̯uxó* (mauchó H maichù Pf mäuch PS) nom. sing. **muxa, xórnə* (gchôrna H chôrna H BB_1B_2C) nom. sing. **xorna* itp.

2) Przed *å* (por. § 51): *kåtů* (katü H kattuhe PS katy Ec.) pronom. **kъto, va̯ix̆ăr* (weichárr H) nom. sing. **vixъrѣ, ta̯ix̆ăm* (taichôm H teîchaam PS) adv. (instr. sing.) **tixъmѣ* itp.

3) Przed *ǫ* (por. § 27): *kǫdiľə* (kûndila H kundíglia Pf) nom. sing. **kǫdelьja, kǫs* (kungs HB_1) nom. sing. **kǫsъ, ķǫsă̯i kǫ̆sə* (kungsáy H kungsa PS) nom.-acc. plur. **kǫsy, gǫs* (gûngs H HB_1C gunss PS gongs Pf gums Anon.) nom. sing. **gǫsѣ,*

gǫstə (gungsta Bauc.) adi. **gǫstəjo, téxǫ* (techung Mit.) 3 plur. imperf. **(xə)těxǫ* itp.

4) Przed *ə* (Por. § 20): *mǫ̑kə* (munka H munkaa PS muńca Pf. mooke Anon.) nom. sing. **mǫka, plókət* (plókat (plókat H HBB_1) inf. **plakati, jópkə* (goptka H júbka Pf jaapke Anon.) nom.-acc. plur. **jabłəka, nügə* (nigga H nîgga HB, nügga PS nücka Pf) nom. sing **noga* itp.

5) W grupach spółgłoskowych, jeśli następna spółgłoska jest niepalatalną: *klâs* (klass H HB PS) nom. sing. **kolsə, klaịpóstə* (kleybjoste PS) adi. **klipjastəjo, kráịdlə* (kreidele H HB_1C kreydel PS) nom. sing. **kridlo, carkváịćə* (tzarkweicia H terkweitse Mit. nom. sing. **církəvica, vâknŭ* (wakní H wacnù Pf wackenow Anon.) nom. sing. **okno, tąglŭ* (tanglü Bauc.) nom. sing. **tęglo, gribin* (griwîn H) nom. sing. **grebeno, jagráịćə* (gag gareitza H HB_1 B) non. sing. **jogrica, gnüị* (ggny Pf gnj Bauc.) nom. sing. **gnojo, dvaịgnǫ̑t* (tweiggenûnt H HBB_1 B_2) inf. **dvignǫti, tągnə* (tangne H HB_1 PS) 3 sing. praes. **tęgne(tə), véxvə* (wêchwe H) nom.-acc. plur. **věxəvy, várxnə* (wârchne wârchene H wargne Mit.) adi. **vírxənjójo* itp.

6) W wygłosie: *dáịvək* (deywack PS) nom.-sing. *divakə rǫ̑cněk* (runtznik H HB_1) nom. sing. **rǫčəniką, rüg* (rik H HB_1 C) nom. sing. **rogə, dâụg* (dauk H) nom. sing. **dlgə, püprǫ̑g* (püprung PS) nom. sing. **poprǫgə, grex* (ggrêch H) nom. sing. **grěxə, mex* (mêch H mech PS mich Pf) nom. sing. **měxə, varx* (warch H) nom. sing. **vírxə, strox* (strôx H) nom. sing. **straxə* i t. p.

§ 70a. Jedynie w połączeniach *k g* + *t* zaszła zmiana spółgłoski tylnojęzykowej zwartej w spirant *x* czego zachowały się dwa przykłady: *lüxťăm* (sa lichtgôm H) instr. sing. **lokətəmə, nüxté* (nichde H nüchtjey PS) nom.-acc. plur. **nogətě*,

Por. Schleicher § 84 str. 125.

§ 71. Prasłow. spółgłoski tylnojęzykowe zwarte uległy w połabskim palatalizacji w położeniu przed samogłoskami *ü ö* ≤ prasłow. *o* (§ 33), *aị* ≤ prasłow. *y* (§ 41), *ar ål* ≤ prasłow. *yr yl* (§ 42, 43), *aụ aị oị* ≤ prasłow. *u* (§ 45), *ė* ≤ prasłow. *ъ* (§ 51), oraz *ə* ≤ prasłow. *o* (§ 35) *y* (§ 44) *u* (46). W pozycjach tych prasłow. *k g* przeszły w *ť ď*. N. p.

1) Przed *ü ö* ≦ prasłow. *o: ťün* (tyün H HBB$_1$ tjühn PS) nom. sing. **konь, ťűlnə* (tyülna H tgůlna HB$_1$) adi. **kolьnaja, ťűpə* (tyipa H tgŷpa HB$_1$ tschübe Pf) nom. sing. **kopa, ťüpái̯ćə* (gípeitza H tjüpeitz PS) nom. sing. **kopica, ťübălə* (tjübolja HB, tschüpóglia Pf tjübahl PS) nom. sing. **kobyla, ťübălkə* (tgiboalcke Bauc.) nom. sing. **kobylъka, ťüťăl* (tgüttgâl H tgütâl HB$_1$) nom. sing. **kotьlъ, ťüsái̯stə* (tgisseiste H tjisseiste H B) nom. sing. **kosišče, ťüľón(ə)* (tgillyôn H tyillyoon Bauc. tjühlne PS) nom. sing. **kolěn(o), ťűzə* (tyüsa H BB$_1$) adv. **kozьjьjь, ťűzə* (tyísa H tgîsa HB$_1$C) nom. sing. **koža, ťüst* (tijist H dgîst HB$_1$ tjüste PS) nom. sing. **kostь, jopťű* (gôptgí H gôptgy HB$_1$) jubtchüý Pf) nom. sing. **jablъko, ľåťű* (lgatgí H ljatjì HB lgattgî HB$_1$) adv. **lьgъko, nai̯sťű* (neistgi H neistji HBB$_1$) adv. **nizъko, sťük* (stijück PS) nom. sing. **skokъ, ťüprái̯və* (tyîpreiwa H HB tügîpreiwa HB$_1$) nom. sing. **kopriva, ťüstrái̯və* (tyüstreiwa H tgüstreiwa H BB,) nom. sing. **kostriva, ďüji-sə* (dgîissa HB,) *ďűjə* (tügíge H) 3 sing. praes. **goji(tъ-sę), dűjěk* (tügigik H dgiyik HB$_1$) nom. sing. **gojikъ, ďüst* (gîst H jüst PS) nom. sing. **gostь, våďűl* (wadjuhl PS) nom. sing. **ogolь, rüďűzə* (rüdegísa H HB$_2$) nom. sing. **rogoža, rüdűzněk* (rüdegisenik ridgisenik H) nom. sing. **rogožьnikъ, dåu̯ďű* (daugi daudegí H daudigi daugý HB$_1$) adv. **dl̥go, jai̯ďű* (geidigí H geidigy HB$_1$) nom. sing. **igo; klåťől* (klatgâl H klatgêl klatgôl HB$_1$ klatschüle Pf klattijöhl PS) nom. sing. **kolkolъ, ťőnər* (tjönnar PS tgenar Bauc.) nom. sing. **konarь* 'pferdehirt', *ťölű* (tgeli H tjölü PS) nom. sing. **kolo, *ťősə* (tgêssa H tyésa HB$_1$) nom. sing. **kosa, ťörăi̯tə* (tyereita H HBB$_1$C) nom. sing. **koryto, ťőskə töskǭ* (työska H HBB, tijöskung PS) nom. sing. **kostъka* acc. sing. **kostъkǫ, sťörné* (styerne HH BB$_1$ stijöhrni PS) nom.-acc. plur. **skorьně, sťöt* (stijöht PS stgeet Bauc.) nom. sing. **skotъ, ťönăi̯* (tyénay H HB$_1$ C dgönóy HB$_1$ tgenoy Bauc.) nom. sing. **kony, ďőrə* (tgöra H tjöra HB tchiöra Pf) nom. sing. **gora, ďölǭb* (tgelumb H dgelumb H tschelumb Pf) nom. sing. **golǫbь, vǫďǭr* (wundyör H) nom. sing. **ǫgorь* itp.

2) Przed *ai̯* ≦ prasłow. *y: ťái̯pə* (tyeipe H tgéype HB$_1$) 3 sing. praes. **kypi(tъ), ťái̯sə* (jeissa PS) nom. sing. **kyša, carťái̯* (tzartgáy H tzardgáy HB$_1$ zerkcheỳ Pf) nom. sing. **cŕ̥ky, råťái̯* (roatgáy H) nom. sing. **raky* ≦ **orky, püťái̯nə* (pitgeine HH BB$_1$)

3 sing. praes. *pokyne(tъ), rüťái̯tnə (rühtjeitna PS) nom. sing. *rokytьno, priťái̯ (pritgay H HB_1 C) praepos. *perky, nemťái̯nkə (nêmtgéimka H HAB_1) nom. sing. *němъkynьka, vüzdai̯bón(ə) (wissjeibohn PS) part. praet. pass. *rozgybanъjь, nüďái̯ (nidyáy H) nom.-acc. plur. *nogy itp.

3) Przed ar ≤ prasłow. yr: seťárə (ssîtgaria H zietijar PS sétjar Pf) nom. sing. *sěkyra. Więcej przykładów tego rodzaju, jak również na położenie przed ål ≤ yl niema w zabytkach.

4) Przed au̯ ai̯ oi̯ ≤ prasłow. u: ťau̯tái̯t (tgauteit H HB_1) inf. *kutiti, ťau̯sót (tyaussôt H HB_1C) inf. *kušati, ťàu̯rəcé (tgauretzé H HB dgauretzé H B_1B_2C) nom.-acc. plur. *kuricě, ťàu̯rəpótka (tyaurepôtka H B_1B_2 tscheirebotka Pf) nom. sing. *kuropatъka, ťau̯x́ór (tgauchgôr H dgauchgôr HB_1) nom. sing. *kuxarь, ťàu̯xərnái̯ćə (tyaucharneicia H) nom. sing. *kuxarьnica, ťái̯pəc (tyeipatz H dgeypatz HB_1 tscheipatz Pf) nom. sing. *kupьcь, sťai̯ńó (styeinió H stjenió HB) nom. sing. *skunja (swniem. scugin), sťái̯pləc (styeiplatz H HB stgéyplatz HB_1) nom. sing. *sъkuplьcь, ďái̯mnə (tgeimene H dgeymene HB_1 jäum PS) nom. sing. *gumьno, vüzďái̯bə (wistjeibe H HB) 3 sing. praes. *rozgubi(tъ), poďái̯bnə (podgeibene H HB_1) adi. *pagubьnъjь, ťái̯pəl (tjäupal PS) praet. *ḳupilъ, *gumьno, poďái̯bnə (pojäubne PS) adi. *pagubьnъjь itp.

5) Przed ė ≤ prasłow. ъ : lüťė́t (littgitt H HBB_1C nechjüht PS) nom. sing. *lokъtь ≤ *olkъtь, ťėnąʒ (tyenangs H tgenans dgénans HB_1 tschenangs Pf) nom. sing. *kъnęʒь, ťėnąďái̯ńə (tyenantgeinia H HBB_1) nom. sing. *kъnęgynьja, ťėsín (tgessîn H HAB_2 tjessin PS tgessjp Bauc.) nom. sing. *ḳъsenь 'żołądek', ťėd (tyit H tjit HB_1) *kъd(e), carťė́v (tzartgi H tschardgý HB_1 zartjüv PS) nom.-acc. sing. *cŕ̥kъvь.

6) Przed ə ≤ prasłow. o y u : vilťə (wiltge H wildje PS) adv. *vel(i)ko, zopái̯ťə (zobeitge H sopeytje PS 'verlöbniss') nom. sing. *zapitъko, ťünái̯ťə (dgîneitga HB_1) nom.-acc. plur. *ḳoniky, gresnáiťə (greesneitje Mit.) nom.-acc. plur. *grěšьniky, rǫ́ťə (rûntge H HB_1B_2C) gen. sing. *rǫky, mǘzďə (mîsdya HB_1) nom.-acc. plur. *mozgy, glǫbǘťə (glûmbitge H HB_1C) adi. *glǫbъkъjь, ďörťə (tgörtya H HB dyôrtga HB_1) adi. *gorьkъjь, tǘďə (tídye H didge HB_1 tidye PS) adv. *togy, nóďə (nodia H HB_1

nodya HB_2C) adi. **nagъjь, ťərątái̯* (tjärrangtai PS) nom.-acc. du. **kuręti* itp.

§ 72. Prasłow. *x* w położeniu przed samogłoskami wymienionemi w § 71 uległo również palatalizacji ale w stopniu słabszym, przechodząc w *ẋ*: *ẋüdět* (chidit H ghydit HB_1) inf. **xoditi, vau̯ẋü* (wauchgí H HA wauchchi wauchý HB_1 woischi Anon.) nom. sing. **uxo, sau̯ẋü* (sauchgí H sauchjí HB sauchgi HB_1) adv. **suxo, våẋötǫ́* (wachetung HHB_1 wâchgetung wâschetung HHC) acc. sing. **oxotǫ, ẋáu̯də* (chaude H gchauda H sgaude $HHBB_1$) adi. **xudъjь, ẋoi̯dái̯ćə* (chäudeitz schäudeitz PS) nom. sing. **xudıca, ẋėmíl* (ghimîl H chimîl HB) nom. sing. **xъmelь, gréẋə* (ggrêche H greichje Mit.) nom.-acc. plur. **grěxy, gláu̯ẋə* (glauchge H glauchje HBB_1 gläuchje PS) adi. **gluxъjь, sáu̯ẋə* (sauchga HHB saucha HB_1 zäuje PS) adi. neutr. sing. **suxoje, ẋái̯znə* (scheissna PS) adi. **xyžьnъjь* itp.

§ 73. Spółgłoski *k g x* wchodzące w skład grup spółgłoskowych, których drugi komponent stanowiła spółgłoska spalatalizowana, ulegały palatalizacji w stopniu słabszym niż w wypadkach omówionych w § 71. Wchodzą tu w rachubę dwa główne wypadki:

1) Połączenia prasłow. *kv- gv- xv-* jeśli odziedziczone z prasłow. *v́* pozostawało palatalnem, albo palatalizowało się na gruncie połabskim, ulegały uproszczeniu przez zanik *v́* i przedstawiają się w postaci spalatalizowanych *ḱ ǵ ẋ*. N. p. *ǵózdə* (ggyôsda kchyôsda H ghiûsda Pf) nom. sing. **gvězda, ḱot* (kyôt H kijôt HB) nom. sing. **květъ, ḱotăi̯* (kyotáy H H B B_1) nom.-acc. plur. **květy, ǵüzd* (gisd HHB_1) nom. sing. **gvozdь, ǵüzdé* (gîsdé HHB_1) nom.-acc. plur. **gvozdě*[1]), *ẋö́rə* (chere H czere HB schere H) adi. **xvorъjь, ẋö́rəc* (cheratz scheratz H czeratz HB) nom. sing. **xvorьcь, ẋöst* (chêst schêst H czêst HB) nom. sing. **xvostъ* itp.

2) To samo dotyczy, zdaje się, także połączeń *k g + ń ľ*: *ǵńózdə* (gginnyôsda $HHBB_1$ ggennyôsda HHB_1) nom.-acc. plur. **gnězda, ḱľáją* (kilgágan HB_1) 3 plur. praes. **kljujǫ(tъ), ḱľau̯c* (kil-

---

[1]) Obok tych dwu form są też w zabytkach formy *ďüzd* (digîst H jüssd PS) nom. sing. i *ďüzdé*, digisté HHB_1) nom.-acc. plur., sprowadzające się do *gozdь gozdé*, por. oboczność pol. *gwóźdí* || *góźdź*.

gautz HHB kloitz Pf) nom. sing. **ključь, ḱľáu̯cə* (kilgauza H kläutze PS) nom.-acc. plur. **ključě* itp. Brak większej ilości przykładów nie pozwala na ścisłe ujęcie tego zjawiska.

§ 74. W niewielkiej ilości wypadków nie dających ściśle określić zachodzi palatalizacja prasłow. *k g x* ≧ *ť ď ẋ*, mimo że następna samogłoska należy do niepalatalnych: *ťau̯ẋór* (tgauchgôr H tjanchjor HB) nom. sing. **kuxarь, moteẋə* (motêchga H HC) nom. sing. **matjexa, sťai̯plái̯cťə* (styeipleiztia H HBB$_1$) nom. sing. *s(ъ)ḳupličьka, slüvái̯ḱə* (sloweidia Pf) nom. sing. **solvika, giglái̯ťə* (gigléikia Pf) nom. sing. **giglika* (dn. *gīǵl*) i t. p. Zjawisko to związane jest zapewne z wpływem poprzedzających wysokich samogłosek *i u e*. Nie było ono też wyjątkowem, ale miało tylko charakter fakultatywny, jak widać z liczniejszych przykładów bez palatalizacji w takich samych pozycjach: n. p. *ťau̯xór* (tgauchôr HC tgauchor Ec) **kuxarь, bezái̯ḳə* (beseika H) nom. sing. **běžika* itp.

Prasłow. *p b m v*.

§ 75. Prasłow. spółgłoski wargowe *p b m v* w położeniu przed pierwotnemi samogłoskami szeregu tylnego, przed spółgłoskami niepalatalnemi oraz w wygłosie przedstawiają się w połabskim w postaci niezmienionej jako *p b m v*. N. p. *post* (pôst HB$_1$) inf. **pasti, pósə* (pâsse H HB$_1$ pohsse PS) 3 sing. **pase(tъ), páu̯stə* (pauste H HBB$_1$) 3 sing. praes. **pusti(tъ), pölăt* (pelât H) nom. sing. **polъtь, pǫ́t* (pûnt H HB$_1$ pungct PS punct Pf) nom. sing. **pǫtь, pău̯nə* (pauna H HB$_1$B$_2$ põun Pf) adi. **pl̥nъjь, nètüpár* (netiparr H HBC) nom. sing. **netopyrь* 'motyl', *slépə* (slepe H HB$_1$ schlepe PS sléeba Pf) adi. **slěpъjь, pórsą* (porsang H PS porssang Anon.) nom. sing. **porsę, cepói̯* (tzepóy H HB$_1$ zépoy Pf) nom. -acc. plur. **cěpy, pláu̯znə* (pláusena H HBB$_1$C) adi. **plužьnъjь, plótə* (plote H HB$_1$) 3 sing. praes. **plati(tъ), prǫ́t* (prûnt H) nom. sing. **prǫtъ, snüp* (snîp H schnüp PS) nom. sing. **snopъ, kópkə* (kôpka H HB) nom. sing. **kapъka, kopkǭ* (copcung Mit.) acc. sing. **kapъkǫ, büst* (bîst HB$_1$) inf. **bosti, bǘdə* (bide H HB$_1$) 3 sing. praes. **bode(tъ), büdą́cə* (püdanza H HB$_1$C) part. praes. act. **bodǫtjьjь, klübáu̯cněk* (klibauznik H HB$_1$) **klobučьnikъ, dǭ́bəḳ* (dûmbak H HC) nom. sing. **dǫbъḳъ, bǫ́băn*

(bumbân H bumbõn Pf) nom. sing. **bǫbъnъ, trǫ̃bə* (trumba H HBB_1B_2) nom. sing. **trǫba, zobăl-sə* (sobahlsah PS) praet. **zabylъ-sę* 'zapomniał', *slóbə* (sloba HHB_1) adi. **slabъjь, brot* (brot H brodt PS) nom. sing. **bratъ, stablŭ* (stablí H HBB_1) nom. sing. **stьblo, zópkə* (sobka HHB_1) nom. sing. **žabъka, zǫ̀b* (sûmb H HB_2C súmb Pf) nom. sing. **zǫbъ, motái̯* (motay H HB_1B_2C mohtey PS) nom. sing. **mati, mói̯t(sə)* (móyssa H HB_1C moÿd Pf) inf. **myti(sę), mau̯di-sə* (maudíessa HHC) 3 sing. praes. **mudi(tъ)-sę, zòməknǫ̃t* (zomakennut H HBB_1B_2C) inf. **zamъknǫti, zòməcén(ə)* (somatzehn PS) part. praet. pass. **zamъčenъjь, morz* (môrs H) nom. sing. **morzъ, mǫ̃kə* (munka H munkaa PS muńca Pf mooke Anon.) nom. sing. **mǫka, mlăkə* (mlaka HHB_1 mlakaa PS meláuca Pf mlaka Anon.) gen. sing. **melka, dåi̯m* (dáym HHB_1 doim Pf) nom. sing. **dymъ, krŭ̃mkə* (krîmka H) nom. sing. **kromъka, glăvə* (glawa H HB_1 glaw glawah PS klówa Pf) nom. sing. **golva, vórblĕk* (wôrblick H HB_1) nom. sing **vorblikъ, vŭ̃ľə* (willia H HB_1B_2C Mit.) nom. sing. **volja, vål* (woal H HB_1B_2 wahl PS wóal Pf) nom. sing. **volъ, vojó vójə* (wayó H HB_1 wäujah PS wóju Pf wayo Bauc.) nom. sing. **vyja* 'szyja', *vås* (woas H HB_1C wahs PS wõos Pf) nom. sing. **vъšь, lévə* (lewa H Pf) adi. **lĕvъjь, vlåk* (wlak H HB_1B_2 vlóoc Pf) nom. sing. **volkъ, glăfkə* (glawka H HB_1) nom. sing. **golvъka, glăvnə* (gláwene H glâwne HB_1B_2C) adi. **golvьnъjь, défkə* (dêwka H deffca PS defka Anon. déefka Pf) nom. sing. **dévъka, rǫ̃kəv* (runkaw H HB_1B_2C) nom. sing. **rǫkavъ, carťĕv* (tzartgí HHB_1 zartjüv PS) nom.-acc. sing. **cı̨́kъvь, pütťŭv* (pittgí H HB_1 pütchi Pf) nom. sing. **podkovь, våstrŭv,* (Wastrüw H Wostrüve Pf) nom. sing. **ostrovъ* 'Wustrow', *pölŭvněk,* (pellibenik H HBB_2C) nom. sing. **polovьnikъ, büďŭv* (bütgîw H) gen. plur. **bogovъ, prösŭvněk,* (prüssínek HA presînek HB_1) nom. sing. **prosovьnikъ* i t. p. Jedynie w wyrazie *vŭćə* (wîtzia H HB wütz PS wyzja Anon. wŭ́cia Pf) nom. sing. **ovьca* zanikło *v* zamykające zgłoskę.

§ 76. Prasłow. *p b m v* spalatalizowane wskutek następstwa pierwotnych samogłosek szeregu przedniego oraz *j* rozwinęły się w połabskim w *ṕ b́ ḿ v́* w położeniu przed samogłoskami: *o* ≤ prasłow. *ja ě* (§ 19, § 25), *ǫ* ≤ prasłow. *ę* (§ 29), *å* ≤ prasłow. *ь* (§ 53), *or* ≤ prasłow. *ŕ̥* (§ 57), oraz przed

ə powstałem z redukcji wyżej wymienionych samogłosek (§ 10). W tych samych pozycjach także prasłow. spółgłoski przedniojęzykowe spalatalizowane rozwinęły się w połabskim w palatalne, por. §§ 81, 87. Np.

1. Przed *o* ≤ **ja* **ě*: *klaiṕóstə* (kleybjoste PS) adi. **klipjastəjɔ*, *ṕósək* (pyósak H HBC pijossic PS piósac Pf) nom. sing. **pěsəkə*, *bólə* (byóla H bjohl PS bióla Pf) adi. **běləjɔ*, *vüb̆ód* (wibbióde H HBB_2 wibbejohd PS) nom. sing. **obědə*, *ṁoró* (mioró H HB_1) nom. sing. **měra*, *grəṁolŭ* (gramególi H) praet. neutr. **grɔmělo*, *vótər* (wióter H HBB_1B_2C joter PS fiúder Pf) nom. sing. **větrə* i t. p.

2. Przed *ǫ* ≤ **ę*: *ṕǫ̑tə* (pyûnta H) nom. sing. **pęta*, *ṕǫ̑tə* (pyûnte H) num. **pętəjɔ*, *divǫ̑tə* (diwyûnte H) num. **devętəjɔ*, *vǫ̑zət* (wyûngsat HHB$_1$ wjungsat PS) inf. **vęzati*, *văzvǫ̑zónə* (waswyungsona H HB_1B_2C) part. praet. pass. **vəzvęzanəjɔ* itp.

3. Przed *å* ≤ **ɔ*: *papăr* (papiar H HB_1) nom. sing. **pɔpɔrə*, *pås* (pyâs H HB_1 pyahss PS pias Anon. piôs Pf) nom. sing. **pɔsə*, *gribăt* (gribjat PS Bauc.) nom. sing. **grebɔtə* zam. **xrɔbɔtə*, *rümăn* (rimyian Bauc.) nom. sing. **romɔnə*, *ṁăglə* (miogla meagla H HB_1 miógla Pf) nom. sing. **mɔgla*, i t. p.

4. Przed *or* ≤ *ŗ*: *b̆ordŭ* (biordí H) nom. sing. **bŗdo*, *nob̆órťə* (nobiôrtge H HBB_1B_2C) nom. sing. **nabŗdəko*, *aiṁórtə* (eymiârte H eymjarte PS) part. praet. pass. **umŗtəjɔ*, *praiṁórtə* (preymiârte H) part. praet. pass. **primŗtəjɔ*, itp.

5. Przed *ə*, jeśli odpowiada powyższym samogłoskom: *zíṁə* (simea H símea HB_1 símia Pf simia Mit.) nom. sing. **zemja*, *vŭ(ó)əs* (wías H HA wüas Pf wubbyes Anon.) nom. sing. **ovɔsə* i t. p.

§ 77. Prasłow. *p b m v* spalatalizowane wskutek następstwa pierwotnych samogłosek szeregu przedniego oraz *j* uległy w połabskim dyspalatalizacji w położeniu przed samogłoskami *e* ≤ prasłow. *e* (§ 21) *ě* (§ 25), *ą* ≤ prasłow. *ę* (§ 29) *jǫ* (§ 27), *ai* ≤ prasłow. *i* (§ 36), *ar* ≤ prasłow. *ir* (§ 37)[1]) *ŗ* (§ 57), *a* ≤ prasłow. *ɔ* (§ 53) oraz przed *ə* i *ě* powstałemi z redukcji wymienionych samogłosek. W tych

[1]) Niema ani jednego przykładu zachowanego w zabytkach.

samych pozycjach uległy dyspalatalizacji także prasłow. spółgłoski przedniojęzykowe spalatalizowane. Por. § 82. Np.

1. Przed $e \leqq {}^*e$: *perŭ* (peri H HB_1C perü PS pérü Pf) nom. sing. **pero*, *bérə* (bere H) 3 sing. praes. **bere(tъ)*, *métlə* (mêtla H metla Pf) nom. sing. **metla*, *vedrŭ* (wedderí weddrí H wédrü Pf) nom. sing. **vedro* i t. p.

2. Przed $e \leqq {}^*ě$: *pésən* (pêssen H) nom. sing. **pěsnъ pesnáį* (pêssnáy H) nom. plur. **pěsni*, *bézət* (bésat H HB_1) inf. **běžati*, *bézə* (bese HPS) 3 sing. praes. **běži(tъ)*, *mésət* (mêssat H) inf. **měšati*, *vå vétrə* (wawétra H) loc. sing. **vъ větrě* i t. p.

3. Przed $ą \leqq {}^*ę$ **jǫ*: *pąst* (pangst H Pf) nom. sing. **pęstъ*, *pątərŭ* (pantarí H pantarŭ Pf) num. **pętero*, *zribą* (srybang PS sribang H Anon. schribang Pf) nom. sing. **žerbę*, *mąťə* (mangje PS) adi. **mękъkъjь*, *zimą* (simang H simańg HB_1) acc. sing. **zemjǫ*, *divąt* (diwangt H) num. **devętь*, *divątərŭ* (diwangtarŭ HB_1 Pf) num. **devętero*.

4. Przed *aį* $\leqq$ **i*: *paįt* (peit PS) inf. **piti*, *páįstə* (péiste H) 3 sing. praes. **pišči(tъ)*, *baįt* (beit H PS) inf. **biti*, *tribáįkə* (tribeika Bauc.) nom. sing. **terbika*, *maįmŭ* (meimí H) praepos. adv. **mimo*, *màįxəlévə* (maychaléwa H meichalewe PS maichaléwa Pf) adi. **mixaľ-evъjь*, *vaįdlăį* (weidloy H HA weytlóy Pf) nom.-acc. plur. **vidly*, *vaįnáįćə* (weineicia H HB_2 waineiza Pf) nom. sing. **vin(ъn)ica* i t. p.

5. Przed *ar* $\leqq$ **ŕ*: *parstín* (parstîn porstîn H HB_1 pórstin Pf) nom. sing. **pŕstenъ*, *smárdə* (smarde H HB_1B_2 schmarde PS smarde Pf) 3 sing. praes. **smŕdi(tъ)*, *varx* (wârch H) nom. sing. **vŕχъ*, *vársək* (warsak H warsack PS) nom. sing. **vŕšьkъ* i t. p.

6. Przed *a* $\leqq$ *ъ*: *patínəc* (patinatz H HAB_1 Bauc. pattinatz Anon. patínatz Pf) nom. sing. **pъtenъcъ*, *márə* (mare HHB_1, mahre PS) 1 sing. praes. **mъre(tъ)*, *vas* (wâs H wahss PS wáas Pf) nom. sing. **vъsъ* 'wieś', *vasí* (wessi Anon.) gen. sing. **vъsí* i t. p.

7. Przed *ə* oraz *ě*, jeśli powstały z powyższych samogłosek: *zŭvə* (siwa HB) 3 sing. praes. **zove(tъ)*, *vålŭvə* (walliwe H) nom. plur. **volove*, *jêmətó-sə* (gimmatôssa H) 3 du. praes. **jъmeta-sę*, *vå záįmə* (wa seima H PS) loc. sing. **vъ zimě*, *clăvək* (slawak H schlawack PS) nom. sing. **čelvěkъ*, *zrîbə* (sriba Pf) nom. sing. **žerbę*, *vŭbět* (wîbbet H HB_1) inf. **obiti*, *sveckómə*

(suétskome Mit) instr. plur. **svěčьkami*, *ťą̇pəc* (tyeipatz H Pf) nom. sing. **kupьcь*, *slépəc* (slepatz H schlepatz PS schlépatsch Pf slepaz Anon.) nom. sing. **slěpьcь* i t. p.

O dyspalatalizacji spółgłosek w połabskim por. Schleicher § 82, str. 124. Szachmatow JArch. XXV 237—8, Koblischke JArch. XXVIII 266, Nitsch JArch. XXIX 78—80, Rozwadowski Enc. pol. II. 57—8, Lehr-Spławiński SO I 137 nn.

§ 78. Prasłow. *v* jako drugi komponent w grupach spółgłoskowych zanikło w połabskim w następujących wypadkach:

1. W położeniu przed pierwotnemi samogłoskami przedniemi, które w połabskim uległy przesunięciu ku tyłowi jamy ustnej i obniżeniu (dyspalatalizacji). Por. § 76. Np. *ťot* (kyôt H HB) nom. sing. **květъ*, *ťotą̇i* (kyotáy H HB_1) nom.-acc. plur. **květy*, *šot* (syôt H HB_1B_2C) nom. sing. **světъ*, *ǵózdə* (ggyôsda kchyôsda HB, ghiûzda Pf) nom. sing. **gvězda*, *śǫ̇tə* (sjunta HH BB_1C sioncta Mit) adi. **svętъjь*, *śǫ̇tŭ* (sjungtí H HB_1C siuncteù Pf) nom. sing **svęto*, *ťórdə* (tgôrda $H\frac{a}{e}HB_2C$ dgôrde HB_1) adi. **tvi̯dъjь*, *ťordésə* (tgôrdêssa H HB_1) adi. compar. **tvi̯dějšьjь*, *ciťórtə* (zittgóarte H HBB_1) num. **četvi̯rtъjь* i t. p.

2. W położeniu przed *ü ö* ≤ prasłow. **o*: *zűnə* (sine H ssűne HB, sühne PS) 3 sing. praes. **zvoni(tъ)*, *düjócə* (dyôtse H) num. **dvojačьjъ*, *tüj* (tüh PS tüi Mit) pron. **tvojь*, *tűjə* (tya H HB) pron. fem. **tvoja*, *tüji* (tügí H HB_1C) pron. neutr. **tvoje*, *så sűjə* (sa ssía H HB_1B_2) instr. sing. **sъ svoją*, *süji* (ssigí H HB_1) pron. neutr. **svoje*, *ďüzd* (gîsd H HB_1 jüssd PS düst Pf) nom. sing. **gvozdь*, *ďűzděk* (gisedik H HB_1) nom. sing. **gvozdikъ*, *x̌öst* (chêst schêst H czêst HB) nom. sing. **xvostъ*, *vütőr(ə)* (wittöhr PS) 2 sing. imper. **otvor(i)*, *praitőr(ə)* (preytöhr PS) 2 sing. imper. **pritvor(i)*, *dör* (dör H) nom. sing. **dvorъ*, *döŕónkə* (döryonka H HC) nom. sing. **dvorjanъka*, *sťörcé* (styêrtze H HBB_1C) nom.-acc. plur. **skvorьcě*, *x̌őrə* (chera H) adi. **xvorъjь*, *x̌őrəc* (cheratz czeratz H) nom. sing. **xvorьcь* i t. p.

3. W położeniu przed *o* ≤ **a*, jeśli poprzedzająca spółgłoska jest tylnojęzykową: *kos* (*kôs* H) nom. sing. **kvasъ*, *kosą̇i* (kosei PS) nom. plur. **kvasi*, *kosăv* (kosâf H HBB_1B_2C) nom.-acc. sing. **kvasъvь*, *xólə* (chole H HB_1PS) 3 sing. praes. **xvali(tъ)* i t. p.

We wszystkich innych położeniach prasłow. *v* w połączeniu typu *T* + *v* zachowało się w połabskim jako *v*: N. p. *svątáinə* (swantenia H HBB_1) nom. sing. **svętina, nò-svəté* (no swatté H HB_1) loc. sing. **na světě, dvai̯gnǫ̆t* (tweiggenunt H HBB_1B_2) inf. **dvignǫti, dvar* (dwar Anon.) nom. sing. **dvьrь, dvarái̯* (twaráy H HBB_2C dwarrey PS) nom. plur. **dvьri, svái̯ńə* (sweinga HB_1 schweinjah PS) nom. sing. **svinьja, cìtvərǘ* (citwarí H HB_1B_2 tschütwarǘ Pf.) num. **četvero, svorkó svórkə* (sworkó H HB sworg PS) nom.-sing. **svorka, svórět* (schworet PS) inf. **svariti, lótvə* (lôtwa H) nom. sing. **latъva* (niem. *latte*), *gráu̯svə* (greiswa Anon.) nom. sing. **grušьva, grausvói̯* (grauswóy H HB_1 greiswóy Pf) nom.-acc. plur. **grušьvy* i t. p.

79. Nowe *v* powstało w połabskim jako t. zw. proteza w nagłosie wyrazów rozpoczynających się od prasłow. samogłosek *o ǫ u*. N. p.

1. Przed *å ü* ≦ **o*: *vãsə* (wôssa H) nom. sing **osa, vån* (wan H HB, PS. Mit. Anon.) pron. **onъ, våknǘ* (wakni H HB, wacni Pf wackenow Anon.) nom. sing. **okno, våx̌ötǫ̀* (wâchgetung H HB_1C) acc. sing. **oxotǫ, vãrət* (wóarat H) inf. **orati, vãrə* (wôare HB_1 wahre B_3 sing. praes. **ora(jetъ), våstrǘv* (Wastrüw H wostrüve Pf) nom. sing. **Ostrovъ* 'Wustrow', *våtrǘk* (woatrik H HB_1 wahtrück B wódrüc Pf) nom. sing. **otrokъ, våstrǘgə* (wastrigga H HB_1) nom. sing. **ostroga. våbójə* (wabóy H numer. nom-plur. **obaji, vãpək* (wóopak H HBB_1C) adv. **opakъ, våkórst* (wakoarst H HB_1B_2C) praep. **okr̥stъ, vatãi̯n vãtěn* (wattäun PS wattein Anon. waten H) nom. sing **otynъ, vågórd* waggôrd H HB_1 wogârt Pf) nom. sing. **ogordъ, våďǘl* (wadjuhl PS) nom. sing **ogolь, vãsmə* (wâsme HB_1) num. **osmъjь, våťǘ* (watgi H HAB_1) nom. sing. **oko, vǘsěm* (wissem H) num. **osmь, vücái̯* (witsèÿ Pf) nom.-acc. du. **oči, vǘlsə* (wilza H HB wilscha Pf) nom. sing. **olьša, vǘćə* (wîtzia H HB wütz B wücia Pf wyzja Anon.) nom. sing. **ovьca, vüŕãl* (wirrgall H nom. sing. **orьlъ, vüďěn* (widgińn H HB_1B_2C wîdjin B witchiń Pf) nom. sing. **ognь, vünái̯* (winnay H HB_1B_2C) nom. plur. pron. **oni, vǘrə* (wirre H) 3 sing. praes. **orje(tъ), vüsťãn* (wistjahn PS) nom. sing. **ostьnъ, vüs* (wiss H nom. sing) **osь, vünái̯ćə* (wuneiza H wieneitz PS) nom. sing. **ojьnica, vüklíp* (wicklîp H HBB_2) nom. sing. **oklepь, vübé* (wibbê HB_1) numer. nom.-acc. du. **obě, vükǫ̆sə* (wig-

kungse H) 3 sing. praes. **okǫsi(tъ)*, *vüdénə* (widena H HBB$_1$B$_2$C widdine Pf) nom. sing. **oděnǫje*, *vǔtədójěmə* (wittedoyime H wittodüjeme Mit) 1 plur. praes. **otədajem(y)*, *vǔtməknǫ̑t* (witmakenûnt H HBB$_1$B$_2$C) inf. **otmъkṇǫti*, *vübrăjə* (wipráya H HBB$_1$B$_2$C) 3 sing. praes. **obryje(tъ)* i t. p.

2. Przed **ǫ: vǫ̑băl* (wûmbâl H HB wungwôol Pf) nom. sing. **ǫ̑bъlъ*, 'studnia', *vǫ̑dǔr vǫ̑dŏr* (wundyirŕ wundgör H HA BB$_1$ wunjŭr Pf) nom. sing. **ǫgorъ*, *vǫ̑dĕl* (wungill H HBB$_1$C) nom. sing. **ǫglъ*, *vǫ̑glə̯i* (fuńgley Pf) nom. plur. **ǫgli*, *vǫ̑tək* (wûntak H) nom. sing. **ǫ̑tъkъ*, *vǫ̑s* (wungs H HABB$_1$B$_2$ PS Pf) nom. sing. **ǫsъ*, *vǫ̑zălə* (wûnsále H HC) nom.-acc. plur. **ǫzъly*, *vǫ̑bŏrək* wûmberak H HB$_1$C uberak Anon. wumberac Pf) nom. sing. **ǫ̑borъkъ*, *vǫ̑zə̯ićə* (wûnsaitza H) nom. sing. **ǫžica*, *vǫ̑sət* (wungsat H HB$_1$) inf. **ǫsati*, *vǫ̑sənə̯ićə* (wuessaneiza H wungsaneitz PS wusanéizia Pf) nom. sing. **ǫsěnica* i t. p.

3. Przed **u: vau̯x̌ŭ* (wauchgi H HAB$_1$ woischi Anon.) nom. sing. **uxo*, *vau̯snə* (wausne H HBB$_1$B$_2$) **usno*, *vau̯zdə* (wausda weisda H HC wéysda Pf) nom. sing. **uzda*, *vau̯stə* (wausda H wäusta PS woist Anon. wéisda Pf) nom.-acc. plur. **usta*, *vau̯cĕt* (wautzet H HB$_1$) inf. **učiti*, *vau̯jə* (wauga H HB$_1$ wäujah PS) nom. sing. **uja* 'wuj' i t. p. Jedynie przyimek i prefiks **u* nigdy nie przybiera protetycznego *v-* i przedstawia się zawsze w postaci *ai̯*, n. p. *ai̯ síbə* (eyssibe H) **u sebe*, *ə̀i̯vləcónə* (eywlatzon PS) part. praet. pass. **uvolčanъ(jь)* i t. p.

Pozatem protetyczne *v-* pojawia się wyjątkowo w wyrazie *vìstərə̯ićə* (wiesstarreitz PS) nom. sing. **ještčerica* i może także w prepozycji *vèz-* ≤ **i̯ьz-*. por. Tomaszewski SO II 146 przypisek.

Prasłow. *t d n s z.*

§ 80. Prasłow. spółgłoski przedniojęzykowe *t d n s z* w położeniu przed pierwotnemi samogłoskami szeregu tylnego, przedstawiają się w połabskim w niezmienionej postaci jako *t d n s z*. N. p. *stórə* (stora H HB$_1$ Pf stohr PS) adi. **starъjь*, *vau̯stə* (wausda H wäusta PS woista Anon. weisda Pf) nom.-acc. plur. **usta*, *dóvə* (dowe H HB$_1$ PS) 3 sing. praes. **davi(tъ)*, *srédə* (sréda H HB$_1$B$_2$ Pf sreeda Do) nom. sing. **serda*, *znot* (snôt H HB$_1$) inf. **znati*, *zai̯mónə* (sei-

miona H HB_1C seimjohn PS seymióna Pf) nom. sing. **ziměna, sonâi̯* (ssonéy HB_1 zoney HBB_2C zohnäu PS sonaÿ Pf) nom. plur. **sani, ťősə* (tgéssa H koossa Anon. dschüsa Pf) nom. sing. **kosa, zojąc* (sogans H sojangss PS sojanx Anon.) nom. sing. **zajęcъ, ťőzə* (tyesa H HB_1B_2C tschűsa Pf) nom. sing. **koza, pröstőtə* (pröstöta PS) nom. sing. **prostota, ťostű* (dgôsti H tjosti HB) nom. sing. **těsto, risétə* (rissete H HB_1B_2) nom. sing. **rešeto, dűbrə* (dibbre H HB_1 dübre Pf dubere Anon. dibber Bauc.) adi. **dobrъjь, döl* (döl H) nom. sing. **dolъ, ǵnózdə* (gginnyosda H HB kginyôsede HB_1) nom. sing. **gnězdo, püznű* (püsení H HB_2 püsnű Pf) adv. **pozdъno, nös* (nös H Anon. nöhss PS) nom. sing. **nosъ, vą̊sna* (wausne H HB_1 wausna H HBB_2) nom sing. **usno, süli* (süli H suglí Pf) gen. sing. **soli, zűvə* (siwe H süve PS) 3 sing. praes. **zove(tъ), zöri* (söhrü PS) nom. sing. **zorje, tǫcó* (tûnzó H HBB_1 duntzneu Pf duntsou Do) nom. sing. **tǫča, dǫb* (dumbe H dumb PS Pf dump Anon. tumb Pf) nom. sing. **dǫbъ, nǫ̈tǫ* (nuntung H) acc. sing. **nǫtǫ, sǫśódə* (sungsoda H schúngsoda HB_2) nom.-acc. plur. **sǫsědy, zǫb* (sûmb H súmb Pf) nom. sing. **zǫbъ, tą̊ucnə* (tautzna H HB_1) adi. **tučъnъjь, dą̊usə* (taussa HB dausssa HB_1 däusa PS déusa Pf) nom. sing. **duša, sau̯kó* (sauko H HB_1 zäucko PS) nom. sing. **suka, tâi̯* (toy tay H täu PS toj- Mit. toÿ Pf) pron. **ty, dâi̯m* (dáym H HB_1 dóim Pf) nom. sing. **dymъ, tâl* (doal H tohl tahl PS) nom. sing. **tylъ, ťönăi̯* (tyénay H HB_1C dgönóy HB_1 tgenoy Bauc.) nom. sing. **kony, săi̯pə* (sseipe H HB_1) 3 sing. praes. **sype(tъ), zăi̯pkə* (seipka H säupka PS) nom. sing. **zybъrka, tă̱ustə* (tauste H tust PS) adi. **tl̥stъjь, dă̱uďə* (daudya H dudje H) adi. **dl̥gъjь, tăkət* (takat H HB_1) inf. **tъkati, dâzd* (dâst dóâst HB_1B_2 dahssd PS dasde Anon. dost Pf) nom. sing. **dъžžь, sămět* (samet H) inf. **sъmyti, vǫzălə* (wùnsále H HC) nom.-acc.-plur **ǫzъly, săpət sâpót* (ssápat H sapót sobôt Pf) inf. **sъpati* i t. p.

§ 81. Prasłow. *t d n s z* spalatalizowane wskutek następstwa pierwotnych samogłosek szeregu przedniego oraz *j* rozwinęły się w połabskim w *ť ď ń ś ź* w tych samych warunkach, w jakich powstały omówione wyżej (§ 76) spalatalizowane *p̓ b̓ m̓ v̓*, t. j. w położeniu przed *o* ≤ prasłow. *ja ě* (§ 19, § 25), *ǫ* ≤ prasłow. *ę* (§ 29), *å* ≤ prasłow. *ъ* (§ 53),

or ≤ prasłow. *ŗ* (§ 57) oraz przed *ə* powstałem z redukcji wymienionych samogłosek a także z **ju* (§ 10). N. p.

1. Przed *o* : *ťostŭ* (dgôstí H HB_1 tjôstí HB) nom. sing. **těsto, sťónə* (styóna H HBB_1 skiona Pf) nom. sing. **stěna, pirvarťónə* (pirwartyona H HB_1B_2C) part. praet. pass. **pervi̯těnъjo, ďolŭ* (tgolí H djolí HBB_1) nom. sing. **dělo, ďólə* (tgola HB_1B_2 jole PS) *ďolójə* (jolojie PS) 3 sing. praes. **děla(jetъ), sòmüďólnə* (zomítyolna H ssomîdgôlna HB_1) adi. **samoděloněnъjo, ďótkə* (tgôtka H HBB_1 tschútga Pf) nom. sing. **dětъka, vai̯ďól* (weigôl H) praet. **viděl, vâzďónə* (wâsdyóna H wessdjona PS) part. praet. pass. **vъzděněnъjo, sâzďónə* (zâsdyóna H HB_2) part. praet. pass. **sъzděněnъjo, dańó* (dangó H) gen. sing. **dońa, sťai̯ńó* (styeinió H HBB_1B_2C) nom. sing. **skunja, śonŭ* (sgoní H sjoní HB scioni HB_3 tjanü Anon.) nom. sing. **sěno* i t. p.

2. Przed *ǫ* : *ďǫ̈snə* (jungsna PS gungsna Bauc.) nom.-acc. plur. **dęsna, stiǹǫ̈tə* (stîngûnte H HB_1) nom.-acc. plur. **ščenęta, diśǫ̈tə* (disjûngt H HB_2C) num. **desętъjo, sizdiśǫ̈t* (sîstîsjunkt H HB_1B_2C schistisjuncť Pf) num. **šestędesętъ, vâźǫ̈l-jěg* (wâssgûngligik HB_1) praet. **vъzęlъ-jeg(o), vâźǫ̈tə* (waseyunta H waesgunta HB_1) part. praet. poss. **vъzętъjo* i t. p.

3. Przed *å: ťüťăl* (tgüttgâl H tschütschõl Pf) nom. sing. **kotъlъ, ťămə* (gama H HI_1 tjama PS) nom. sing. **tъma, vüstăn* (wistjahn PS) nom. sing. **ostъnъ, så lüxťăm* (sa lichtgôm H) instr. sing. **sъ olkъtъmъ, pŭd nəbiśăm* (pit nebisgóam H) instr. sing. **podъ nebesъjъmъ* i t. p.

4. Przed *or: żornŭ* (sgorní H HB_1 siurnŭ Pf) nom. sing. **zi̯no.*

5. Przed *ə: bróťə* (brotia H) nom. sing. coll. **bratъja, lŭďə* (lîdga lidya H HBB_1 lüdia Pf) nom. sing. **oldъja, vŭńə* (winga H HB_1) nom. sing. **vonъja, blăńə* (blania H blanya H B_2C) nom. sing. **bolnъja* 'łąka', *pǫťə* (puntga H HB_1) gen. sing. **pǫťa, ai̯ďəlónə* (eyalóna H) part. praet. pass. **udělanъjo, vai̯ďəl* (weidial H HB_1) praet. **viděl, săďəl* (sádial H HB_1) praet. **sъděl, gǫśər* (gûnsgarr H gunsjahr PS) nom. sing. **gǫsъjarъ, kå pai̯ťə* (kapeitga H HB kapeitje PS) dat. sing. **kъ pitъju, kă voi̯dóńə* (kaweidónye H kavoïdógñie Pf) dat. sing. **kъ vydanъju, vă svai̯tóńə* (wa sweitónye H HB_1B_2C) loc. sing. **vъ svitanъju, no pǫťə* (no pûntye H) loc. sing. **na pǫťu, pŭd rămíńəm* (pitt ramîngam H) instr. sing. **podъ ormenъmъ* i t. p.

§ 82. Prasłow. *t d n s z* spalatalizowane wskutek następstwa pierwotnych samogłosek szeregu przedniego oraz *j* uległy w połabskim — tak samo jak spółgłoski wargowe (§ 77) — dyspalatalizacji w położeniu przed samogłoskami: *e* ≦ prasłow. *e* (§ 21) *ě* (§ 25), *ą* ≦ prasłow. *ę* (§ 29) *jǫ* (§ 27), *ai̯* ≦ prasłow. *i* (§ 36), *ar* ≦ prasłow. *ir* (§ 37) *ŕ* (§ 57), *a* ≦ prasłow. *o* (§ 53) oraz przed *ə* i *ě* powstałemi z redukcji wymienionych samogłosek. N. p.

1. Przed *e: teplŭ* (teplí H HBB_1) nom. sing. **teplo, nodénə* (nodéna H HB_1) part. praet. pass. **najədenəjo, nèχət* (nechat H) inf. **nexati, séstrə* (sêstra H HC seestra HB_1 PS séstra Pf) nom. sing. **sestra, vizénə* (wissena H) part. praet. pass. **vezenəjo, pütésət* (pitêssat H HB_1) inf. **potěšati, dětą dětə* (tetang H détang HB_1 dédan Pf detaa PS déta Anon.) nom. sing. **dětę, néməc* (nematz H HB_1B_2) nom. sing. **němoco, sédə* (ssede H HB_1 zede PS) 3 sing. praes. **sědi(tə), zévə* (seewe PS) 3 sing. praes. **zěva(jetə)* i t. p.

2. Przed *ą: tąsťŭ* (tangstgí H HBB_1) adv. **tęžoko, sedącə* (sedangse H ssédánse HB_1) part. praes. act. **sědętjoję, sąd(ə)* (zangdie sangd PS) 2 sing. imper. **sędi, zął* (ssankt H) nom. sing. **zęto, máną* (mehnang PS) 1 sing. praes. **monjǫ* i t. p.

3. Przed *ai̯: motái̯* (motay H HB_1B_2C mohtey PS) nom. sing. **mati, dái̯və* (deiwa H HB_1 deywe PS deiwa Pf) adi. **divəję, sonái̯* (zoney H HBB_2C ssonéy HB_1 zohnäu PS sonaÿ Pf) nom.-acc. plur. **sani, lái̯sáinə* (leisseina H HB_1 loiszeína Pf) nom. sing. **lysina, lái̯sái̯nǫ* (leyseynung PS) acc. sing. **lysinǫ, zái̯mə* (seima H seýma HB_1 Pf) nom. sing. **zima, vå zái̯mə* (wa seima PS) loc. sing. **və zimě* i t. p.

4. Przed *ar: dargnǫ̆t* (dârggenunt H B_1) inf. **dŕgnǫti, dárgnə* (dargne H) 3 sing. praes. **dŕgne(tə), darzénə* (darséne H HB_1C) part. praet. pass. **dŕženəjo, sarp* (sarpe H sarpe Pf) nom. sing. **sŕpə.*

5. Przed *a: brotácək* (brotatzak HB_1) nom. sing. **bratočokə, dan* (dân H An. daang Anon. dan Pf) nom. sing. **don, sárət* (zárat PS) inf. **sorati, zárət* (sárat Pf) inf. **zorěti* i t. p.

6. Przed *ə* powstałem z wymienionych pod 1—5 samogłosek: *plitə* (plite H) 3 sing. praes. **plete(tə), bǫ̆də* (bungde H) 3 sing. praes. **bǫde(tə), zínə* (sine H HBB_1B_2C) 3 sing. praes.

*žene(tъ), sädət (ssádat H) inf. *sъděti, détə (detaa PS détá Anon.) nom. sing. *dětę; så lüdə (sa luda H) instr. sing. *sъ lodьjejǫ ≤ *oldьjejǫ, mánəj (mánach H B_1B_2) adv. compar. *mьněje, zątěk (santik santek H) nom. sing. *zętikъ, códět (tzodit tzodet H) inf. *čaditi, xórnět (gchornet H HB_1B_2) inf. *xorniti, brótəc (brotatz H brudatz Pf) nom. sing. *bratьcь, x́áu̯dəc (chaudatz H schéudatsch Pf) nom. sing. *xudьcь, jáu̯nəc (gaunatz H HB_1 jäunatz PS jeúnatz Pf) nom. sing. *junьcь, danəc (daanaz Mit.) nom. sing. *dьnьcь, vüdénə (widdena H HB_1B_2C) subst. verb. *oděnьje i t. p.

Prasłow. c ʒ tj dj kť.

§ 83. Kontynuacje prasłow. połączeń *tj kť* i *dj* zmieszały się w połabskim całkowicie z pierwotnem *ć* i *ʒ́*. Spółgłoski te w dalszym ciągu pozostały palatalnemi w warunkach określonych w § 76 i § 81, a w innych wypadkach (por. § 77 i § 82) uległy dyspalatalizacji przechodząc w *c ʒ*. N. p.

1. *ćol* (tsiôl Pf) adi. *cělъ, rådlái̯ćə (radeleicia H radelezia HB_1 radleitzjaa PS) nom. sing. *radlica ≤ *ordlica, jòlüvái̯ćə (goliweicia H juliwéicia Pf) nom. sing. *jalovica, slepái̯ćə (schlepeýtschia Pf) nom. sing. *slěpica, kòlinái̯ćə (kolineitzia Bauc. 'pfuhl') nom. sing. *kalenica, vüćə (wîtzia H HB wücia Pf wyzja Anon.) nom. sing. *ovьca, mąćə (mangsia H mańgzia HB_1) 3 sing. *maca(jetъ), pümąćəl (pümangsial H HB_1) praet. *pomacalъ, mąćən(ə) (mangsien H mangsyen HB_1) subst. verb. *macanьje, stáʒ́ə (stacia H stácia Pf) nom. sing. *stьʒa, nüćänə (nütziona H HBB_1B_2C) adi. *nokťьnъjь, svéćə (swecia H swetzia HAB_1 schwetza PS suecia Pf) nom. sing. *světja, miʒ́ə (midza PS) nom. sing. *medja, våzvóʒ́ət (waswociat H 'aufrichten') inf. *vъzvadjati itp.

2. *grau̯cái̯* (grautzáy H grautsáy HB_1B_2C) nom. plur. *gruci 'grusze', godái̯cə (ggódeize H ggodeitze HB_1B_2C) nom. plur. *gadici, påtincə (pattintze H) nom.-acc. plur. *pъtenьci lub *pъtenьcě, cev (zêw HB_1) nom. sing. *cěvь, cepói̯ (tzepóy H HB_1 zépoy Pf) nom.-acc. plur. *cěpy, nüzai̯cé (nüseitzê HB_1 nusaitzé Pf) nom.-acc. plur. *nožicě, ťərai̯cé (tschoreizée Pf) nom.-acc. plur. *kuricě 'przedmieście', vücé (witzé HHB_1C) nom.-acc. plur. *ovьcě, ťörăi̯(t)cə (tyereitza H HB_1) nom. sing. *korytьce, carťái̯ (tzartgay H zerkchey Pf) nom. sing. *cŕky, zarťěv (zartjüw PS

tzârtgí H) nom.-acc. sing. **cṛkъvь*, *jåunəc* (gaunatz H HB_1 jäunatz PS jeúnatz Pf) nom. sing. **junьcь*, *bůzəc* (bůsatz H Pf büsaz Mit.) nom. sing. **božьcь*, *xåudəc* (chaudatz H scheúdatsch Pf) nom. sing. **xudьcь*, *porʒåi̯* (pûrtzêy HB_1) nom. plur. **porʒi*, *rüʒåi̯* (rizay H rizáy HB_1) nom. plur. **roʒi*, *büʒåi̯* (buzáy H) nom. plur. **boʒi*, *nüʒé* (nîtzé H) nom.-acc. du. **noʒě*, *svécə* (swêtza HHC) nom.-acc. plur. **světjě*, *micə* (mîtse H) 3 sing. praes. **metje(tъ)*, *nåvącə* (nowanza H HB_1) adi. superl. **navęljьjь*, *merącə* (meranse H HBB_1B_2C) part. praes. act. **měręljьjь*, *nüc* (nütz H nühtz PS nüts Pf nûx nox Anon.) nom. sing. **noktь*, *pic* (pîtz H pitz PS pîtz Pf) nom. sing. **pektь*, *soʒé* (tsôtsé H HB_2 C) nom.-acc. plur. **sadjě*, *ťėnąʒ* (tyenangs H dyénangs HB_1 tschenangs Pf) nom. sing. **kъnęʒь*, *ťėnąʒə* (tyenangsa H) nom.-acc. plur. **kъnęʒě* i t. p.

Co do rozwoju *tj kť dj* w poł. por. Lorentz JArch. XXIV 2—3, 17. Rozwadowski Enc. Pol. II, 57.

Prasłow. *č ž š ś*.

§ 84. Prasłow. spółgłoski *č ž š* przeszły w połabskim w *c z s*, (t. zw. mazurzenie), przyczem w odróżnieniu od pierwotnych *c z s* przedstawiają się stale jako niepalatalne bez względu na jakość następującej samogłoski. N. p.

1. Prasłow. *č*: *tącó* (tûnzó H tuntzó HB_1 duntsou Do) nom. sing. **tąča* 'chmura', *cosó* (zoossô Bauc.) nom. sing. **čaša*, *cod* (tzôt tsôt H) nom. sing. *čadъ*, *córnə* (tzôrne H zohrne PS tchürna tschorna Pf tsoorne Mit.) adi. **čṛnъjь*, *nòpücąt* (nopitzangt HHC) inf. **napočęti*, *nòpücątə* (nopitzúnta H nopitsunta HB_1) part. praet. pass. **napočętъjь*, *vücą* (wützang PS) nom. sing. **ovьčę*, *vicér* (witzör H witsêr Pf) nom. sing. **večerъ*, *vicárą* (wützerang H wiedzarang PS) acc. sing. **večerją*, *zòməcénə* (zomacéna H zomazéna HB_1B_2C somatzehn PS) part. praet. pass. **zamъčenъjь*, *celü* (zülí H sselü Bauc. zelü Pf) nom. sing. **čelo*, *célə* (zela H PS dschéla Pf) nom. sing. *(bъ)čela*, *ciľåust* (zülyaust H HB_1B_2) nom. sing. **čeljustь*, *cåunək* (tzaunak H) nom. sing. **čḷnъkъ*, *cármək* (zarmak H dzarmak H B_1) nom. sing. **čṛmъkъ*, *carvénə* (tzerwena H HB dzârwena HB_1 tscherwein Pf) adi. **čṛvenъjь*, *vücə* (witze H HB_1B_2C) adi. **ovьčьjь*, *vòi̯pücåi̯vət* (woypützeiwat H HBB_2) inf. **vypočivati*, *tåucə* (tautze

H) 3 sing. praes. **tuči(tъ), mücái̯dlə* (müzeidle H HB_1) nom. sing. **močidlo, clăvək* (slawak H czláwak HB_1 schlawack PS) nom. sing. **čelvěkъ, crevü̂* (zrewü PS) nom. sing. **červo, crévə* (srêwa HB_1 srewa Bauc.) nom.-acc. plur. **červa, cìtvərü̂* (citwarí H tschütwarü̂ Pf) num. **četvero, cátə* (tzate ssate H) 3 sing. praes. **čьte(tъ), catínə* (tschedigne Pf) subst. verb. **čьtenьje, i̯ącmín* (gansmîn H jazmin Anon. jansmin Pf) nom. síng. **jęčьmenь, klą̇cə* (klantze H klangze PS klangse Pf) 3 sing. praes. **klęči(tъ), rǫ̇cněk* (runtznik H HB_1) nom. sing. **rǫčьnikъ, lai̯sái̯ckə* (leiseitzka H) nom. sing. **lisičьka, ḱľau̯c* (kilgautz HHB) nom. sing. **ḳljučь, tăkəc* (takats H HB_1 tokatsch Pf) nom. sing. **tъkačь, rec* (rêtz H HB) nom. sing. **rěčь* i t. p.

2. Prasłow. *ž*: *zobó* (sobo H HBB_1C subò Pf) nom. sing. **žaba, vízə* (wisa G HB_1B_2 Anon. wiesaa PS) nom sing. **veža* 'dom', *bézət* (bésat H HB_1) inf. **běžati, zau̯k* (sauck PS) nom. sing. **žukъ, zăvət* (sawat PS) inf. **žьvati, zògəvái̯ćə* (sokaweicia H sokawéitzia HB_1) nom. sing. **žagavica, zénə* (sena H HB_1 seenah PS schena Anon. séna seéna Pf) nom. sing. **žena, zelǫ̇d* (selûnd H) nom. sing. **želǫdь, zău̯knə* (ssaúgkene H HB) 3 sing. praes. **žl̥kne(tъ), bü̂zəc* (büsatz H bü̂satz Pf büsaz Mit.) nom. sing. **božьcь, zái̯vət* (sseiwat HB seywat PS seíwat Pf) nom. sing. **životъ, zai̯tü̂* (seití H HB_1B_2C) nom. sing. **žito, zǫdlü̂* (sûndli H sangdel PS) nom. sing. **žędlo, zríbą zríbə* (sribang H Anon. srybang PS schríbang sríba Pf) nom. sing. **žerbę, kráu̯sḳə krau̯skó* (krauska H HB_1 croisko Anon. kreúska Pf) nom. sing. **kružьka, nüz* (nîs H HB nüs Pf Do) nom. sing. **nožь, råz* (raasch Anon.) nom. sing. **rъžь, råzí răzə* (rassí rase H róse Pf) gen. sing. *rъži* i t. p.

3. Prasłow. *š*: *sarsín* (sarrsün H HB_1 zarzün PS) nom. sing. **šŕ̥šenь, sarü̂ťə* (sarîtge H) adi. **širokъjь, cosó* (zoossô Bauc.) nom. sing. **čaša, sist* (sîst H HB_2 süs- Pf) num. **šestь, séstə* (sêste H) num. **šestъjь, sèstərü̂* (sistarí H süstarü̂ Pf) num. **šestero, vü̂lsə* (wilza H wiltza HB_1 wilscha Pf) nom. sing. **olьša, dáu̯sə* (daussa taussa H HB_1 däusa PS deúsa deúscha Pf) nom. sing. **duša, mésət* (mêssat H HB_1 B_2) inf. **měšati, vùbəsén(ə)* (wibbasên H wibbesehn PS) part. praet. pass. **oběšenъ, pàsinái̯ćə* (pesineicia H pessineitz Anon. pasináicia Pf) nom. sing. **pьšenica, kosál* (kôssâl H HB_1 kuschàl Pf) nom. sing. **kašьlь,*

sai̯dlŭ (seidelí H seidlý HB_1) nom. sing. **šidlo, kråsái̯nə* (krasseina H) nom. sing. **krъšina, sáu̯sět* (sausset H) inf. **sušiti vås* (was H HB_1C wahs PS wõos Pf) nom. sing. **vъšь, navói̯snə* (naweissne H HB_1C) adi. **na(j)vyšьńьjь, nós(ə)* (nos H HB_1 noos Mit. nohss PS) pronom. **našь, znójěs* (snogis H znöys, HB_1C) 2 sing. praes. **znaješь* i t. p.

§ 85. Prasłow. *ś* zidentyfikowało się w połabskim całkowicie z prasłow. *š* t. j. przedstawia się stale jako *s* niepalatalne: *vės* (wis HHB) pron. **vьśь, vėsí* (wissi H Mit. wissie PS) pron. neutr. **vьśe, vė́sěg* (wissek H wíssek HB_1) gen. sing. **vьseg(o), vėsą́* (wissang Mit.) acc. sing. fem. **vьśǫ, vėsái̯* (wissay H wissey PS wissei Mit.) nom. plur. masc. **vьśi, vė́sěm* (wissiem wissim PS) dat. plur. **vьśěmъ, vėsóťə* (wissôtga HB_1B_2C) pron. nom. sing. **vьśakъjь, vėsókəg* (wissokak H HB_1C) gen. sing. **vьśakog(o), sláu̯sə* (slausse H schlausse HB_1) nom. plur. **sluśi* i t. p.

Jedyny ślad palatalności **ś* leży w rozwoju **ь* w formach pnia zaimkowego **vьś-*, por. § 54, przypisek.

O poł. zmianie *č ž š* ≧ *c z s* por. Lorentz JArch. XXVIII 16 Rozwadowski Enc. pol. II, 59.

Prasłow. *r l.*

§ 86. Prasłow. spółgłoski t. zw. płynne *r* i *l* w położeniu przed pierwotnemi samogłoskami szeregu tylnego zachowały się w połabskim w postaci *r l.* N. p.

1. Prasłow. *r: rőzgə rözgó* (röseka HBB_1B_2C Pf resekó H) nom. sing. **rozga, rözgǫ́* (rösgung Mit.) acc. sing. **rozgǫ, rǫ́kə* (runka H HB_1 runkah PS rúncaa Pf ronka Anon.) nom. sing. **rǫka, råi̯bó* (reibó H Pf) nom. sing. **ryba, próvə* (prowe prowa H prowa Bauc.) adi. **pravъjь, séstrə* (séstra H HB_1C Pf sestra PS) nom. sing. **sestra, mükrŭ* (mükrí H HB_1) adv. **mokro, våtrŭk* (woatrik H HB_1 wahtrück PS wódrüc Pf) nom. sing. **otrokъ, pŭ́krět* (pükrit H HB_1) inf. **pokryti, grau̯k* (grauk H gräuck PS chreúc Pf) nom. sing. **grukъ* 'grusza', *dråvnŭ* (drawní H HB_1 draweneù Pf)nom. sing. **drъvьno, dŭ́brə* (dibbre H dübre Pf dubere dibbre Anon.) adi. **dobrъjь* i t. p.

2. Prasłow. *l*: *lŭ́mět* (limet H HB) inf. **lomiti, lŭ́mą* (lumang Mit.) 3 plur. praes. **lomę(tъ), lönŭ* (leni H HB_1) nom. sing. **lono,*

lüďə (lidga H HBB_1 lüdia Pf) nom. sing. **lodьja* ≤ **oldьja, mólə* (mole mola H mohle mohla PS melo Pf) adi. **malъjь, ďölǫ̆b* (tgelumb H HB_1 tschelumb Pf) nom. sing. **golǫbь, plókət* (plôkat H HBB_1) inf. **plakati, plócə* (plotze PS) 3 sing. praes. **plače(tъ), plokól* (plokôl H HB_1 plokôl Pf) praet. **plakalъ, pláu̯cə* (plautza H Bauc. pläutzah PS) nom.-acc. plur. **plutja, blăxə* (placha H blacha PS blócha Pf) nom. sing. **blъχa, métlə* (metla H Pf) nom. sing. **metla, vai̯dlăi̯* (weidlóy H HA weytloy Pf) nom.-acc. plur. **vidly, stovái̯dlə* (stóweidle H HBB_1B_2C) nom. sing. **stavidlo, glăvə* (glawa H HB_1 Pf glaw PS klówa klóa Pf) nom. sing. **golva* i t. p.

§ 87. Prasłow. *ŕ ľ* spalatalizowane w położeniu przed pierwotnemi samogłoskami szeregu przedniego przedstawiają się w połabskim w warunkach określonych w § 76 i § 81 jako palatalne *ŕ ľ*, a w innych wypadkach (por. § 77 i § 82) utraciły palatalność i nie różnią się niczem od *r l* w położeniu przed pierwotnemi samogłoskami szeregu tylnego. N. p.

1. *ŕ ľ* zachowały palatalność : *sèkəŕó* (sekrió H) gen. sing. **sěkarja, dǫbŕónkə* (dumbriânka H) nom. sing. **dǫbrjanъka, xŕon* (chriûn Pf) nom. sing. **xrěnъ, ŕóťə* (rgôtga H HB) adi. **rědъkjь, vöbŕózət* (webbryósat H HB_1C) inf. **obrězati, vöbŕəzónə* (webbryasóna H HB_1B_2C) part. praet. pass. **obrězanъjь, zaŕódlə* (sárjôdla HB_1 serriúdle Pf) nom. sing. **zьrědlo, záŕəl* (sárial H HBB_1 sarral PS) praet. **zьrělъ, maŕónə* (mariona H) part. praet. pass. **mьrěnъjь, gŕǫ̆də* (gryunda H HB_1) nom. sing. **gręda, vǫ̂ďöŕǫ̆tə* (wunggürjungty HB) nom.-acc. plur. **(v)ǫgoręta* 'Seehausen', *vüŕăl* (wirrgall H) nom. sing. **orьlъ, vă-zəŕăχ* (waseryâch HB_1) loc. plur. **vъ zoŕьxъ* i t. p. *ľóľə* (lgôlga H HBB_2C liohlja PS) nom. sing. **ljalja* 'ojciec', *vŭ́ľə* (willia H HB_2C Mit. wilga HB_1) nom. sing. **volьja, nidéľə* (nidelia H HB_1B_2C nidíglia Pf) nom. sing. **nedělja, püstiľə* (pestílja H HB_1C püstiglia Pf) nom. sing. **postelьja, ziľə* (siglia Pf Ec.) nom. sing. **zelьja* coll., *ľotǘ* (lgotí H HB_1C lijötüh PS liuteù Pf) nom. sing. **lěto, ľos* (lgôs H BB_1C) nom. sing. **lěsъ, zìľozǘ* (silgosí H HBB_1C silosüh PS) nom. sing. **želězo, ľotójə* (lgotoya H HBB_1C) 3 sing. praes. **lětaje(tъ), śľod* (silgôt H HB_1C) nom. sing. **slědъ, ťüľón* (tgillyôn H tyillyon Bauc.) nom. sing. **kolěnъ, ľǫ̇dǘ* (lgundí H HB_1B_2C liungdü̇ Pf) nom. sing. **lędo, ľǫ̇dó* (lijiungdo PS) gen. sing. **lęda, pai̯ľǫ̆tə* (pagliunta H HB_1C

pagelunta Bauc.) nom.-acc. plur. **pilęta, pľǫsət* (pliungsat H HB_1 pjungsat PS pluńgsat Pf plôossat Anon.) inf. **plęsati, ľaụdí* (lgaudí H HB_1B_2C läudey PS) nom. plur. **ljude, kľaục* (kilgautz H HB kloitz Pf) nom. sing. **ključɔ, kľáụcə* (kilgauza H kläuze PS) nom.-acc. plur. **ključě, kľáụją* (kilgágan HB_1) 3 plur. praes. **kljują(tɔ), ľaịbŭ* (lgeibí H HBB_1B_2C leíbŭ Pf läubu PS) adv. **ljubo, bľáụsťə* (pillegaustga H HBB_1) gen. sing. **bljušča, ciľáụst* (zülyaust HB_1B_2) nom. sing. **čeljustɔ, ľån* (lgân H HB_1 B_2C lgôn H lion Pf loang Anon.) **lɔnɔ, ľäťə* (lgâtga H HB) adi. **lɔgɔkɔjɔ, bľávə* (billyawe H blawe PS) 3 sing. praes. **blɔva(jetɔ)* zam. **bljuje(tɔ)* i t. p.

2. *ŕ ľ* uległy dyspalatalizacji: *kráịvə* (kreiwa H kreywe PS) adi. **krivɔjɔ, práịbět* (preibit H HB_1) inf. **pribiti, svórět* (schworet PS) inf. **svariti, rézą* (resam PS) 1 sing. praes. **rěžǫ, rézə* (rese H HB_1) 3 sing. praes. **rěže(tɔ), trébə* (trewe H trebe PS trébe Pf) nom.-acc. plur. **trěby* 'Boże Narodzenie', *strélə* (strele H HB_1 PS) 3 sing. praes **strěli(tɔ), greblŭ* (greblí H HB_1) nom. sing. **greblo, brézə* (brésa H HB_1 Pf) brese PS) nom. sing. **berza, trąsə* (trangsa H HB_1 trangse PS) 3 sing. praes. **tręse(tɔ), prądə* (brangde H HB_1 prangde PS brang Do) 3 sing. praes. **pręde(tɔ), brącáịkə* (brangseika H HB_1) nom. sing. **brękčika, grámə* (grama H HB_1) 3 sing. praes. **grɔmi(tɔ), ẋŏrəc* (cheratz H HB_1) nom. sing. **xvorɔcɔ; láịpó láịpə* (leipó H HB_1 leypó Pf läup PS) nom. sing. **lipa, laịsáịćə* (leiseitzja PS leisseitz Anon.) nom. sing. **lisica, laịsáịckə* (leiseitzka H leiseítzka Pf) nom. sing. **lisičɔka, slépəc* (slepatz H HB_1 schlepatz PS schlépatsch Pf slepaz Anon.) nom. sing. **slěpɔcɔ, xlévə* (chlewe H Bauc. chléwe Pf) nom.-acc. plur. **xlěvy, led* (lêd H léed Pf) nom. sing. **ledɔ, splet* (splet P) nom. sing. **s(ɔ)pletɔ, klącə* (klantze H klangze PS klangse Pf) 3 sing. praes. **klęči(tɔ), tilą* (tilang H HBB_2 Anon. tielang PS tílang Pf, nom. sing. **telę, klánə* (klana H HBB_1B_2C klahnne PS) 3 sing. praes. **klɔne(tɔ), póləc* (polatz H HB_1B_2C póletz Pf) nom. sing. **palɔcɔ* i t. p.

§ 88. Jak wiadomo z § 22, § 34, § 37, § 38, § 42, § 43, spółgłoski *r ŕ* oraz niepalatalne *l* wywierały w połabskim na poprzedzające samogłoski **ė *i *y *ü* wpływ w kierunku obniżenia ich artykulacji; przykłady por. w wymienionych §§.

Zmiana połączeń **il *yl ≧ âl* (por. §§ 38, 43) dowodzi, że niepal. *l* było wymawiane z pewnem zaokrągleniem warg.

§ 89. Prasłow. *l'* t. zw. epentetyczne, jakie powstało drugorzędnie w pierwotnych grupach *p b m v + j + A*, zanikło w połabskim prawie powszechnie. N. p. *zíḿə* (símia H HB_1C Pf Mit. simea H) nom. sing. **zem(l)ja, kopą* (kopang H) acc. sing. **kap(l)jǫ, kopé* (kopé H HB_1) nom.-acc. plur. **kaplję* i t. p. Zachowało się tylko w formie *groblé grobláị* (groblé H $HABB_1B_2$ grubléi Pf grublói Do grablum Mith.) nom. plur. **grabljě *grablji* wraz z pochodnem: *grobálněk* (grobâlnik H) nom. sing. **grabl6nikъ*, oraz w *bl'áụcą* (bilgautzang HB_1) 3 plur. praes. **bljučę(tъ)*, obok czego *báụcə* (bigautza H bejauza HB_1) 3 sing. praes. **bjuče(tъ)* 'szczeka'.

Prasłow. *j*.

§ 90. Nagłosowe *j-* rozwinęło się w połabskim przed wszystkiemi pierwotnie nagłosowemi samogłoskami szeregu przedniego oraz w kilku wypadkach przed *u-*. N. p. *jadân* (gadân H HBB_1C jaddan PS) num. **edъnъ* zam. **edбnъ, janŭ* (ganní H janeù Pf) num. **e(dб)no, jidáị̂nə* (giddeine H HB_1C) num. **edinъjб, jézdět* (gêsdet HC) inf. **ězditi, jącmín* (gansmin H jańsmin Pf jazmin Anon.) nom. sing. **ęčбmenб, jǫ̂zěk* (gunsik H jungsick PH juńgsic Pf) nom. sing. **ęzykъ, jopťŭ* (gôptgi H HBB_1C juptchüỳ Pf nom. sing. **ablъko, joz* (jose H juz Anon. jõs Pf) pron. **azъ, jáị̂mą* (geimang H jäumang PS) nom. sing. **jбmę, jěmə* (gimme HHB_1) 3 sing. praes. **jбme(tъ), jăglə* (gagla HHB_1) nom. sing. **jбgla, jèvér* (gewêr HHB_1) nom. sing. **jбverъ, jaị̂ďŭ* (geidigí H) nom. sing. **jбgo, jaụtrŭ* (jautrí H) nom. sing. **utro, jáụtrə* (jäutra PS) adv. **utrě, zojáụtrə* (sojeidra Pf) adv. **za-utra, jaụzáị̂nə* (gausenia HHB_1 jeuseúna Pf) nom. sing. **užina, jaụzáị̂nǫ̇* (jäuseinung PS) acc. sing. **užinǫ* i t. p.

§ 91. Prasłow. *j* w położeniu interwokalicznem zachowało się w połabskim bez zmiany. N. p. *perdójə* (perdoja perdóje H HB_1B_2C) 3 sing. praes. **perdaje(tъ), zòdərəjącə* (sodaragańgse HB_1) part. praes. act. **zadirajǫtjбjб, strèl'əjącə* (strelya ganse H HBB_1) part. praes. act. **strěljajątjбjб, znajémna* (snogemene H HB_1B_2C adi. **znajemбnəjб, düjócə* (dyôtse H) num. **dvojačбjб, vütdójěmə* wittedoyime H wittodüjeme Mit.) 1 plur.

praes. *otdajemy, pójąk (pogang H HBB$_1$B$_2$ pojanck PS pojanc Pf) nom. sing. *pająkъ, rüjí-sə (riyssa HBB$_2$ 3 sing. praes. *roji(tъ)-sę, rüją́-sə (riangsa H HB$_1$) 3 plur. praes. *roję(tъ)sę, krǘjə (krye H BB$_1$) 3 sing. praes. *kroji(tъ), büjí-sə (byîssa H büjîssa HB) 3 sing. praes. *boji(tъ)-sę, krojót krojôt HB$_1$) inf. *krajati, dǘjə (düe H HB$_1$) 3 sing. praes. *doji(tъ), düją́cə (düangse H) part. praes. act. *dojętjьjь, zójąc (sogans H HAB$_1$ sojangss PS) nom. sing. *zajęcь, znójə (znoye H HB$_1$) 3 sing. praes. *znaje(tъ), znójĕs (snogis H HB$_1$C znoÿs HB$_1$) 2 sing. praes. *znaješь i t. p.

§ 92. Prasłow. *j* które znalazło się w połabskim w pozycji wygłosowej, zachowało się bez zmiany, jeśli zgłoska końcowa była akcentowaną. N. p. *råtój* (ratóy HPS) nom. sing. *ortajь, våbój (wabóy H) num. *obaji, dåvój (dawóy H·HB$_1$ tawói Pf) num. *dъvaji i t. p. Po samogłoskach wysokich znak *j* często opuszczano, co ma jednak niewątpliwie znaczenie czysto graficzne, polega bowiem na niedosłyszeniu, czemu specjalnie sprzyjało brzmienie poprzedzających samogłosek. N. p. *gnüj* (ggny H gnj Bauc.) nom. sing. *gnojь, lüj (lü H) nom. sing. *lojь, grij-sə (grijssa PS) 2 sing. imper. *grěji-sę i t. p. — Jeśli zgłoska końcowa była poakcentową, to artykulacja wygłosowego *-j* ulegała zdaje się osłabieniu a może też jakiejś innej jeszcze zmianie, która nie da się ściśle określić. Wniosek taki wynika z tego, że *-j* w tych wypadkach albo wogóle nie oznaczano, albo używano w tym celu znaku *ch*: *vói̯pe̯j* (woypü H HB$_2$C) 3 sing. imper. *vypiji, dóləj (dolêch H) adv. compar. *dalěj(e), na dóləj (nadolach H HB$_1$) adv. superl. *nadalěj(e), mánəj (manach H HB$_1$B$_2$) adv. compar. *mьněj(e), namánəj (namánach H HB$_2$C) adv. superl. *namьněje, ľái̯bəj (geibach H HB$_1$) adv. compar. *ljuběj(e); raz tylko napisano *-j* w formie *sǎdəj* (ssáday H HC) 2 sing. imper. *sъději.

§ 93. Prasłow. *j* wewnątrz wyrazu w położeniu przed spółgłoską zanikło, jak o tem świadczy zgodna pisownia wszystkich zabytków. N. p. *vünái̯ćə* (wuneiza H HAB B$_1$ wieneitz PS) nom. sing. *ojnica, pǘdə (püde PS) 3 sing. praes. *pojde(tъ), pǘd(ə) (püht PS) 2 sing. imper. *pojdi, navói̯sə (nawóysse HHB$_1$) adi. superl. *navyšьjь, navą́cə (nawanza H) adi. superl. *najvętjьjъ, namánəj (namánach H HB$_2$C) adv. superl. *namьněj(e), nadóləj (nadolach H HB$_1$) adv. superl. *nadalěj(e)

nàstərésə (nastarêsse H) adi. superl. **najstarějšɔjɔ*, *nàdəbrésə* (nadebreessa H HB_1) adi. superl. **najdobrějšɔjɔ*, *nàmənésə* (namenêssa H namenneessa HB_1) adi. superl. **najmɔnějšɔjɔ*, *zaịmnésə* (seimenêssa H seimnêssa HB_2C seimneessa HB_1) adi. compar. **zimɔnějšɔjɔ*, *ťordésə* (tgordêssa H tgordésa HB_1) adi. compar. **tvịdějšɔjɔ* i t. p.

Grupy spółgłoskowe zawierające spółgłoski przedniojęzykowe i t. zw. płynne.

§ 94. Prasłow. połączenia *tl dl* utrzymały się na gruncie połabskim bez uproszczenia, tak jak w innych językach zachodnio-słowiańskich. N. p.

métlə (mêtla H metla Pf) nom. sing. **metla*, *jădlə* (gadela H HBC jadela HB_1 jódla Pf) nom. sing. **jedla*, *vaịdlăị* (weidlóy H HA Ec. weytlóy Pf) nom.-acc. plur. **vidly*, *kráịdlə* (kreidele H HB_2C kreidla H kreydel PS) nom. sing. **kridlo*, *kraịdlótə* (kreidlota H HB) adi. **kridlatɔjɔ*, *rådlů* (radelí H HB_1 rotlů Pf) nom. sing. **ordlo*, *saịdlů* (seidelí H seidlî HB_1) nom. sing. **šidlo*, *sodlů* (sodeli H HBB_1B_2C) nom. sing. **sadlo*, *sedlů* (sedelí HHB_1 seedelüh PS sedléy Pf) nom. sing. **sedlo*, *naịtáịdlə* (neiteidla H HB) nom. sing. **nitidlo*, *mücáịdlə* (müzeidle H HB_1) nom. sing. **močidlo*, *vortáịdlə* (wôrteidle H) nom. sing. **vortidlo*, *mötüváịdlə* (mötiweidele H $HABB_1B_2$) nom. sing. **motovidlo*, *såkódlə* (sákodle H saccódle Pf saccodel Anon.) nom. sing. **sɔkadlo*, *zaŕódlə* (sáryódela H HB sárjôdla HB_1 seriúdle Pf) nom. sing. **zɔrědlo* i t. p.

Co do traktowania grup *tl dl* w wygłosie por. § 50.

§ 95. Grupy spółgłoskowe typu $K+r$ wewnątrz wyrazu w zasadzie żadnym zmianom nie uległy. N. p.

våtrůk (woatrik H HB_1 wahtrück PS wódrüc Pf) nom. sing. **otrokɔ*, *drěměs* (tréemesch Pf) 2 sing. praes. **dřěmlješɔ* 'marzysz', *drâvnů* (drewní H HB_1 drawneú Pf) nom. sing. **drɔvɔno*, *stráịzə* (streise H HB_1B_2) 3 sing. praes. **stříže(tɔ)*, *straịzín(ə)* (streysien PS) subst. verb. **strižɛnɔje*, *důbrə* (dibber dibbre H HB_1 dubere dibbre Anon.) adi. **dobrɔjɔ*, *kráịvə* (kreiwa H kreywe PS) adi. **krivɔjɔ*, *krăjə* (kraye H) 3 sing. praes. **kryje(tɔ)* i t. p. Jedynie w trzech formach odpowiadających prasłow. **tri* i **kry* oraz **predɔ* ≤ **perdɔ* powstały w nagłosowej grupie

tr kr pr drugorzędne półgłoski: *tarâi tari kârăi parėd*, obok czego jednak zachowały się też formy *trai- krâi prid*. Por. § 50.

§ 96. Połączenia *t d* + *n* w zasadzie utrzymały się w połabskim bez zmiany. N. p. *rüťâitnə* (rütjeitna PS) nom. sing. **orkytɛno, plătnə* (plâtna H plaâtna Anon.) nom. sing. **poltɛno, plâtnén(ə)* (platnehn PS) adi. **poltɛnenъ, blâďătnə* (blachîtne H HB_1) adi. **bolgotɛnъjɛ, saitnâićə* (seitneicia H HB_1 scheitneúcia Pf) nom. sing. **šitɛnica, srėdülėtnə* (sredilêtne H HB_2) adi. **serdolětɛnъjɛ, văkərstnâićə* (wakarstneicia H HB_1) nom. sing. **okrstɛnica, laistnâićə* (leistneicia H HB_1) nom. sing. **listɛnica, sridnə* (sridne H HB_1) adi. **serdɛnъjɛ, vădnə* (woáden H woadna HB_1) adi. **vodɛnъjɛ* i t. p. Uproszczenie przeprowadzono systematycznie tylko w formach liczebnika 1: *jănə* (gana H) fem. **jedɛna, janŭ* (ganní H HB_1B_2C janeú Pf) neutr. **jedɛno* i w pochodnych, (por. § 232) a nadto w wypadkach, w których odnośna grupa następowała po spółgłosce: n. p. *püznŭ* (püsení H HB_2 püsnŭ Pf) adv. **pozdɛno, pölní* (pölní H pülní Pf) **polъdɛne*. Inne przykłady, jak *sâitnə* (seina H) adi. fem. **šitɛnaja, vâx̌ŏtnə* (wâchene H wâchchene HB_1) adi. **oχvotɛnъjɛ* wykazują opuszczenie znaku *t* w pisowni tylko wskutek pomyłki pisarza[1]).

§ 97. Grupy spółgłoskowe typu *K* + *r l m n* w położeniu wygłosowem uległy w połabskim przekształceniu przez wstawienie pomiędzy spółgłoskę sonorną a poprzedzającą elementu wokalicznego, który w pozycji długiej przedstawia się tak samo jak kontynuacje prasłow. *ъ*, w pozycji krótkiej ma postać *ə*. Por. § 50. N. p.

vǫďěl (wungíll H HB_1) nom. sing. **ǫglɛ, vüďěn* (widgińn H widjin PS witchiń Pf) nom. sing. **ognɛ, vŏtər* (wióter H joter PS fiúder Pf) nom. sing. **větrъ, vîpər* (wiper H wíper HB_1 wipper PS) nom. sing. **vepry, ricăl-mə* (ritzóalme H) praet. **reklъ-mu, tâucăl-sə* (tauzâlse H) praet. **tlklъ-sę, pŏpədăl-sə* (pepadóal ssa H HB_2C) praet. **popadlъ-sę, krodăl* (krodahl PS) praet. **kradlъ, jedăl* (jedal jedahl PS) praet. **jědlъ, sídəm* (sidem H) num. **sedmɛ, vŭsəm* (wissem H HB_1) num. **osmɛ, pésən* (pêssen H) nom. sing. **pěsnɛ* i t. p.

[1]) W formie *püťâinə* (pitgeine H HB_1) 3 sing. praes. **pokyne(tъ)* ≤ **pokydnetъ* uproszczenie grupy *dn* zaszło jeszcze na gruncie prasłowiańskim, por. r. *kínuť* s.-ch. *kînuti se*, pol. *kinąć*.

Podobny rozwój zachodził też w wypadkach, jeśli grupa *K* + *r l* znalazła się w połabskim w położeniu przed spółgłoską. N. p. *sribárnə* (sribârna H sribarna HB_1) adi. **serbrьnъjь, vètərnái̯ćə* (wetarneicia H wetarnéitzia HB_1) nom. sing. **větrьnica, grobálněk* (grobâlnik H) nom. sing. **grablьnikъ.*

§ 98. Prasłow. grupy spółgłoskowe *šč žǯ sc* rozwinęły się w połabskim w *st zd* i *st*, które w warunkach określonych w § 76 i 81 przedstawiają się jako *sť zď*, a w innych położeniach uległy całkowitej dyspalatalizacji. N. p.

sťau̯kó (stgaukó H HBB_1C skieykò Pf) nom. sing. **ščuka, pai̯sťólkə* (péistyolka H HBB_1B_2) nom. sing. **piščalъka, bľáu̯sťə* (pillegaustga H pillejaustja HBB_1) nom. sing. **bljušča, jist* (ist isst H hist PS) adv. **ješč(e), pái̯stə* (péiste HHB) 3 sing. praes. **pišči(tъ), pai̯stącə* (péistansa H HBB_1C) part. praes. act. **piščętjьjь, rüspləstái̯tə* (rîsplasteite H) 2 plur. imper. **rozplaščite, rüspləstén(ə)* (rîssplâsten H) subst. verb. **rozplaščenьje, xrąst* (chranst PS grangste H HB_1) nom. sing. **xręščь, kléstə* (klêsta H HB_1 klêsda H HB_1C klêste HB klêsda Pf kleesda Bauc.) nom. acc. plur. **klěščě, stamil* (stammîl H) nom. sing. **ščьmelь, stəmilé* (stammilé H) nom.-acc. plur. **ščьmeljě, stépə* (stépa HB_1B_2C) nom. sing. **ščepa, vòi̯pau̯sténə* (woypausténa H HB_1) part. praet. pass. **vypuščenъjь, vìstərái̯ćə* (wiestareitz PS) nom. sing. **ješčerica, ťüsái̯stə* (tgisseiste H HBB_1C) nom. sing. **kosišče, ťörái̯stə* (tyereist H HBB_1C) nom. sing. **korišče, mesái̯stə* (meêseist Anom.) nom. sing. **měšišče, dåzd* (dast dôast H HB_1B_2 dahssd PS dasde Anon. dost Pf) nom. sing. **dъžǯь, müzdín* (missdîn H HB_1) nom. sing. **možǯenь, müzdiné* (müssdiene PS) nom. acc. plur. **možǯeně, vəvau̯zdénə* (wawausdên H HB_1) subst. verb. **vъ(v)užǯenьje* i t. p. Dla grupy *sc* jest tylko jeden przykład i to w wyrazie zapożyczonym z niemieckiego: *kā̂ dai̯sté* (ka... deiste H ka... deisdé H HB_1 ka... deistê HB_1 ka teisda H ka deîsda HB_1) dat. sing. **kъ discě* do nom. sing. *dai̯skó* (deiskó H HB_1) z dniem. *disk.*[1])

---

[1]) Grupa *st* zarówno pochodząca z pierwotnego **st* jak i z *šč* oznaczana bywa w zabytkach niejednokrotnie przez *ss* lub *s*. Schleicher (§ 118 str. 159) wylicza kilka takich przykładów, z których większość jednak — jak widać z wydania Rosta — polegała na mylnem odczytaniu. Z tych, które znaleść można u Rosta, także niewszystkie tu należą:

§ 99. Powstałe na gruncie połabskim połączenia *d* + *s* zmieniły się w *c*. N. p. *trai̯nóctə* (treinôtste H) num. **trinadesęte, cìtĕrnóctə* (citternôste HHB$_1$ züternótzti Pf) num. **četyrьnadesęte, pątnocti* (pangtnôtsti HB$_1$ pangnótzti Pf) num. **pętьnadesęte, sistnocti* (süstnotsti HB$_1$ süstnótzti Pf) num. **šestьnadesęte, sìdəmnocti* (sidemnôtsti HB$_1$ sütemnótzti Pf) num. **sedmьnadesęte, vǜsəmnocti* (wissemnôtsti H B$_1$ wissemnótzti Pf) num. **osmьnadesęte, dìvątnocti* (diwangnôtsti HB$_1$ diwangtnótzti Pf) num. **devętьnadesęte, dìsątnocti* (disangnôtsti H HB$_1$ disangtnotzti Pf) num. **desętьnadesęte* 'dwadzieścia'.

§ 100. Spółgłoski *t d* w położeniu przed *t d c* oraz przed *ť ď* (≦ **ť ď* i **ḱ ǵ*) zostały całkowicie zasymilowane i zanikły. N. p. *pą̀disą́t* (pangtisjuńct Pf pangdisjungt H HB$_1$B$_2$C) num. **pętьdesętъ, sìzdiśǫ̃t* (sîstîsjunkt H HB$_1$B$_2$C schistisjuńct Pf) num. **šestьdesętъ, divądiśǫ̃t* (diwangdisjungt H) num. **dęvętьdesętъ, vütǫ̃d* (wittûnt H) adv. **ot(ъ)tǫdъ, ťörăi̯cə* (tyéreitza H HB$_1$) nom. sing. **korytьce, våvǘćə* (wawitzia H HBB$_1$) nom. sing. **vo(je)vodьca, pricérək* (prütgerak H prýtzerak HB$_1$ pridzerack HB$_1$ pridzerack PS pritzierk Anon.) nom. sing. **perdъ(ve)čerъkъ, påci* (patzí HB$_1$ pattzi PS) 3 sing. aor. **pъče, mósťə* (môstge H HA móstie Pf) nom. sing. **mastъko, nob̓órťə* (nobiôrtge H HBB$_1$B$_2$C) nom. sing. **nabŕ̥dъko, mümáisťə* (miméistia H HB miméistyga HB$_1$) nom. sing. **momistъko, püťǘv* (pittgí H HB$_1$ pütchi Pf) nom. sing. **podъkovь, püťǘvə* (pittgíwa H HB$_1$C) nom. acc. plur. **podъkovy, glóťə* (glôtge H) adi. **gladъkъjь, slăťə*

---

gesséroy HHB$_1$ czytać trzeba *jəserăi̯* ≦ **jesery* (Por. Brückner: Przyczynki do dziejów jęz. pol. II. RWF. 49, str. 11), *wâssatz* H plur. *wâssatzáy* H 'diste' nie może pochodzić z **ostьcь*, jak przypuszcza Rost, ale czytać je trzeba pl. *văsə(t)cái̯* ≦ **osъtъci*, (do nom. sing. **osъtъkъ*), a sing. *văsət* ≦ **osъtъ* (końcowe *-tz* wypisano pod wpływem następnej formy). Formy *leissendân* HB$_1$ 'maitag' i *wâssena* HHB$_1$ 'woskowy' czytać pewno trzeba *lái̯snə* i *văsnə* ≦ **listьnъjь* i **voščьnъjь* z uproszczeniem grupy *-st-* w położeniu przed spółgłoską. Co do dwu form nie ulega wątpliwości, że zawierają istotnie dawne *-st-*: *saglínic* PfHB$_1$ 'glaser' i *pôssernik pôssarnik* H HBB$_1$B$_2$C) 'hirt, hüter'. Pierwszą z nich jednak czytać należy *såklíněk*, przyczem uproszczenie pierwotnego nagłosowego połączenia *st-* tłumaczy się dawniejszem położeniem tej grupy bezpośrednio przed spółgłoską (*k*) po zaniku dzielącego go pierwotnego *ь*; *å* w tej formie jest pochodzenie drugorzędnego (por. § 48 II). Jedynie więc w formie drugiej, która polega na **pastyrьnikъ* przyjąć trzeba mylną pisownię *ss* zamiast *st*: *postárněk*.

(slâtzga H HB_1) ad. **soldɔkɔjɔ, ɨóťə* (rgôtga H HB) adi. **rědɔkɔjɔ, kórťə* (kôrtge HB_1 kortje PS) adi. **kortɔkɔjɔ, püďőr(ə)* (pidjöhr PS) nom. sing. **podɔgorɔje*. Z tem samem w zasadzie zjawiskiem mamy do czynienia w formach *ľăťə* (lgâtga H) adi. **lɔgɔkɔjɔ, ľåťů* (lgatgí H) adv. **lɔgɔko, mąťə* (mangje PS) adi. **mękɔkɔjɔ*, które prawdopodobnie przeszły przedtem przez pośrednie stadjum **lɔtk- *mętk-* por. pol. dial. *letki mętki*.

Wymiany spółgłosek połabskich.

§ 100a. Widoczne w języku połabskim wymiany spółgłoskowe rozpadają się na dwie grupy:

1) Wymiany starsze odziedziczone z doby prasłowiańskiej lub z czasów poprzedzających w każdym razie odrębny rozwój języka połabskiego. Należą tu w pierwszym rzędzie wymiany spółgłosek tylnojęzykowych *k g χ* zależne od ich prasłow. palatalizacji: *k : c* (≦**č*), *g : z* (≦**ž*), *χ : s* (≦**š*) n. p. *våtrůk* (wóatrik woátrik H) ≦**otrokɔ* || *våtrŭcək* (woatrisak H HC wátritzak HB_1) ≦**otročɔkɔ, büg* (büg H büc Pf bug PS) ≦**bogɔ* || *bŭzəc* (büsatz H büsatz Pf büsaz Mit) ≦**božɔcɔ, greχ* (ggrêch H) ≦**grěχɔ* || *gresnâi̯ťə* (greesneitje Mit.) ≦**grěšɔniky*.

k : c (≦**c*), *g : ʒ* (≦**ʒ*), *χ : s* (*≦*š* ≦**ś*) n. p. *rǫ̆kə* (runka H) ≦**rǫka* || dual. *rǫcé* (runze H) ≦**rǫcě, nŭgə* (nigga H) ≦**noga* || dual. *nüʒé* (nîtzé H) ≦**noʒě, *slau̯χ* (≦**sluχɔ*) || nom. pl. *slâu̯sə* (slausse H schlausse HB_1) ≦**sluśi*.

t : c (≦**ti̯*) *d : ʒ* (≦**di̯*) n. p. *svétə* (sweta swete H swéte Pf) ≦**světi(tɔ)* || *svécə* (swecia H swécia Pf schwetza PS) ≦**světi̯a, püvódə* (püwôde HB_1B_2C püwóde H) ≦**povadi(tɔ)* || *vâzvóʒət* (waswociat H) ≦**vɔzvadi̯ati*. Por. § 83.

2) Wymiany, które powstały w ciągu odrębnego rozwoju języka połabskiego:

k g χ || *ť ď x́*: *rǫ̆kə* (runka H rúnca PS) ≦**rǫka* || gen. sing. *rǫ̆ťə* (rûntge H) ≦**rǫky, nŭgə* (nigga H nücka Pf) ≦*noga* || *nŭďə* gen. sg. (nidige H) ≦**nogy, sáu̯χə* (zäucha PS) ≦**suχaja* || *sáu̯x́ə* (sauchga sauchge H) ≦**suχɔi̯ɔ*. Por. §§ 71, 72.

ť (≦**k*) *ď* (≦**g*) || *χ (t) : lüťět* (litgitt H) ≦**olkɔtɔ* || instr. sg. *lüχťăm* (lichtgôm H) ≦**olkɔtɔmɔ, nüďět* (nîtgid H) ≦**nogɔtɔ* || *nüχté* n.-acc. plur. (nichdé H) ≦**nogɔtě*. Por. § 70a.

p b m v || *ṕ b̕ ḿ v́* : *pąt* (pangt H) ≤ **pętь* || *ṕṓtə* (pyûnta H) ≤ **pętъ-i̯ь*, *bélět* (bêlt H) ≤ **běliti* || *b̕ólə* (byóla H bjohl PS bióla Pf) ≤ **bělъi̯ь*, *vètərnái̯ćə* (wetarneicia H) ≤ *větrьnica* || *v́ótər* (wióter H HBB$_1$B$_2$C fiúder Pf joter PS) ≤ **větrъ*, *mérə* (mére H) ≤ **měri(tъ)* || *ḿoró* (mioró H) ≤ **měra*. Por. §§ 75, 76.

t d n s z || *ť ď ń ś ź* n. p. *stenái̯ćə* (sténeiza H) ≤ **stěnica* || *sťónə* (styóna H skiona Pf) ≤ **stěna*, *détą* (tetang H dédan Pf) ≤ **dětę* || *ďótkə* (tgôtka H HBB$_1$ tschűtga Pf) ≤ **dětъka*, *stíną* (stinang H) ≤ **ščenę* || *stińǫ̃tə* (stîngûnte H) ≤ **ščenęta*, *disą́t* (disangt H) ≤ **desętь* || *diśǫ̃tə* (disjûngt H) ≤ **desętъi̯ь*, *vå̃ząlài̯* (wasanglay H) ≤ **vъzęli* || *våźǫ̃l* (wâssgûngligik HB$_1$) ≤ *vъzęlъ-(jeg(o))*. Por. §§ 81, 82.

r l || *ŕ ľ* : *ai̯rézə* (eyrése HB eyrêse HB$_1$) ≤ **urěže(tъ)* || *ài̯ŕəzónə* (eyrjasôn HB$_1$) ≤ **urězanъi̯ь*, *vå létə* (waléta H waleeht PS) ≤ **vъ lětě* || *ľotű* (lgotí H HB$_1$C lijötüh PS liuteù Pf) ≤ **lěto*. Por. § 87.

Iloczas i akcent.

I. Określenie różnic iloczasowych oraz miejsca akcentu wyrazowego.

§ 101. Określenie różnic iloczasowych, jakie zachodziły między poszczególnemi zgłoskami w połabskim, oprzeć trzeba na równoległem uwzględnieniu dwu momentów: sposobu używania znaków diakrytycznych stawianych w zabytkach nad samogłoskami oraz na rozpatrzeniu rozkładu samogłosek o pełnym rozwoju w porównaniu ze zredukowanemi (§ 18).

Znaków diakrytycznych mających związek z akcentem i iloczasem spotyka się w zabytkach kilka typów: najczęściej ′ (H PS Anon. Pf. Bauc.), dość często ˆ (H Anon.), rzadziej ˜ (Pf), ale w użyciu ich niema żadnej różnicy, tak że niewątpliwie wszystkie miały to samo znaczenie. Z objaśnienia, jakie co do ich użycia dał Hennig w przedmowie do swego słownika[1]) wynika, że oznaczały one w pierwszym rzędzie

[1]) Objaśnienie to brzmi: „(Ich)... habe fasst alle Wörter mit ihren Accenten bezeichnet, damit man in der Ausrede so viel weniger irre, und

długość samogłosek, ale także i miejsce akcentu, na co autor zwracał uwagę zwłaszcza w wypadkach, w których akcent padał zgłoskę końcową; pozatem zaś nie odróżniał zgłoski długiej od akcentowanej. Że istotnie zgłoski oznaczane znakami diakrytycznemi u Henniga — a inne zabytki co do odnośnych pozycyj na ogół ściśle z nim się zgadzają — były długiemi, wynika jeszcze z dwu faktów: 1. Te same zgłoski na których spotyka się znaki diakrytyczne bywają też pisane w zabytkach w ten sposób, w jaki zwykle w pisowni niemieckiej oznacza się długie t. j. z podwojeniem znaku dla samogłoski albo ze znakiem *h* po samogłosce. 2. W wyrazach zapożyczonych z dolnoniemczyzny wszystkie zgłoski opatrzone znakami diakrytycznemi odpowiadają dolnoniemieckim długim[1]). Ten ostatni fakt jest szczególnie ważny, niema bowiem wątpliwości, że autorzy zabytków owe wyrazy dolnoniemieckie umieli wymawiać poprawnie. Wszystko to dowodzi, że zgłoski opatrzone w zabytkach znakami diakrytycznemi były istotnie długie.

Ponieważ jednak użycie tych znaków nie jest w zabytkach ani powszechne — dotyczy może zaledwie połowy wyrazów zapisanych —, ani konsekwentne — te same wyrazy występują raz ze znakami, raz bez nich —, przeto dla określenia iloczasu we wszystkich wyrazach samo uwzględnienie znaków diakrytycznych nie wystarczy, ale wziąć jeszcze trzeba pod uwagę rozwój samogłosek w odnośnych zgłoskach. (Por. § 18). Pierwszą obserwacją, jaka się z zestawienia tych dwu momentów nasuwa, jest fakt, że wszystkie zgłoski opatrzone znakami diakrytycznemi zawierają bez wyjątku zawsze samogłoski o rozwoju pełnym, gdy przeciwnie niema ani jednego przykładu, żeby znak diakrytyczny zachodził na zgłosce zawierającej samogłoskę zredukowaną. Związek jest tu oczywisty. Jeśli uznaliśmy wyżej, że wszystkie zgłoski oznaczone znakami diakrytycznemi były niewątpliwie długie,

zeigt das ˆ über einer Sylbe, dass selbige lang ausgesprochen, findet sich dennoch über dies auf der letzten Sylbe das Zeichen ′, so bedeutet es, dass der Accent den noch dahin falle". Por. R o s t str. 13.

[1]) Por. Zapożyczenia dolnoniem. w języku połabskim. M. P. K. J. VII 290 nn. Przykładów sprzecznych z tą zasadą jest zaledwie cztery.

to konsekwentnie uznać musimy, że długiemi były wszystkie zgłoski zawierające samogłoski o rozwoju pełnym. Natomiast zgłoski ze samogłoskami zredukowanemi musiały być krótkie na co zresztą — prócz braku u nich znaków diakrytycznych — wskazuje fakt, że samogłoski zredukowane dość często w piśmie opuszczano, widocznie ich nie dosłyszawszy. Por. §§ 10, 11.

Co do iloczasu połabskiego Schleicher był zdania, że zgłoski akcentowane były zarazem długiemi. Pozatem zarówno iloczas jak i akcent starał się on oznaczać na podstawie znaków diakrytycznych spotykanych w zabytkach (§ 2, str. 22—3), ściślejsze i konsekwentniejsze określenie miejsca akcentu i różnic iloczasowych uważał jednak za niemożliwe (§ 3, str. 23—4). Tak samo sądzili wszyscy późniejsi autorowie, aż do ukazania się moich prac: „Zapożyczenia dolnoniem. w języku połabskim". MPKJ VII i „Ze studjów nad akcentem słow." PKJ Nr. 1.

§ 102. Miejsce akcentu wyrazowego w języku połabskim oraz związek jego z iloczasem zgłosek da się dokładnie określić na podstawie rozkładu zgłosek długich (o pełnym rozwoju wokalicznym) i krótkich (zredukowanych) w poszczególnych wyrazach. W tym celu wziąć trzeba pod uwagę następujące fakta:

1. Wszystkie wyrazy, w których z góry już nie można mieć wątpliwości co do miejsca akcentu t. j. jednozgłoskowe — pominąwszy nieliczne partykuły oraz formy o charakterze enklitycznym lub proklitycznym — wykazują bez wyjątku długość t. j. pełny rozwój wokalizmu w swej zgłosce, bez względu na historyczne pochodzenie odnośnej samogłoski. Fakt ten dowodzi, że w zgłosce akcentowanej panowała w języku połabskim długość. Np.

brot (brot H brodt PS) nom. sing. **bratъ*, *cod* (tzôt H) nom. sing. **čadъ*, *god* (ggôd H god PS) nom. sing. **gadъ*, *pic* (pîtz H pĩtz Pf pitz PS) nom. sing. **pektъ*, *rict* (rîtzt H) inf. **rękti*, *sist* (sîst H süst Pf) num. **šestъ*, *led* (lêd H léed Pf) nom. sing. **ledъ*, *sneg* (snêk H schneg PS sneec Pf schneck Anon.) nom. sing. **sněgъ*, *dǫb* (dûmb H dumb PS Pf dump Anon.) nom. sing. **aǫbъ*, *zǫb* (sûmb H súmb Pf) nom. sing. **zǫbъ*, *pǫt* (pûmt H pungct PS punct Pf) nom. sing. **pǫtъ*, *pǫp* (pûmp H pump PS Pf) nom. sing. **pǫpъ*, *vål* (woal H wóal Pf)

nom. sing. **volъ, vâsḳ* (woásk H) nom. sing. **voskъ, vâz* (wahss PS) nom. sing. **vozъ, büb* (püb bîb H) nom. sing. **bobъ, ďüst* (gîst H jüst Pf) nom. sing. **gostъ, ťün* (tyün H tjühn PS) nom. sing. **konъ, ťüst* (tijîst H tgjst Bauc.) nom. sing. **kostъ, ẋöst* chêst H) nom. sing. **xvostъ, möst* (möst möhst PS) nom. sing. **mostъ, nös* (nös H nöhss PS) nom. sing. **nosъ, pöl* (pêl H peel HB_1) nom. sing. **polъ, sťöt* (stijöht PS stgeet Bauc.) nom. sing. **skotъ, paịt* (peit PS) inf. **piti, naịt* (neyt H neidt PS) nom. sing. **nitъ, moịt* (moÿd Pf) inf. **myti, boịt* (boit H bäut PS) inf. **byti, sar* (zaar PS) nom. sing. **syrъ, tâl* (doal H tahl tohl PS) nom. sing. **tylъ, bål* (boal H bahl PS) praeter. **bylъ, laịb* (leihb PS) nom. sing. **lubъ, sâs* (ssâs H soos Pf) nom. sing. **sъsъ, vâs* (woas H wahs PS wõos Pf) nom. sing. **vъšъ, trâst* (troâst H HC) nom. sing. **trъstъ, dâzd* dâst dôast H dahssd PS doost dast Pf) nom. sing. **dъžžъ, rât* (roat rât H raht PS) nom. sing **rъtъ, pan* (pân H) nom. sing. **pъnъ, vas* (wâs H) wahss PS wáas Pf) nom. sing. **vъsъ, dan* (dân H) nom. sing. **dъnъ, ľân* (lgân H HC lgôn H HB_1B_2C lion Pf laang Anon.) nom. sing. **lъnъ, pâs* (pyâs H pyahss PS piõs Pf) nom. sing. **pъsъ* i t. p.

2. Wyrazy dwuzgłoskowe przedstawiają się dwojako:

a) Wiele form dwuzgłoskowych wykazuje w zgłosce początkowej długość i pełny rozwój wokaliczny, a w zgłosce następnej redukcję samogłoski, przyczem tak samo jak wyżej, historyczne pochodzenie odnośnej samogłoski nie wywierało tu żadnego wpływu. Skoro, jak widzieliśmy pod 1, zgłoski akcentowane były w połabskim długie, to nie może ulegać wątpliwości, że w tych wyrazach akcent padał na zgłoskę początkową, długą, a następna, krótka z wokalizmem zredukowanym była poakcentową. Np.

glăvə (glâwa H HB_1 glaw PS gláwa Pf) nom. sing. **golva, váụzdə* (wausda weisda H Weisde HC wéysda Pf) nom. sing. **uzda, dáịvə* (déywa HB_1 deiwe H HB_1 deywe PS déiwa Pf) adi. fem. **divaja, tągnə* (tangne H PS tangna H HB_1) 3 sing. praes **tęgne(tъ), zŭvə* (siwa HB) 3 sing. praes **zove(tъ) mŭzĕs* (mûsis HB_1 müses Pf) 2 sing. praes. **možešь, zárəl* (sarial H sarral PS) praeter. **zъrělъ, váịďəl* (weidial H) praeter. *viděl, clăvək* (slawak H schlawack PS) nom. sing. **čelvěkъ,*

zárət (sárat Pf) inf. **zɵrěti, sădət* (ssádat H) inf. **səděti, dětə* (detaa PS déta Anon.) nom. sing. **dětę, zribə* (sriba Pf) nom. sing. **žerbę, ǵńózdə* (gginnyôsda H kginnyôsede HB_1) nom. sing. **gnězdo, mó̯itə* (moite H mäute PS) nom. sing. **myto, văzlět* (wâslit H) inf. **vəzliti, vůbět* (wibbet H HB_1) inf. **obiti, svórět* (schworet PS) inf. **svariti, vórět* (wóort Pf) inf. **variti, góděk* (ggodek H gudic Pf,) nom. sing. **gadikъ, půkrět* (pükrit H) inf. **pokriti, sămět* (samet H) inf. **səmyti, jǫzěk* (gunsik H jungsick PS juńgsic Pf) nom. sing. **językъ, grěxə* (ggrêche H) nom.-acc. plur. **grěxy, zǫ̑bə* (sumba PS) nom.-acc. plur. **zǫby, bůbə* (püba HB_1) nom.-acc. plur. **boby, vénc'ə* (wénske wénskia Pf) adv. **vend-ɵsky, klůběk* (klibik H klübick PS klubuć Pf klubik Anon.) nom. sing. **klobukъ, ƀolək* (byólak H) nom. sing. **bělъkə* 'białko' *pósək* (pyósak H piósac Pf) nom. sing. **pěsəkъ, xáudəc* (chaudatz H schéudatsch Pf) nom. sing. **xudɵcɵ, t'á̯ipəc* (tyeipatz H tscheipatz Pf) nom. sing. **kupɵcɵ, vů̑vəs* (wias H wías HA wüas Pf wubbyes Anon.) nom. sing. **ovɵsъ* i t. d.

b) W wielu wyrazach dwuzgłoskowych obie zgłoski wykazują długość i, co zatem idzie, pełny rozwój wokalizmu bez względu na historyczne pochodzenie odnośnych samogłosek. Skoro, jak widzieliśmy wyżej (2a), zgłoska poakcentowa była w połabskim krótką ze zredukowanym wokalizmem, to nie może ulegać wątpliwości, że w takich formach akcent padał na zgłoskę drugą (końcową), która też dlatego była długą. Poprzedzająca zaś zgłoska, przedakcentowa, również widocznie wymawiała się długo, wskutek czego wykazuje pełny rozwój wokalizmu. Stan taki odpowiada zupełnie opisowi podanemu przez Henniga we wstępie do słownika, o czem była mowa w § 101 (por. przypisek 1). Np.

bobó (bobo HB_1 bobó Pf) nom. sing. **baba, grobláį groblé* (grublei Pf. Do. groble H groblé H ABB_1 groblê HB_1) nom. plur. **grabli* nom.-acc. **grablě, jopťů* (goptgí H jubtchuỳ Pf) nom. sing. **jablъko, joji* (gogi H gogî HB_1 jujì Pf jojie PS joji Anon.) nom. sing. **jaje, sonáį* (zoney HBB_1 C zohnäu PS sonaÿ Pf) nom. plur. **sani, zobó* (sobo H sobó H HB_1 subó Pf) nom. sing. **žaba, korvó* (korwó H korwò korwù Pf) nom. sing. **korva, rådůst* (radîst H radüst PS ródüst Pf nom. sing. **radostɵ, rånó* (rono H) nom. sing. **rana, ľa̯udí* (lgaudí HHB)

nom. plur. **ljude*, *vicér* (wîtzör H witsẽr Pf) nom. sing. **večer*, *ďüzdé* (gîsdé H) nom.-acc. plur. **gvozdě*, *pesnâi* (pêssnáy H) nom. plur. **pěsni*, *ľáťů* (lgâtgí HB_1) adv. **lɵgъko tǫcó* (tûnzó H) nom. sing. **tǫča*, *nüžé* (nîtzé H) nom.-acc. du. **nožě*, *ťözăi* (tyêssày H) nom. plur. **kozy*, *zǫdlů* (sûndlî HB_1) nom. sing. **žędlo*, *vornó* (wôrnô HB_1) nom. sing. **vorna*, *stegnů* (steegnüh PS) nom. sing. **stegno*, *cepói* (tzepóy H) nom.-acc. plur. **cěpy*, *ťönăi* (dgönóy HB_1) nom. sing. **kony* i t. p.

3. Wśród form trójzgłoskowych i więcejzgłoskowych istnieje kilka rozmaitych typów:

a) W szeregu form trójzgłoskowych zgłoska pierwsza i druga wykazują długość i pełny rozwój wokaliczny, a zgłoska trzecia jest krótka i zredukowana. W takich formach akcent padał widocznie na zgłoskę drugą, dzięki czemu zgłoska początkowa jako przedakcentowa stała się długą, a trzecia jako poakcentowa uległa skróceniu i redukcji (por. wyżej 2a, 2b). Przyimki oraz enklityczne formy zaimków traktowane są przytem zupełnie tak samo jak integralne części wyrazu. Np.

stovâidlə (stóweidle H stóweidla HB_1) nom. sing. **stavidlo*, *skocâikə* (skozeyka H) nom. sing. **skačika*, *somâićə* (someicia H soméitzia HB_1) nom. sing. **samica*, *vicérą vicérə* (wîtzerang H wiedzarang PS witséra Pf) acc. sing. **večerjǫ*, *pâtînəc* (patínatz H pattinatz Anon. patinatz Bauc.) nom. sing. **pъtenɵcɵ*, *risétə* (rîssete H rîsséte HB_1) nom. sing. **rešeto*, *slüvésə* (sliwêssa HB_2) nom.-acc. plur. **slovesa*, *vücésə* (witsêssa H) nom.-acc. plur. **očesa*, *prądénə* (prangdéne HB_1 brangdên H) nom. sing. **prędeno*, *slåménə* (slaména H) adi. masc. **solmenъjɵ*, *jidâinə* (giddeine H gíddeine HC) adi. **jedinъjɵ*, *vaujéfkə* (waugêwka H) nom. sing. **vujevъka*, *vålŭvə* (walliwe H) nom. plur. **volove*, *nidéľə* (nidélia H nidehl PS) nom. sing. **nedělja*, *stenâićə* (sténeiza H) nom. sing. **stěnica*, *sredŭľət* (sredülat H sredügliat Pf) nom. sing. **serdolětъ*, *dǫbâićə* (dûmbeitza H) nom. sing. **dǫbica*, *kǫdíľə* (kûndila H kundiglia Pf) nom. sing. **kǫdelja*, *glǫbŭťə* (glûmbitge H) adi. **glǫbokъjɵ*, *vǫbŏrək* (wumberak H wumbérac Pf uberak Anon.) nom. sing. **vǫborъkъ*, *divǫ̂tə* (diwyûnte H) num. **devętъjɵ*, *vâtrŭcək* (woatrísak H) nom. sing. **otročɵkъ*, *zaivătək* (seiwóatak H seywattack PS seywódac Pf) nom. sing.

**životъkъ, vâzvŭdět* (waswídit H) inf. **vъzvoditi, slüvénsťə* (sliwênstga H) adi. **slověnъskъjь, sübŏťə* (sibötta HB_2 süboída Pf sübüda Do) nom. sing. **sobota, döŕónkə* (döryônka H) nom. sing. **dvorjanъka, ťörâiśtə* (tyereist H HC) nom. sing. **korišče, vå vŭdə* (wa widda H) loc. sing. **vъ vodě, vå smŭlə* (wa smila H) loc. sing. **vъ smolě, no dănə* (nodóna H) loc. sing. **na dъně, vå létə* (waléta H wąleht PS) loc. sing. **vъ lětě, kå páiťə* (ka peitga H ka peitje PS) dat. sing. **kъ pitьju, rüdí-sə* (ridíessa H ridîssa HB_1) 3 sing. praes. **rodí(tъ)sę, stovâi-mə* (stoweime H stoweyme HB_1) 2 sing. imper. **stavi-mu, vå zâimə* (waseima H PS) loc. sing. **vъ zimě, ťüprâivə* (tyîpreiwa H tügîpreiwa HB_1) nom. sing. **kopriva, motérěn* (motéren H motêren HB_1) adi. **materinъ, godâicə* (ggódeize H) nom. plur. **gadici, sveckómə* (suétskome Mit.) instr. plur. **svěčkami, lâisâinə* (leiszeina H loiszeína Pf) nom. sing. **lysina, ťübălkə* (tgiboalcke Bauc.) nom. sing. **kobylъka, daipóvə* (teippowe PS) adi. **dupavъjь, måsvâićə* (masweicia H másweitzia HB_1 masweicia Pf) nom. sing. **mъšьvica, posăcnə* (pösâtzna HHB) adi. **pěsъčьnъjь, büzácək* (büsâtzak H) nom. sing. **božьčьkъ, klanâikə* (klaneíka HHC) nom. sing. **klьnika, trainóctə* (treinôtste H) num. **trinad(e)s(ę)te* i t. p.

b) W szeregu form trójzgłoskowych zgłoska ostatnia i przedostatnia wykazują długość i samogłoskę w pełni rozwiniętą, podczas gdy zgłoska trzecia od końca przedstawia się jako krótka, zredukowana. Akcent w takich formach padał niewątpliwie na zgłoskę końcową, przedostatnia jako bezpośrednio przedakcentowa była długą, a dalsza przedakcentowa uległa skróceniu i redukcji. N. p. *vəzglái* (wasangláy H HB_1) praet. **vъzęli, səcitâi* (satzitáy HB_1) nom. plur. **sъčeti, vəbortâit-sə* (webbôrtéissa H) inf. **obortiti-se, tərątâi* (tjärrangtai PS) nom. du. **kuręti, jəserăi* (gesséroy H) nom.-acc. plur. **jesery* i t. p.

c) W szeregu form czterozgłoskowych zgłoska druga i trzecia wykazują długość i pełny rozwój wokaliczny a zgłoska pierwsza i czwarta są krótkie i zredukowane. Akcent padał w takich formach niewątpliwie na zgłoskę trzecią, wskutek czego druga jako bezpośrednio przedakcentowa była długa, pierwsza jako niebezpośrednio przedakcen-

towa uległa skróceniu i redukcji, tak samo jak i ostatnia, poakcentowa skróciła się i zredukowała. N. p. *vəsodénə* (wassodéna H) part. praet. pass. **vъsadjenъjь, vəkrodénə* (wegkrodéna H wekkródena HB_1) part. praet. pass. **okradenъjь, pəsinái̯ćə* (pesineicia H pasinaicia Pf) nom. sing. **pьšenica, pənidéľə* (pnidélia HB_2) nom. sing. **ponedělja* i t. p.

d) W znacznej ilości form trójzgłoskowych i więcejzgłoskowych zgłoska pierwsza i trzecia wykazują długość i pełny rozwój samogłosek a druga i ewentualnie czwarta są krótkie i zredukowane. W tych wypadkach przyjąć trzeba, że akcent padał na zgłoskę trzecią, wskutek czego czwarta jako poakcentowa ulegała skróceniu i redukcji. Równocześnie zaś na zgłosce początkowej znajdował się akcent poboczny, który oddziaływał w ten sam sposób na następną (drugą), jak akcent główny na czwartą t. j. powodował jej skrócenie i redukcję, mimo że leżała bezpośrednio przed akcentem głównym. N. p. *jòďədăi̯* (gôdgadóy H jujadói Pf) nom.-acc. plur. **jagody, jêmətó-sə* (gimmatôssa H HB_1) 3 du. praes. **jьmeta-sę. sìstərŭ* (sistarí H HB_1B_2 süstarŭ Pf) num. **šestero, mòtərái̯nə* (motarreina H) adi. **materinaja, kă stərné* (ka starné H) dat. sing. **kъ storně vă glədé* (wachgladê HB_1) loc. sing. **vъ goldě, vă vədǫ̆* (wawadung Pf) acc. sing. **vъ vodǫ, zò səbǫ̆* (sôssabung H) pron. instr. sing. **za soboją, vŭsmərŭ* (wissmerí H) num. **osmero, ťàu̯rəpótkə* (styaurepôlka H tjaurepôtka HBB_1 tscheirebótka Pf) nom. sing. **kuropatъka, nò vəbé stərné* (no webbé starné H) acc. du. **na obě storně, zodárəjàcə* (sodaragańgse HB_1) part. praes. act. **zadirają-tjьjь, kòmənăi̯* (komanóy $HABB_1C$ kummanóy Pf komnei Anon.) nom.-acc. plur. **kaměny, ài̯krədénə* (eycratína Pf) part. praet. pass. nom. pl. masc. **ukradeniji, pôpədăl-sə* (pepadoalsa H) praet. **popadlъ-sę, trài̯nədíst* (treinatîst H) num. **trinades(ę)te, prìd gərdăm* (pride chardâm H) instr. sing. **perdъ gordъmь, zòməcénə* (zomacéna H HB_1B_2C) part. praet. pass. **zamъčenъjь, vǫ̂zəlénə* (wûnsaléna H) adi. **ozъlenъjь, brȍdəvái̯ćə* (bredaweizza H) nom. sing. **bordavica* i t. p.

e) Redukcja w zgłosce położonej bezpośrednio po akcencie pobocznym nie była powszechną: spotyka się sporo przykładów dowodzących, że zgłoska bezpośrednio poprzedzająca akcent główny pozostawała długą, mimo że na

zgłoskę poprzednią padał akcent poboczny, który chronił ją również od skrócenia i redukcji. W formach takich zachodzą więc trzy sąsiadujące z sobą zgłoski długie z pełnym rozwojem wokalicznym. Np. *gòlǫzái̯* (golunzéy HB_1) nom. plur. **galǫzi, jòlüvái̯ćə* (goliweicia H goliwéitzia HB_1 juhweicia Pf jolüweitz PS) nom. sing **jalovica, ťênąďái̯ńə* (tyenantgeinia H tjinnantgeinia HB_1) nom. sing. **kъnęgynja, ziľozü* (silgosí H silosüh PS) nom. sing. **želězo, ziľozénə* (silgoséna H) adi. **želězenъjь, sòmüďólnə* (zomítgôlna H somidgõlna HB_1) adi. **samodělьnъjь, pòjącái̯nə* (pogangcéina H pojangsein PS) nom. sing. **pajǫčina, bǜzǫťü* (büsejûngti HB_1) nom. sing. **božętъko, mȍtüvái̯dlə* (mötiweidele H mötiweidle HB_1) nom. sing. **motovidlo, vǫ̂i̯pücái̯vət* (wypützéiwat H) inf. **vypočivati, ài̯rüdăl-sə* (eyridóalsa H) praet. **urodilъ-se, ài̯drau̯zăl* (eydrausóal H) praet. **udružilъ, ài̯pau̯stăl* (eypaustâl H) praet. **upustilъ, ài̯mau̯dăl-sə* (eymaudâlsa H) praet. **umudilъ-sę, vǫ̀i̯vobăl* (wäuwobal H) praet. **vyvabilъ* i t. p.

Ostateczne konkluzje są więc takie:

1. Tylko zgłoski akcentowane i bezpośrednio przedakcentowe były w połabskim długie. Zgłoski poakcentowe były zawsze krótkie, równie jak i zgłoski niebezpośrednio przedakcentowe, które jednak często wzdłużały się pod wpływem akcentu pobocznego, jaki fakultatywnie rozwijał się na zgłosce poprzedzającej bezpośrednio przedakcentową. Zgłoska położona po akcencie pobocznym fakultatywnie ulegała skróceniu, mimo że była położona bezpośrednio przed akcentem głównym, nierzadko jednak zachowywała ona długość.

2. Tylko w określonych wyżej pozycjach długich samogłoski połabskie zachowały rozwój pełny, w pozycjach zaś krótkich ulegały silnej redukcji (por. § 18).

3. Na podstawie rozkładu samogłosek o rozwoju pełnym oraz zredukowanych można określić dokładnie miejsce akcentu we wszystkich wyrazach połabskich: a) Jeśli w wyrazie (dwuzgłoskowym) zachodzi jedna tylko zgłoska zawierająca samogłoskę o rozwoju pełnym, zgłoska ta musi być akcentowaną, b) Jeśli w wyrazie zachodzą dwie sąsiednie zgłoski zawierające samogłoski o rozwoju pełnym, to akcent

padać musi na drugą z nich. c) Jeśli w wyrazie zachodzą trzy sąsiadujące z sobą zgłoski z samogłoskami o pełnym rozwoju, albo dwie przedzielone zgłoską o samogłosce zredukowanej, to akcent główny padać musi na ostatnią ze zgłosek z samogłoską o rozwoju pełnym, a zgłoska poprzedzająca bezpośrednio przedakcentową nosić musi akcent poboczny. Wątpliwości co do oznaczenia miejsca akcentu wyrazowego mogą zachodzić tylko w tych wypadkach, jeśli nie da się określić, czy odnośne zgłoski wykazują pełny rozwój wokaliczny, czy też redukcję.

II. Akcent wyrazowy połabski i jego stosunek do prasłowiańskiego.

§ 103. Akcent wyrazowy był w języku połabskim swobodny t. j. niezwiązany z żadną z góry określoną pozycją we wszystkich wyrazach, oraz ruchomy t. j. zmieniający pozycję w rozmaitych formach należących do jednego i tego samego szeregu morfologicznego. Co do swego charakteru był niewątpliwie silnie ekspiracyjnym, jak wskazują na to redukcje zgłosek nieakcentowanych. Różnice intonacyjne w ostatniej dobie istnienia języka połabskiego prawdopodobnie nie istniały zupełnie, ale zmiany miejsca akcentu w porównaniu ze stanem prasłow., związane w znacznym stopniu z pierwotnemi różnicami intonacyjnemi dowodzą, że różnice te utrzymywały się dość długo na gruncie połabskim.

O akcencie połabskim w stosunku do prasłowiańskiego pisali z dawniejszych autorów Pfuhl (Časopis Towařstwa Maćicy serbskeje, r. 1863, str. 76 i nast., Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung V str. 200 i nast.) i R. Brandt (Начертаніе славянской акцентологіи. Moskwa 1880, str. 189—202), z nowszych H. Hirt („Die Betonung im Polabischen" Berichte der kön. sächs. Gesellsch. der Wissensch. zu Leipzig. Philol.-hist. Cl. XLVIII (1896) str. 228-44), J. J. Mikkola (Betonung und Quantität in den westslavischen Sprachen. Helsingfors 1899, str. 58—97, Urslavische Grammatik, Heidelberg 1913 str. 139—41) i ja (Ze studjów nad akcentem słowiańskim. PKJ. nr. 1, Kraków 1917, str. 63—81).

§ 104. Określenie stosunku miejsca akcentu wyrazowego w języku połabskim do prasłowiańskiego natrafia na znaczne trudności wskutek tego, że akcentuacja przekazana w zabyt-

kach połabskich jest wynikiem dłuższego rozwoju o niejednolitym charakterze. Na podstawie zachowanego materjału można ująć ściśle kilka przesunięć akcentowych opartych niewątpliwie na podstawach fonetycznych, ale formuły te nie wyczerpują wszystkich zmian miejsca akcentu w porównaniu ze stanem prasłowiańskim. Nie ulega wątpliwości, że w dawniejszych okresach rozwoju języka połabskiego zmiany miejsca akcentu odziedziczonego z epoki prasłowiańskiej zależały od czynników głosowych, mianowicie od iloczasu i intonacji zgłosek akcentowanych i bezpośrednio z niemi sąsiadujących. W późniejszych czasach przejawiła się w języku połabskim — jak i w innych zachodniosłowiańskich — silna dążność do usuwania oboczności akcentowych drogę wyrównań analogicznych działających czy to w obrębie poszczególnych szeregów morfologicznych (paradygmatów deklinacyjnych lub konjugacyjnych), czy to w obrębie obszerniejszych kategoryj wyrazowych (n. p. rzeczowników z wybitnie zcharakteryzowanemi sufiksami i t. p.). Proces ten byłby zapewne doprowadził z czasem w języku połabskim, do całkowitego zaniku swobodnej i ruchomej akcentuacji, został jednak przecięty przez ostateczny rozstrój i upadek tego języka. Akcentuacja zachowana w zabytkach nosi zatem wyraźnie charakter epoki przejściowej: stan dawniejszy oparty na przesunięciach akcentowych, wywołanych czynnikami głosowemi jest jeszcze widoczny, ale tylko w szczątkach, jakie zdołały oprzeć się coraz szersze kręgi zataczającej dążności do ujednostajnienia miejsca akcentu, opartej na działaniu analogji morfologicznej. Wskutek tego formuły fonetyczne określające stosunek miejsca akcentu, połabskiego do prasłowiańskiego mają znaczenie względne i dadzą się zastosować w tych tylko wypadkach, które z rozmaitych powodów mniej były podatne dla wyrównań analogicznych w zakresie akcentu.

I. Pierwotny akcent na zgłosce końcowej.

§ 105. W formach pierwotnie dwuzgłoskowych oraz takich, które wskutek zaniku półgłoski w zgłosce niepoczątkowej (§ 49) stały się dwuzgłoskowemi, pierwotny ak-

cent zachował się w połabskim na zgłosce końcowej, jeśli przedostatnia była pierwotnie krótką. N. p. *rebrŭ* (rebrj Bauc.) nom. sing. **rebro* s.-ch. *rèbro* r. *rebró*, *sedlŭ* (sedeli H seedelüh PS) nom. sing. **sedlo* s.-ch. *sèdlo* r. *sedló*, *teplŭ* (teplí H têplí HB_1) nom. sing. **teplo* r. *teplό*, *srebrŭ* (srebrí H srebrj HB_1 srébrü Pf) nom. sing. **serbro* s.-ch *srèbro* r. *serebró*, *stǫblŭ* (stablí H) nom. sing. **stǫblo* (zam. **stǫblo*) s.-ch. *stàblo* r. *stebló*, *veslŭ* (wêslí H wêslý HB_1) nom. sing. **veslo* s.ch. *vèslo* r. *veslό*, *greblŭ* (greblí H grébly HB_1) słoweń. *gréblǫ* r. *grebló*, *stegnŭ* (stegní H steegnüh PS) nom. sing. **stegno* s.-ch. *stègno* słoweń. *stégnǫ*, *vǫknŭ* (wakní H wacnŭ Pf) nom. sing. **okno* s.-ch. *òkno* r. *oknó*, *vǫknó* (wackenow Anon.) gen. sing. **okna* j. w., *dańó* (dangó H) gen. sing. **dǫnja* por. r. *dnja* s.-ch. *dnê*, *vǫló* (walló Anon.) gen. sing. **vola* s.-ch. *vòla* r. *volá*, *pasáį* (passáy H pessáy HB_1) nom.-plur. **pǫsi*, *bübáį* (pübáy H) nom.-plur. **bobi* s.-ch. gen. sing. *bòba* r. *bobá*, *sǫsáį* (sassóy H zassóy HB_1) nom.-acc. plur. **sǫsy*, *nüzé* (nisé H nysé HB_1) nom.-acc. plur. **nožě* s.-ch. gen. sing. *nòža* r. plur. *nožί*, *büďŭv* (bütgîw H bütgîf HB_1B_2C) gen. plur. **bogovъ* s.-ch. gen. plur. *bogóvā* r. *bogóv*, *(kǫ)zimáį* (ka simáy H kasimài Pf) dat. sing. **(kъ)zemlji* s.-ch. dat. sing. *zèmlji* r. *zemlέ*, *(püd)zimą* (pit simàng H) instr. sing. **(podъ)zemljejǫ* s.-ch. instr. sing. *zèmljom* r. *zemľéj*, *(vǫ)zöťǎx* (wasergâch HB_1) loc. plur. **(vъ)zorjaxъ* por. s.-ch. nom. sing. *zòra* r. *zarį́á* *vъ* *zarį́áxъ*, *nüžé* (nîtzé H) nom.-acc. du. **nožě* s.-ch. nom. sing. *nòga* mrus. du. *nožί*, *janŭ* (ganní H gannî HB_1 jaü janeù Pf) num. **jedǫno* s.-ch. *jèdno* r. *odnó*, *ľáťťŭ* (lgatgí H lgâtgí HB_1) adv. **lǫgъko* r. *legkó*, *papráį* (paperey H paprey Pf) gen. sing. **pǫpǫru* s.-ch. *pàpar pàpra*, *pödráų̨g* (bedraug beddrauk H) nom. sing. **podrugъ* r. *podrúg*, *vǫgórd* (waggôrd H wogâart Pf) nom. sing. **ogordъ* r. *ogoród*, *vüklíp* (wicklîp H) nom. sing. **oklepǫ* r. *okľέp*, *vüběd* (wibbegôd HB_1 wibbejohd PS) nom. sing. **obědъ* s.-ch. *òbjed* r. *obέd*, *tüťǎl* (tgüttgâl H tschütshol Pf) nom. sing. **kotǫlъ* s.-ch. *kòtao* r. *kotέl*, *vüďěn* (widgińn H widjin PS witchiń Pf) nom. sing. **og(ъ)nǫ* s.ch. *òganj* r. *ogόń*, *stamíl* (stammîl H) nom. sing. **ščǫmelǫ*, *papǎr* (papiar H papiâr HB_1) nom. sing. **pǫpǫrǫ* s.-ch. *pàpar*, *vǎstrůg* (wastrig H wastrik HB_1) słoweń. *ostròg* r. *ostróg*, *jadăn* (gadân H jadoan HB_1 jaddalm PS)

num. masc. **jedъnъ* s.-ch. *jèdan* por. r. *odín, dávó* (tawó H tawô HB_1) num. **dъva, dávûχ* (dawig PS) num. gen. **dъvoxъ, dávóį* (dawóy H tawoi Pf) num. **dъvaji, vábóį* (wabóy H) num. **obaji* por. r. *obój, vübé* (wibbê HB_1) num. **obě* mr. *obi, mané -mənė* (mené H eyplôtmene H) pron. pers. dat. **mьně, (sã)səbǫ̃* (sôssabung H) pron. instr. **(sъ)sobojǫ* r. *sobój, (sã)təbǫ̃* (ssotabung H) pron. instr. **(sъ)tobojǫ* r. *s tobój, müjí* (migí H myî HB_1) pron nom. sing. neutr. **moje* s.-ch. *mòje* r. *mojé, müjáį* (míey H miéy HB_2) pron. nom. plur. **moji* s.-ch. *mòji* r. *moji, tüjí* (tügí H tüi Mit.) pron. nom. sing. neutr. **tvoje* s.-ch. *tvòje* r. *tvojé, süjí* (ssigi H) pron. nom. sing. neutr. **svoje* s.-ch. *svòje* r. *svojé, (və)süjím* (wassijîm H) pron. loc. sing. **vъ svojemь* s.-ch. *u svòjem* r. *vъ svojém, vünáį* (winnay H winnéy HB_1) pron. nom. plur. **oni* s.-ch. *òni* r. *oní, vèsí* (wissi H wissie PS wissi Mit.) pron. nom. sing. neutr. **vьśe, vèsáį* (wissay H wissey PS wissei Mit.) pron. nom. plur. masc. **vьśi, kåtű* (katü H kattuhe PS katý Ec.) pron. **kъto, vånóm* (wannôm H) adv. **onam(o)* s.-ch. *ònamo, vüt(t)tǫ̃d* (wittûnt H) adv. **ottǫdъ* s.-ch. *òtud òtuda* r. *ottúda, vütkǫ̃d* (witkûnt H) adv. **otkǫdъ* s.-ch. *òtkud òtkuda* r. *otkúda, jismóį* (gismay H gismáy HB_1) 1 plur. praes. **jesmy* s.-ch. *jèsmo* strus. *jesmý, perjéž* (pergêtz H pergeetz HB_1) 2 sing. praes. **perědjь* mrus. *perejíž, såpót* (sapót Pf) inf. **sъpati, såpól* (ssapôl H sapâl HB_1 sapól Pf) praeter. **sъpalъ, pirdól* (pirdohl PS) praeter. **perdalъ* por. r. *prodál*.

§ 106. W takich samych formach odziedziczony z prasłow. akcent na zgłosce końcowej cofnął się w języku połabskim na zgłoskę poprzedzającą, jeśli była pierwotnie długą:

N. p. *gńózdə* (gginnyôsda H HB) nom. sing. **gnězdo* s.-ch. *gnijézdo* r. *gnězdó, sáuknə* (ssaukene saukne H) nom. sing. **sukno* s.-ch. *súkno* r. *suknó, jǫ̃drə* (gûndre HBB_1B_2C gundre H) nom. sing. **jędro* s.-ch *jèdro* r. *jadró, móįtə* (mäute PS moite H BB_2C) nom. sing. **myto* s.-ch. szt. *míto* czak. *mītõ, kráįdlə* (kreidele H kréydele HB_1 kreydel PS) nom. sing. **kridlo* s.-ch. *krílo* r. *kryló, váųsnə* (wausne H waúsne HB_1) nom. sing. **usno* słoweń. *úsno, váįnə* (weina H HB_1 weýna Pf) nom. sing. **vino* s.-ch. *víno* r. *vinó, žórnə* (wiss sgôrna H) gen. sing. **zŕna* r. *zernó-á* słoweń. *zŕno, mlǎkə* (mlaka mlauka H mlakaa PS

melaúca Pf mlaka Anon.) gen. sing. **melka* s.-ch.*mlijèko* r. *mołokó*, *pǫ̑ťə* (wis puntga H púntga HB_1) gen. sing. **pǫť-a* s.-ch. *pût* gen. *pûta*, *gréxə* (ggrêche H greichje Mit.) nom.-acc. plur. **grěxy* r. *grěxi*, *záịdə* (seidee Mit) nom.-acc. plur. **židy* r. *žídý*, *ǩ'áụcə* (kilgauza H kläutze PS) nom.-acc. plur. **ključě* s.-ch. czak. *kļuč* gen. *kļūčă*, r. pl. *kľučí*, *váụstə* (wausda H wäust wäusta PS wéisda Pf woisda Anon.) nom.-acc. plur. **usta* s.-ch. *ústa* r. *ustá*, *crévə* (srêwa HB_1 srewa Bauc.) nom.-acc. pl. **červa* r. *črevá*, *jójə* (góga H goya HC) nom.-acc. pl. **jaja* s.-ch. *jàja*, *vórtə* (vórda Pf) nom.-acc. plur. **vorta* s.-ch. *vráta* r. *vorotá*, *žórnə* (siórna H) nom.-acc. pl. **zịna* s.-ch. *zȑna* r. *zernó*, *mǫ̑kə* (munka H munkaa PS muńca Pf mooke Anon.) nom. sing. **mǫka* s.-ch. *múka* r. *muká*, *svéćə* (swecia H swêtzia HB_1 schwetza PS suécia Pf schwertza Anon.) nom. sing. **světja* s.-ch. *svijèća* r. *svěčá*, *dáụsə* (daussa HB_1 däusa PS déusa Pf) nom. sing. **duša* s.-ch. *dúša* r. *dušá*, *glãvə* (glawa kláwa H glâwa HB_1 glaw glawah PS klawa gláwa Pf) nom. sing. **golva* s.-ch. *gláva* r. *goľová*, *páịzdə* (peiseda H peissdah PS péysda Pf peisda Anon.) nom. sing. **pizda* s.-ch. *pízda* czak. *pīzdă*, *srédə* (sreda H sréda HB_1 sréda Pf sreeda Do) nom. sing. **serda* s.-ch. *srijèda* r. *seredá*, *záịmə* (seima H séyma HB_1 seýma Pf) nom. sing. **zíma* s.-ch. *zíma* r. *zimá*, *dárə* (dara H dára HB_1 daarra PS) nom. sing. *dyra* *s.-ch. *dȑa* r. *dyrá*, *stórnə* (starna PS) nom. sing. **storna* s.-ch. *strána* r. *storoná*, *rǫ̑kə* (runka H HB_1 runkah PS rúnca Pf ronka An.) nom. sing. **rǫka* s.-ch. *rúka* r. *ruká*, *trǫ̑bə* (trûmba HBB_1B_2C) nom. sing. **trǫba* s.-ch. *trúba* r. *trubá*, *pǫ̑tə* (pyunta H pijûnta HB_1) nom. sing. **pęta* s.-ch. *péta* r. *pjatá*, *gŕǫ̑də* (gryunda H gryuńda HB_1) nom. sing. **gręda* s.-ch. *gréda* r. *grjadá*, *rékə* (reka H HC réka Pf) nom. sing. **rěka* s.-ch. *rijèka* r. *řěká*, *sťónə* (styóna H skióna Pf) nom. sing. **stěna* s.-ch. *stijèna* r. *stěná*, *gláịstə* (gleist PS) nom. sing. **glista* s.-ch. czak. *glīstă* r. *glistá*, *bórzdə* (bôrdzia H HB_1 bohrss PS) nom. sing. **borzda* s.-ch. *brázda* r. *borozdá*, *brȍdə* (breda H brödaa PS bröda Pf) nom. sing. **borda* s.-ch. *bráda* r. *borodá*, *xórnə* (gchôrna H chôrna HB_1B_2C) nom. sing. **xorna* s.-ch. *hrána*, *váụzdə* (wausda weisda H wéysda Pf) nom. sing. **uzda* s.-ch. *ùzda* r. *uzdá*, *láụnə* (launa H HB_1 leýna Pf) nom. sing. **luna* s.-ch. *lúna* r. *łuná*, *măunə* (mauna H) nom. sing. **mļna* s.-ch. *múnja*, *ťáịsə* (jeissa

PS) nom. sing. *kysa r. ḳisá, ǵózdə (kchyôsda HB_1 ghiûsda Pf) nom. sing. *gvězda s.-ch. zvijèzda r. zvězdá, blā̆nə (blana H blâna HB_1 blaân Anon.) nom. sing. *bolna s.-ch. blána r. bołoná, várbə (warba H wárba HB_1 warbaa PS fańba Pf) nom. sing. *vṛ́ba s.-ch. vŕba mr. verbá, svái̯ńə (sweinga HB_1 schweinjah PS) nom. sing. *svinja s.-ch. svínja r. svinjá, svécə (swêtza H) acc. sing. *světjǫ s.-ch. svijèću r. svěčú, pái̯zdə (peisda H) acc. sing. *pizdǫ s.-ch. czak. pīzdù, mǭkǫ̀ (munkung H PS) acc. sing. *mǫkǫ s.-ch. czak. mūkù r. mukú, (vå)pái̯zdə (wappeisde PS) loc. sing. *(vъ)pizdě s.-ch. por. wyżej, (no)srédə (no sreda H no sréda HB_1) loc. sing. *(na)serdě s.-ch. r. por. wyżej, (vå)zái̯mə (wa seima H wa seíma HB_1 wa seima PS) loc. sing. *(vъ)zimě s.-ch. r. j. w., (no)stórnə (no starna H HB_1) s.-ch. r. j. w., détą détə (detang H détang HB_1 dédan Pf deta PS déta Anon.) nom. sing. *dětę s.-ch. dijète r. ditjá, ťáu̯rą (tgaurang H tscheiran Pf tjoran Anon.) nom. sing. *kurę r. kurjá, pórsą (pôrsang H porsang PS porssang Anon.) nom. sing. *porsę słoweń. prasè r. porosjá, zríbą (sribang H srýbang HB_1 srybang PS sríbang Pf sribang Anon.) nom. sing. *žerbę słoweń. žrebè r. žerebjá, jǭzěk (gunsik H jungsick PS juńgsic Pf) nom. sing. *językъ s.-ch. jèzik r. jazýk, pójąk (pogang H pôgang HB_1 pojanck PS pójanc Pf) nom. sing. *pajǫkъ r. paúk, rǭkəv (runkaw H rûnkaw HB_1B_2C) nom. sing. *rǫkavъ s.-ch. rùkav r. rukáv, clā̆vək (slawak H czláwak HB_1 schlawack HB_1B_2C) nom. sing. *čelvěkъ s.-ch. čòvjek r. čełověk, zái̯vət (seiwat H séiwat HB_1 seywat PS seíwat Pf) nom. sing. *životъ s.-ch. žìvot r. živót, vǭtək (wûntak H) nom. sing. *(v)ǫtъkъ r. utók, gǭśər (gûnsgar H gunssjahr PS) nom. sing. *gǫsьjarь por. słoweń. gosę́r mr. huśír, dái̯vək (teywack PS) nom. sing. *divakъ por. słoweń. divjàk s.-ch. czak. divl̥ȁk, cármək (zarmak H dzarmak HB_1) nom. sing. *čṛ́makъ słoweń. črmljàk, vói̯sěk (wóyssik H woisic Pf) nom. sing. adv. *vysokъ s.-ch. vìsok, sárěk (sarik H sârik HB_1) nom. sing. adv. *širokъ s.-ch. šìrok r. širók, glǭběk (glombik H glómbik HB_1) nom. sing. adv. *glǫbokъ s.-ch. dùbok r. głubók, dólěk (dólik H HB_1B_2C) nom. sing. adv. *dalekъ s.-ch. dàlek i t. p.

§ 107. W formach więcej niż dwuzgłoskowych akcent padający pierwotnie na zgłoskę końcową cofnął się na poprzedzającą

bez względu na iloczas zgłoski przedakcentowej.

N. p. *prüvéslə* (priwêsla H prühwesel PS) nom. sing. **proveslo* ≦ **poverslo* s.-ch. *povrijèslo, vriténə* (wrítene H writin PS) nom. sing. **verteno* s.-ch. *vretèno, risétə* (rîssete H rîsséte H B_1B_2) nom. sing. **rešeto* s.-ch. *rešèto* r. *rešetó, (vüd)zai̯vätə* (witseiwóate H witseiwóata HC) gen. sing. **(otъ)života* s.-ch. *život živòta* r. *živót životá, jǫzäi̯ťə* (gungsayke H) nom.-acc. plur. **języky* s.-ch. *jèzik jezíka* r. *jazýk jazyká, rǫkóvə* (runkówa H runkowa Bauc.) nom.-acc. plur. **rǫkavy* s.-ch. *rùkāv rukáva* r. *rukáv rukavá, zojącə* (sogansa H) nom.-acc. plur. **zajęcě* s.-ch. *zàjac zájca* mr. *zájać* plur. *zajaći, zvenésə* (swenêssa H) nom.-acc. plur. **zvenesa, slüvésə* (sliwêssa H sliwêssa HB_2) nom.-acc. plur. **slovesa, vücésə* (witsêssa H) nom.-acc. plur. **očesa, perésə* (perese HC) nom.-acc. plur. **peresa* zam. **pera*, por. s.-ch. *čudèsa nebèsa* r. *čudesá nebesá* i t. p.

§ 108. Przy cofaniu akcentu ze zgłoski końcowej na przedostatnią nieobojętną była, zdaje się, intonacja zgłoski pierwotnie akcentowanej końcowej. Jeśli mianowicie miała ona intonację nowoakutową, to akcent utrzymywał się na niej bez względu na ilość zgłosek i iloczas zgłoski przedakcentowej. Wniosek taki wysnuć można na podstawie kilku faktów o charakterze szczegółowym, po większej części bowiem zasada ta zatarła się wskutek rozmaitych wyrównań analogicznych, sięgających, po części przynajmniej doby przedpołabskiej. Należą tu następujące wypadki: 1) Formy inf. słów kl. I: *ai̯bǘst* (eybîst H) **ubosti, prepíct* (prepitzt HB_1B_2C) **perpekti, våvläct* (wawlâtzt H), *voi̯vläct* (woywlâtzt H woywlatzt HB_1) **vъ- *vyvelkti, privíst* (prîwîst HHB_1) **pervesti, voi̯víst* (woywîst H) **vyvesti, våstrąst* (wasdrangst H wasdrângst HBB_1C) **vъztręsti, pügrípst* (bigrübst H pügrypst HB_1) **pogre(bs)ti* i t. p. Formy tego typu wykazują w s.-ch. i r. akcent na końcówce *-ti*: s.-ch. *bòsti vúći vèsti trésti grèpsti* r. *bostí vołokti vezti trjasti gresti*, przyczem zgłoska przedakcentowa miała intonację nowoakutową, co widać wyraźnie w formach z końcówką skróconą, por. s.-ch. czak. *umrít otrést počét doséć vúć obúć*, kasz. *wymřẽc zapřẽc vëjī́c* i t. p.[1]). 2. Tutaj należą też prawdopodobnie formy infin. słów kl. II, które przeważnie za-

[1]) Por. O prasłow. metatonji str. 13—14.

chowały w połabskim akcent na zgłosce końcowej, a w pol.-pom. i czes. wykazują długość tej zgłoski, co wskazywałoby na jej intonację nowoakutową. N. p. *vətåknǫ̑t* (wattakenûnt H) infin. **vətъknǫti* s.-ch. *tàknuti* r. *votknúť* pol. *tknąć* czes. *tknouti*, *vəståknǫ̑t* (wastakenûnt H HC wastakenunt HBB_1) inf. **vəztъknǫti*, *zòməknǫ̑t* (zomakenunt H zomakenûnt HBB_2C) inf. **zamъknǫti* s.-ch. *zàmknuti* r. *zamknúť* pol. *zamknąć* czes. *zamknouti*, *vəmåknǫ̑t* (wamakenûnt H) inf. **vəmъknǫti*, *vǔtməknǫ̑t* (witmakenûnt H HBB_2C wítmakenunt HB_1) inf. **otmъknǫti*, *vəstągnǫ̑t* (wastangnûnt H wastangnunt HBC) inf. **vəztęgnǫti* s.-ch. *uztégnuti* r. *voztjanúť* pol. *ciągnąć* czes. *táhnouti*, *sădərgnǫ̑t* (saddargnûnt H HB sadargnunt HB_2) inf. **sъd̨ęgnǫti* r. *sdernúť* pol. *dziergnąć* i t. p. Analogicznie do tych form także *dvaịgnǫ̑t* (tweiggenunt H tweiggenûnt HBB_1B_2) inf. *dvignǫti* s.-ch. *dȋgnuti* r. *dvignuť*. W formach *tągnǫ̑t* (tangnunt H) inf. **tęgnoti* s.-ch. *tégnuti* r. *tjanúť* i *dargnǫ̑t* (dârggenunt HB_1) inf. **dȩgnǫti* s.-ch. *dȓnuti* r. *dérnuť* nie oznaczono w zabytkach wyraźnie miejsca akcentu, ale można przypuszczać, że było zgodne z wymienionemi poprzednio. 3) Liczebniki: *cìtərdišǫ̑t* (citterdisjungt H) **četyrdesętъ* s.-ch. czak. *četrdesét*, *pą̀(d)dišǫ̑t* (pangdisjungt H pangtisjùnct Pf) **pętъdesętъ* s.-ch. czak. *pedesét*, *sìsdišǫ̑t* (sîstisjungt H schistisjnùet Pf) **šestъdesętъ* s.-ch. czak. *šezdesét*, *sìdəmdišǫ̑t* (sidemdisjunckt H sibitisjuńct Pf) **sedmъdesętъ* s.-ch czak. *sedamdesét*, *vùsəmdišǫ̑t* (wissemdisjungt H wissimdisjunct Pf) **osmъdesętъ* s.-ch. czak. *osamdesét*, *dìvądišǫ̑t* (diwangdisjungt H) **devętъdesętъ* s.-ch. czak. *devedesét*. 4) Adverbium compar. *dolèj* (dolêch H) **dalěj(e)* słowiń. *dalẽ*. 5) Formy praeter. sing. masc. słów kl. IV: *aịpaụstăl* (eypaustâl H) r. *upustíl*, *aịdraụzăl* (eydrausóal H) r. *udružíl*, *pȍlüzăl* (pölisâl pelisâl H) r. *położíl*, *blǫ̑dăl* (blungdal PS) r. *błudíl*, *zòblǫ̑dăl* (soblûndâl H) r. *zabłudíl*, *kǫ̑săl* (kungsâl H) r. *kusíl*, *ťaụtăl* (tyautâl H tgauttâl HB_1) **kutilъ*, *gornăl* (ggôrnâl H) **gornilъ* i t. p. Słowa tego typu mają w s.-ch. czak. często akcent ' na zgłosce końcowej, co świadczy o intonacji nowoakutowej: *razbistríl blagoslovíl oglobíl gnojíl gostíl polūdíl sramotíl svedočíl potopíl potroǒíb zbudíl načínil palíl zapalíl* i t. p. U rzeczowników, które miały w nom. sing. pierwotną intonację nowoakutową zgłoski końcowej, akcent nie utrzymał się na tej zgłosce, za-

pewne wskutek tego, że intonacja nowokutowa znikła może jeszcze w dobie przedpołabskiej pod wpływem analogji do przypadków zależnych. Może być, że szczątkiem stanu dawniejszego jest akcentuacja form: *rȁtój* (ratóy H rato PS) nom. sing. **ortajь* s.-ch. *ràtaj* mr. *ratáj, ťau̯χór* (tgauchgor H tgauchgôr H) nom. sing. **kuxarь*. Druga z tych form jest niepewna wobec tego, że odpowiednik s.-ch. brzmi *kȕhār*, a mr. *kúxaŕ*, co wskazuje na pierwotny akcent napienny.

II. Pierwotny akcent na zgłosce przedostatniej.

§ 109. Odziedziczony z prasłow. akcent zachował w języku połabskim miejsce pierwotne na zgłosce przedostatniej, jeśli następna (końcowa) była pierwotnie długą akutowaną.

N. p. *rőzgə* (réseka H rêseka HB_1 rőseka Pf) nom. sing. **rozga* r. *rózga, vȕľə* (willia H Mit. wílga HB_1) nom. sing. **volьja* s.-ch. *vȍlja* r. *vólja, dévə* (dewa H déwa HB_1 dewaa PS déewa Pf) nom. sing. **děva* s.-ch. *djȅva* r. *dḗva, plóχtə* (plôchta H plocht PS) nom. sing. **plaxta* r. *pláxta* s.-ch. *plȁhta, vízə* (wisa H. An. wýsa HB_1 wísa Pf) nom. sing. **veža* słoweń. *véža* mr. *véža, ťűzə* (tyísa H tgîsa HB_1 tjüsa PS) nom. sing. **koža* s.-ch. *kȍža* r. *kóža, máu̯xə* (mäuch PS) r. *múxa, kľáu̯kə* (klika H klîka HB_1) nom. sing. **kljuka* s.-ch. *kljȕka* mr. *kljúka, bóbə* (boba H HB_1 boba PS) nom. sing. **baba* s.-ch. *bȁba* mr. *bába, slái̯nə* (schleinah PS) nom. sing. **slina* r. *slína sljúna, brézə* (bresa H brêsa HB_1 brese PS brésa Pf) nom. sing. **berza* s.-ch. *brȅza* r. *berḗza, répə* (repa Anon.) nom. sing. **rěpa* s.-ch. *rȅpa* r. *rḗpa, vȕlsə* (wilza H wíltza HB_1 wílscha Pf) nom. sing. **olьša* słoweń. *ółša* r. *ólxa, klȁdə* (klada H klâda HB_1) nom. sing. **kolda* s.-ch. *klȁda* r. *kołóda, rébrə* (rehbrah PS) nom.-acc. plur. **rebra* s.-ch. plur. *rȅbra* r. *rébra, ǵńózdə* (ggennyôsda H) nom.-acc. plur. **gnězda* r. plur. *gnḗzda, ťőlə* (tjela H tgéla HB_1 tjöhla PS tschüla Pf) nom.-acc. plur. **kola* s.-ch. *kȍla* r. pl. *kóła, krái̯dlə* (kreidla H) nom.-acc. plur. **kridla* s.-ch. czak. plur. *krȉla* r. pl. *kríła, jǭtrə* (guntra H junchtrah PS) nom.-acc.plur. **jętra* s.-ch. nom. sing. fem. *jêtra* słoweń. plur. *jętra, jópkə* (gôptka H júbka Pf) nom.-acc. plur. **jablъka* s.-ch. plur. *jȁbuka*

r. plur. *jábłoki, krõsnə* (krêsna H) nom.-acc. plur. **krosna* s.-ch. *krõsna* r. *krósna, vãknə* (wâkna H woćna Pf) nom.-acc. plur. **okna* s.-ch. czak. pl. *ȍkna* r. pl. *ókna, rãdlə* (radlaa PS) nom.-acc. plur. **ordla* s.-ch. czak. plur. *rȁla* r. pl. *rála, jógnq* (gógenang H jognang PS) nom. sing. **jagnę* s.-ch. *jȁgne, jái̯mą* (geimang H jäumang PS jeomang seimang Mit.) nom. sing. **jɵmę* s.-ch. *ĩme* r. *imja, vói̯mą* (weimang H) nom. sing. **vymę* s.-ch. *vĩme, rãmą* (ramang H) nom. sing. **ormę* s.-ch. *rãme* r. *rámja, svái̯nq* (sweinang H schweinang H B_1 Pf. Anon.) nom. sing. **svinę* słoweń. *svinê, pái̯lą* (paglan H peilan Bauc. poilun Anon.) nom. sing. **pilę* s.-ch. czak. *pĩle, ťũnĕk* (tyünik H) nom. sing. **konikъ* s.-ch. *kònjik* mr. *kónyk, vécněk* (wêtznik H weznik HB_1C) nom. sing. **větjɵnikъ* s.-ch. *vĩjećnik, mlãcněk* (mlaatzenick Bauc.) nom. sing. **melčɵnikъ* r. *mołóčnik, bópkə* (bobka H bopka PS) nom. sing. **babъka* mr. *bábka, kráu̯skə* (krauska H kreuska H HB_1 kréuska Pf) nom. sing. **kružъka* r. *krúžka, mótkə* (mutka H) nom. sing. **matъka* r. *mátka,* słoweń. *mâtka, glãfkə* (glawka H gláwka HB_1) nom. sing. słoweń. *glâvka* r. *gołóvka, zãi̯pkə* (seipka H sseýpka HB_1 säupka PS) nom. sing. **zybъka* s.-ch. *zĩpka* r. *zýbka, lái̯skə* (leiska H leisska HA) nom. sing. **lisъka* słoweń. *lîska, ďótkə* (tgôtka H tjotka HB_1 tschútga Pf) nom. sing. **dětъka* słoweń. *dêtka, ťöskə* (työska H tgôska HB_1) nom. sing. **kostъka* słoweń. *kǫ̂stka* mr. *kístka, gǫ̂skə* (ggûngska H wuûmska Anon.) nom. sing. **gǫsъka* słoweń. *gǫ̂ska* s.-ch. *güska, défkə* (dêwka H deffka PS déefka Pf defka Anon.) nom. sing. **děvъka* słoweń. *dêvka* mr. *dívka, kópkə* (kôpka H HB_1) nom. sing. **kapъka* mr. *kápka, zópkə* (sobka H sóbka HB_1) nom. sing. **žabъka* mr. *žábka, grá̯u̯svə* (greiswa Anon.) nom. sing. **grušъva* s.-ch. czak. *krùšva, vriténə* (writena H) nom.-acc. plur. **vertena* r. *veretёna, stiǹǫ̃tə* (stîngûnte H) nom.-acc. plur. **ščenęta* s.-ch. *štèneta* r. *ščenjáta, tornáu̯ľə* (torneila H tôrneila HB_1B_2C turnóglia Pf) nom. sing. **tr̥nulja* słoweń. *trnúlja, vicérə* (witséra Pf) nom. sing. **večer(j)a* s.-ch. *vèčera* r. *večérja, nidélə* (nidélia H HC niedehl PS nidíglia Pf nidiglia Do.) nom. sing. **nedělja* s.-ch *nèdjelja* r. *nedělja, rüďűzə* (rüdegísa H rüdegisa HB_2) nom. sing. **rogoža* słoweń. *rogǫ́ža* r. *rogóža, vâstrügə* (wastrígga H wastrîgga HB_1) nom. sing. **ostroga* s.-ch. *òstroga, ťübălə* (tjûbalja HB_1 tjübahl PS tschüpóglia Pf) nom. sing. **kobyla*

s-ch. *kòbila* r. *kobýła, ťênąďáįńə* (tyenantgeinia H tjinnantjeinia HB_1) nom. sing. **kъnęgynja* s.-ch. *knèginja* r. *knjagínja, ťüpráįvə* (tyîpreiwa H tügipreiwa HB_1) nom. sing. **kopriva* s.-ch. *kòpriva* r. *krapíva, müďälə* (migkóla H miggola HB_1) nom. sing. **mogyla* s.-ch. *gòmila* r. *mogiła* i t. p.

§ 110. Odziedziczony z prasłow. akcent przesunął się ze zgłoski przedostatniej na końcową, jeśli miała pierwotnie intonację cyrkumfleksową albo była krótką:

1. Przerzucanie na pierwotną poakcentową długą cyrkunfleksową: N. p.

bügó (büggó H biggó HB_1) gen. sing. **boga* s.-ch. gen. *bȍga* r. *bóga, saró* (ssaró H sooró saroù Pf) gen. sing. **syra* s.-ch. gen. *sȉra·* r. *sýra, zaįtó* (seitó H seitô HB_1) gen. sing. *žȉta* r. *žíto, jaįgó* (jeito PS) gen. sing. **jьga* słoweń. *igǫ̂* r. *ígo, dümó* (dümo PS) adv. **doma* s.-ch. *dȍma* r. *dóma, paįvó* (peiwó H peiwo PS peywò Pf) gen. sing. **piva* s.-ch. *pîvo* r. *pívo, (pöl)-ľotó* (pelyotó H) gen. sing. **(polъ)lěta* s.-ch. *ljȅto* r. *lḗto*[1]), *(nò)-gordé (nò)gərdé* (noggordé no chardé H) loc. sing. **(na)gordě* s.-ch. *grâd* gen. *grâda* r. *górod góroda, (nò)svəté* (no swatté H nó swattê HB_1) loc. sing. **(na)světě* s.-ch. *svȉjet* gen. *svȉjeta* r. *svět · svḗta, (və)tåįlé* (wa teilé H wa teilê HB_1) loc. sing. **(vъ)tylě* r. *tył týła, (və)mesté* (wamêsté H HB_1B_2C) loc. sing. **vъ městě* s.-ch. *mjȅsto* r. *mḗsto, (və)xlådé* (wa chlade H wach gladê HB_1) loc. sing. **(vъ)xoldě* s-ch. *hlâd* gen. *hlâda* r. *xółod xółoda, (və)püláį* (wa püeláy H) loc. sing. **(vъ)polji* s.-ch. *pȍlje* r. *póle, (nò)məráį* (nomaráy H) loc. sing. **(na)morji* s.-ch. *mȍre* r. *móre*[2]), *śorăį* (schoräu schorü PS) gen. sing. **sěry* s.-ch. *sjȅra* r. *sḗra, slåmóį* (slamáy H) gen. sing. **solmy* s.-ch. *slȁma* r. *sołóma*[3]), *(vä)vådǫ̆* (wawaduǹg Pf) acc. sing. **(vъ)vodą* s.-ch. acc. sing. *vȍdu* r. *vódu, glaįnǫ̆* (gleinú H gleynû HB_1) acc. sing. **glinǫ* r. acc. *glínu, stornǫ̆* (starnûn HB_1) acc. sing. **stornǫ* s.-ch. acc. *strânu* r. *stóronu,*

[1]) Co do intonacji końcowego *a* w gen. sing. tematów na *o* por. Hujer Slov. dekl. jmen. § 114.

[2]) Co do intonacji zakończenia *-ě-i* w loc. sing. tematów na *-o -įo* por. Hujer Slov. dekl. jmen. § 135 i Lehr Ze studjów nad akc. słow. 34.

[3]) Co do intonacji końcowego *-y* w gen. sing. tematów na *-a* por. Hujer Slov. dekl. jmen. § 107, Meillet RS. VII 6, Lehr Ze studjów nad akc. słow. 19—20.

rǫkǫ̑ (runkung H HB_1 runkuńg HB_1) acc. sing. **rǫkǫ* s.-ch. acc. *rûku* r. *rúku*, (*nò*)*zimą́* (no simang H nó simang simańg HB_1) acc. sing. **zemľą* s.-ch. acc. *zèmlju* r. *zémlju*[1]), *porʒái̯* (pûrtzêy HB_1) nom. plur. **porʒi* s.-ch. *prȁg* gen. *prȁga* r. *poróg poróga*, *rüʒái̯* (rizay H rizáy HB_1) nom. plur. **roʒi* s.-ch. *rôg* gen. *rȍga* nom. pl. *rȍzi* r. *rog*, gen. *róga*, *büʒái̯* (büzáy H) nom. pl. **boʒi* s.-ch. *bôg bȍga* pl. *bȍzi* r. *bóg bóga*[2]), *ďörǎi̯* (tgöroy H tgörôy HB_1 työróy HB_2) nom. acc. plur. **gory* s.-ch. nom.-acc.-pl. *göre* r. *góry*, *nüďái̯* (nidyáy H) nom.-acc. pl. **nogy* s.-ch. nom.-acc. pl. *nȍgy* r. *nógi*, *vornǎi̯* (wórnay H wornáy HB_1C) nom.-acc. pl. **vorny* s.-ch. nom.-acc. pl. *vrȁne* r. *voróna*, *korvói̯* (korwóy HB_1) nom.-acc. pl. **korvy* s.-ch. nom.-acc. pl. *krȁve* r. *koróvy*, *glåvói̯* (glawoy glaway H glawáy HB_1) nom.-acc. plur. **golvy* s.-ch. nom.-acc. pl. *glâve* r. *gółovy*, *gnai̯dǎi̯* (gneidáy H) nom.-acc. pl. **gnidy* s.-ch. pl. *gnjîde* r. *gnidy*, *vai̯dlǎi̯* (weidloy H weidlóy HA weytlóy Pf) nom. acc. pl. **vidly* s.-ch. nom.-acc. pl. *vîle* r. *víły*, *plåvói̯* (blawóy H) s.-ch. nom.-acc. pl. *pljȅve* r. *połóvy*, *sestrǎi̯* (sestróy H HB_1) **sestry* s.-ch. nom.-acc. pl. *sȅstre* r. *sȅstry*, *ťözǎi̯* (tyêssáy H tgesày HB_1) nom.-acc. pl. **kozy* s.-ch. nom.-acc. *köze* r. *kózy*, *varbói̯* (warbáy H warbay HC) nom.-acc. **vi̯by* s.-ch. nom.-acc. pl. *vȓbe* r. *vérby*, *slai̯nǎi̯* (schlenoy Bauc.) nom.-acc. pl. **sliny* s.-ch. nom.-acc. pl. *slîne* r. *slíny*, *brezǎi̯* (bresóy H) nom.-acc. pl. **berzy* s.-ch. nom.-acc. pl. *brèze* r. *berézy*, *jådlǎi̯* (gadeloy H jadelay HB_1) nom.-acc. pl. **jedly* s.-ch. nom.-acc. pl. *jèle*, *celǎi̯* (zeláy H sseláy HB_1) nom.-acc. pl. **bъčely* s.-ch. czak. pl. *čěli* r. *pčéły*, *lai̯pói̯* (leipóy H) nom.-acc. pl. **lipy* s.-ch. nom.-acc. pl. *lîpe* r. *lípy*, *zobói̯* (sobóy H) nom.-acc. pl. **žaby* s.-ch. nom.-acc. pl. *žȁbe* r. *žába*, *rǎi̯bói̯* (reibáy H reibóy Pf) nom.-acc. pl. **ryby* s.-ch. nom.-acc. pl. *rîbe* r. *rýby*, *repói̯* (repóy H) nom.-acc. pl. **rěpy* s.-ch. nom.-acc. pl. *rèpe* r. *rěpy*, *jåskrǎi̯* (goaskróy H gaskróy HB_1) nom.-acc. pl. **jьskry* s.-ch. nom.-acc. pl. *ïskre* r. *ískry*, *rǫ̑bói̯* (rumpáy H rûmpáy HB_1) nom.-acc. pl. **rǫby* s.-ch. *rûb* gen. *rûba*, *gorx́ǎi̯* (ggôrchay H górchey Pf) nom.-acc. pl. **gorxy* s.-ch. *grȁh* gen. *grȁha*

[1]) Co do intonacji końcowego *-ǫ* w acc. sing.. tematów na *-a* por. Meillet RS VII. 8, i u mnie „Ze studjów nad akc. słow." 24.

[2]) Co do intonacji końcowego *-i* w nom. plur. tematów na *-o* por. u mnie „Ze studjów nad akc. słow." 78 i przytoczoną tam literaturę.

r. *gorόx* pl. *goróxi*, *zǫbój* (sumbáy H sumbóy Pf) nom.-acc. pl. **zǫby* s.-ch. *zûb* gen. *zûba* r. pl. *zúby*, *klåsåj* (klassóy H) nom.-acc. pl. **kolsy* s.-ch. *klâs* gen. *klâsa* r. pl. *kółosy*, *dǫbój* (dumbóy H) nom.-acc. pl. **dǫby* s.-ch *dûb* gen. *dûba* r. pl. *dúby*, *godåj* (ggodáy H) nom.-acc. pl. **gady* s.-ch. *gȁd* gen. *gȁda* r. pl. *gády*, *vlåsåj* (wlassóy H flassói Pf) nom.-acc. pl. **volsy* s.-ch. *vlâs* gen. *vlâsa* r. pl. *vółosy*, *cepój* (tzepóy H tzepoy HB_1 zépoy Pf) nom.-acc. pl. **cěpy* s.-ch. *cĭjep* gen. *cĭjepa* r. pl. *cěpy*, *kotåj* (kyotáy H kyotây HB_1) nom.-acc. pl. **květy* s-ch. *cvĭjet* gen. *cvĭjeta*, *laiståj* (leistóy H) nom.-acc. pl. **listy* s.-ch. *lîst* gen. *lîsta* mr. pl. *łysty*[1]), *kopé* (kopé H kopê HB_1) nom.-acc. pl. **kapjě* s.-ch. nom.-acc. pl. *kȁplje* mr. *kápli*, *vizé* (wisé H wysê HB_1) nom.-acc. pl. **vežě* mr. pl. *véži*, *tǫcé* (tûnzé H tûnsê HB_1) nom.-acc. pl. **tǫčě* s.-ch. nom.-acc. pl. *tũče* r. pl. *túči*, *groblé* (groble H groblê HB, groblé H ABB_2) nom.-acc. plur. **grablě* s.-ch. nom.-acc. pl. *grȁblje* r. *grábli*, *soʒé* (sôtsé H tsotsé HB_2C) nom.-acc. pl. **sadjě* s.-ch. czak. *säja* r. *sáža*, *vülsé* (wilzé H HB_2 wiltze HB_1 wilse PS) nom.-acc. pl. **olěšě* r. pl. *ólěxi*, *nücé* (nühtze PS), nom.-acc. pl. **noktjě* s.-ch. pl. *nȍći* r. *nóči*, *jėlmé* (gülmé H gülmê HB_1) nom.-acc. pl. **jělmě* r. pl. *ílmy*, *vǫglé* (wunglé H wunglê HB_1) nom.-acc. pl. **(v)ǫglě* r. *úgli*, *crivé* (sriwé H zriwê HB_1 schriwe PS) nom.-acc. pl. **červě* s.-ch. por. pl. *črêvlja*, bułg. *črěve*, *ďüzdé* (gîsdé H digisté H) nom.-acc. pl. **gvozdě* r. pl. *gvózdi*, *ďüsté* ·(gîsté HB_1) nom.-acc. pl. **gostě* s.-ch. pl. *gȍsti* r. *gósti*[2]), *medåj* (medäu medá[3]) Pf) gen. sing. **medu* s.-ch. *mêd* gen. *mĕda* r. gen. *mědu*, *våsťåj* (wästjey PS) gen. sing. **vosku* s.-ch. gen. *vȍska* r. *vósku*[4]), *(kå)jedåj* (ka jeday Pf) dat. sing. **jědi* słoweń. *jêd* gen. *jędî*[5]), *våsáj* (woassáy H) nom.-acc. pl. **vъši* s.-ch. pl.

[1]) Co do intonacji końcowego *-y* w acc. pl. tematów na *-o* i w nom.-acc. pl. tematów na *-a* por. u mnie „Ze studjów nad akc. słow." 8—9, 19 i podaną tam literaturę.

[2]) Co do intonacji zakończenia *-ě* w nom.-acc. plur. tematów na *-ja* i w acc. plur, tematów na *-jo* por. u mnie. „Ze studjów nad akc. slow." 10—72.

[3]) Pomyłka zamiast *medài*.

[4]) Co do intonacji zakończenia *-u* w gen. sing. tematów na *-u* por. Hujer Slov. dekl. jmen. § 116.

[5]) Co do intonacji zakończenia *-i* w dat. sing. tematów na *-i* por. Hujer Slov. dekl. jmen. § 127.

ȕši vȁši, pesnái̯ (pêsnáy H) nom.-acc. pl. **pěsni* s.-ch. pl. *pjȅsni* r. *pě́sni, dvarái̯* (twaráy H HB_2C dwaráy HB_1 dwarrey PS) nom.-acc. pl. **dvьri* s.-ch. pl. *dvêri* r. *dvéri, sonái̯* (zoney H ssonéy HB_1 zoney H BB_2C zohnäu PS sonay Pf) nom.-acc. pl. **sani* s.-ch. *sȁoni* słoweń. *sanî* r. *sáni, tråstái̯* (troastáy H) nom.-acc. pl. **trъsti* s.-ch. *tȓst* gen. *tȑsti* mr. *trosť* gen. *trósty, ťüstái̯* (tijistáy H dgistáy HB_1) nom.-acc. pl. **kosti* s.-ch. pl. *ḳȍsti* r. *ḳósti, detái̯* (tetay H) nom.-acc pl. **děti* r. *dě́ti, groblái̯* (grubléi Pf) nom.-acc. pl. r. *grábli, vǫ́glái̯* (fuńgley Pf) nom.-acc. pl. **ǫgli* r. *úgli, ľau̯dái̯* (läudey PS) nom.-acc. pl. **ljudi* słoweń. *ljudî* r. *ljúdi*[1]), *motái̯* (motay H motáy H HB_1B_2C mohtey PS) nom. sing. **mati* s.-ch. *mȁty* mr. *mátái̯*[2]), *råťái̯* (roatgáy H) nom. sing. **raḳy* ≦ **orky* por. s.-ch. *rȁki* r. *ráka, carťái̯* (tzartgay H tzardgáy HB_1 zerkcheý Pf) nom. sîng. **cŕ̥ky* por. s.-ch. *cȓkva* r. *cérkov*[3]), *komói̯* (komóy H HB_1 kommói Pf) nom. sing. **ḳamy* s.-ch. *kȁmi*[4]), *våkórst* (wakoarst H wakorst HB_1 wackaarst Mit.) adv. **okr̥stъ* r. *ókrest, ďölǫ̑b* (tgelumb H tgelúmb HB, tschelumb Pf) nom. sing. **golǫbь* s.-ch. *gölūb* r. *gółub, sťörái̯p* (stjereip H stjereíp HB styéreip HB_2) nom. sing. **skorupъ* s.-ch. *skȍrūp, grau̯svói̯* (grausswóy H greiswóy Pf) nom.-acc. plur. **grušьvy* s.-ch. czak. *krȕšva, ciľáu̯st* (zülyaust H HB_1B_2) nom. sing. **čeljustь* s.-ch. *čȅljūst* r. *čéljustь, golǫ̑z* (goluns golungs H) nom. sing. **galǫzь* mr. *háłuż, vücái̯* (witsáy H witsèÿ Pf) nom. acc. du. **oči* s.-ch. *ȍči* r. *óči, vau̯sái̯* (waussáy H) nom.-acc. du. **uši* s.-ch. *ȕší* r. *úši, rəminái̯* (ramináy H) nom.-acc. du. **rameni* ≦ **ormeni* por. mrus. pl. *raména, ťərątái̯* (tjärrangtai PS) nom.-acc. du. **kuręti* por. s.-ch. *kúreta* mr. *kurjáta, ťȕľonái̯* tgillyonáy H tjiljónay HB_1) nom.-acc. du. **kolěni* r. *kolě́ni*[5])

[1]) Co do intonacji końcowego *-i* w nom.-acc. plur. tematów na *-i* por. u mnie „Ze studjów nad akc. słow." 12—4, 19.

[2]) Co do intonacji końcowego *-i* w nom. sing. tematów na *-r* por. Hujer Slov. dekl. jmen. § 53 i u mnie „Ze studjów nad akc. słow." 29—30.

[3]) Co do intonacji zakończenia *-y* w nom. sing. tematów na *-ū* por. u mnie „Ze studjów nad akc. słow." 14—5.

[4]) Co do intonacji końcowego *-y* w tej formie por. u mnie „Ze studjów nad akc. słow." 22—3.

[5]) Co do intonacji zakończenia *-i* w nom.-acc. du. tematów na *-i* i tematów spółgłoskowych por. u mnie „Ze studjów nad akc. słow." 31, oraz RS IX 123.

vübé (wibbê HB_1) nom.-acc. du. **obě* s.-ch. *öbje*[1]), *divą̑t* (diwangt H HB_1) num. **devętь* s.ch. **dĕvēt* r. *dévjat'*, *disą̑t* (disangt H dîsangt HB_1 disant Pf) num. **desętь* s.-ch. *dĕsēt* r. *désjat'* itp.

2. Przerzucanie akcentu na pierwotną poakcentową krótką:

crevů́ (zrewü PS) nom. sing. **červo* słoweń. *črevô* mr. *čérevo*, *jojí* (gogi H gogî HB_1 jojie PS jují Pf) nom. sing. **jaje* s.-ch. *jâje*, *ľotů́* (lgotí H lijötüh PS liuteù Pf) nom. sing. **lěto* s.-ch. *ljëto* r. *lĕto*, *ďolů́* (tgoli H) s.-ch. *djëlo* r. *dĕlo*, *pülí* (püelí H püelî HB_1 pöglů́ Pf) nom. sing. **polje* s.-ch. *pȍlje* r. *póle*, *zą̑tů́* (seití H seitî HB_1) nom. sing. **žito* s.-ch. *žȉto* r. *žíto*, *żornů́* (sgorni H siurnů́ Pf) nom. sing. **zr̨no* s.-ch. *zȑno* mr. *zérno*, *śǫtů́* (sjungtí H) nom. sing. **svęto* mr. *svjáto*, *ja̯ďů́* (geidigí geidigg̑ HB_1) nom. sing. **jǫgo* słoweń. *igô* r. *igo*, *pa̯ivů́* (peiwí H peiwü PS peywí Pf poÿwi Anon.) nom. sing. **pivo* s.-ch. *pîvo* r. *pivo*, *zǫ̑dlů́* (sûndlí H) nom. sing. **žędlo* r. *žáło*, *nebů́* (nebi H nebúy Pf nebü Bauc.) nom. sing. **nebo* s.ch. *nĕbo* r. *nébo*, *ľölů́* (tgeli tjölü PS tschülü Pf tjöli Anon.) nom. sing. **kolo* s.-ch. *kȍlo* r. mr. *kóło*, *śonů́* (sgoní H tjänü Anon.) nom. sing. **sěno* s.-ch. *sȉjeno* r. *sĕno*, *prösů́* (prêssi H preessí HA prêssy HB_1) nom. sing. **proso* s.-ch. *prȍso* r. *próso*, *ľostů́* (dgôstí H tjostí HB dgôstî HB_1) nom. sing. **těsto* s.-ch. *tȉjesto* r. *tĕsto*, *ďordů́* (biordí H) nom. sing. **bi̯do* s.-ch. *bȉ̀do* r. *bĕrdo*, *rădlů́* (radelí H radly HB_1 rotlů́ Pf) nom. sing. **ordlo* s.-ch. *rȁlo*, *jautrů́* (jautrí H jáutry HB_1) nom. sing. **jutro* s.-ch. *jütrȍ* r. *útro*, *sa̯idlů́* (seidelí H seidlý seidlî HB_1) nom. sing. **šidlo* s.-ch. *šȉdlo* r. *šíło*, *sodlů́* (sodeli H sodelí H BB_2C) nom. sing. **sadlo* s.-ch. *sȁlo* r. *sáło*, *(sə)bügăm* (sa büggäm H sabütgŏme Pf sabuggom Bauc.) instr. sing. **(sъ)bogъmь* zam. **sъ bogomь* s.-ch. instr. *bȍgom* r. *bógom*, *(pri̯d)gərdăm* (pride chardôm H) instr. sing. **(perdъ)gordъmь* zam. **gordomь* s.-ch. *grâdom* r. *górodom*, *(pri̯d) ľotăm* (prüde lgôtâm HHC) instr. sing. **(perdъ) lětъmь* zam. **lětomь* s.-ch. instr. *ljëtom* r. *lĕtom*, *ta̯ixăm* (teichôm H teichom H B_1C teichaam PS) instr. sing. **tixъmь* zam. **tixomь* s.-ch. adv. *tȉhom* r. *tíxo*, *(pöl)nücí* (pêl nützí H) gen.

[1]) Co do intonacji końcowego *-ě* w tej formie por. N. van Wijk Neophilologus V 2, oraz Lehr-Spławiński RS IX 122—3.

sing. **nokte*[1]) zam. **nokti* s.-ch. gen. *nȍć́* r. gen. *nóči, sülí* (süli H sülí H C suglí Pf) gen. sing. **sole* zam. **soli* s.-ch. gen. *sȍli* r. gen. *sóli, dolí* (dolí H dolî HB_1) gen. sing. **dale* zam. **dali* s.-ch. gen. *dăli* r. gen. *dáli, rȁzí* (rassí H rassy HB_1) gen. sing. **rъže* zam. **rъži* s.-ch. gen. *rȁži, vasí* (wessi Anon.) gen. sing. **vьse* zam. **vьsi* słoweń. *vâs* gen. *vasî* (*vsî*), *jącmín* (gansmîn H jańsmin Pf jazmin Anon.) nom. sing. **ję̌čmenъ* s.-ch. *jĕčmēn, parstín* (porstîn parstîn H pórstin Pf) nom. sing. **pṛ́stenъ* s.-ch. *pr̂sten* r. *pérsteń, sarsín* (sarrsün scharsien HB_1) zarzün PS) nom. sing. **šṛ́šenъ* s.-ch. *šr̂šljen* r. *šéršeń, gribín* (griwîn H) nom. sing. **grebenъ* s.-ch *grẽben* r. *grébeń, josín* (gôssîn H) s.-ch. *jäsen* r. *jáseń, stǫpín* (stumpíne H) s.-ch. *stępen, carťěv* (tzartgí H tschardgý HB_1 zartjüw PS) nom.-acc. sing. **cr̥kъvъ* słoweń. *cę́rkev* r. *cérkov, vǫďél* (wungíll H) nom. sing. **ǫg(ъ)lъ* s.-ch. *ũgalj* r. *úgoľ, vâstrův* (wastrüw H wostrüve Pf) nom. sing. **ostrovъ* r. *óstrov, vǫďór vǫďúr* (wundyírr H wundjör HB_1 wunjür Pf) nom. sing. **ǫgorъ* s.-ch. *ũgor* r. *úgoŕ, klåťól* (klatgâl H klatgêl HB_1 klattijöhl PS klatschüle Pf) nom. sing. **kolkolъ* r. *kólokol, püpól* (pipêl H poipöl Pf pipêel Anon.) nom. sing. **popelъ* s.-ch. *pẽpeo* r. *pépel, vicér* (wîtzör H witsẽr Pf) nom. sing. **večer* r. *véčer, vai̯xăr* (weichárr H) nom. sing. **vixъrъ* s.-ch. *vĩhār, vǫzȁl* (wûnsále H wûnsale HC) nom. sing. **ǫzъlъ* s.-ch. *ũzao* r. *úzeł, nüďét* (nûtgid H nütchút H) nom. sing. **nogъtъ* s.-ch. *nȍkat* r. *nógoť, lüťét* (littgitt H litgitt HBB_1C) nom. sing. **olkъtъ* s.-ch. *lâkat* r. *łókoť, vâtrůk* (woátrik wóatrik H wahtrück PS wodrüc Pf) nom. sing. **otrokъ* s.-ch. *ȍtrok* r. *ótrok, ťüzăn* (tyüsân H) adi. **kožanъ* s.-ch. *kȍžan, vüsťăn* (wistjahn PS) nom. sing. **ostъnъ* słoweń. *óstən, bǫ̀băn* (bumbân H bumbõn Pf) nom. sing. **bǫbъnъ* s.-ch. *bûbanj* r. *búben, zai̯mnů* (semení H) adv. **zimьno* słoweń. *zîmno* mr. *zýmno, jopťů* (goptgí H jubtchüy Pf) nom. sing. **jablъko* s.-ch. *jäbuko* r. *jábłoko, (sə)lüxťăm* (sa lichtgôm H) instr. sing. **(sъ)olktьmъ* s.-ch. *lâkat* gen. *lâkta* r. *łókoť* gen. *łóktja, rådůst* (radîst H radüst PS ródüst Pf) nom. sing. **radostь* s.-ch. *rădost* r. *rádosť, joblůn* (jüblün Pf) nom. sing. **jablonь* mr. *jáblíń*

[1]) Co do zakończenia *-e* w gen. sing. tematów na *-i* por. Lehr-Spławiński „Z deklinacji połabskiej". Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay.

gen. *jábłony, stipín* (stipîn HB_1) nom. sing. **stepenь* s.-ch. *stȅpen* r. *stépeń, ďȍrcəní* (görzonü H görtzanû HB_1) nom. plur **gorъčane* por. r. *dvorjáne* i t. p., *zȉľozü* (silgosí H silgosî HB_1 silosüh PS) nom. sing. **želězo* s.-ch. *žèljezo* r. *želȅzo, krosăn* (krassân H) (adi. masc.) nom. sing. **krasьnъ* r. *krásen, ľai̯bü* (lgeibí H läubu PS leubü Pf) adv. **ljubo* r. *ljúbo, mükrü* (mükrí H) adv. **mokro* s.-ch. *mȍkro, cai̯stü* (tzeistí H) adv. **čisto* r. *čísto, rånü* (ranû HB_1 rani HB_1B_2C ranei Pf) adv. **rano* s.-ch. *rȁno* r. *ráno, dåu̯ďü* (daugi H daugý HB_1B_2 daudegi HB_1) adv. **dl̥go* s.-ch. *dȕgo* r. *dółgo, krai̯vü* (kreywü H HB_1) adv. **krivo* s.-ch. *krîvo* r. *krívo, påu̯nü* (pauni H pauný HB_1) adv. **pl̥no* s.-ch. *pȕno* r. *półno, sau̯x́ü* (sauchgí H sauchgi HB_1) adv. **suxo* s.-ch. *sȕho* r. *súxo, nai̯sťü* (neistgí H neistgî HB_1) adv. **nizъko* r. *nízko, tąsťü* (tangstgí H tangstgî HB_1) adv. **tęžьko* s.-ch. *tȅško* mr. *tjážko, püznü* (püsení H püsnü Pf) adv. **pozdьno* r. *pózdno, dvènədíst* (dwenadîst H HB_1B_2) num. **dъvěnadesęte* s.-ch. *dvánaest* r. *dvěnádcať, trài̯nədíst* (treinadîst H HB_2) num. **trinadesęte* s.-ch. *trínaest* r. *trinádcať* i t. p., *nosí* (nôssi H) pronom. neutr. sing. **naše* s.-ch. *nȁše, mai̯mü* (meimí H) adv. **mimo* s.-ch. *mȉmo* r. *mímo, xüdí* (güdi Mit) 3 sing. aor. **xode* zam. **xodi* s.-ch. *hȍdî, ricí* (rîtzi H) 3 sing. aor. **reče* s.-ch. **rȅče* por. *ȉzreče, krodăl* (krodahl PS) praeter. sing. masc. **kradlъ* s.-ch. *krȁo* r. *krał, jedăl* (jedal PS) praeter. sing. masc. **jědlъ* r. *jeł, grəḿolü* (gramególi H) praeter. sing. neutr. **grьmělo* s.-ch. *gŕmjelo* r. *gremȅło* i t. p.

§ 111. W związku z przerzucaniem akcentu ze zgłoski pierwotnie akcentowanej na następną cyrkumflektowaną objaśnić należy akcentuację sufiksalną w pewnej ilości form infinitivi czasowników, które pierwotnie miały akcent napienny. Należą tu mianowicie z rodzimych połabskich czasowników następujące:

plitót (plittot PS) inf. **plětati*[1]) por. r. *bȅgať rȅzať, ťau̯sót* (tyaussót H tscheisóot Pf) inf. **kušati* r. *kúšať* sch. *kȕšati, kokót* (cucud Pf) inf. **kakati* mr. *kákaty, krojót* (kroyôt HB_1) inf. **krajati* mr. *krájaty*, a także zapewne formy *såpót* (sapót Pf) inf. **sъpati* i *ťau̯tái̯t* (tgauteît H zeiteit Pf) inf. **kutiti*, których

[1]) W zgłosce piennej *i* ≤ *e* pod wpływem praes. *plítə* ≤ **plete(tъ)*.

akcentuacja pierwotna jest niepewna. Akcent na zgłosce sufiksalnej ma nadto większość infinitiwów słów zapożyczonych z dolnoniemczyzny, które pod względem formalnym podciągnięte zostały pod typ słów na *-ati, n. p. *brükót* (brikôt H) śdn. *brûken, potót* (potôt H) śdn. *paten, šińót* (schjniot Mit.) śdn. *schinen, komót* (kummoht PS) śdn. *komen, šrivót* (schribiud Pf) śdn. *schrîwen* itp.

Formy inf. z akcentem napiennym są wśród zapożyczeń o wiele rzadsze, np. *kléďət* (kledyat H) śdn. *klêden, fűdrət* (wûdrat H) śdn. *vôderen* i t. p. Ponieważ w dolnoniemieckich źródłach tych zapożyczeń nie można znaleźć podstawy dla dwojakiej ich akcentuacji[1]), trzeba przyjąć, że akcent sufiksalny tak licznych form inf. słów zapożyczonych powstał pod wpływem rodzimych form połabskich tej samej kategorji. Dowodzi to oczywiście, że w żywej mowie połabskiej akcentuacja zgłoski końcowej w infin. musiała być o wiele częstsza, niż się to przebija w zabytkach, które wskutek swego fragmentarycznego charakteru zachowały przypadkowo kilka tylko przykładów tego rodzaju.

Przerzucanie akcentu ze zgłoski piennej na następną w formach infin. wytłumaczyć można jedynie tem, że w połabskim formy infin. po zaniku końcowego *-i* zidentyfikowały się zupełnie z formami *supini*. Supinum zaś miało w prasłow. w przeciwieństwie do infin. intonację cyrkumfleksową: por. słoweń. inf. *bráti píti pręsti:* supin. *brât pît prêst*, czes. inf. *bráti píti přísti:* supin. *brat pit přest* i t. p.[2]).

[1]) Por. moją pracę „Zapożyczenia dolnoniemieckie w języku połabskim" MPRJ VII. 287—8.

[2]) Zestawienie tych form oraz odpowiednią literaturę znaleść można w mojej pracy „O prasłow. metatonji" PKJ. 3 słow. 14. Wyraziłem tam zdanie, że supinum miało w prasłow. intonację nowocyrkumfleksową. N. van Wijk (RS IX 87—7 oraz „Die balt. und slav. Akzent-und Intonationssysteme" str. 90 nn.) wskazał jednak na istnienie różnicy intonacyjnej między infin. a supin. także w języku litewskim (*búti: bũtų, lýti: lỹtų*) i wysnuł stąd wniosek, że cyrkumfleksowa intonacja prasłow. supinum została już odziedziczona z doby wspólności językowej bałtosłowiańskiej. Wniosek ten jest możliwy choć nie bezwzględnie konieczny. W bliższe roztrząsanie tej kwestji wdawać się tu nie można, zwłaszcza, że dla przesunięć akcentowych połabskich ma ona znaczenie podrzędne.

III. Pierwotny akcent na zgłosce trzeciej do końca.

§ 112. Na podstawie nielicznych form z pierwotnym akcentem na zgłosce trzeciej od końca, zachowanych w zabytkach, można ustalić dwie zmiany miejsca akcentu, jakie przeprowadził język połabski w tej kategorji:

1) Przerzucanie akcentu ze zgłoski trzeciej od końca na następną (przedostatnią), jeśli była pierwotnie krótką: *büďův(ə)* (bügîw H) nom. plur. **bogove* s.-ch. *bögovi, motéxə* (motêchga H HC) nom. sing. **mat(j)exa* s.-ch. *mäćeha* r. *máčixa, joblůńə* (goplínia HB_1 goplinia H) nom.-sing. **jablonja* r. *jábłonja, sribárnə* (sribârna H) adi. **serb(ɔ)rɔnъjɔ* r. *serébrnyj* r. *màixəlévə* (maýchaléwa H meichaléwe PS maichaléwa Pf) adi. **mixaľevъjɔ* r. *mixájłovyj, jolůvə* (góliwa H HBB_2C_1 golíwa HB_1) adi. fem. r. *jáłovyj* i t. p.

2) Przerzucanie akcentu ze zgłoski trzeciej od końca na końcową, jeśli obie zgłoski poakcentowe (t. j. przedostatnia i ostatnia) odpowiadały warunkom określonym w § 110:

N. p. *ďölǫbáį* (tgelumbay H tgelumbày HB_2C) nom.-acc. pl. **golǫbi* s.-ch. *gȍlub* r. *gólub, sťoraįpáį* (styereipéy H) nom. pl. **skorupi* s.-ch. *skȍrup, sàrsiné* (sarrsüne H sarrsünê HB_1) nom.-acc. plur. **šťšeně* s.-ch. *šťšljen* r. *séršeń, müzdəné* (missdené H müzdenüy Pf) nom.-acc. plur. **možžaně* s.-ch. *möždani, jêvəré* (geweré H gewerê HB_1) nom.-acc. plur. **jɔverě* mr. *ivery, gòlǫzáį* (golunsáy H golunzéy HB_1) nom.-acc. plur. **galǫzi* mr. plur. *háłuzy, jòďədáį* (gôdgadáy H HB_1) nom.-acc. plur. **jagody* s.-ch. *jägoda* r. *jágoda, cìtvərů* (cìtwarí H tschütwarů Pf) nom. **četvero* s.-ch. *čětvoro* r. *čétvero; pątərů* (pantarí H pantarû HB_1) nom. **pętero* s.-ch. *pětoro* r. *pjátero, sìstərů* (sistarí H süstarí HB_1 süstarů Pf) nom. **šestero* s.-ch. *šěstoro* r. *séstero, sìdmərů* (sidmarí H sütmarů Pf) nom. **sedmero* s.-ch. *sědmoro* r. *sémero, vůsmərů* (wissmeri HB_1 smerů Pf) nom. **osmero* s.-ch. *ôsmoro* r. *vósmero, divątərů* (diwangteri HB_1 diwangtarů Pf) nom. **devętero* s.-ch. *děvetoro* r. *devjátero, disątərů* (disangteri HB_1 disangtarů Pf) s.-ch. *děsetoro* r. *desjátero* i t. p.

Gdyby materjał językowy zachowany w zabytkach był obfitszy, to z pewnością możnaby ustalić inne jeszcze zasady zmian akcentowych związanych z pierwotnem położeniem akcentu na zgłosce trzeciej od końca, przyczem prawdopodobnie kierunek tych zmian okazałby się zgodny z przesunięciami, jakim uległ pierwotny akcent padający na zgłoskę przedostatnią (§ 110, 111).

Względna chronologja przesunięć akcentowych połabskich.

§ 113. Względna chronologja przesunięć akcentowych połabskich nie da się dokładnie określić. Jeden tylko punkt uważać można za pewny: że cofanie akcentu ze zgłoski końcowej było późniejsze od zaniku słabych półgłosek w zgłoskach początkowych w położeniu niebezpośrednio przedakcentowem. (Por. § 48, II). Dowodzi tego zanik półgłosek w następujących formach: *célə* (zela PS_1 dschéla Pf) nom. sing. **bъčela* s.-ch. *pčèla* r. *bčelá*, *cérə* (zere PS) adv. **vъčera* r. *včerá*, *tŏrə* (tere H töhr Mit. töre Pf) nom. **vъtorъjь* r. *vtorój*, *skrŭpə* (skripe H skrípe HB_1) 3 sing. praes. **sъkropi(tъ)* por. s.-ch. *krŏpī* r. *kropít*, *dvémə* (dwema H) dat.-instr. du. **dъvěma* s.-ch. *dvjèma*[1]), *śťàjpləc* (styeiplatz H stgeýplatz HB_1) nom. sing. **sъkuplьcь* por. s.-ch. *slijèpac* r. *slĕpéc* i t. p. W formach tych zanik półgłoski zaszedł w czasie kiedy akcent padał jeszcze na zgłoskę końcową, z czego wynika, że cofanie akcentu było w połabskim późniejsze od zaniku półgłosek w takich pozycjach. Z wymienionych form *célə tŏrə cérə skrŭpə* wykazują cofnięcie akcentu drugorzędne (§ 114) wobec prasłow. krótkiej samogłoski w pierwotnej zgłosce przedakcentowej; w *dvémə* i *śťàjpləc* cofnięcie akcentu jest uzasadnione według § 106.

Przerzucanie akcentu ku końcowi wyrazu opisane w § 110, 111 i 112 było prawdopodobnie późniejsze od cofania akcentu według § 106 i 107. Przemawiają za tem względy teore-

[1]) Obok *dvémə* jest zapisana u H. forma *kă dvəmó* (ka dwemo H), ale zachodzi to tylko w pieśni, gdzie rytm muzyczny mógł wywrzeć wpływ na miejsce akcentu.

tyczne: trudno byłoby w przeciwnym razie wytłumaczyć, dlaczego cofanie akcentu dotknęło tylko akcent pierwotny, a nie dotyczyło akcentu przesuniętego. Trzebaby wtedy przyjąć, że między akcentem przesuniętym a pierwotnym na zgłosce końcowej istnieć musiała wyraźna różnica jakościowa, a na to niema żadnego dowodu. Na bezpośrednie poparcie tego przypuszczenia możnaby przytoczyć zachowanie i wokalizację półgłosek w formach *gramolů* (gramégoli Pf) praeter. neutr. sing. **grьmělo* s.-ch. *gȑmjelo* r. *gremě́ło, stàmilé* (stammilé H stamilê HB_1) **ščьmelě* r. *šméli*, w których półgłoski nie zanikły mimo, że znalazły się w zgłosce niebezpośrednio przedakcentowej. Możnaby więc wnosić na tej podstawie, że w wyrazach tych w czasie ustalania półgłosek w zgłoskach bezpośrednio przedakcentowych akcent padał jeszcze na zgłoskę przedostatnią. Niestety formy te nie mogą służyć za stanowczy argument, ponieważ zwokalizowana półgłoska w ich zgłosce początkowej może polegać na analogji do form jak *grámə* ≤ **grьmi(tъ)*, *stamil* ≤ **ščьmelь*.

Zmiany akcentowe drugorzędne.

§ 114. Pierwotny układ stosunków akcentuacyjnych w języku połabskim, oparty na przesunięciach akcentowych wywołanych czynnikami fonetycznemi został — jak wspominaliśmy w § 104 — w dalszym rozwoju języka połabskiego silnie naruszony przez zmiany akcentowe wynikające z dążności do ujednastajnienia miejsca akcentu w obrębie poszczególnych kategoryj morfologicznych. Zjawisko to jest jednym z objawów tendencji do możliwie jak najdalej posuniętego ujednolicenia postaci należących do jednego i tego samego szeregu morfologicznego, która przejawiła się równie silnie w deklinacji imiennej jak i w konjugacji połabskiej [1]. W zakresie akcentu dążność ta wystąpiła szczególnie wyraźnie w następujących kategorjach morfologicznych:

---

[1]) Por. T. Lehr-Spławiński: „O działaniu analogji w konjugacji połabskiej" SO I, 186 nn. oraz „Z deklinacji połabskiej". Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay str. 186—193.

1) U rzeczowników fem. o temacie na *a*, gdzie zauważyć można dwa rodzaje przesunięcia akcentu oparte na analogji morfologicznej:

a) Ustalenie akcentu napiennego u wszystkich rzeczowników, które miały pierwotnie akcent na zgłosce końcowej, bez względu na to, czy pierwotna zgłoska przedakcentowa była długą czy krótką. N. p. *vădə* (woada H woáda HB_1 vóda Pf wade Anon.) nom. sing. **voda* s.-ch. *vòda* r. *vodá*, *smőlə* (smela H sméla HB_1 smüla Pf) nom. sing. **smola* s.-ch. *smòla* r. *smołá*, *zímə* (simea H símea HB_1 símia Pf simia Mit.) nom. sing. **zemlja* s.-ch. *zèmlja* r. *zemljá*, *nűgə* (nigga nika H nîgga HB_1 nügga PS nücka Pf) nom. sing. **noga* s.-ch. *nòga* r. *nogá*, *stáʒə* (stacia H stâtzia HB_1 stácia Pf) nom. sing. **stɐʒa* s.-ch. czak. *stazà* r. *stezá*, *ťősə* (tgêssa H tyéssa HB_1 dschűsa Pf koosa Anon.) nom. sing. **kosa* s.-ch. *kòsa* r. *kosá*, *vãsə* (wôssa H) sing. **osa* s.-ch. *òsa* r. *osá*, *métlə* (mêtla H metla Pf) nom. sing. **metla* s.-ch. *mètla* r. *metłá*, *míʒə* (midsa PS) nom. sing. **medja* s.-ch. *mèdja* r. *mežá*, *séstrə* (sêstra H seestra PS séstra Pf) nom. sing. **sestra* s.ch. *sèstra* r. *sestrá*, *célə* (zela H PS dschéla Pf) nom. sing. **bɐčela* s.-ch. *pčèla* r. *pčelá*, *blãxə* (placha H blacha PS plócha Pf) nom. sing. **blɐxa* s.-ch. *bùha* r. *błoxá*, *vűćə* (wîtzia H wűcia Pf wyzja Anon.) nom. sing. **ovɐca* s.-ch. *òvca* r. *ovcá*, *zénə* (sena H séna HB_1 seenah PS schena An.) nom. sing. **žena* s.-ch. *žèna* r. *žená*, *jãzbə* (gasaba H) nom. sing. **jɐstɐba* s.-ch. *izba* r. *izbá*, *(pöl)ťűpə* (pêltyípa H pültschübe Pf) gen. sing **(polɐ)kopy* s.-ch. *kòpa* r. *kopá*, *nűďə* (nidige H nűdige HB_1) gen. sing. **nogy* s.-ch. *nòga* r. *nogá*, *ai-zímə* (eysíma H eysíme HC) gen. sing. **u zemljě* s.-ch. *zèmlja* r. *zemljá*, *vå-vűďə* (na wídda H) loc. sing. **vɐ vodě* s.-ch. *vòda* r. *vodá*, *vå-sműlə* (wa smila H wà smyla HB_1) loc. sing. **vɐ smolě* s.-ch. *smòla* r. *smołá*, *no-zímə* (no sime H) loc. sing. **na zemlji* s.-ch. *zèmlja* r. *zemljá*, *no-jánə* (*stórnə*) (no gana starna H) loc. sing. **na jedɐně* (*storně*) s.-ch. *jèdna* r. *odná* i t. p. Cofnięcie akcentu w tych formach wbrew zasadzie, że akcent zachowuje się na zgłosce końcowej, jeśli pierwotna przedakcentowa była krótką, odnieść trzeba do dawniejszej epoki w rozwoju akcentuacji połabskiej, kiedy przeprowadzono już cofanie akcentu w formach z pierwotną przedakcentową

długą, a nieznane było jeszcze przerzucanie akcentu na pierwotną poakcentową długą cyrkumflektowaną lub krótką. Wówczas bowiem wszystkie formy należące do typu tematów na *-a* miały akcent napienny z wyjątkiem tylko grupy z pierwotnym akcentem na zgłosce końcowej przy krótkiej przedakcentowej: nic dziwnego, że grupa ta uległa łatwo analogji do tak przeważającej ilości form tego typu i przeprowadziła cofnięcie akcentu wbrew warunkom fonetycznym.

b) W późniejszym czasie — kiedy przeprowadzono już przerzucanie na zgłoskę pierwotnie poakcentową krótką lub długą cyrkumflektowaną, wskutek czego u tematów na *-a* z pierwotnym akcentem napiennym wszystkie formy przypadków zależnych przeniosły akcent na zgłoskę końcową — pojawiła się zmiana poniekąd odwrotna w porównaniu z opisaną poprzednio, a polegająca na drugorzędnem przeniesieniu akcentu ze zgłoski piennej na końcową w znacznej ilości form nom. sing. fem. tematów na *-a* o pierwotnym akcencie napiennym, na wzór form przypadków dalszych. N. p. *rözgó* (resekó H resekô HB_1) nom. sing. **rozga* r. *rózga*, *jomó* (gomó H gomô HB_1) nom. sing. **jama* s.-ch. *jäma* r. *jáma*, *vornó* (vornó wôrnó H wôrnô HB_1 vornó Pf) nom. sing. **vorna* s.-ch. *vräna*, r. *voróna*, *korvó* (korvó H korwô HB_1 korwó korwù Pf) nom. sing. **korva* s.-ch. *kräva* r. *koróva*, *glaịnó* (gleinó H) nom. sing. **glina* r. *glína*, *śoró* (czóro H ABB_1B_2C) nom. sing. **sěra* s.-ch. *sjëra* r. *sěra*, *slámó* (slamu H slamù HBC Do) nom. sing. **solma* s.-ch. *släma* r. *sołóma*, *tǫcó* (tûnzó H duntzneú Pf duntsou Do) nom. sing. **tǫča* s.-ch. *tũča* r. *túča*, *stǫpó* (stumpó H Pf) nom. sing. **stǫpa* s.-ch *stüpa* r. *stúpa*, *saụkó* (sauko H sauków HB_1 zäucko PS) nom. sing. **suka* r. *súka*, *vâụnó* (waunó H waunô HB_1 wauno Anon). nom. sing. **vịna* s.-ch *vüna* r. *vółna*, *móró* (mioró H miorów HB_1) nom. sing. **měra* s.-ch. *mjëra* r. *měra*, *cosó* (zoossô Bauc.) nom. sing. **časa* s.-ch. *čäša* r. *čáša*, *bobó* (bobo HB_1 Pf) nom. sing. **baba* s.-ch. *bäba* r. *bába*, *sťaụkó* (stgaukó H skieykô Pf) nom. sing. **ščuka* s.-ch. *štüka* r. *ščúka*, *laịpó* (leipó H leypó Pf) nom. sing. **lipa* s.-ch. *lïpa* r. *lípa*, *rảịbó* (reibó H Pf) nom. sing. **ryba* s.-ch. *rïba* r. *rýba*, *repó* (repó H repô HB_1) nom. sing. **rěpa* s.-ch. *rëpa* r. *rěpa*, *maụxó* (mauchó H mauchô HB_1) maichù Pf)

nom. sing. **muxa* r. *múxa* i t. p. Zmiana ta jednak nie została przeprowadzona konsekwentnie, tak że nietylko zachował się szereg rzeczowników tego samego typu, które nie przeprowadziły przesunięcia akcentu na zgłoskę końcową, ale nawet obok wymienionych wyżej form z akcentem przeniesionym spotyka się u tych samych rzeczowników formy z zachowanem pierwotnem miejscem akcentu na zgłosce piennej w nom. sing. N. p. *rőzgə* (rêseka H rêseka HB_1 röseka Pf) w nom. sing. **rozga*, *bóbə* (baba H baba HB_1PS) nom. sing. **baba*, *máuxə* (mäuch PS) nom. sing. **muxa*, *répə* (repa Anon.) nom. sing. **rěpa*, *slămə* (slama H schlamma PS Anon). nom. sing. **solma* i t. p.

2) W nom. sing. rzeczowników męskich z dwuzgłoskowemi sufiksami zaszło również ujednostajnienie miejsca akcentu polegające na cofnięciu akcentu z sufiksu na zgłoskę pienną także w wypadkach, w których warunki fonetyczne temu nie odpowiadały. Należą tu:

a) Rzeczowniki z sufiksem **-arъ*, n. p. *ťőnər* (tjönar PS tgenar Bauc) nom. sing **konarъ* bułg. *konjár*, na równi z *lékər* (lékar H) nom. sing. **lěkarъ* s.-ch. *ljèkar* mr. *likár*. Z sufiksem **-ačъ*, n. p. *tăkəc* (takats S tákats HB_1 tókatsch Pf) nom. sing. **tъkačъ* r. *tkač tkačá*.

b) Rzeczowniki z sufiksami *-*ъkъ(-*ъk)*, *-*ъcъ*, n. p. *vălək* (walluk Do) nom. sing. **volъkъ* s.-ch. *vòlak*, *ťűnəc* (tijînatz H tgűnatz HB_1) nom. sing. **konъcъ* s.-ch. *kònac* r. *konéc*, *ťőrəc* (tyératz H) nom. sing. **korъcъ* r. *koréc* i t. p.

Ujednostajnienie akcentu na zgłosce piennej zaszło u tych rzeczowników zapewne jeszcze zanim rozpoczęło się przerzucanie akcentu ze zgłoski piennej na pierwotną poakcentową krótką lub długą cyrkumflektowaną. Por. wyżej pod 1a.

3) W formach nom. sing. wszystkich trzech rodzajów złożonej deklinacji przymiotników przeprowadzono cofnięcie akcentu na zgłoskę pienną także u tych przymiotników o pierwotnym akcencie na zgłosce końcowej, które miały w przedakcentowej samogłoskę krótką. Stało się to pod wpływem większości przymiotników o akcencie na zgłosce piennej czy to odziedziczonym z prasłow., czy przeniesionym

ze zgłoski końcowej na przedostatnią pierwotnie długą. N. p. *prȍstə* (pröste H preeste HB_1) nom. sing. masc. **prostъjь* r. *prostój*, *xrȗmə* (chrime H grime HB_1) nom. sing. masc. **xromъjь* r. *xromój*, *bȍsə* (bösse H bôsse HB_1 bössa PS) nom. sing. masc. **bosъjь* r. *bosój*, *zímnə* (simena H símena HB_2) nom. sing. masc. **zemьnъjь* r. *zemnój*, *séstə* (sêste H) num. nom. sing. masc. **šestъjь* r. *šestój*, *vãsmə* (wâsme HB_1) num. nom. sing. masc. **osmъjь* r. *vosmój* i t. p.

4) W formach praes. wszystkich czasowników ustalił się akcent napienny bez względu na to, że niektóre ze słów o pierwotnym akcencie sufiksalnym miały w zgłosce przedakcentowej samogłoskę krótką, powinny więc były zachować akcent na zgłosce końcowej. N. p. *rícą* (rietzang PS) 1 sing. praes. **rečǫ* zam. **rekǫ* r. *rekú*, *pȗją* (püang H piang HB_1) 1 sing. praes. **pojǫ* r. *pojú*, *zárą* (sarang serang H saarang PS sarang Pf) 1 sing. praes. **zьrjǫ* por. r. *uzrjú*, *zárěs* (ssaris saris H) 2 sing. praes. **zьrišь*, *pȗjə* (püe H pûe HB_1 pühje PS) 3 sing. praes. **poje(tъ)* s.-ch. *pòjê* r. *pojét*, *rícə* (rîtz H) 3 sing. praes. **reče(tъ)* s.-ch. *rèčê* mr. *rečé*, *zȗvə* (siwe H sýwe HB_1 süwe PS) 3 sing. praes. **zove(tъ)* s.-ch. *zòvê* r. *zovét*, *jěmə* (gimme H gimm HHB_1) 3 sing. praes. **jьme(tъ)* r. *imét*, *zínə* (sine H ssýne HB_1) 3 sing. praes. **žene(tъ)* mr. *žené*, *pícə* (pitze H pîtze HHB_1 pitse Pf) 3 sing. praes. **peče(tъ)* s.-ch. *pèčê* r. *pečét*, *klánə* (klana H klána HBB_1B_2C klahńne PS) 3 sing. praes. **klьne(tъ)* s.-ch. *kùnê* mr. *kłené* r. *klanét*, *zȗnə* (sine H ssûne HB_1 sühne PS) 3 sing. praes. **zvoni(tъ)* s.-ch. *zvònî* r. *zvonít*, *dȗjə* (düe H dûe HB_1) 3 sing. praes. **doji(tъ)* s.-ch. **dòjê* r. *doít*, *ďȗjə* (tügige H tüjige HB) 3 sing. praes. *goji(tъ)* s.-ch. *gòjî*, *krȗjə* (krye HBB_1) 3 sing. praes. **kroji(tъ)* s.-ch. *kròjî*, *zvánə* (swane H) 3 sing. praes. **zvьni(tъ)* r. *zvenít*, *pícą* (pîtzang H) 3 plur. praes. **pečǫ(tъ)* zam. **pekǫ(tъ)* s.-ch. *pèkû* r. *pekút*, *pȗją* (püang H HC) 3 plur. praes. **pojǫ(tъ)* r. *pojút* i t. p. Do ujednostajnienia akcentu na zgłosce piennej przyczyniły się tu dwa fakty: 1. stanowcza przewaga akcentu napiennego w formie 1 sing. praes., w której wobec akutowej intonacji końcowego *-ą* nieznane było całkiem przerzucanie akcentu na zgłoskę końcową; 2. nader liczne złożenia z prefiksami, w których — jako w więcej niż dwuzgłoskowych formach — akcent cofał

się ze zgłoski końcowej bez względu na iloczas pierwotnej zgłoski przedakcentowej.

5) Te same czynniki, co w praes., przyczyniły się także do ustalenia akcentu napiennego w 2 sing. imper., przyczem oczywiście i analogja do form praes. nie pozostała bez wpływu. N. p. *zárə* (sare H sâre HB_1 zar HB_1 sahr PS) 2 sing. imper. **zɵri*, *vízə* (wisse H HC) 2 sing. imper. **vezi* s.-ch. *vèzi* r. *vezí*, *zínə* (sine H HB_1) 2 sing. imper. **ženi* r. *žení*, *rícə* (ritze H riz HB_1B_2C) 2 sing. imper. **reci* s.-ch. *rèci* r. *recí*, *půd(ə)* (püd püht PS) 2 sing. praes. **pojdi* s.-ch. *pòđi* r. *pojdí*, *vămí(ə)* (wâm H wam wahm PS) 2 sing. imper. **vɵ-jɵmi* por. s.-ch. *ùzmi* r. *voźmi* i t. p. W formach tych wobec pierwotnej zgłoski przedakcentowej krótkiej należałoby oczekiwać zachowania akcentu na zgłosce końcowej.

6) W formach infin. z wyjątkiem kategoryj omówionych w § 108 przeprowadzono przeważnie cofnięcie akcentu na zgłoskę przedostatnią, do czego przyczynił się też z pewnością w znacznym stopniu wpływ form praes. z ustalonym akcentem na zgłosce piennej: N. p. *răvət* (ráwat H râwat HB_1) inf. **rɵvati*, *săpət* (ssápat H sapat HB_1) inf. **sɵpati*, *závət* (sawat PS) inf. **žɵvati* zam. **žuti* r. *ževáť*, *sárət* (zarat PS) inf. **sɵrati*, *văbět* (wábit H wabitt HB_1) inf. **vɵbiti*, *săkrět* (sákrit H sakrit HB) inf. **sɵkryti*, *tăkət* (takat H tákat HB_1) inf. **tɵkati*, *césət* (ssêssat H sêssat H) inf. **česati* s.-ch. *čèsati* r. *česáť*, *vărət* (wóarat H) inf. **orati* s.-ch. *òrati* r. *oráť*, *néxət* (nechat H) inf. **nexati* mr. *nexáty*, *lůmět* (limet H HB) inf. **lomiti* s.-ch. *lòmiti* r. *łomíť*, *nůsět* (nüsset H nüsset HB_1) inf. **nositi* s.-ch. *nòsiti* r. *nosíť*, *vůzět* (wíssit H wissit HB) inf. **voziti* s.-ch. *vòziti*, r. *voziť*, *xůdət* (chidit H ghÿdit HB_1) inf. *xoditi* s.-ch. *hòditi* r. *xodíť*, *můkrět* (mükrit H mikrit HB_2) inf. **mokriti* s.-ch. *mòkriti* r. *mokríť*, *grámət* (chramat Pf) inf. **grɵměti* s.-ch. *gřmjeti* r. *gremětí*, *zárət* (sárat Pf) inf. **zɵrěti* i t. p.

7) Wpływ form praes. i inf. oddziałał po części także na formy praeter. sing. masc., z których niektóre cofnęły akcent mimo krótkiej pierwotnej zgłoski przedakcentowej. Np. *zárəl* (sárial H sarial HB_2 sarral PS) praeter. sing. masc. **zɵrělɵ*.

§ 115. Wskutek przesunięć akcentowych opisanych w powyższych §§ wytworzyła się w języku połabskim znaczna

przewaga form z akcentem na zgłosce przedostatniej wobec stosunkowo niewielkiej ilości form z akcentem na zgłosce końcowej i trzeciej od końca. Wynikiem tego było dostosowywanie form rzadszych do przeważających t. j. dalsze szerzenie się akcentuacji zgłoski przedostatniej. Tą drogą przyszło do przesunięcia akcentu że zgłoski trzeciej od końca na przedostatnią w formach jak n. p. *låi̯sái̯nə* (leisseina H leisseína HB_1 loisseína Pf) nom. sing. **lysina* s.-ch. *Lïsina* (nazwa miejsc.) r. *łýsina, jau̯zái̯nə* (gauseinia HB_1 jeuseína Pf) nom. sing. **južina* s.-ch. *ûžina, lai̯pái̯nə* (léipeina H HBB_1) nom. sing. **lipina* słoweń. *lípina, rådlái̯ćə* (radleitzjaa PS radeleicia H) nom. sing. **ordlica* s.-ch. *rälica, motái̯ćə* (moteicia H móteitzia HB_1 mohteitz PS) nom. sing. **matica* s.-ch. *mätica* mr. *mátyća, jagrái̯ćə* (gaggareitza H) nom.-sing. **jǫgrica* słoweń. *igrica, lüpətái̯ćə* (lipateicia H lipatéitzia HB_1) nom. sing. **lopatica* s.-ch. *lòpatica* słoweń. *lopática, lestái̯ćə* (lêsteicia H leesteitzia HB_1) nom. sing. **lěščica* słoweń. *lẹ̑ščica, vìstərái̯ćə* (wiestarreitz PS) nom. sing. **ješčerica* s.-ch. *jäšterica* r. *jáščerica, lai̯stnái̯ćə* (leistneicia H leistnéitzia HB_1) nom. sing. **listǫnica* słoweń. *lîstnica, vètərnái̯ćə* (wetarneicia H wetarnéitzia HB_1) nom. sing. **větrǫnica* słoweń. *vẹ̑trnica* r. *vétrenica, pèkərnái̯ćə* (peikarneicia H) nom. sing. **pekarǫnica* s.-ch. *pẽkarnica* słoweń. *pekárnica, ťau̯xərnái̯ćə* (tgaucharneicia H) nom. sing. **kuxarǫnica* s.-ch. *kûharnica* słoweń. *kûharnica, brȍdəvái̯ćə* (bredaweiza H bredaweicia HB_1) nom. sing. **bordavica* s.-ch. *brádavica, jòlüvái̯ćə* (goliweicia H goliwéitzia HB_1 jolüweitz PS juliwéicia Pf) nom. sing. **jalovica* s.-ch. *jälovica* r. *jáłovica, läštəvái̯ćə* (losdeweicia H losdewéitzia HB_1 lostowéitzia Pf) nom. sing. **lastovica* s.-ch. *läštovica* r. *łástovica, carkvái̯ćə* (tzarkweicia H HB_1) nom. sing. **cr̥kvica* s.-ch. *cȓkvica* słoweń. *cérkvica, sveckóma* (suétskome Mith.) instr. plur. **svěčǫkami* r. *svěčkami, merą̀cə* (merántze HB_1) part. praes. act. **měrętjǫjǫ* r. *mérjaščij, strèľəją̀cə* (strelyaganse H HBB_1) part. praes. act. **strěljajǫtjǫjǫ* mr. *strilájuščyj, ľòtują̀cə* (lgotógansa H HB) part. praes. act. **lětajǫtjǫjǫ* r. *lětájuščij büdą̀cə* (pűdanza H püdance HC) part. praes. act. **bodǫtjǫjǫ* r. *bóduščij, vårónə* (woaróna H woarona HB_1) part. praet. pass. **oranъjǫ* s.-ch. *ôran* r. *óranyj, vǫ̀zónə* (wyuńgsona H wyûngsona H HB_1 wiungsóna HC) part. praet. pass. **vęzanъjǫ*

r. *vjázanyj, vȕbŕəzónə* (webbryasóna H wibbrasóna HB_1) part. praet. pass. **obrězanъjь* r. *obrě́zanyj, ȁi̯ďəlónə* (eyalóna H) part. pass. **udělanъjь* r. *udě́łanyj* i t. p.

Takiemu samemu działaniu analogji do przeważającej liczby form z akcentem na złosce przedostatniej przypisać trzeba fakt, że także w tych kategorjach form, które wskutek warunków fonetycznych przeprowadziły w połabskim przerzucenie akcentu na zgłoskę końcową (§ 110, § 111) obok postaci prawidłowych spotyka się w wielu wypadkach formy z akcentem na zgłosce przedostatniej. Takie drugorzędne cofnięcie akcentu widoczne jest zwłaszcza często w słowniku Jana Parum Szulcego. N. p. *gróbə* (grobaa PS) nom.-acc. plur **graby* s.-ch. *grȁb grȁba* r. pl. *gráby, zǫ̃bə* (sumba PS) nom.-acc. plur. **zǫby* s.-ch. *zûb zûba* r. pl. *zúby, kǫ̃sə* (kungsa PS) nom.-acc. plur. **kǫsy* s.ch. *kûs kûsa* r. pl. *ḳúsy, klãsə* (klasse PS) nom.-acc. plur. **kolsy* s.-ch. *klâs klâsa* r. pl. *kółosy, dǫ̃bə* (dumbe PS) nom.-acc. plur. **dǫby* s.-ch. *dûb dûba* r. *dúby, vlãsə* (wlassa PS) nom. acc. plur. **volsy* s.-ch. *vlâs vlâsa* r. *vółosy, zénə* (sehna PS) nom.-acc. pl. **ženy* s.-ch. czak. *ženȁ* pl. *žȅne* r. pl. *žény, zóbə* (soba PS) nom.-acc. pl. **ẓaby* s.-ch. pl. *žȁbe* r. *žáby, gnái̯də* (gneidt PS) nom.-acc. pl. **gnidy* s.-ch. *gnjȉde* r. *gnjídy*. Rzadziej spotyka się takie formy i w innych zabytkach: n. p. *górxə* (ggôrcha H kgôrcha HB_1) nom.-acc. pl. **gorxy* s.-ch. *grȁh grȁha* r. *goróx goróxa, rǫ̃ťə* (rûntge H runtge HB_1B_2C) nom.-acc. pl. **rǫky* s.-ch. pl. *rûke* r. *rúki, (kå)ďólə* (katgole ka tgóle H) dat. sing. **(kъ)dělě* s.-ch. *djȅlo* r. *dě́ło, (vå)létə* (waléta H waleeht PS) loc. sing. **(vъ)lětě* s.-ch. *ljȅto* r. *lě́to, (vå)sárə* (wassára H) loc. sing. **(vъ)syrě* r. *syra sýra, (vå)vétrə* (wa wetra H) loc. sing. **(vъ)větrě* s.-ch. *vjȅtar* r. *vě́ter, (vå) vízə* (wa wîssa H wa wîsse HB_2 waa wiesaa PS) loc. sing. **(vъ) veži* słoweń. *vę́ža* mr. *véža* itp.

§ 116. W połączeniach czasowników z enklitycznemi formami zaimków ustalił się bezwyjątkowo akcent na zgłosce przedostatniej (t. j. bezpośrednio poprzedzającej enklitykę) bez względu na stosunek do miejsca akcentu prasłowiańskiego. Stan ten jest wynikiem bardzo silnego poczucia ścisłego związku enklityki z formą poprzedzającą: enklitykę traktowano jako ostatnią zgłoskę wyrazu, do którego nale-

żała. Wskutek tego w połączeniach enklityki z formą werbalną o pierwotnym akcencie na zgłosce końcowej, akcent ten nie cofał się, ponieważ w takiem połączeniu znajdował się na zgłosce przedostatniej. Fakt ten w związku z wypadkami o akcencie przesuniętym ze zgłoski poprzedzającej wskutek sprzyjających warunków głosowych przyczynił się do powstania stanowczej przewagi form o akcencie na zgłosce poprzedzającej enklitykę, co pociągnęło łatwo za sobą dostosowanie akcentowe innych połączeń z enklitykami, w których nie było pierwotnie warunków dla takiej akcentuacji. N. p. *znojís-mə* (snogîsme HB_1) 2 sing. praes. **znaješ6-me, trqsí-sə* (trangsîssa H trańgzissa HB_1) 3 sing. praes. *tręse(tъ)-se, zå̯ibí-sə* (sséibissa H) 3 sing. praes. **zyblje(tъ)--se, å̯itüpí-sə* (eytipísa H) 3 sing. praes. **utope-se* zam. **utopí(tъ)se, rüdí-sə* (ridíessa H ridîssa HB_1) 3 sing. praes. **rode-se* zam. **rodí(tъ)-se, rüdą́-sə* (ridańgsa HB_1) 3 plur. praes. **rodę(tъ)-se, xorną́-sə* (chornangsa H chôrnangsa HB_1) 1 sing. praes. **xornjǫ-se, bêjətó-sə* (byatósa biatôssa H) 3 du. praes. **bijeta-se, vå̯zdevót-sə* (wasdéwoza H) infin. **vъzděvati-se, vå̯póst-sə* (wapôtza H) infin. **vъpasti-se, vəbortå̯it-sə* (webbôrtéissa H webbôrteissa HBB_2C) inf. **obvortiti-se, tå̯ucäl-sə* (touzâlsa H) praeter. sing. masc. **tļčlъ-se* zam. **tļklъ-se, ricäl-mə* (ritzóalme H) praeter. sing. masc. **rečlъ-mu* zam. **reklъ-mu, pöslól-jěg* (pôslôlgik HB_1) praeter. sing. masc. **poslalъ-jeg(o), ba̯ilå̯i-sə* (belléissa HB_1) praet. masc. plur. **bili-se, vå̯zdəlå̯i-sə* (wasdaleissa H wâsdaleýssa HB_1) praeter. masc. plur. **vъzděli-se, ricå̯i-me* (rîtzéyme H HB_1) imper. 2 sing. **reci-mi, a̯idå̯i-sə* (eidéissa H) imper. 2 sing. **idi-se, jèmå̯i-jěg* (gimmáyik H) imper. 2 sing. **jьmi-jeg(o), stovå̯i-mə* (stoweime H stowéyme HB_1) imper. 2 sing. **stavi-mi, å̯iplotå̯i-mə* (eyplóteime H) imper. 2 sing. **uplati-mi, vå̯zděj-sə* (wâsdíessa H) imper. 2 sing. **vъzděj-se, å̯itəcix-jěg* (eytâtzychgek HB_1 eytátzichik H) 1 sing. aor. **utъčexъ-jeg(o)* zam. **utъkoxъ-jeg(o), ricéx-mə* (rîcechma HB_1) 1 sing. imperf. **rečěxъ-mu* i t. p.[1]).

[1]) Tu też zaliczyć należy prawdopodobnie formy: *ťau̯tís-* (tgautis H tgautíss HB_1) 2 sg. praes. **kutešъ* zam. **kutišъ, ťau̯tå̯it* (tgauteit H zeiteit Pf) inf. **kutiti*, które autorzy słowników zapewne sztucznie oderwali od należących do nich w żywem wypowiedzeniu enklityk.

Morfologja.

1. Rzeczowniki.

A. Budowa tematów.

Tematy na *-o i *-a.

§ 117. Sufiksy *-o -a*. Pierwotny sufiks *-o* u rzeczowników męskich wymieniony w prasłow. na *-ъ* zanikł w połabskim zgodnie z rozwojem fonetycznym: *sťük* (stijück PS) ≦ **skokъ*, *laịst* (leist H leisst HB_1 leist PS) ≦ **listъ*, *zǫ̂b* (sûmb H súmb Pf) ≦ **zǫbъ*, *sneg* (snêk H schneg PS sneec Pf schneck Anon.) ≦ **sněgъ* i t. p. — U rzeczowników żeńskich sufiks prasłow. *-a* ma w połabskim normalne odpowiedniki: *-o* w pozycji akcentowanej, a *-ə* po akcencie: n. p. *vâu̯nó* (wauno Anon., waunú H waunô H HB_1) ≦ **vl̥na*, *jomó* (gomó H, gomô HB_1) ≦ **jama*, *stǫ̂pó* (stumpó H Pf) ≦ **stǫpa*, *bobó* (bobo HB_1 bobó Pf) ≦ **baba*, *smőlə* (smela H sméla HB_1 smüla Pf) ≦ **smola*, *nűgə* (nigga H nîgga HB_1 nügga PP nücka Pf) ≦ **noga*, *ťősə* (tgêssa H tyéssa HB_1 dschüsa Pf koossa Anon.) ≦ **kosa* i t. p. — U rzeczowników nijakich sufiks prasłow. *-o* przedstawia się zgodnie z warunkami fonetycznemi jako *-ű* pod akcentem, a jako *-ə* po akcencie: n. p. *śonű* (sgoní H tjanü Anon.) ≦ **sěno*, *ľotű* (lgotí H lijötüh PS liuteù Pf) ≦ **lěto*, *lönű* (leni H) ≦ **lono*, *mọ́itə* (moite H móite H BB_2C mäute PS) ≦ **myto* i t. p.

§ 118. Sufiksy zawierające *-j-*:

Sufiks *-jo -ja -je*. U rzeczowników męskich sufiks *-jo* wymieniony w prasłow. na *-jъ*, w połabskim całkowicie zanikł zgodnie z rozwojem fonetycznym, pozostawiając ślad jedynie w odpowiednich spółgłoskach poprzedzających, oraz w wymianach samogłoskowych zależnych od dawniejszej palatalności następnej spółgłoski: n. p. *dâzd* (dâst dôast H dahssd PS doost dast Pf) ≦ **dъžžъ* (≦ **dъzdjo-*), *nüz* (nîs H HB_1 nüs Do) ≦ **nožъ*, *kľau̯c* (kilgautz H HB) ≦ **kľučъ*, *xrąst* (chranst PS) ≦ **xręščъ* i t. p. — U rzeczowników żeńskich sufiks *-ja* przybiera zależnie od warunków akcentowych postać *-o* (pod akcentem) lub *-ə* (po akcencie), przyczem poprzedzająca spółgłoska zachowuje palatalność zgodnie

z normalnym rozwojem fonetycznym: *vojó* (wayó H HB_1 wäujah PS_1 wóju Pf) ≤ **vyja, svéćə* (swecia H swetzia H AB_1 schwetza PS suecia Pf) ≤ **světja, mi̯ǯə* (midsa PS) ≤ **medja* i t. p. — U rzeczowników nijakich sufiks prasłow. *-je* wymienił się w połabskim normalnie pod akcentem w *-i*, po akcencie w *-ə*: n. p. *joji* (gogi H gogî HB_1 jujì Pf jojie PS joji Anon.) ≤ **jaje, püli* (püeli püelí H püelî HB_1 pöglü̂ Pf) ≤ **poľe*.

S u f i k s *-ьjь* u rzeczowników męskich w postaci *-ə* (po akcencie) zachował się w jednym tylko przykładzie: *mórvə* (môrwe H mórwe Pf 'ameise') ≤ **morvьjь* scs. *mravьi* bułg. *mrávej* wr. *muravéj*.

S u f i k s *-ьja* zachował się w postaci poakcentowej *-ə* w jednym przykładzie o znaczeniu kolektywnem *bróťə* (brotia H 'brüder') ≤ **bratьja* scs. *bratьja* pol. *bracia*, oraz w kilku rzeczownikach żeńskich utworzonych na podstawie dawnych tematów na *-ĭ* : n. p. *kǫdiľə* (kûndila HB_1H kundíglia Pf) ≤ **kǫdelьja* por. sch. *kùdelja* słoweń. *kodę̂lja*, pol. *kądziel*, wr. *kudél; joblü̂ńə* (goblinia H) ≤ **ablonьja* por. wr. *jáblonja* [obok *joblü̂n* (jü̂blün Pf) ≤ **ablonь* pol. *jabłoń*]; *püstiľə* (pestilia H püstiglia Pf) ≤ **postelьja* por. sch. *pòstelja* słoweń. *pǫ́stelja* wr. *postélja* [obok *püstil* (pöstühl PS) ≤ **postelь*, pol. *pościel* wr. *postél* słoweń. *pǫ́stelj*] itp.

S u f i k s *-ьje* u rzeczowników nijakich zachował się w postaci poakcentowej *-ə* : 1) w abstraktach jak *stórə* (stora H 'das alter') ≤ **starьje* por. czes. *staří, püzái̯mə* (püseima H 'frühling') ≤ **pozimьje* por. słoweń. *pozîmje* dł. *nazymje; pü(d)-ďörə* (pid jöhr PS) ≤ **podъgorьi̯e* por. pol. *podgórze* wr. *podgorje; våzvái̯mə* (wasmeima H waswéima HB_1 'vernunft')[1] ≤ **vъzumьje; prìdəbédə* (brudebröde H pridebed PS brütebü̂te Pf 'frühstück') ≤ **perdobědьje* itp. 2) w kolektiwach jak : *püzdérə* (pisedera H pysedêra HB_1 püssdehr PS) ≤ **pozderьje* por. słoweń. *pazdę̂rje* dł. *pazdźeŕe* pol. *paździerze* itp. 3) w nazwach czynności (nomina actionis) *pücai̯vónə* (pützeiwóna H HB_1 'ruhen') ≤ **počivanьje, zopái̯tə* (zopeita H 'verlöbnis') ≤ **zapitьje trąsínə* (trangsien PS 'beben') ≤ **tręsenьje, vüdénə* (widdena H widdéna HB_1 widdíne Pf, 'kleid') ≤ **oděnьje* itp.

---

[1]) Por. Rost 163, uw. 23.

Sufiks *-ajь* u rzeczowników męskich zachował się w postaci akcentowanej *-ój* w jednym przykładzie: *rátój* (ratóy H rato PS) ≤ **ortajь* por. pol. *rataj* sch. *rȁtaj* stc. *rátaj* wr. *rátaj* mr. *ratáj*.

§ 119. Sufiksy zawierające *k c č*.

Sufiks *-ъkъ* (*-ьkъ*) u rzeczowników męskich w postaci poakcentowej *-ək* występuje: 1) W deminutiwach jak: *mésək* (mesak H mêsak HB_2C mésak HB_1 meesack PS) ≤ **měšьkъ* por. pol. *mieszek* wr. *měšók*, *dǫ̑bək* (dûmbak H) ≤ **dǫbъkъ* pol. *dąbek* wr. *dubók* s.-ch. *dúbak*, *cā̤unək* (tzaunak H 'weberspule') ≤ **čl̥nъkъ* s.-ch. *čûnak* wr. *čeľnók*, *vȁtrūcək* (woatrísak H HC wátritzak HB_1 'söhnchen') ≤ **otročьkъ*, *klȍbək* (klûmbek H klûmbac HB_1 klumbak HC) ≤ **klǫbъkъ* pol. *kłębek*, *górnək* (ggôrnak H ggôrnek HB_2) ≤ **gr̥nъkъ* pol. *garnek*, *klȁťȏlək* (klatgélak H klátgelak H_1BC) ≤ **kolkolъkъ* mr. *kołokiłok*, *ďȍlǫ̑bək* (tgelumbak H dgelumbak HB_1) ≤ **golǫbъkъ* pol. *gołąbek*, *zai̯vȁtək* (seiwóatak H seywattak PS seywodac Pf seiwoatack Bauc. 'herz') ≤ **životъkъ*, *brotácək* (brotátzak HB_1 'brüderchen') ≤ **bratьčьkъ*, *büzácək* (büsátzak H) ≤ **božьčьkъ* itp. 2) W nazwach rzeczy, tworzonych na podstawie ich właściwości: *bólək* (byólak H 'eiweiss') ≤ **bělъkъ* mr. *biłók*, *pósək* (pyósak H pyôsak HC pjósak HB piósac Pf) ≤ **pěsъkъ* pol. *piasek* itp. 3) W tworach pochodnych od połączeń z przyimkami: *püzā̤imək* (püseimak HB_1 ≤ **pozimъkъ* czes. *pozimek*, *pridjau̯zdȉnək* (prüdgausenak H prütgauseinac HB_1 'kleine mittagsmahlzeit') ≤ ≤ **perd(j)užinъkъ*, *prid(v)cérək* (prütgerak H prȳtzerak HB_1 pridzerack PS pritzierk Anon. 'vesperbrod') ≤ **perdъv(ь)čerьkъ* por. pol. *podwieczorek* itp.

Sufiks *-ъka* (*-ьka*) u rzeczowników żeńskich występuje zwykle w postaci poakcentowej *-kə*, rzadziej w postaci akcentowanej *-kó*: 1) W deminutiwach jak: *glȃvkə* (glawka H glâwka HB_1) ≤ **golvъka* pol. *główka*, *ťȍzkə* (tyeeska Bauc.) ≤ **kozъka* pol. *kózka*, *dėvkə* (dêwka H deffca PS déefka Pf defka Anon.) ≤ **děvъka* pol. *dziewka* mr. *divka* słoweń. *dȇvka*, *ťübȃlkə* (tgiboalcke Bauc. 'stute') ≤ **ǫbylъka*, *lā̤iskə* (leiska H leisska HA) ≤ **lisъka* pol. *liska* mr. *łýska* słoweń. *lîska*, *la̤isā̤ickə* (leiseitzka H leiseítzka Pf) ≤ **lisičьka* słoweń. *lisîčka*, *stȍrkə* (stgörka HB_1 'brodrinde') ≤ **skorъka* pol. *skórka*, *krȗmkə* (krîmka H) ≤ **kromъka*

pol. *kromka*, *bóbkə* (bobka H bopka PS) ≤ **babъka* pol. *babka*, *ďótkə* (tgôtka H tjôtka HB_1 tschutga Pf) ≤ **dětъka* por. pol. plur. tant. *dziatki* słoweń. *dệtka*, *paịsťólkə* (peistyólka H HB_1) ≤ **piščalъka* pol. *piszczałka* słoweń. *piščâłka* r. *piščálka*, *krauskó* (croisko Anon.) obok *kráuzkə* (krauska H HB_1 kréuska Pf) ≤ **kružъka* r. *krúžka*, *kópkə* (kôpka H) ≤ **kapъka* pol. *kapka* mr. *kápka* i t. p. 2) W nazwach osób żeńskich jak np. *nemťáịnkə* (nêmtgéimka H) ≤ **němъkyńъka* por. pol. *Niemkini*, *strâjévkə* (strayêwka H strayefka HB_1 'vaterschwester') ≤ **stryịevъka*, *vaụjévkə* (waugêwka H waugefka HB_1 'mutterschwester') ≤ **(v)uịevъka*, *pŕǫ̂dkə* (prodka Anon.) ≤ **prędъka* pol. *prządka*, *vlăckə* (wlâtzka H 'hure') ≤ **volčъka* por. pol. *włóka*, *wywłoka* i t. p.

Sufiks *-ъko* (*-ъko*) u rzeczowników nijakich występuje w postaci akcentowanej *-ťŭ*, rzadziej w poakcentowej *-ťə*: 1) W deminutiwach jak n. p. *jopťŭ* (gôptgí H jubtchü Pf) ≤ **(ị)ablъko* pol. *jabłko* mr. *jábłoko* sch. *jäbuko*, *büżǫ̀tťŭ* (büsejûngti H büsejûngtgi HB_1 'bildchen') ≤ **božętъko*, *mümáịs(t)ťə* (mimeístia H) ≤ **momistъko* por. mr. *namísto* r. dial. *mamísto*, *zopáị(t)ťə* (zobeitge H zopeitje HB ssópeytge HB_1 'verlöbnis') ≤ **zapitъko* i t. p. 2) W tworach pochodnych od połączeń z przyimkami jak *nobór(t)ťə* (nobiôrtge H H_1B_2C 'weberlade') ≤ **nabŕdъko* por. pol. *bardo* 'weberkamm' i t. p.

Sufiks *-akъ* u rzeczowników męskich w postaci poakcentowej *-ək : cármək* (zarmak H dzarmak HB_1) ≤ **cịmakъ* pol. *czermak* czes. *čermák*, *dáịvək* (deywack teywack PS 'hirsch') ≤ **divakъ* por. pol. *dziwak* i t. d.

Sufiks *-ykъ* zachowany w jednym tylko przykładzie w postaci poakcentowej *-ěk : jǫ̂zěk* (gunsik H jungsick PS juńgsic Pf) ≤ **(ị)ęzykъ* pol. *język* i t. d.

Sufiks *-yka* zachowany w jednym tylko przykładzie w postaci akcentowanej *-ójkə : komójkə* (komóyka Pf 'steinlein') ≤ **kamyka* por. pol. *kamyk* i t. d.

Sufiks *-ikъ* u rzeczowników męskich zachowany w postaci poakcentowej *-ěk* (w plur. *-áịťə*): 1) W deminutiwach jak *ďúzděk* (gisedik H güsedik HB_1) ≤ **g(v)ozdikъ* pol. *gwoździk* r. *gvózdik*, *vórblěk* (wôrblick H warblik HB_1) ≤ **vorblikъ* por. pol. *Wróblik* (n. m.), *zątěk* (sántik H santek H HA santec

HB_1 'bräutigam') ≤ **zętikъ, ťűněk̨* (tyünik H tgünik HB_1) ≤ **konikъ* pol. *konik* czes. *konik*, plur. *ťünái̯ťə* (tyüneitga H dgineitga HB_1) ≤ **koniky, góděk̨* (ggodek H gudic Pf, 'wurm') ≤ **gadikъ*, plur. *godái̯cə* (ggódeize H) ≤ **gadici* itp. 2) W tworach pochodnych od przymiotników w postaci poakcentowej *-ěk̨* jak n. p. *stórěk* (storik H HC 'sauerteig') ≤ **starikъ* por. r. *starík*; nadto w postaci pochodnych sufiksów a) *-ьnik̨ъ* ≥ *-něk:* n. p. *crívněk* (sriwenik H sríwenik HB_1 'schuster') ≤ **červьnikъ, zímněk* (simenik H 'erdgeist') ≤ **zemьnikъ, rǫ̆cněk* (runtznik H ruńtznik HB_1) ≤ **rǫčьnikъ* pol. *ręcznik* itd., *vécněk* (wêtznik H weznik HB_2C 'hausvogt') ≤ **větį̯ьnikъ* por. sch. *vȉječnik, klübáu̯cněk* (klibauznik H klibauznic HB_1 'hutmacher') ≤ **klobučьnikъ, máu̯rněk* (maurnek H 'maurer') ≤ **murьnikъ, mlăcněk* (mloatzenick Bauc. 'milch im fische') ≤ **melčьnikъ* por. r. *mołóčnik, svécněk* (swêtznik H HBB_1C) ≤ **světį̯ьnikъ* pol. *świecznik* r. *svěčnik, rüďűzněk* (rüdegisenik ridgisenik H 'rohrkolbe') ≤ **rogožьnikъ* por. pol. *Rogoźnik* (n. m.), *grobálněk* (grobâlnik H 'hohlbohrer') ≤ **grablьnikъ, pölűvněk* (pêllíbenik H pêllíbnik HBB_2C 'halbhüfener') ≤ **polovьnikъ* pol. *połownik* sch. *polòvnīk* i t. p. a) *-enikъ* ≥ *-íněk: våkníněk* (wakninek H ‚glaser') ≤ **oknenikъ, tråstíněk* (trastínik H 'kammmacher') ≤ **trъstenikъ* por. sch. *trstènīk, plåtníněk* (plâtninik H platnýnyk HB_1 plâtnínik HB_2C 'pechlinnenhändler') ≤ **poltьnenikъ, seníněk* (seninik H senínic Pf, 'heumond, Juli') ≤ **sěnenikъ, såklíněk* (saglínic HB_1 saglínic Pf, 'glaser') ≤ **s(t)ьklenikъ* i t. p. c) W tworach pochodnych od czasowników: *ďűjěk* (tügigik H HB_2C dgigik H, 'wundarzt, Heiland') ≤ **gojikъ, strézěk* (stresik H strésik HB_1 stresic Anon. 'zaunkönig') ≤ **strěžikъ* i t. p.

S u f i k s *-ika* u rzeczowników męskich tworzonych od tematów werbalnych dla oznaczenia osób działających (nomen agentis) występuje w postaci akcentowanej *-ái̯kə: tåcái̯kə* (tatzeika H HB_1C 'weber') ≤ **tъčika, tücái̯kə* (tützeica PS 'maulwurf') ≤ **točika, perdojái̯kə* (perdógeika H perdogeíka HB_1 'verkäufer') ≤ **perdajika, mau̯dái̯kə* (maudeika H 'pflöckchen am hakenbaum') ≤ **mudika, skocái̯kə* (skozeyka HB ‚hengst') ≤ **skačika, lai̯pái̯kə* (leipeika H leipeíka HB_1 'abdecker') ≤ **lupika, låzái̯kə* (laseýka Pf, laseika H 'lügner') ≤ **lъžika, tribái̯kə* (tribeika Bauc. 'barker') ≤ **terbika, klanái̯kə*

(klaneíka H HC 'flucher') ≤ **klьnika, lozái̯kə* (loseika H loseíka HB_1 loseýka Pf 'kröte') ≤ **lazika, brącái̯kə* (brangseika H brángzeika, HB_1 'maultrommel') ≤ **bręčika* itp. oraz jeden rzeczownik rodzaju żeńskiego: *perái̯kə* (pereika H peréika HB_1 pèreika HB_2C 'wäscherin') ≤ **perika.*

Sufiks *-ica* u rzeczowników żeńskich występuje w postaci akcentowanej *-ái̯ćə:* 1) W rzeczownikach żeńskich odpowiadających znaczeniowo tworom męskim z sufiksem *-ikъ* lub *-ьcь: zribái̯ćə* (sribeicia H sribéitzia HB_1) ≤ **žerbica* sch. *ždrèbica* słoweń. *žrebíca, somái̯ćə* (someicia H someítzia HB_1) ≤ **samica* pol. *samica* itd., *xau̯dái̯ćə* (schäudeitz chäudeitz PS „geringe oder das nicht viel tauget") ≤ **xudica* por. słoweń. *hudica* 'gicht', *slepái̯ćə* (slepeize H slepéitze HA slépeitze HB_1 schlepeýtschia Pf slepeiz Anon. 'henne') ≤ **slépica* por. sch. *sljèpica* słoweń. *slepica* itp. 2) W deminutiwach: *ťüpái̯ćə* (gípeitza H tjüpeitz PS) ≤ **kopica* pol. *kopica* mr. *kopýća* słoweń. *kopica, motái̯ćə* (moteicia H móteitzia HB_1 mohteitz PS 'bienenkönigin') ≤ **matica* sch. *mȁtica* słoweń. *mática* itd., *lai̯sái̯ćə* (leiseitzja PS leisseitz Anon.) ≤ **lisica* sch. *lìsica* słoweń. *lisica, jagrái̯ćə* (gaggreitza H gaygareitza HB_2 giggaréitza HB_1) ≤ **i̯ьgrica* słoweń. *ígrica* wr. *ígrica, lȕpətái̯ćə* (lipateicia H lipatéitzia HB_1) ≤ **lopatica* sch. *lòpatica* słoweń. *lopática, lestái̯ćə* (lêsteicia H leesteitzia HB_1) ≤ **lěščica* słoweń. *léščica, dǫbái̯ćə* (dûmbeitza H) ≤ **dǫbica* pol. *Dębica* sch. *Dùbica* (n. m.), *låzái̯ćə* (laseiz H laséytz HB lasseitz Anon. 'löffel') ≤ **lъžica* sch. *làžica* słoweń. *žlica, rådlái̯ćə* (radeleicia H radeleizia HB_1 radleitzjaa PS 'pflugschaar') ≤ **ordlica* sch. *rȁlica* słoweń. *râlica* mr. *rałýća, carkvái̯ćə* (tzarkweicia H tserkweitse Mit.) ≤ **cŕkъvica* sch. *cȓkvica* słoweń. *cę́rkvica, råkvái̯ćə* (roakweicia H roacweizia HB_1 'kästlein' ≤ **orkъvica* por. czes. *rakev* sch. *rȁka, ťönvái̯ćə* (tgoneweicia H tgöneweicia HB dgönewáitzia HB_1 'krüglein') ≤ ≤ **konъvica* pol. *konwica, püsvái̯ćə* (püssweitz PS 'kissenbühr') ≤ **pošьvica* pol. *poszwa poszewka poszwica, måsvái̯ćə* (masweicia H másweitzia HB_1 maswéicia Pf, 'mücke') ≤ **mъšьvica* por. pol. *mszyca* słoweń. *mšica* dł. *pšyca* itp. 3) W tworach pochodnych od przymiotników: *bledái̯ćə* (bledeitzja PS „bleich am angesicht") ≤ **blědica* por. sch. *bljedica* 'bleichsucht' słoweń. *bledica* 'blässe', *pastrái̯ćə* (pastreicia H pástreitzia HB_1 'natter') ≤ **pьstrica, krai̯vái̯ćə* (kreiweitza H kreíweitza HB_1 'krümmung, bucht') ≤

≦ *krivica por. pol. krzywica (choroba), sch. krìvica 'schuld' słoweń. krivica, carnái̯ćə (tzarneiza H czôrneicia H) ≦ *čŕ̥nica pol. czernica itd., slånái̯ćə (slaneicia H slanéitzia HB_1) ≦ *solnica por. sch. slànica słoweń. slanica 'salzwasser'. Jako pochodny sufiks *-ьnica ≧ -nái̯ćə: pàpərnái̯ćə (paperneicia H paperneýtzia HB_1 'pfeffermühle' ≦ *pьpьrьnica por. słoweń. péprnica pol. pieprzniczka 'naczynie na pieprz', vètərnái̯ćə (wetarneicia H weternéitzia HB_1 'Windmühle') ≦ *větrьnica por. słoweń. vêtrnica 'windfahne' pol. wietrznica 'kobieta zmienna w uczuciach', vȁkərstnái̯ćə (wakarstneicia H wakarstnéitzia HB_1 'kreisschnitt des brodes') ≦ ≦ *okrьstьnica, ťùtəlnái̯ćə (tgüttalneicia H 'kesselhaken') ≦ *kotьlьnica, zòvau̯snái̯ćə (sowäussneitz PS 'ohrfeige') ≦ *zaušьnica por. pol. zausznica 'kolczyk' mr. zaúšnyća sch. zàušnica słoweń. zaušnica, sai̯tnáićə (scheitneúcia Pf seitneicia H 'nähnadel') ≦ *šitьnica, lai̯stnái̯ćə (leistneicia H leistnéitzia HB_1) ≦ *listьnica słoweń. lîstnica, vai̯(n)nái̯ćə (weineicia H waineiza Pf) ≦ *vinьnica pol. winnica itd., ste(n)nái̯ćə (sténeiza H 'wanze') ≦ *stěnьnica itp. 4) W tworach pochodnych od rzeczowników, w postaci sufiksów a) -ьnica ≦ -nái̯ćə: pèkərnái̯ćə (peikarneicia H) por. sch. pȅkârnica słoweń. pekàrnica, ťàu̯xərnái̯ćə (tgaucharneicia H HB) por. sch. kȕhârnica słoweń. kûharnica, pâtincnái̯ćə (pâtinsnéicia Pf patinsneicia H 'vogelbauer') ≦ *pъtenьčьnica, b) -avica ≧ -əvái̯ćə: lòstəvái̯ćə (losdeweicia H losdewéitzia HB_1 lostowéitzia Pf) sch. lȁstavica wr. łástovica, mr. łastovýća, zȁgəvái̯ćə (sokaweicia H sokawéitzia HB_1) ≦ *žьgavica słoweń. žgavica 'nessel' dł. žagajca, brȍdəvái̯ćə (bredaweizza H) ≦ *bordavica sch. bràdavica słoweń. bradavica, rǫ̂kəvái̯ćə (runkaweiza H runkawéitza HB rungcaweitz PS runkawéizia Pf ronkaweiz Anon) ≦ *rǫkavica pol. rękawica itd., pàjəvái̯ćə (pagaweicia H pagawéitza BB_1) ≦ *pii̯avica sch. pìjavica słoweń. pijâvica wr. pijávica itp.

S u f i k s -ьcь u rzeczowników męskich zachował się w postaci poakcentowej -əc: 1) W deminutiwach jak n. p. brótəc (bratatz H brudatz Pf) ≦ *bratьcь s.-ch. brȁtac wr. brátec, dánəc (daanaaz Mit.) ≦ *dьnьcь, zríbəc (sribatz H HB_1) ≦ *žerbьcь pol. źrebiec s.-ch. ždrijèbac słoweń. žrę́bəc wr. žerebéc, ťȍrəc (tgeratz H) ≦ *korьcь pol. korzec słoweń. kórəc, bȕzəc (büsatz H bȕsatz Pf büsaz Mit. 'Gott') ≦ *božьcь, póləc (polatz H póletz Pf) ≦ *palьcь pol. palec itd. 2) W tworach pochodnych od przymiotników:

xŏrəc (cheratz H chêratz HB_1 'der böse feind, teufel') ≦ **x(v)orъcъ*, *slépəc* (slepatz H slêpatz HB_1 schlepatz PS schlépatsch Pf slepaz Anon. 'hahn') ≦ **slěpъcъ* por. pol. *ślepiec* itd., *xą̆dəc* (chaudatz H schéudatsch Pf 'der böse feind, teufel') ≦ **xudъcъ*, *jąunəc* (gaunatz H gáunatz HB_1 jeúnatz Pf jäunatz PS 'junges rind') ≦ **(j̆)unъcъ* wr. *junéc* s.-ch. *júnac* słoweń. *júnəc*, *néməc* (nematz H nêmatz HB_1) ≦ **němъcъ* pol. *Niemiec* itd., *sómə̆c* (sómatz H sámatz HB_2) ≦ **samъcъ* pol. *samiec* itd. Jako sufiks pochodny **-enъcъ* ≧ *-ĭnəc: pătĭnəc* (pattínatz H patínatz Pf pattinatz Anon. patínac Bauc.) ≦ **pьtenъcъ* wr. *ptenéc*, *trąstĭnəc* (drastínatz H drostínatz HC 'schwaches rohr') ≦ **trъstenъcъ*, *staų̆dĭnəc* (staudínatz H 'brunnenquell') ≦ **studenъcъ* s.-ch. *studénac* słoweń. *studénəc* itp. 3) W tworach pochodnych od tematów czasownikowych (nomina agentis): *ťą̆jpəc* (tgeipatz H tjéipatz HB dgaypatz HB_1 tscheípatz Pf) ≦ **kupъcъ* pol. *kupiec* itd.

Sufiks *-ъca* u rzeczowników żeńskich zachowany w jednym przykładzie w postaci poakcentowej *-ćə: vąvü(d)ćə* (wawitzia H wawítzia HB_1 wawicia HB 'fürstin') ≦ **vo(je)vodъca*.

Sufiks *-ъce* u rzeczowników nijakich zachowany w postaci poakcentowej *-cə: ťŏrą̆j(t)cə* (tyéreitza H tgéreitza HB_1) ≦ **korytъce* słoweń. *koritce* wr. *korýtce*.

Sufiks *-ačъ* u rzeczowników męskich dla oznaczenia osób działających (nomina agentis) zachowany w jednym tylko przykładzie w postaci poakcentowej *-əc: tăkəc* (takats H tákats HB_1 tókatsch Pf) ≦ **tъkačъ* pol. *tkacz*.

Sufiks *-isko* u rzeczowników nijakich zachował się w jednym tylko przykładzie w postaci akcentowej nom. plur. *-dą̆skə: vlåstdą̆skə* (wlasdeiska HB 'wendische bezeichnung für Arendsee') ≦ **volstiska*. Zresztą występuje zamiast niego sufiks *-dą̆stə* ≦ **-išče*, o którym por. § 121.

§ 120. Sufiksy zawierające *n*:

Pierwotny sufiks **-nъ* (≦ *-no-s*) u rzeczowników męskich zachował się w postaci *-n* w wyrazach jak: *lån* (lgôn H lgân H HC lion Pf laang Anon.) ≦ **lьnъ* pol. *len* itd. *cą̆n* (zaun H) ≦ **čl̆nъ* por. pol. *czółno* mr. *čóven* itp.

Sufiks *-na* u rzeczowników żeńskich zachował się w postaci akcentowanej *-nó* oraz poakcentowej *-nə: vą̆nó* (waunó H waunô HB wauno Anon.) ≦ **vl̆na* pol. *wełna* itd.

láu̯nə (launa H HB_1 leýna Pf) ≦ **luna* por. pol. *łuna* itd., *sťónə* (styóna H skióna Pf) ≦ **stěna* pol. *ściana* itd.

Sufiks **-no* u rzeczowników nijakich zachował się w postaci akcentowanej *-nü̂* i w poakcentowej *-nə: stegnü̂* (stegní H steegnüh PS ≦ **stegno* s.-ch. *stègno* słoweń. *stégno* pol. *ścięgno, våknü̂* (wakní H wacnü̂ Pf) ≦ **okno* pol. *okno* itd., *żornü̂* (sgorní H HB_1 siurnü̂ Pf) ≦ **zṛ́no* pol. *ziarno* itd., *sáu̯knə* (ssaukene saukne H) ≦ **sukno* pol. *sukno* itd., *vái̯nə* (weina H HB_1 weýna Pf) ≦ **vino* pol. *wino* itd. *śonü̂* (sgoní H tjänü Anon.) ≦ **sěno* pol. *siano* itd., *ďǫ́snə* (jungsna PS gungsna Bauc.) ≦ **dęsno* por. pol. *dziąsło.*

Sufiks *-eno* u rzeczowników nijakich w postaci akcentowanej *-énə* i *-ənü̂: vriténə* (wrítene H writin PS) ≦ **verteno* pol. *wrzeciono* itd., *prądénə* (prangdéne HB_1 brangdên H) ≦ **prędeno, sèmənü̂* (semnü Anon.) ≦ **sěmeno* pol. *siemiono* itp.

Sufiks *-eńь* u rzeczowników męskich zachował się w postaci akcentowanej *-ín: müzdín* (missdîn H mühssdiene PS) ≦ **možǯeńь* pol. *możdżeń, josín* (gôssîn H) ≦ **jasenь* pol. *jasień* wr. *jáseń, sarsín* (sarrsün H scharsien HB_1 zarzün PS) ≦ **šṛ́šeńь* pol. *szerszeń* wr. *šéršeń, stüpín* (stipín H) ≦ **stopeńь* por. pol. *stopień stopnia, ťèsín* (tgessîn H tjessin PS tschésin Pf tgessin Bauc. 'magen') ≦ **kъseńь* por. pol. *ksieniec* stczes. *ksenec*[1]), *prądín* (pradiin Anon. 'gerte') ≦ **prędeńь, parstín* (porstín H pórstin Pf) ≦ **pṛ́steńь* pol. *pierścień* itd.

Sufiks *-ěno* u rzeczowników rodzaju nijakiego zachował się tylko w jednym przykładzie w postaci akcentowanej *-ónə: ťüľónə* (tgillyôn H tgillyoon Bauc. tjühlne PS) **kolěno* pol. *kolano* itd.

Sufiks *-ъnъ* u rzeczowników męskich zachowany w jednym przykładzie w postaci akcentowanej *-ǎn: bǫ́bǎn* (bumbân H bumbôn Pf) ≦ **bǫbъnъ* pol. *bęben* słoweń. *bǫ̂bən* wr. *búben* czes. *buben.*

Sufiks *-ьnъ* u rzeczowników męskich zachował się w postaci akcentowanej *-ǎn* i poakcentowej *-ən: vůsťǎn* (wistjahn PS) ≦ **ostьnъ* słoweń. *óstən* (gen. *ostna*) czes. *osten* por. pol. *oścień, ťüzǎn* (tyüsân H tjüsân HBB_2 'pelz') ≦ **kožьnъ* por. s.-ch.

---

[1]) Por. SO. V, str. 370—1.

adiect. *kŏžan, rŭzən* (rüsan HB_1 rŭsan Pf) ≤ **rožęnъ* pol. *rożen* wr. *rožĕn* itp.

Sufiks *-ęna* u rzeczowników żeńskich zachował się w dwu przykładach: acc. sing. *rézną* (resenang H 'schilf, riedgras') ≤ **rězęnǫ* gł. *rězna* 'riedgras', nom.-acc. plur. *nüznāi* (nisenáy H nisenay HB_2 'scheide') ≤ **nožęny* słoweń. *nǫ́žna* 'messer scheide' wr. *nožný* 'degen, scheide'.

Sufiks *-ęno* u rzeczowników nijakich zachował się w postaci akcentowanej *-nŭ́* i w poakcentowej *-nə: zaimnŭ́* (semeni H) ≤ **zimęno* pol. *zimno* itd., *drâvnŭ́* (drawni H draweneù Pf) ≤ **drъvęno* pol. *drewno* mr. *dróvno, ďâimnə* (tgeimene H dyéymene H HB_1) ≤ **gumęno* pol. *gumno* itd., *plâtnə* (plâtne plâtna H plaâtna Anon.) ≤ **poltęno* pol. *płótno* itd., *rüťâitnə* (rühtjeitna PS 'weidenbusch', „würfelbusch") ≤ **orkytęno* pol. *Rokitno* sch. *Ràkitno* (n. m.) itp.

Sufiks *-ęńę* u rzeczowników męskich zachował się w postaci akcentowanej *-án : picán* (pîtzan H pŷtzân HB_1 'brod') ≤ **pečęńę, plestán* (plesstân H plêstan HB 'fladen, ein flacher dünner kuchen') ≤ **plěščęńę, prądán* (bragdân H 'gespinnst' ≤ **prędęńę* czes. *předen* itp.

Sufiks *-ęńa* u rzeczowników żeńskich zachował się w jednym przykładzie: nom. acc. plur. *sťörné* (styerné H styernê HB_1 stijöhrni PS 'stiefeln') ≤ **skoręńě* pol. *skorznie* sch. *skörnja* 'stiefel' słoweń. *skǫ́rnja*.

Sufiks *-ina* u rzeczowników żeńskich występuje w postaci akcentowanej *-áinə:* 1) w tworach pochodnych od przymiotników jak n. p. *lâisáinə* (leisseina H leisseinya HB_1B_2C)[1] leisséina HB_1 loiszeína Pf 'stirn') ≤ **lysina* por. pol. *łysina* itd., *moláinə* (móleina H_1 môleina HB_1 plur. moleýne Pf) ≤ **malina* pol. *malina* itd., *svątáinə* (swantenia H swantênga HB_1 'Sanctissimum') ≤ **svętina, pojącáinə* (pogangcéina H poyángceina HB_2 pojangsein PS) ≤ **pajęčina* pol. *pajęczyna* itd.; 2) W tworach pochodnych od rzeczowników o znaczeniu kolektywnem: *jòsináinə* (gôssineina HB_1B_2H 'eschenholz') ≤ **(j)asenina* pol. *jasienina*, loc. sing. *no brizáinə* (no brisein PS) ≤ **na berzině*

[1]) Niejednokrotnie w tym sufiksie *n* oznacza się jako palatalne (*-nya nja nia* itp.): niewiadomo, czy przez pomyłkę pisarską, czy też zgodnie z wymową, na wzór sufiksu *-yńa*.

pol. *brzezina*, *zaitáinə* (säutein PS „saattestück") ≤ **žitina* por. pol. *żytnisko* itp. 3) W tworach pochodnych od rzeczowników o znaczeniu augmentatywnem lub deminutywnem: *laipáinə* (leipeina H HBB$_1$ 'bast') ≤ **lupina* por. pol. *łupina*, *glåváinə* (gláweina H HB$_1$ glawwein PS 'flachsknotten') ≤ **golvina* por. pol. *głowina* itd., *tråstáinə* (trasteina H 'rohr') ≤ **trəstina* pol. *trzcina* mr. *trostýna*, *jauzáinə* (gauseinia HB$_1$ gausenia H acc. sg. jäuseinung PS jeuseúna Pf., 'mittagessen) ≤ *(*i*)*užina* sch. *ùžina* wr. *užin*, *kråsáinə* (krasseina H 'krümmel') ≤ **krəšina* pol. *k(r)szyna* sch. *kršina* itp.

Sufiks *-yńa* u rzeczowników żeńskich zachował się w postaci akcentowanej *-ăinə -áinə : bordăinə* (bordeinia H acc. sing. bordeynang PS burdognia Pf 'beil') ≤ **bordyńa*[1]), *ťênądainə* (tyenantgeinia H HB tjinnantjeinia HB$_1$) ≤ **kənęgyńa* sch. *knèginja* słoweń. *kneginja* wr. *knjaginja*.

§ 121. Sufiksy zawierające *-t-* (*-šč-*):

Sufiks *-ota* u rzeczowników żeńskich zachował się w postaci akcentowanej *-ŏtə : pröstŏtə* (pröstöta PS 'wunderkopf') ≤ **prostota* por. pol. *prostota* itd., acc. sing. *vàxŏtǫ* (wâchgetung H wâschetung H wachchetung HB$_1$ 'lust, gesundheit') ≤ **oxvóta* pol. *ochota* wr. *oxóta*; pozornie należy tu także *sübŏtə* (sibötta H HB$_2$ süboída Pf sübüda Do 'sonnabend' ≤ **sobota* pol. *sobota* itd.

Sufiks *-yto* u rzeczowników nijakich zachował się w jednym przykładzie: *ťörăitə* (tyéreita H HB$_1$) ≤ **koryto* pol. *koryto* i t. d.

Sufiks *-ətə* u rzeczowników męskich (pierwotnie o temacie spółgłoskowym na *-t*, przekształconych potem jeszcze w dobie prasłow. na tematy zakończone *-ĭ*) zachował się w postaci akcentowanej *-ăt -ět*: *pölăt* (pelât H 'speckseite') ≤ **polətə* pol. *poł(e)ć*, *ťölăt* (tgêlât H 'brett') ≤ **kolətə*, *nüďět* (nîtgíd H nitgid HC nütchít Pf) ≤ **nogətə* wr. *nógoť* por. pol. *paznokieć*, *lüťět* (litgitt H litgítt H BB$_1$C nechjüht PS) ≤ **olkətə* pol. *łokieć* i t. d.

Sufiks *-išče*[2]) zachował się u rzeczowników nijakich w postaci akcentowanej *-áistə*: *gordáistə* (gchordeisde H kgor-

[1]) Por. Berneker I 73.

[2]) Por. W. Taszycki Slavia IV, 213—27.

teisde HB_1C gortéyde Pf) ≤ **gordišče* por. grodziszcze i t. d., *ťüsa̯istə* (tyisseiste H tgiséista HB_1 'sensenbaum') ≤ **kosišče* kasz. *kosəšče* sch. *kòsište* słoweń. *kosišče*, *postva̯istə* (postweitz PS) ≤ **pastəvišče* czes. *pastvište* gł. *pastwišćo* wr. *pástvišče*, *ťörá̯istə* (tyereist H 'flechte am baum') ≤ **korišče*, *mesá̯istə* (meêseist Anon. 'sack') ≤ **měšíšče*, *rədlaicá̯istə* (radeleizeist H radelézeist HBB_1C 'schiffel woran der pflughaken befestigt ist') ≤ **ordličišče* i t. p.

§ 122. Sufiksy zawierające *-l-*:

Sufiks **-lo* u rzeczowników nijakich zachował się w postaci akcentowanej *-lŭ* oraz poakcentowej *-lə*: *ďolŭ* (tgelí H) ≤ **dělo* pol. *dzieło* i t. d., *stablŭ* (steblí H stablý HB_1) ≤ **stəblo* pol. *żdżbło* czes. *steblo* i t. d., *teplŭ* (teplí H têplí HB_1) ≤ **teplo* pol. *ciepło* i t. d., *veslŭ* (wêslí H wêslý HB_1) ≤ **veslo* pol. *wiosło* i t. d., *greblŭ* (greblí H grébly HB_1) ≤ **greblo* por. pol. *zgrzebło* słoweń. *gréblò* wr. *grebłó*, *sedlŭ* (sedelí H seedelüh PS) ≤ **sedlo* pol. *siodło* (obok ps. **sedəlo* sch. *sèdlo* i t. d.), *tąglŭ* (tanglü Bauc. 'garnstangen') ≤ **tęglo*, *nocą̯lə* (nôtzungl H HB) ≤ **načęlo* sch. *nâčelo* słoweń. *načę̀lọ* wr. *načálo*, *nòpücą̯lə* (nopitzúngl HB_1 'anfang') ≤ **napočęlo* por. scs. *počęlo* i t. p.

Sufiks *-dlo* u rzeczowników nijakich (nomina instrumenti) zachował się w postaci akcentowanej *-dlŭ* oraz w poakcentowej *-dlə*: *zǫ̀dlŭ* (sûndlí HB_1) ≤ **žędlo* pol. *żądło* i t. d., *sa̯idlŭ* (seidelí H seidlî HB_1 ≤ **šidlo* pol. *szydło* i t. d., *rådlŭ* (radelí H radlý HB_1 *rotlŭ* Pf) ≤ **ordlo* pol. *radło* i t. d., *sodlŭ* (sodeli H sodelî HB_1 sodelí HBB_2C) ≤ **sadlo* pol. *sadło* i t. d., *kra̯idlə* (kreidele H kréidele HC kreydel PS) ≤ **kridlo* por. pol. *skrzydło* sch. *krilo* i t. d., *zaŕódlə* (serriúdle Pf sàrjodla HB_1 'spiegel') ≤ **zərědlo* stpol. *zdrzadło*[1]), *såkódlə* (sákodle H saccódle Pf saccodel Anon.) ≤ **sǫkadlo* por. czes. *soukadlo* gł. *sukadło*[2]). Pochodny od tego sufiks **-idlo* zachował się w postaci akcentowanej *-á̯idlə*: *stová̯idlə* (staweidele H stóweidle H) ≤ **stavidlo* pol. *stawidło* słoweń. *stavílọ*, *mücá̯idlə* (müzeidle H műzeidle HB_1 'flachsröte sumpf') ≤ **močidlo* sch. *mòčilo* słoweń. *močílọ*, *vortá̯idlə* (wôrteidle H 'weberkomm') ≤ **vortidlo*

[1]) Por. SO V 367—8.
[2]) Por. Rost 156 uw. 2.

sch. *vràtilo* słoweń. *vratilǫ* wr. *vorotiło*, *mȍtüvái̯dlə* (mötiweidele H mötywéidle HB_1) ≤ **motovidlo* pol. *motowidło* i t. d., *nai̯tái̯dlə* (neiteídla HB neiteidla H 'webekamm') ≤ **nitidlo* i t. p.

Sufiks *-ъlъ* u rzeczowników męskich zachował się w postaci akcentowanej *-ăl*: *vǫ̀băl* (wûmbâl H wungwõol Pf) ≤ **(v)ǫbъlъ* sch. *ȕbao* bg. *vъbъlъ*, *vǫ̀zăl* (wûnsále HC) ≤ **(v)ǫzъlъ* pol. *węzeł* i t. d., *sťai̯băl* (steibahl PS 'flick' ≤ **skubъlъ* por. pol. *skubać*[1]).

Sufiks *-ьlъ* u rzeczowników męskich zachowany w postaci akcentowanej *-'ăl*: *ťüťăl* (tgüttgâl H tschütschõl Pf) ≤ **kotьlъ* pol. *kocieł* i t. d., *vüŕăl* (wirrgall H '„gänseahr"') ≤ **orьlъ* pol. *orzeł* i t. d.

Sufiks *-oľь* u rzeczowników męskich zachował się w postaci akcentowanej *-ǘl*: *kǫťǘl* (kungchí H 'radel im korn') ≤ **ḳąkoľь* pol. *ḳąkol* słoweń. *kǫ́kolj* wr. *ḳúkol* mr. *kukil*, *zòtəťǘl* (sodatgíll H 'riegel') ≤ **zatъkoľь*.

§ 123. Sufiksy zawierające *-v-*:

Pierwotny sufiks *-vъ* (≤ *-vo*) zachował się w jednym tylko przykadzie: n.-acc. plur. *gnevói̯* (gnewóy H 'drüse im fleisch') ≤ **gněvy*[2]) por. pol. *gniew* itd.

Sufiks *-va* u rzeczowników żeńskich zachowany w postaci akcentowanej *-vó* oraz poakcentowej *-və*: *korvó* (korwo H korwò korwú Pf) ≤ **korva* pol. *krowa* itd., *dévə* (dewa H déwa HB_1 dewaa PS déeva Pf) ≤ **děva* pol. *dziewa* itd., *glăvə* (glawa HB_1H glaw glawah PS klówa Pf) ≤ **golva* pol. *głowa* itd.

Sufiks *-vo* u rzeczowników nijakich zachował się w postaci akcentowanej *-vǘ*: *crevǘ* (zrewü PS) ≤ **červo* słoweń. *črẹvô* mr. *čérevo*, *pai̯vǘ* (peiwí H peiwü PS peywí Pf poÿwi Anon.) ≤ **pivo* pol. *piwo* itd.

Sufiks *-avъ* zachował się w jednym tylko przykładzie: *rǫ̃kəv* (runkaw H) plur. *rǫ̀kóvə* (runkówa H runkowa Bauc.) ≤ **rǫkavъ* **rǫkavy* pol. *rękaw* itd.

Sufiks *-iva* u rzeczowników żeńskich zachował się w postaci akcentowanej *-ái̯və*: *ťüprái̯və* (tyîpreiwa H tyîp-

[1]) Por. Rost 74 uw. 14.

[2]) Por. Berneker I 312, inaczej Rost 102 uw. 29.

preiwa HB_2C) ≤ **kopriva* sch. *kòpriva* słoweń. *kopriva* por. pol. *pokrzywa* itd., *ťüstrə́i̯və* tyüstreiwa H tyűstreiwa HB_1 'trespe') ≤ **kostriva* por. pol. *kostrzewa* słoweń. *kostréva.*

Sufiks *-*ъva* zachowany w postaci akcentowanej *-vó* lub poakcentowej *-və* powstał na podstawie sufiksu *-ъv-* występującego w przypadkach zależnych rzeczowników o pierwotnym temacie na *-ū*: nom. sing. *stą̆ďə́i̯* (stangáy H HB_2 stanjáy HB) ≤ **stęgy* por. scs. *vъstągy:* nom.-acc. plur. *stą̆gvói̯* (stangwóy H) ≤ **stęgъvy* itp. Tą drogą powstały sufiks *-ъva(-ova)* spotykamy w wyrazach jak: *gráu̯svə* (greiswa Anon.) ≤ **gruš̌ova* por. pol. *grusza* sch. czak. *krùšva, lótvə* (lôtwa H) ≤ **latъva* por. pol. *łata* słoweń. *lâtva, véxvə* (wêchwe H) ≤ **věxъva* por. pol. *wiecha* słoweń. *vę́ha.* Często sufiks ten występuje tylko w liczbie mnogiej, a w pojedynczej odpowiadają mu formy o temacie na *-a*: plur. *blåxvói̯* (plauchwoy H) ≤ **blъxъvy* sing. *blă̆xə* (placha H blacha PS blócha Pf) ≤ **blъxa, mau̯xvói̯* (maukway H) ≤ **muxъvy* sing. *mau̯xó* (mauchó H maichù Pf) ≤ **muxa, ťötvói̯* (tyêtwóy H) ≤ **kotъvy* sing. *ťötó* || *ťőtə* (tijötta PS chyto Anon.) ≤ **kota* itp.

§ 124. Sufiksy zawierające *-r-*:

Pierwotny sufiks *-rъ*(≤ *ro*) nie zachował się w połabskim w ani jednym przykładzie.

Sufiks *-ra* u rzeczowników żeńskich zachował się w postaci akcentowanej *-ró* oraz w poakcentowej *-rə: mŕoró* (mioró H) ≤ **měra* pol. *miara* itd., *séstrə* (séstra H HB_1C Pf seestra PS) ≤ **sestra* pol. *siostra* itd.

Sufiks *-ro* u rzeczowników nijakich zachował się w postaci akcentowanej *-rű* i poakcentowej *-rə: rebrű* (rebrj Bauc.) ≤ **rebro* sch. *rèbro* itd. por. pol. *żebro, srebrű* (srebrí H srebrj HB_1 srébrü Pf) ≤ **serbro* pol. *srebro* itd., *jǫ̑drə* (gundre H gûndre H BB_1B_2C) ≤ **(i̯)ędro* pol. *jądro* itd.

Sufiks *-erъ* u rzeczowników męskich zachował się w jednym przykładzie: *vicér* (wîtzör H witsẽr Pf) ≤ **večerъ* pol. *wieczór* itd.

Sufiks *-yra* u rzeczowników żeńskich zachował się w jednym przykładzie *seťárə* (ssîtgaria H zietjar PS sétjar Pf tsytjer Anon.) ≤ **sękyra* pol. *siekiera* itd.

Sufiks *-oĭ6* u rzeczowników męskich zachowany w jednym przykładzie: *vǫďŭr* (wundyirr H) ≤ **(v)ǫgoĭ6* pol. *węgorz* itd.

Sufiks *-aĭ6* u rzeczowników męskich (nomina agentis) zachował się w postaci akcentowanej *-ór* oraz w poakcentowej *-ər* : *ťau̯xór* (tgauchgôr H tgauchôr HC tgauchor Ecc.) ≤ **kuxaĭ6* pol. *kucharz*, *lékər* (lékar H HB_1) ≤ **lěkaĭ6* pol. *lekarz* itd., *ťőnər* (tjönar PS tgenar Bauc.) ≤ **konaĭ6* por. pol. *Konary* (n. m.), *pékər* (pekar H) ≤ **pekaĭ6* pol. *piekarz* itd., *nǫ̑tər* (nûntar H HB_1 nungtaar PS 'kuhwirt') ≤ **nǫtaĭ6*, *svéčər* (schwetschar schwetzar PS 'lichter') ≤ **světi̯aĭ6*, *gǫ̑sər* (gungsgarr H gunsjahr PS 'gänserich') ≤ **gǫs6jaĭ6*[1]) pol. *gęsiarz*, dat. plur. *grèsnərŭm* (grêsnarim H greichynarim Mit. 'sündiger') ≤ **grěšьnaĭomъ*, gen. sing. *sèkəŕó* (sekrió H) ≤ **sěkaĭa* itp.

Sufiks *-trъ* zachował się w rzeczowniku *vótər* (wioter wyóter H joter PS vinder Pf) ≤ **větrъ* pol. *wiatr* (*wiater*) itd.

Sufiks *-tro* u rzeczowników nijakich zachował się w przykładzie: *jau̯trŭ* (jautrí H jautry HB_1) ≤ **(i̯)utro* pol. *jutro* itd.

§ 125. Sufiks *-ęʒ6* zachował się w dwu przykładach w postaci *-ǫʒ* : *ťénǫ̑ʒ* (tyenangs H tschenangs Pf) ≤ **kъnęʒ6* czes. *knez* itd. pol. *ksiądz*, *pǫ̑ʒ* (pangz H HB_1) ≤ **pinǫ̑ʒ* ≤ **penęʒ6* pol. *pieniądz* itd.

Tematy na *-ĭ* (*6*).

§ 126. Z rzeczowników męskich o dawnym temacie *-ĭ(-6)* zachowały się — prócz wymienionych w § 121 tworów z sufiksem *-ьt6* — jeszcze takie jak: *ďüzd* (gîsd H jüssd PS düst Pf 'nagel') ≤ **g(v)ozd6* pol. *gwóźdź*, *pǫ̑t* (pûnt H pungt PS punct Pf, 'weg') ≤ **pǫt6*, *vǫďěl* (wungill H) ≤ **(v)ǫgl6* pol. *węgiel* itd., *vüďěn* (widgiń H widjin PS witchiń Pf) ≤ **ogn6* pol. *ogień* itd., *ďölǫ̑b* (tgelumb H tgelúmb HB_1 tschelumb Pf) ≤ **golǫ̑b6* pol. *gołąb* itd.

§ 127. Rzeczowników żeńskich z sufiksami zakończonemi na **-ĭ* ≧ **-6* zachowało się znacznie więcej:

Z sufiksem pierwotnym *-6*: *vüs* (wiss H) ≤ **os6* pol. *oś* itd., *gǫ̑s* (gûngs H guns PS gongs Pf gums Anon.)

[1]) Mylny przekład zamiast **gǫsér* ≤ **gǫserъ*, pol. *gąsiór*.

≤ **gǫsь* pol. *gęś* itd., *moi̯s* (meis H mäuss PS moïs Pf) ≤ **myšь* pol. *mysz* itd., *vâs* (woas H woàs HB_1 wahss PS wõos Pf) ≤ **vъšь* pol. *wesz* itd., *vas* (wâs H wahs PS wàas Pf) ≤ **vьsь* pol. *wieś* itd., *râz* (rase H râse HB_1 raâsch Anon.) ≤ **rъžь* pol. *reż* itd., *golǫ̑z* (golungs H) ≤ **galǫzь* pol. *gałąź* itd. Kilka pochodnych od tematów czasownikowych: *sed* (ssêd H) ≤ **sědь* czes. *sed*, *vüklîp* (wicklîp H 'bund stroh') ≤ **oklepь*, *vâďůl* (wadjuhl PS „kaller platz") ≤ **ogolь* stpol. *ogol*, *pü(t)ťův* (pittgí H pütchi Pf, 'hufeisen') ≤ **podkovь* słoweń. *pódkov* gen. *podkóvi*, loc. sing. *âi̯ jədâi̯* (âvjadéy Pf) ≤ **u (i̯)ědi*, *pöstíl* (pöstühl PS) ≤ **postelь* pol. *pościel*, plur. tant. *zanâi̯* (sannay H 'erntezeit') ≤ **žьni* por. czes. *žně* 'ernte'; może także *sâcít* (satzît H sazüt Pf 'borste, hachel') ≤ **sъčetь* pol. *szczeć* itd.

Z sufiksem *-nь*: *dlân* (dillân H dlân HB_1) ≤ **dolnь* pol. *dłoń* itd., *joblůn* (jůblün Pf) ≤ **(i̯)abolnь* pol. *jabłoń* itp.

Z sufiksem *-snь*: *pésən* (pêssen) ≤ **pěsnь* pol. *pieśń* itd.

Z sufiksem *-tь*: *nai̯t* (neyt H neidt PS) ≤ **nitь* pol. *nić* itd., *ťüst* (tijist H tjüste PS tyjst Bauc.) ≤ **kostь* pol. *kość* itd., *trâst* (troâste H troâst HC 'schilfrohr') ≤ **trъstь* por. pol. *treść* itd., plur. tant. *detâi̯* (detáy H) ≤ **děti* pol. *dzieci* itd., *nüc* (nütz H nühtz PS nüts Pf) ≤ **nokťь* pol. *noc* itd.

Z sufiksem *-ostь*: *rådůst* (radîst H radüst PS ródüst Pf, 'hochzeit') ≤ **radostь* por. pol. *radość*, *storůst* (stohrust PS 'schulze')[1]) ≤ **starostь* por. pol. *starość* itd.

Z sufiksem **-ustь*: *ciľâu̯st* (zülyaust HB_1B_2 'unterkinn') ≤ **čeľustь* por. pol. *czelość* itd.

Z sufiksem *-qdь*; *zelǫ̑d* (selûnd H) ≤ **želǫdь* pol. *żołądź* itd.

§ 130. O przemianie wielu rzeczowników z sufiksem **ь* na twory z sufiksem **-ьi̯a* była mowa w § 118. Zachodziły też bez wątpienia i wypadki odwrotne t. j. przemiana rzeczowników o sufiksie *-i̯a* na twory typu tematów na *-ь*. Zachował się jeden pewny przykład tego rodzaju: *krau̯z* (crois Anon. 'krug') ≤ **kružь* zam. **kruža* por. pol. *kruża* itd.

[1]) Przetłumaczono mylnie zamiast: **storůstə* ≤ **starosta* pol. *starosta*.

Tematy na -ū.

§ 131. Prasłow. sufiks *-y* (≦ *-ū*) w nom. sing. rzeczowników żeńskich zachował się w połabskim w dość licznych wypadkach: *cərťâi* (tzartgay H tzardgáy HB_1 zerkcheý Pf) ≦ **cĭky* scs. *crъky* itd., *ťönăi* (tgenáy H dgönóy HB_1 tgenoy Bauc.) ≦ **kony* por. pol. *konew konwia konewka*, *râťâi* (roatgáy H 'kasten') ≦ **arky* por. czes. *rakev*, *kârăi* (karróy, króy H karói Pf, caroi Mit.) ≦ **kry* stpol. *kry* pol. *krew* itd.

§ 132. Sufiks *-y* posiadał w języku połabskim znaczną żywotność, o czem świadczą liczne nowotwory z tym sufiksem urabiane czy to na podstawie pni rodzimych czy też zapożyczonych z niemieckiego. N. p. *grausâi* (graussoy H graussey HB_1) ≦ **gruš-y* por. sch. czak. *krùšva*, *gurťâi* (gûrtgey H gûrtgeý HB_1 gurtschey Pf) ≦ **gurk-y* (niem. *gurke*), *saurâi* (saureý Pf) ≦ **sur-y* (śdniem. *sûre*), *soďâi* (sogáy H sojaý Pf) ≦ **sag-y* (śdn. *sage*), *tüďâi* (tügay H tygáy HB_1) ≦ **tüg-y* (śdn. *tüge*), *raxâi* (rascháy H) ≦ **rax-y* (śdn. *rache*) itp.

Formy te uznał już Schleicher (§ 203 str. 240) za nom. sing. z zakończeniem *-y*. Inaczej Rost str. 415 i 430 s. v. *racĥâi tüġäu*, które uważa za formy gen. sing. lub nom. plur. bez bliższego uzasadnienia.

O powstaniu sufiksu *-ъva* na podstawie dawnych tematów na *-ū* była mowa w § 123.

Tematy spółgłoskowe.

§ 133. Sufiksy zakończone na *-n-*.

Z rzeczowników męskich z sufiksem *-en* jeden tylko zachował starą formę nom. sing. zakończoną na **y* ≧ *-ói : komói* (komóy H kommói Pf) ≦ **kamy* scs. *kamy* sch. *kâmi*. U innych sufiks ten przybrał pod akcentem postać *-in* ≦ *-enъ* właściwą pierwotnie formom accus. sing.: *jącmin* (gansmîn H jańsmin Pf jazmin Anon.) ≦ **(ĭ)ęčьmenъ* pol. *jęczmień* itd., *kremin* (kremíne H kremin PS) ≦ **křěmenъ* pol. *krzemień* itd., *ťaurin* (tgaurîn H tseurín Pf) ≦ **kurenъ* zam. og. słow. **korenъ* por. pol. *korzeń* itd., *gribin* (griwîn H 'kamm') ≦ **grebenъ* pol. *grzebień* itd.

Rzeczowników nijakich z sufiksem *-en* zachowało się dość dużo, a mianowicie: *jâimą* (geimang H

jäumang PS seimang jeomang Mit.) ≤ *ímę pol. imię itd., semą́ (szemáng HB_1 ssemang Bauc.) ≤ *sěmę pol. siemię itd., vói̯mą (weimang H) ≤ *vymę pol. wymię itd., råmą (ramang H) ≤ *ormę pol. ramię itd.; nadto zaś dwa nowotwory: pósmą (pòsmang H 'gebinde garn') ≤ *pasmę, sązmą (sángseman HB_1 zangssma PS 'faden holz') ≤ *sęžьmę.

Ślad prasłow. sufiksu -i̯an-[1]) zachował się w jednej tylko formie nom. plur. ďörcəni (görtzanû HB_1 görzonü H 'erdmännchen') ≤ *gorъčane; nom. sing. tego rzeczownika ma już formę przekształconą: ďörcóněk (görtzonik H görtzónik HBB_2C) ≤ *gorъčanikъ.

§ 134. Sufiksy zakończone na -t:

Rzeczowniki nijakie z sufiksem *-ent- zachowały się w znacznej ilości: détą (tetang H deta PS dédan Pf déta Anon.) ≤ *dětę pol. dziecię itd., zríbą (sribang H Anon., srybang PS schribang Pf) ≤ *žerbę pol. źrebię itd., stíną (stinang H) ≤ *ščenę pol. szczenię itd., pórsą (pôrsang H porsang PS porssang Anon.) ≤ *porsę pol. prosię itd., tilą (tilang H Anon., tielang PS tílan Do) ≤ *telę pol. cielę itd., jógną (gógenang H jognang PS) ≤ *(i̯)agnę pol. jagnię itd., pái̯lą (paglan H pagglańn HB_1) ≤ *pilę gł. pilo gen. pileća, słoweń. pilè sch. pïle, ťáu̯rą (tgaurang H tscheirań Pf tjoran Anon.) ≤ *kurę czes. kouře wr. kurjá, svai̯ną (sweinang H schweinang HB_1 Pf Anon.) ≤ *svinę słoweń. svinê gen. svinéta, vűcą (wützang PS) ≤ *ovьčę słoweń. ovčè, slépą (schlepaa PS 'hühnchen') ≤ *slěpę, dual. blai̯ząta (bleisangta H 'zwillinge') ≤ *blizęti por. pol. bliźnięta, vǫ́ďöŕǫ́tə (wunggörjungty HB „wendische bezeichnung für Seehausen") ≤ *(v)ǫgoręta. Sufiks pochodny *ьnę ≥ -ną -əną zachował się w wyrazach: tìtəną́ (tétanang H titenang HB_1 'kind der base') ≤ *tetьnę, pìpəną́ (pipanáng H 'wachtel') ≤ *pepьnę (?), a także w zapożyczeniu: róvną (rofnang Anon. 'krähe') ≤ *rav-ьnę (dniem. rave).

§ 135. Sufiks -es- u rzeczowników nijakich zachował się w wyrazach: gen. sing. nìbəśó (nìbesgo H) ≤ *nebes'-a por. pol. plur. niebiosa, plur. vücésə (witsêssa H) ≤ *očesa słoweń. očę̂sa, slüvésə (sliwêssa HB_2 seiwêssa[2]) H) ≤ *slovesa, vau̯sésə

[1]) Por. Vondrák I² str. 660.

[2]) Zapewne błąd druku u Rosta.

(waussêssa H) ≤ *ušesa słoweń. ušęsa, zvönésə[1]) (swenêssa H 'felge') ≤ *zvonesa; dual. cìlisáį (zülisay H tsilesoi Mit.) ≤ *čelesi, dual. pèrisáį (perissáy H HC 'feder') ≤ *peresi por. słow. pl. peręsa.

§ 136. Z dawnych tematów na -r zachowała się tylko w jednym przykładzie stara forma nom. sing. zakończona na -i ≧ -áį: motáį (motáy H mohtey PS 'mutter') ≤ *mati sch. màti mr. máty pol. mać.

Złożenia.

§ 137. Wyrazów złożonych zachowało się w połabskim niewiele, a z tych jeden tylko jest napewno stary: vâvădə (wawóada H wawáda HB$_1$ wowóda Pf] ≤ *vo(je)voda [wraz z pochodnym vâvŭ(d)ćə (wawitzia H wawítzia HB$_1$) ≤ *vo(je)-vodьca]. Wszystkie inne są nowotworami, niektóre nawet bardzo świeżej daty, wzorowanemi na złożeniach niemieckich: sredŭ'ət (sredülat H sredüligat HB$_1$ sredügliat Pf 'johannistag') ≤ *serdolětъ, daų̯dŏrət (dauge ròat H 'langschnabelig') ≤ *dlgorətъ, dànďolŭ (dân tgolí H 'tagewerk') ≤ *dьnь + dělo (na wzór niem. tagewerk), jòpťədǫ̆b (jopjeedumb PS 'apfelbaum') ≤ *(į)ablъko + dǫbъ (na wzór niem. apfelbaum[2]).

Por. J. Heydzianka „Niemieckie wyrazy złożone w języku połabskim" SO III—IV, str. 232—40.

B. Odmiana rzeczowników.

Dawne tematy na *-o *-įo.

Liczba pojedyncza.

§ 138. Nominativus: U maskulinów zakończony był w prasłow. na -ъ (≤ *-os) -ь (≤ *įos), które w dalszym rozwoju zanikły, tak że przypadek ten w języku połabskim tak

[1]) W zgłosce piennej ö zam. ü przez analogię do nom. sing. *zvönŭ ≤ *zvono.

[2]) Przymiotnik sòmüďólnə (ssomidgôlna HB$_1$ zomityolna H) ≤ *samodělьnъ-įь dowodzi, że istniał też rzeczownik *sòmüďól pol. samodział. Dzięki ścisłemu skojarzeniu z tym rzeczownikiem występuje w przymiotniku -o ≤ *ě wbrew faktycznym warunkom głosowym.

samo jak w innych językach słowiańskich kończy się na spółgłoskę: N. p. *laịst* (leisst HB_1 leist H PS) ≦ **listъ*, *stük* (stijück PS) ≦ **skokъ*, *clăvək* (slawak H czláwak HB_1 schlawack PS) ≦ **čelvěkъ*, *püpél* (pipêl H poipöl Pf pipeel Anon.) ≦ ≦ **popelъ*, *rǫcněk* (runźtznik HB_1 runtznik H) ≦ **rǫčьnikъ*; *dâzd* (dóst doost Pf dasde Anon. dahssd PS dâst dâast H) ≦ ≦ **dъždь*, *xėmíl* (schemígl Pf ghimîl H) ≦ **xъmelь*; *brótəc* (brudatz Pf brotatz H) ≦ **bratьcь*; *lékər* (lékar HB_1 H) ≦ **lěkarь* i t. d. Przykładów takich zachowała się bardzo znaczna ilość.

U n e u t r ó w w prasłow. były zakończenia nom.-acc. sing. **-o* i **-e* (≦ **-je*), które w połabskim rozwinęły się rozmaicie zależnie od miejsca akcentu. Mianowicie oksytona kończą się na *-ŭ -ĭ:* n. p. *vedrŭ* (wédrü Pf wedrî HB_1 wedrí H) ≦ ≦ **vedro*; *ſonŭ* (tjanü Anon., sgoní H) ≦ **sěno*; *ťostŭ* (dgôstî HB_1 tjôstí HB_1 dgôstí H) ≦ **těsto*; *püli* (pöglŭ Pf püelî HB_1 püelí püeli H) ≦ **polje* i t. p. Barytona kończą się na *-ə*, wskutek redukcji samogłosek poakcentowych: n. p. *mó̯ịtə* (mäute PS móite HBB_2C moite H) ≦ **myto*, *risétə* (rîsséte HB_1B_2 rîssete H) ≦ **rešeto*, *ťörá̯ịtə* (tgéreita HB_1 tgéreit HC tyereita H) ≦ **koryto*, *noʙór(ť)tə* (nobyôrtge H) B_1B_2C, nobiôrtge H) ≦ **nabịdъko*, *mümdịs(t)ťə* [1]) (miméistyga HB_1 miméistia H) ≦ **momistъko*, *vortá̯ịdlə* (wôrteidle H) ≦ ≦ **vortidlo*, *vâzvá̯ịmə* (waswéima HB_1 wasmeima H) ≦ **vъz-(v)umьje*, *püzá̯ịmə* (püseima H) ≦ **pozimьje*, *mesdịstə* (meêseist Anon.) ≦ **měšišče* i t. p.

§ 139. G e n e t i v u s zakończony w prasłow. na **-a* przedstawia się w połabskim prawidłowo w dwojakiej postaci: oksytonowane formy kończą się na *-o*, barytonowane na *-ə*. U tematów na **-jo* spółgłoska poprzedzająca *-o -ə* jest spalatalizowana, zgodnie z zasadą omówioną w § 76, 81, 87. Przykładów pewnych tego przypadku jest niewiele: *dańó* (pisslyôttritik dangó H_1 pissljôt trîtik dangów HB_1) ≦ **(poslědъ) dьnja*, *bügó*

[1]) Te i tym podobne formy R o s t (poczęści za S c h l e i c h e r e m) niesłusznie uważa za gen. sing. Wprowadziła go tu w błąd pisownia zabytków z *-a* w wygłosie. Z podanych jednak w zabytkach znaczeń wynika bezwarunkowo, że są to formy nom.-accus. sing.; wygłosowe *-a* oznacza oczywiście samogłoskę zredukowaną *-ə*, który powstaje z reguły w pozycji poakcentowej (por. §§ 10, 101).

(witbiggó HB_1 wit büggo H) ≤ *(*otъ*)*boga*, *pai̯vó* (wittpeywô H) ≤ *(*otъ*) *piva*, *zai̯tó* (woasa seitô H_1 seitô HB_1) ≤ *(*vozъ*)*žita*; *ľǫdó* (wis lgundó H lgûndô HB_1 lijuhngdo PS) ≤ *(*izъ*)*lęda*; *ľotó* (pêljotó HB_1 peeljotô HB_1 pelyotó H) ≤ *(*połъ*)*léta*, *źórnə* (wiss sgôrna H) ≤ *(*izъ*)*zŕ̥na*, *zai̯vãtə* (witseýwoate HB_1 wit seiwóata HC wit seiwóate H) ≤ *(*otъ*) *života*, *vãstrŭvə* (witt Wastriwu HB) ≤ *(*otъ*)*Ostrova*, *pǭťə* (wis pnńtga HB_1 puntga H) ≤ *(*izъ*)*pǫťa*, *ťènáʒə* (prittyenangsa H_1 brŷd dgenansa HB_1) ≤ ≤ *(*perdъ*)*ḳъnęʒa*. Tutaj też zaliczyć można przysłówki: *dümó* (dümo PS 'nach hause') ≤ **doma*, *cérə* (zere PS 'gestern') ≤ ≤ *(*vь*)*čera* objaśniane ogólnie jako dawne formy gen. sing. Nadto niewątpliwe formy gen. sing. zakończone na *-ó* lub *-ə* (≤ **-a* *-i̯a*) spotyka się u wielu rzeczowników zapożyczonych z niemieckiego: N. p. *pau̯nó* (pêlpaunu HB_2C pêl paunu HB_1 pel paunu H) ≤ *(*polъ*)*pun-a* (dn. pun(d)), (*g*)*lüḳó* (nimial glucó Pf nemalikó H) ≤ (**ne mělъ*) *glüḳ-a* (dn. *glücke*), *lai̯bó* (pêl leybô HB_1 leibó H) ≤ *(*pol*) *lub-a* (por. kasz. *lub* 'scheffel', śdn. *lôp*), *mestró* (mêstró HB_1 mêstró H) ≤ ≤ **mestr-a* (śdn. *mêster* ≥ poł. *mesťár*), *smaďó* (ey smadio H), *smáďə* (ey smádya HB_1 ey smadia H) ≤ *(*u*)*smaď-a* (śdn. *smede*), *striďə* (wit stridia H) ≤ *(*otъ*)*striď-a* (śdn. *strîd*), *snídŕə* (ey schnidrya HB_1 ey snidrya H) ≤ *(*u*)*snidŕ-a* (śdn. *snîder*), *tai̯dó* (wit tik teidó H) ≤ *(*otъ togo*) *tid-a* (śdn. *tîd*), *ánsə* (ansa dan Do) 'johannistag' itd.

Prócz tego spotyka się cały szereg form niejasnych, które często uważano za gen. sing., mimo, że w zabytkach tłumaczone są jako nominatiwy. O ile dotyczy to nazw pokarmów i napojów, to nie jest nieprawdopodobnem, że na podstawie zwrotów takich jak pol. *daj wody*, *chleba* i t. p. mogło dojść do skostnienia formy genet. sg., która następnie zaczęła funkcjonować jako nomin. sg., czego wyraźnie dowodzi stawianie przydawki w nom. sg.[1]). Należą tu formy takie jak: *mlãkə* (meláuca Pf, mlaka Anon., mlakaa PS mlauka mlaka H) por. zdanie: *to zénə mo dŭbrə mlãkə* (to sena mo dibbra mlaka H 'die frau hat guten sog'), gdzie forma *mlãkə* występuje wyraźnie w funkcji accus. sing. z przydawką *dŭbrə*

---

[1]) Por. J. Heydzianka SO VI 33—4.

≤ **dobro-je; vą́nə* (weina H HB_1) por. *stórə vą́nə* (stora weyna Pf, 'du vin vieux'); *paivó* (peywò Pf, peiwo PS, peiwó H) por. *ťóťə paivó* (rgôtga peywó HB_1 H) ≤ **rědъkoje piva; saró* (saroù Pf, ssaró H, por. wüze sooro, tschüsa soorò Pf, tyüsa ssaró, witze ssaró H 'schaf-, ziegen-käse') ≤ **syra; pelą́nə* (péleyne HB_1 H) ≤ **pelyna.*

Inaczej jednak ma się rzecz z rzeczownikami oznaczającemi inne pojęcia, przy których takie użycie genetiwu nie ma żadnego uzasadnienią. Dla nich trzeba się postarać o inne objaśnienie, co jednak często zawodzi i rzecz musi pozostać nierozstrzygnięta. I tak np. dla oznaczenia ptaka 'zaunkönig' obok zwykłej formy nom. sg. *strézěk* (stresic Anon., strésik HB_1H) spotyka się u Henniga w jednem miejscu formę *strezą́kə* (streseika H BB_1B_2, stréseika HC, stresika H), którą Rost uważa za gen. sing. zupełnie bez podstawy: wedle wszelkiego prawdopodobieństwa jest to oboczna forma urobiona przy pomocy sufiksu *-ika*, tak częstego w języku połabskim (por. § 119). Co do innych wypadków to n. p. formę pisaną *jeito* PS 'joch' trudno wogóle objaśniać, gdyż widocznie jest mylnie napisana; forma *ťőlə* w zwrocie *mose tgela czôrno* H 'wagenschmier' jest zapewne nom. plur. ntr. = *mózə ťőlə* 'maże koła'; tak samo nominatiwem plur. jest może forma *radlaa* PS 'haake'; forma *bľą́sťə* (pillegáustja HB_1 pillegaustga H) por. pol. *bluszcz*, wr. *bljušč*, jest zapewne nom. sg. fem. polegającym na przeniesieniu do deklinacji tematów na *-ja*. Co należy sądzić o formach: *ďoló* (tgoló H_1 dscholóe Pf) 'bede, werg' (pomieszano słuchowo z niem. *werk*), *vâknó* (wackenow Anon.) 'fenster', *vâló* (walló Anon.) 'ochs', *vąskə* (wõsca Pf) 'de la cire', trudno rozstrzygnąć: możliwe, że są to istotnie, jak sądzi Rost, formy gen. sg. użyte syntaktycznie w sposób dla nas niezrozumiały wobec specjalnego charakteru zabytków połabskich.

Istnieje prócz tego kilka form, które Rost (po części za Schleicherem) objaśnia jako genetiwy sing., urobione według pierwotnej deklinacji tematów na **-u*. Będzie o nich mowa niżej w związku z deklinacją tych tematów.

§ 140. Dativus zakończony w prasłow. na **-u* zachował się w kilku tylko przykładach: *(kə)perdójə* (kaperdoye

HB_1B_2) ≤ *(kъ)*perdaju*, (*kå*)*dólə* (katgole, katgóle H) ≤ *(kъ)*dělu*, (*kå*)*dånə* (ka dona HC H ka dóna HB_1H) ≤ *(kъ)*dъnu*, (*kə*)*vâstrůvə* (kawastrüwa HB) ≤ *(kъ)*ostrovu*, subst. verb. (*kə*)*bezóńə* (kabésenye HB kabésonge H) ≤ *(kъ)*běžanǫju*, (*kə*)*dińóńə* (kadigniúgne Pf) ≤ *(kъ)*diń-anǫju* (z śdn. *dênen*), (*kə*)*farsükóńə* (ka warsikónye H) ≤ *(kъ)*farsük-anǫju* (śdn. *versöken*), adv. *vånâi* (wannäu PS wannáy HBB$_1$ wannay H) ≤ **vъnu* 'heraus', *dånâi* (dannäu, danneu PS) ≤ **dъnu* 'hinein'.

Prócz tego spotykamy w zabytkach kilka form, których zakończenie trudne jest do objaśnienia: (*badyote*) *büdiâw* H 'betet Gott an', (*bâdgôy*) *bîttgâve* HB_1 'Gott anbeten', *kassiôtâf* (*eyde*) 'vor den augen gehen' (≤ **kъ světu*), (*draug*) *draugâf* HB_1H 'einer dem andern', (*sena gang*) *Tgalâf* (*beddraug*) 'die frau ist des mannes gehülfin'), co słusznie Schleicher, a za nim Rost czytają: *tyarlâf* 'dem manne' (z niem. *kerl*), adv. *wannâf* H 'heraus' (por. wyżej *vånâi* ≤ **vъnu*), *dannâf* H 'hinein' (por. wyżej *dånâi* ≤ **dъnu*). Ze względu na znaczenie podane w zabytkach i na użycie syntaktyczne nie ulega wątpliwości, że są to formy dat. sing. Zakończenie ich wedle wszelkiego prawdopodobieństwa brzmiało *-ăvə* ≤ **-ъvi* i polegało na przekształceniu dawnego zakończenia *-ovi* przeniesionego od (tematów na **-ŭ*) przez zastąpienie *-o-* przez *ъ* na wzór zakończeń instrum. sing. *-ъmь* (zamiast *-omь*) dat. plur. *-ъmъ* (zamiast *-omъ*). Taka sama zmiana zaszła też w połabskim w zakończeniu gen. plur. *-ovъ*, które przekształcono na *-ъvъ* ≤ *-ăv* (por. § 146). Dodać przytem trzeba, że chodzi tu prawdopodobnie o objaw dialektyczny połabski, gdyż formy te spotykamy jedynie u Henniga i to nie wyłącznie, ale obok prawidłowych na *-u*.

Por. T. Lehr-Spławiński. Z deklinacji połabskiej. Prace lingwistyczne ofiarowane J. Baudouinowi de Courtenay, str. 172—3.

§ 141. Instrumentalis nie przedstawia żadnych trudności. Ma on zakończenie *-åm* ≤ **-ъmь* t. j. zakończenie właściwe pierwotnie tematom na **-u*, a przeniesione, tak samo jak w języku polskim, do tematów na *-o* w miejsce pierwotnego **-omь*. Przykładów jest więcej niż dla datiwu: (*prid*)*ľotăm* (prüde lgotâm HC H) ≤ *(*perdъ*)*lětъmь*, (*prid*)*gordăm* (pride chardôm H) ≤ *(*perdъ*)*gordъmь*, (*så*)*büďăm* (sabutgõme Pf

sa büggâm H sa büggom Bauc.) ≤ *(sъ)bogъmь, (så)lüxťăm (sa lichtgôm H) ≤ *(sъ)lokъtьmь)[1], (så)mącəm (sa mantzang H) ≤ *(sъ)męčьmь, (så)speťăm (sa spêtgôm H) ≤ *(sъ)speť-ъmь (śdn. *spet*), (så)òmařăm (ssa omarjam H) ≤ *(sъ) omař-ъmь (dniem. *hamer*), (püd)moltíťəm (pit mohltîtgam H) ≤ *(podъ)moltiť-ъmь (śdn. *maltîd*), *likăm* (likôm H) 'gleich' adv. ≤ *lik-ъmь (śdn. *glîk*), *brókəm* (brokam H) ≤ *brok-ъmь (dn. *brak*).

§ 142. Localis tematów na *-*o* zakończony jest w połabskim na *-e* (pod akcentem), *-ə* (po akcencie) ≤ *-ě: *nò svətė* (no szwattê HB$_1$ nû swattê HB$_1$ no swatté H) ≤ *(na)světě, *və mestė* (va mêsté HBB$_2$C H) ≤ *(vъ)městě, *və tåilė* (wa teilê HB$_1$ wa teilé H) ≤ *(vъ)tylě, *və xlådė* (wachgladê HB$_1$ wa chlade H) ≤ *(vъ)xoldě, adv. *dåné* (danné) ≤ *dъně, *nò gordė* (no ggordê HB$_1$ no ggôrdé HB$_2$ no ggordé, no chardé H) ≤*(na)gordě, *vå kromė* (wa kromê HB$_1$ wa kramé H) ≤*(vъ)kram-ě (dn. *kram*), *vå krizė* (wa krisê HB$_1$ wa krise H) ≤ *(vъ)krizě (dn. *krig*)[2], *no dănə* (no dóna H) ≤ *(na)dъně, *vå nůsə* (wa nüsse H) ≤ *(vъ)nosě, *vå vėtrə* (wa wetra H) ≤ *(vъ)vętrě, *pü ďólə* (pedgóla HB$_1$ pydgola HB$_2$C pitt tgola H) ≤ *(po)dělě, *vå zą̂tə* (wa seita H) ≤ *(vъ)žitě, *vå sárə* (wá ssára HB$_1$ wa ssára H) ≤ *(vъ)syrě, *vå létə* (wa léta H waleht PS) ≤ *(vъ)lětě, *vå vėlťə* (wa weltie Mit.) ≤ *(vъ)vélť-ě (niem. *welt*), *no vǫ̂sə* (noh tühe wungss PS) ≤ *(na)vǫsě, adv. *vănə* (wóana H woána HB$_1$ wôna HB$_1$ wana H) ≤ *vъně, *no bánə* (no báne H) ≤ *(na)bon-ě (dn. *bôn*), *no décə* (no dêtza HB$_1$CH) ≤ *(na)dec-ě (dn. *dak*), *vă ťörą̂tə* (wa tgereite H) ≤ *(vъ)korytě, *no nůslə* (nó nüsla HB$_1$ no nîsla H) ≤ *(na)nosьlě, *vå tórnə* (watürna Pf wa tôrna H) ≤ *(vъ)torn-ě (śdn. *torn*).

Tematy na *-*jo* masc. wykazują zakończenie *-'ə* (po-akcencie); poprzedzająca spółgłoska spalatalizowana dowodzi, że nie może to być kontynuacja dawnego *-*ě*, przed którem konieczna byłaby dyspalatalizacja spółgłoski — musi to być dawna samogłoska tylnego szeregu: prawdopodobnie *-*u*

[1]) Drugorzędnie zamiast *-ьmь podstawiono *-ъmь po palatalnej.

[2]) W zwrocie *nys wa radelĝ* HB$_1$ 'hackeisen' forma *radelĝ*, którą Rost czyta jako loc. sg. *radlé*, jest zapewne przez pomyłkę wypisanym nom. sg. *rådlů*.

przeniesione od tematów na *-u. Przykładów zachowało się wszystkiego cztery: *no pǭťə* (no pûntye H) ≤ *(*na*)*pǫťu, no våtăi̯ńə* (no wateinye HB_1 no watéinye HB_1 no wateinye H) ≤ *(*na*) *otyńu, no asíľə* (no asíllye HB_2 no ásilge HB_1) ≤ *(*na*) *aseľ-u* (dn. *esel*), *vå fastelovéńə* (wa wastelowenia H) ≤ *(*vъ*) *fastelaveń-u* (śdn. *fastelavend*).

Tematy na *-*jo* neutra zachowały starą końcówkę *-*i* ≥ ≥ -*ai̯* (pod akcentem) z dyspalatalizowaną poprzedzającą spółgłoską: *və püláj̯* (wa püeláy H) ≤ *(*vь*)*polji, nò məráj̯* (nomaráy HB_2B_1H) ≤ *(*na*)*morji*.

Liczba mnoga.

§ 143. Nominativus rzeczowników męskich zakończony w prasłow. na -*i* przedstawia się w połabskim w postaci zakończonej na -*ái̯* pod akcentem, a na -*ə* po akcencie. Formy te zostały jednak w połabskim, podobnie jak w innych językach słowiańskich, w znacznym stopniu wyparte przez pierwotne formy accus. plur. zakończone na *-*y*. Wskutek tego, że prasłow. *-*y* wygłosowe rozwinęło się w połabskim pod akcentem w -*åi̯* -*ai̯* (tylko po wargowych i po *l* w -*oi̯*, por. § 40), a po akcencie w -*ə*, odróżnienie pierwotnych form accusatiwu i nominatiwu natrafia na pewne trudności. Pierwotny nomin. plur. bez wątpienia przedstawiają następujące formy:

1. Rzeczowniki z pniem zakończonym na pierwotną spółgłoskę tylnojęzykową, która przed *-*i* (≤ *-*oi*) zmieniła się w afrykatę: *porʒái̯* (pûrtzêy HB) ≤ **porʒi*, *grau̯cái̯* (grautsáy HB_1B_2C grautzáy H) ≤ **gruci* 'birnbäume', *rüʒái̯* (rizáy HB, rizay H) ≤ **roʒi*, *büʒá̯* (buzáy H) ≤ **boʒi*[1]), *torcái̯* (tortzáy HB_1B_2 tortzay H) ≤ **torc-i* (śdn. tork) 'türken', *snocái̯* (snotzáy HB_1 snozáy HB_2C snozay H) ≤ **snoc-i* (śdn. *snake*), *stiʒái̯* (stisáy H) ≤ **stiʒ-i* (≤ śdn. *stige*), *jącəná̯cə* (ganzanéitze HB_1 ganzaneitze H) 'gerstenammer' ≤ **jęčьnici*, *godá̯cə* (ggodeitze HB_2 ggódeize H) ≤ **gadici* 'würmer', *ladá̯cə* (ladeitza H)

---

[1]) Mimo, że Hennig przytacza tę formę jako plur. do *büzəc* (büsatz H) nie widzę powodu do porzucania lekcji Schleichera (*büdzéi* nom. plur. por. str. 185, 203) na korzyść *büözcéi*, jak chce Rost (str. 376).

≤ *lad-ici (dn. ledd) 'glieder', inglái̯cə (ińgleitza HB ingleitza H) ≤ *ingl-ici (niem. engel), modái̯cə (módeitze HB modeitze H) ≤ *mod-ici (śdn. made) 'würmer', slásə (slausse H schlausse HB_1) ≤ *sluši ≤ *sluśi.

2. Rzeczowniki z pniem zakończonym na spółgłoskę wargową, po której prasłow. *-y akcentowane przechodzi w -oi̯, podczas gdy *-i w -ai̯ (por. §§ 36, 40). Jeśli zatem formy takich rzeczowników kończą się w zabytkach na -ai, -ay, to ze znacznem prawdopodobieństwem przypuszczać można, że są to dawne nom. plur. na *-i, a nie accus. na *-y, które z reguły oznacza się po wargowych przez -oi -oy. Nie jest to jednak równie pewne kryterjum jak w kategorji poprzedniej, ponieważ pisownia zabytków bywa chwiejna. Należą tu formy: bübái̯ (pübáy H) ≤ *bobi, püpái̯ (pipáy H) 'priester' ≤ *popi, sťöra̯i̯pái̯ (styereipéy HB_1 H) ≤ *sḳorupi, rǫbái̯ (rûmpáy HB_1 rumpáy H) ≤ *rǫbi, grai̯pái̯ (greipay H) ≤ *grip-i (≤ śdn. grîpe).

W formach barytonowanych odróżnienie jest niemożliwe, bo zarówno *-i jak *-y po wargowych, jak i po wszystkich innych spółgłoskach, przechodzą w ə : bűbə (püba HB) 'bohnen' ≤ *boby, gróbə (grobaa PS) ≤ *graby, rǫḳóvə (runkówa H) 'aermel' ≤ *rǫḳavy. U rzeczowników z innemi spółgłoskami zarówno przy oksytonezie jak i przy barytonezie pierwotny charakter formy pozostaje niejasny.

Prócz tego tematy na *-o masc. miewają końcówkę -ǘvə ≤ *-ove przeniesioną od pierwotnych tematów na *-u : büďǘvə (bügîw H) ≤ *bogove, zevornťǘvə (cewôrntgíwe HB ssewôrntgiwe H) ≤ *ž(a)vornъkove, tak samo jak pierwotny temat na -u : vålǘvə (woalliwy HB waliwe H) ≤ *volove; możliwe że ta sama forma zachowała się też w postaci bautgéwa H 'buchen' nieprawidłowo napisanej, a mają oznaczać bau̯ťǘvə ≤ *bukove.

U pierwotnych tematów na *-jo mimo zupełnego pomieszania funkcjonalnego można ściśle odróżnić formy pierwotnego nomin. plur. od form accus. plur., pierwsze bowiem kończą się na -ai̯ ≤ *-i, drugie na -e ≤ *-ě, o ile są oksytonowane; u barytonów rozróżnienie jest niemożliwe, ponieważ obie końcówki spłynęły w -ə. Form pierwotnego nom. plur. tematów palatalnych zachowało się tylko trzy: klåncái̯

(clangzey PS) ≤ *kolnьci, ťėnąʒái̯ (dgenangsáy HB tyenangsáy H) ≤ *kъnęʒi, i analogicznie pierwotny temat na -i: ďȍlǫbái̯ (tgelumbáy HB_2C tgelumbay) ≤ *golǫbi.

§ 144. Pierwotny accusativus plur. tematów na *-o zakończony w prasłow. na *-y da się wyróżnić ściśle tylko 1) u rzeczowników, których pień kończy się na spółgłoskę tylnojęzykową *k g x*, jaka przed *-y nie zmieniła się w afrykatę: *gréx́ə* (ggrêche H_1 kgrêche HB greichje Mit.) ≤ *grěxy, vrex́ái̯, vréxə (frighiey Pf wrêcha H B_1B_2C wrêche H) ≤ *orěxy, gorx́ái̯, górx́ə (goŕchey Pf_1 ggôrchay ggórcha H) ≤ *gorxy, mȕzďə (mîsdya HB) ≤ *mozgy, ďȍlǫ́pťə (tgelumbge H) ≤ *golǫbъky, klåťȍlťə (klatgéltge HB_2C klatgeltge H) ≤ *kolkolъky, svai̯ťȍrťə (sweigertge HBC sweigêrtge H) ≤ *svıkorъky, vrisái̯ťə (wríseittga HB wríseitga H) ≤ *versiky, gresnái̯ťə (grees neitje Mit.) ≤ *grěšьniky, ťünái̯ťə (dgîneitga HB tyüneitga H) ≤ *koniky, zovoi̯nái̯ťə (sowoynéitga HB sowoyneitga H) ≤ *zavyjьniky, jǫzãi̯ťə (gunsaike HB_2 gungsayke H) ≤ *języky, polái̯ťə (poleitge H) ≤ *pal-iky (dn. *pal*), broťái̯ (brokgáy H) 'brachacker' ≤ *brak-y (dn. *brak*), stiďái̯ (stijey PS) ≤ *stig-y (dn. *stige, stege*); prawdopodobnie tutaj też należy forma *zojącťə* (soyansky Pf Ec) ≤ *zaję̌čьky, mimo że Pf podaje znaczenie 'une lievre'. 2) U rzeczowników z pniem zakończonym na spółgłoskę wargową, po której *-y ≥ oi̯, a *-i ≥ ai̯ (por. § 40), ale tylko w wypadkach oksytonezy: dǫ́bói̯ (dumbóy H) ≤ *dǫby i zǫ́bói̯ (sumbóy Pf sumbói Ec) ≤ *zǫby, cepói̯ (tzepoy HB tzepóy H) ≤ *cěpy. W wypadkach barytonezy rozróżnienie jest niemożliwe: zǫ̃bə (sumba PS) ≤ *zǫby i dǫ̃bə (dumbe PS) ≤ *dǫby i t. p. Także po innych spółgłoskach, po których w wygłosie *y i *i w pisowni prawie całkiem się zmieszały, formy pierwotnego accus. plur. i nom. plur. nie dadzą się rozróżnić: n. p. *nüznãi̯* (nisenay HB_2 nisenáy H) ≤ *nožьny, godãi̯ (ggodáy H) ≤ *gady *gadi, zai̯dái̯ (seidáy H) ≤ *Židy Židi, pasái̯ (pessáy HB passáy H) ≤ *pьsi, kǫ́sái̯ kǫ̃sə (kungsáy HB_1B_2H kungsa PS) ≤ *kǫsi kǫsy i t. d.

U tematów na *jo rozróżnienie pierwotnego accus. plur. i nom. plur. nie napotyka na trudności w wypadkach oksytonezy. Pierwotne bowiem zakończenie accus. plur. *-ě przedstawia się w połabskim pod akcentem jako -e, podczas gdy

pierwotne zakończenie nom. plur. **-i* przedstawia się jako *-aį*. Form accus. plur. w obu funkcjach zachowało się dość dużo: *slidé* (slidê HB_1B_2 slide H slidé H) ≤ **seldě, nüzé* (nysé HB_1 nisé H) ≤ **nožě, ďüzdé* (gûsde HB gîsdé digisté H) ≤ **g(ʊ)ozdě, ďüsté* (gîste HB_1 gisté H) ≤ **gostě, vǫglé* (wunglê HB_1 wunglé H) ≤ **(ʊ)ǫglě, nüxté* (nichdê HB_1 nichdé H) ≤ **nogʊtě, sťörné* (styerné HB H) ≤ **storɔnž, stamilé* (stamilê HB_1 stammilé H) ≤ **ščɔmelě, crivé* (zriwê HB_1 sriwé H) ≤ **červě, jėveré* (gewerê HB_1 geweré H) ≤ **jɔverě*[1]), *picné* (pytznê HB_1 pîtzne H) ≤ **pečɔně, jėlmé* (gülmê HB_1 gülme H) ≤ **jɔlɔmě*[2]).

Tak samo w wyrazach zapożyczonych: *folné* (wôlné H) ≤ **faln-ě* (dn. *falen*), *taleré* (tallerê HB_1 talleré H) ≤ **taler-ě* (dn. *teler*), *plateré* (platerê HB_1 platére H) ≤ **plater-ě* (dn. *platte-r*), *krangilé* (krangillê HB_1) ≤ **krengel-ě* (dn. *krengel*), *polé* (pole HB_1 polé H) ≤ **pal-ě* (dn. *pal*) i t. p.

W formach barytonowanych rozróżnienie końcówek nie jest możliwe: zarówno **-ě* jak i **-i* przeszły w *-ə: püsténə* (püstena H) ≤ **postěnè postěni, kľáųcə* (kläutze PS kilgauza H) ≤ **ključi ključě, zojącə* (sogansa H) ≤ **zajęci zajęcě, ťűnə* (tjühnne PS) ≤ **końi końě, slėpcə* (slêpze H) ≤ **slěpɔci slěpɔcě, pólcə* (poltzah PS) ≤ **palɔci palɔcě, patíncə* (patîntze H) ≤ **pɔtenɔci pɔtenɔcə, vórblə* (wôrble H) ≤ **vorbľi vorbľě, ťènąžə* (tyenángsa HB_1 tyenangsa H) ≤ **kɔnęži kɔnęžě.*

§ 145. Nomin.-acc. plur. tematów na **-o *-jo* neutr. nie przedstawia żadnych trudności. Zakończenie prasłow. **-a* rozwinęło się w połabskim w *-ə* ponieważ zawsze bez wyjątku znajduje się w pozycji poakcentowej. Przykładów jest dość dużo: *ťőlə* (tschűla Pf tjöhla PS tjela HBB_1 H) ≤ **kola, žórnə* (syórna HB_1 siorna H) ≤ **zi̯na, rébrə* (rehbbrah PS) ≤ **rebra, crévə* (srêwa HB_1H srewa Bauc.) ≤ **červa, vórtə* (vórda Pf) ≤ **vorta, váųstə* (wéisda Pf woista Anon. wäusta PS wausda H) ≤ **usta, jǫ̈trə* (junchtrah PS guntra H) ≤ **jętra, mǫ̈də* (mungdah PS) ≤ **mǫda, gńózdə* (ggeniosda HB_1 ggennyôsda H ≤ **gnězda, jópkə* (júbka Pf gôptka H) ≤ **jablʊka, vriténə* (wrítena H) ≤ **vertena, prądénə*

[1]) Ostatnie cztery rzeczowniki są pierwotnemi tematami na **-i.*

[2]) Pierwotny temat na **-ǫ.*

brangdéna HB_1H) ≦ **prędena, vlåstái̯skə* (wlasdeiska HB) ≦ **volstiska* 'wendische bezeichnung für Arendsee', *krṓsnə* (krêsna H) ≦ **krosna, vãknə* (woćna Pf wâkna H) ≦ **okna, ťörái̯(t)cə* (tyéreitza H) ≦ **korytьca, jójə* (goya HC góga H) ≦ **jaja, pláu̯cə* (pläutzah PS plautza Bauc. H) ≦ **plutja.*

§ 146. Genetivus. Stara forma gen. plur. tematów na **-o, jo* zakończona w prasłow. na **-ъ*, a więc później bezkońcówkowa, zachowała się w połabskim w jednym tylko przykładzie, w zwrocie *ài̯ dəvüx grau̯k* (ey dawig gräuck 'bei zwei Birnbaum' PS) ≦ **u dъvoxъ grukъ.* Rost przypuszcza wprawdzie, że forma *draw* dwukrotnie zachodząca u Parum Szulcego jest także genetiwem plur., ale znaczenie podane w zabytku („holtz *draw*", „holtz fahren *draw wiest*") wskazuje całkiem wyraźnie na nom.-acc. plur. neutr. *drãvə* z opuszczeniem znaku końcowej samogłoski zredukowanej. Formy gen. plur. wykazują końcówkę przeniesioną od dawnych tematów na **-u* prasłow. **-ovъ* ≧ *-üv* (pod akcentem): *büďův* (bütgîv H) ≦ **bogovъ, grex́ův* (tzeiste prise ggrêchi, witggrêchi)[1]. 'rein von sünden' ≦ **grěxovъ.* Obok tego występuje ta sama końcówka w formie przekształconej przez podstawienie **ъ* zamiast pierwotnego **o* tak samo jak w dat. sg. (por. § 140). Pewny przykład tego rodzaju jest jeden: *dańãv* (süst dangów HB_1) ≦ **dьńьvъ.* Możliwe, że ta sama końcówka zachodzi też w formach pisanych *snêdyâw* H *sneedjâw* HB_1 'schnee', *tzodâw* H 'schmauch', które Rost uważa za gen. plur. i czyta *snegúov, codúov,* chociaż tłumaczenie zabytków temu zupełnie nie odpowiada[2].

Prócz tego w zwrocie *príťə sist danév* (prütga sîstanew 'ueber 6 Tage' HB_1) mamy zapewne kontynuację drugorzędnego zakończenia gen. plur. tematów na *-i̯o : -evъ* (≦ **-'ovъ*): **perky šestь dьńevъ.*

[1]) Rost (159 uw. 12) mylnie zaznacza tu „falscher casus": końcowe *v* po *i ü* często się w zabytkach opuszcza (por. § 75), nic przeto nie przeszkadza przyjęciu tutaj prawidłowej formy gen. plur. *grexův* ≦ **grěxovъ.*

[2]) Formy te mogą też być uważane za collectiva na **-ъvь*, jak to odnośnie do form jak *kôlâf* H 'Kohle' i t. p. przypuszcza J. Koblischke J. Arch. XXVIII, 40—1.

§ 147. Dativus plur. zachował się w jednej tylko formie pisanej *greichynarim* Mit., *grêsnarim* H = *grèsnərŭm* 'sündigern', która wykazuje starą końcówkę **-omъ* właściwą pierwotnie tematom na **-o*, mimo że odnośny rzeczownik jest pierwotnym tematem na **-jo*. Pierwotna końcówka tematów na **-jo*, prasłow. *-*emъ* musiałaby przedstawiać się w połabskim w postaci *-em* (por. rozwój **-e* przed niepalatalnemi, § 21).

§ 148. Localis plur. zachował się również w jednej tylko formie pisanej *waseryâch* HB_1 'morgendämmerung' którą należy czytać *vå zöřăx* (por. nom. sg. *zöri* (söhrü PS) głuż. *zeřo, zero*) ≤ **vъ zořьxъ*, z końcówką zawierającą półgłoskę na wzór pierwotnych tematów na *-u*[1]).

§ 149. Instrumentalis plur. zachował się, zdaje się, w jednej formie pisanej *zaa wiel wlassa* PS 'mit viel haaren': (*să vilə*) *vlăsə* ≤ **volsy* z pierwotną końcówką instr. plur. **-y*.

Dawne tematy na *-*u*.

§ 150. Prasłow. tematy na **-u*, podobnie jak w innych językach słowiańskich, zatraciły w połabskim swój odrębny typ deklinacyjny i zmieszały się zupełnie z prasłow. tematami na **-o*, narzucając im tylko niektóre swe zakończenia. I tak widzieliśmy przeniesienie końcówki **-ъvi* (zamiast *-ovi*) w dat. sing. (§ 140), **-ъmь* w instr. sing. (§ 141), **-u* w loc. sing. masc. (§ 142) **-ove* w nom. plur. masc. (§ 143), **-ovъ *-ъvъ* w gen. plur. (§ 146), **-ъxъ* w loc. plur. (§ 148). Co do genet. sing. tematów na **-u* to bezwzględnie pewnej formy niema zachowanej: wedle wszelkiego prawdopodobieństwa genetiwem jest forma pisana *medäu* PS ≤ **medu*, może także *wästjey* PS ≤ **vosku* (pierwotny temat na **-o*), wprawdzie w obu wypadkach formy te tłumaczone są jako nom. sing. ale ze względów wyłuszczonych wyżej w § 139 (str. 160) można przypuszczać, że użyto tu form gen. sing. Względy te nie dotyczą jednak form pisanych *sjungtey* H 'feiertag', *siuncteú* Pf 'un jour de fête', *drawenèu* Pf 'une buche', *drawnéy* H 'holz', *sedley* HB_1 *sedeley* H 'sattel', króre Rost czyta: *sjõtâu, dravnâu, sedlâu*

[1]) Por. T. Lehr-Spławiński SO. VI. 5—6.

i uważa za gen. sing. na *-u. Zapewne ma tutaj słuszność Schleicher, który pisownię *sedeley* H *sedlěi* Pf itp. uważa za dziwaczny sposób oznaczania („wunderliche schreibungen") wygłosowego *-ü*, i sądzi, że form tych niemożna uważać za co innego jak za nom. sing.

Dawne tematy na *-a *-ja.

Liczba pojedyncza.

§ 151. Nominativus nie przedstawia żadnych trudności: w prasłow. zakończony na *-a*, zachował się w połabskim w postaci zakończonej u form oksytonowanych na *-o*, u barytonowanych *-ə*, przyczem pierwotne tematy na *-ja* mają przed tą końcową samogłoską spółgłoskę spalatalizowaną w myśl tego, co powiedzieliśmy wyżej w §§ 76, 81, 87 o utrzymaniu palatalności spółgłosek w języku połabskim. N. p. *vȧu̯nó* (waunú H waunû, waunô HB_1H) ≦ **vl̥na*, *svorkó* (swôrkô HB_1 swôrkó H) ≦ **svorka*, *cosó* (zoossô Bauc). ≦ **časa*, *mętlə* (metla Pf mêtla H) ≦ **metla*, *mi̯ʒə* (midsa PS) ≦ **medja*, *trǫbə* (trúmba HBB_1B_2 trumba H) ≦ **trǫba*, *bróťə* (brotia H) coll. ≦ **bratьja*, *rů̈ľə* (rühljaa PS) ≦ **rolja*, *råkvȧi̯ćə* (roacweizia HB_1 roakweicia H) ≦ **rakъvica*, *somȧićə* (someitzia HB_1 someicia H) ≦ **samica* i t. p.

§ 152. Genetivus tematów na *-a* zakończony w prasłow. na *-y* przedstawia się w połabskim w postaci zakończonej w wypadkach oksytonezy na *-ȧi̯* (*-oi̯*), w wypadkach barytonezy na *-ə* (przed którem spółgłoski tylnojęzykowe występują w postaci spalatalizowanej: *ť ď ẋ*). Przykładów pewnych zachowało się niewiele: (*pöl*) *ťůpə* (pültschůbe Pf, peel tgypa HB_1 pêl tyípa H) ≦ **(polъ)kopy*, (*prí̯ťə*) *nů̈ďə* (prüdge nů̈dige HB_1 prütge nidige H) ≦ **(perky)nogy*, (*prí̯ťə*) *vai̯ťȧi̯* (prütge weitgáy H 'über die stadt') ≦ **(perky)viky*[1]) śdn. *wik*), (*priz*) *rǫ̊ťə* (prise rûntge H 'ohne hand') ≦ **(perzъ)rǫky*.

Tutaj też należą prawdopodobnie formy: *sťai̯bə* (skiaijbe Pf sjeibe Mit. theibe Anon. sdgeybe HB_1 stgeibe H) ≦ **skyby*

[1]) Rost z niewiadomych powodów uważa dwie ostatnie formy za acc. plur. wbrew Schleicherowi (§ 75, str. 215).

'chleb', *mós(t)ťə* (móstie Pf môstye HA, môstye H) ≤ **mastъky* masło, *pąsťə* (pańgstie Pf) ≤ **pans-ъky* wurst (śdn. *panse* 'erster magen der widerkäuer'), które choć tłumaczone w zabytkach przez nom. sing. ze względu na znaczenie mogą oznaczać gen. sing. według tego, co mówiliśmy w § 139. Zresztą zaś cały szereg innych form, które Rost wbrew Schleicherowi uważa za gen. sing. stanowczo musi być inaczej objaśniony. N. p. *modăi̯* (moday wassára H) ≤ **mady(vъsyrě)* z dn. *made*, *oťái̯* (okei Pf, ôtgáy HHB$_1$ ≤ dn. *hake*, *raxái̯* (raschày H) ≤ śdn. *rache*, *sloďái̯* (slogéy H) 'schlegel' ≤ śdn. *slage*, *stanďái̯* (stangiay Pf stanjáy HB$_1$ stangáy H) ≤ dn. *stange*, *lumpói̯* (lumpay HB$_1$ lumpáy H) 'abgetragenes kleidungstück' ≤ dn. *lumpe* i t. p. Zarówno funkcja jak i znaczenie tych wyrazów sprzeciwia się uważaniu ich za gen. sing. Należy wrócić do objaśnienia jakie podał Schleicher (§ 203, str. 240), który uważa je za nom. sing. deklinacji tematów na **-ū*. To samo dotyczy formy pisanej *tschütóy* 'un chat' Pf *tgetóy* HB$_1$ *tyetóy* H 'katze' = *ťötái̯*, która jest również nom. sing. **koty*, a nie gen. sing. tematu na **-a*, jak sądzi Rost. Inne znów formy, które Rost także uważa za gen. sing. tematów na **-a*, jak *śorăi̯* (schoräu PS 'tehre') ≤ **sěry*, *slåmói̯* (slamay HB slamáy H) ≤ **solmy* 'stroh', *šümói̯* (czümáy HB schümáy H) ≤ **šum-y* (śdn. *schûm*) 'schaum' są zapewne nom.-acc. plur., na co wskazuje zarówno po części ich znaczenie jak i charakter kolektywny.

Genetivus sing. tematów na **-ja* zachował się w trzech przykładach zakończonych na *-ə* (po akcencie), które prawdopodobnie kontynuuje prasłow. **-ě* : (*vèz*) *vízə* (wiss wísa H) ≤ **(izъ) vežě* 'vom hause', (*ai̯*) *zímə* (eysíma HBB$_1$C H) ≤ **(u)zemjě*, (*văkərst*) *carkvái̯cə* (wackaarst tserkweitse Mit.) 'um die kirche' ≤ **(okr̥stъ) carkvái̯cə*.

§ 153. Dativus sing. tematów na **-a* zakończony w prasłow. na **-ě* przedstawia się w połabskim w postaci zakończonej w wypadkach oksytonezy na *-e*, w wypadkach barytonezy na *-ə*. Przykładów zachowanych jest wogóle bardzo niewiele: (*kå*)*stərné* (kastarnê HB$_1$ ka starné H) ≤ **(kъ) storně*, (*kå*)*dai̯sté* (ka... deisdé H$_1$ ka... deisté H B$_1$) *dái̯stə* (ka deîsda HB$_1$ ka teisda H) ≤ **(kъ)disk-ě* (śdn. *disk*, nom. sg. *dai̯skó*), (*kå*)*trái̯və* (ka dreýwa HB$_1$) ≤ **(kъ)trai̯v-ě* (śdn. *trûwe*),

(*kå*)*mâ̯isə* (kammeiss PS ka meisah PS kameissa HB_1) ≤ *(*kъ*)*mis-ě* (łac. *missa*), (*kå*)*vâ̯iťə* (kaa weitje PS_1 ka weyka HB_1?) ≤ *(*kъ*)*vik-ě* (śdn. *wîk*).

Dativus sing. tematów na *-ja* zakończony w prasł. na **-i* ≥ poł. *-a̯i* (pod akcentem) zachował się w jednym tylko przykładzie: (*kə*)*zimâ̯i* (kasimái Pf ka siemáy HB_1 ka simáy H)≤*(*kъ*)*zemji*.

§ 154. Accusativus sing. tematów na **-a* zakończony był w prasłow. na *-ǫ*, które rozwinęło się w połabskim zarówno pod akcentem jak po akcencie w *-ǫ́*. Przykładów mamy w zabytkach znaczną ilość, a ponieważ rzecz nie nastręcza żadnych trudności ani wątpliwości, nie będę wyliczać wszystkich. N. p. *stornǫ̌* (starnûn HB_1H) ≤ **stornǫ*, *nügǫ̌* (niggung, nikung H) ≤ **nogǫ*, *śťâ̯bǫ́* (skiáybon Pf stjeibong H) ≤ **skybǫ*, *mós(t)kǫ́* (mooskum Anon.) ≤ **mastъkǫ*, *dŏrǫ́* (tchŏrung Pf) ≤ **gorǫ*, *ronǫ́* (ronunk HB_1) ≤ **ranǫ*, *rǫ́kǫ́* (runkung HB_1 H) ≤ **rǫkǫ*, *glăvǫ́* (gawung Anon. klawung HB_1B_2C glawung H) ≤ **golvǫ*, *korvǫ̌* (korwung PS) ≤ **korvǫ*, *jomǫ* (gomung H) ≤ **jamǫ*, *dárǫ́* (dahrung PS dárung HB_1 darung H) ≤ **dyrǫ*, (*vå*)*vådǫ̌* (wa waduńg Pf) ≤ *(*vъ*)*vodǫ*, *mǫ́kǫ̌* (munkung PS HB_1 H) ≤ **mǫkǫ*, *rözgǫ̌* (rösgung Mit.) ≤ **rozgǫ*, *vornǫ̌* (wornung PS) ≤ **vornǫ*, *nǫ̂tǫ́* (nûntung H) ≤ **nǫtǫ*, *zâ̯ipkǫ́* (säupcung PS) ≤ **zybъkǫ*, *kópkǫ́* (copcung Mit.) ≤ **kapъkǫ* itp. Tak samo od rzeczowników zapożyczonych: *da̯iskǫ́* (teiskong teiskung H) ≤ **disk-ǫ* (dn. *disk*), *erǫ̌* (ehruńg HB_1 ehrung H) ≤ **er-ǫ* (śdn. *ere*), *klogǫ̌* (kloguńg HB_1 klogung H) ≤ **klag-ǫ* (śdn. *klage*), *lodǫ̌* (loduńg HB_1 lodung H) ≤ **lad-ǫ* (śdn. *lade*), *orǫ* (oröng Anon.) ≤ *(*h*)*or-ǫ* (śdn. *hore*), *motǫ́* (mohtung PS) ≤ **mat-ǫ* (śdn. *mate*) itp.

Accusativus sing. tematów na **-ja* zakończony był w prasłow. tak samo na *-ǫ*, ale ponieważ poprzedzająca spółgłoska była palatalną, więc w połabskim **ǫ* rozwinęło się w *-ą* (bez akcentu sporadycznie zredukowane ≥ *ə*). Przykładów takich jest mniej niż kategorji poprzedniej: (*zo*)*nidélą* (so nidélang Pf) *nidélə* (so nídela H) ≤ *(*za*)*nedĕljǫ*, *stâ̯zą* (stedsang PS) ≤ **stъžǫ*, *dâ̯usą* (taussang H) ≤ **dušǫ*, *pöstílą* (pêstilang H) ≤ **posteľǫ*, (*nò*)*zimą́* (nósimang HB_1 simańg HB_1 simang H) ≤ *(*na*)*zemjǫ*, *dalą́* adv. (daláng H) 'in die länge' ≤ **dъljǫ*, *vicérą* (wiedzarang PS witzerang H) ≤ **večerjǫ*, *bütą* (bitang H) ≤ **büt-ǫ* (śdn. *bûte*), *lidą* (lidang Mit.) ≤ **lid-ǫ* (śdn. *lîden*), *mâ̯ilą* (maíllan Pf)

≤ *mil-ǫ (śdn. *mîl*), *varą́* (warańg HB_1 warang HB_1B_2C warang H) ≤ *ver-ǫ (śdn. *were*), *madą* (madang H) ≤ *med-ǫ (śdn. *mede*) itp.

§ 155. Instrumentalis sing. zakończony w prasłow. na *-ojǫ, *-ejǫ, które po ściągnięciu w połabskim przedstawia się jako -ǫ̇ -ą, zewnętrznie nie różni się od accus. sing. Rozróżnienie jest zatem możliwe tylko według funkcji, co jednak może być zawodnem, wobec tego, że funkcje przypadków w zależności od prepozycji ulegały w połabskim mieszaniu; por. n. p. zwrot *kumbóza wawaduńg* Pf 'se baigner' = *kǫ̇pót-sə vā̆ vədǭ*, zamiast *vå vū́də* 'w wodzie'. Możliwe zatem, że niektóre z form, które Rost uważa za instrum. sing., są właściwie formami accus. sing. fałszywie użytemi, co jednak — przy zidentyfikowaniu form pod względem głosowym — na jedno wychodzi. Należą tu: *(prid)nidélə* (prütnîdela H) ≤ *(*perdъ*) *neděljejǫ*, *(püd)zimą́* (pit simańg HB_1 pit sima HB pit simang H) ≤ *podъ zemjejǫ, (*så sū́jə*) *vū́lə* (sa ssia willa H) ≤ *(*sъ svojejǫ*) *voljejǫ*, *(så)lū́də* (sa lüda H) ≤ *(*sъ*)*lodьjejǫ*, *(püd) tǭ́cə* (pít tunsa HB_1 pit tunza H) ≤ *(*podъ*) *tǫčejǫ*, i najmniej pewna forma: *maukskuńg* HB_1 *maukskung* H 'heimlich', którą Rost czyta *mou̯ckõ* = *måu̯ckǫ̇* ≤ *mľčьkojǫ*.

§ 156. Localis sing. tematów na *-*a* zakończony w prasłow. ną -*ě* przedstawia się w połabskim w postaci zakończonej na -*e* (pod akcentem) lub -*ə* (po akcencie). Przykładów mamy niezbyt wiele: *(vå)vū́də* (wa wídda HB_1 wa widda H) ≤ *(*vъ*)*vodě*, *(vå)sľá͡bə* (we stijeibe PS) ≤ *(*vъ*)*skybě*, *(no)stórnə* (no stârna HB_1 H) ≤ *(*na*)*storně*, *(vå)va͡ťə* (wa weitjigé H) ≤ *(*vъ*)*va͡k-ě* (śdn. *wîk*), *(no)grénsə* (no grensa HB_1 H) ≤ *(*na*)*grens-ě* (dn. *grense*), *(vå)emeríca* (wa... emmerize Mit.) ≤ *(*vъ*)*emme(l)ric-ě* (śdn. *hemmelrîke*), *(no)srédə* (no sréda HB_1 no sreda H) ≤ *(*na*)*serdě*, *(no)blā̆nə* (no blan PS) ≤ *(*na*)*bolnъ*, *(vå)smū́lə* (wà smyla HB_1 wa smila H) ≤ *(*vъ*)*smolě*, *(vå)zá͡jmə* (waseíma HB_1 wa seima H PS) ≤ *(*vъ*)*zimě*, *(no)brizá͡jnə* (nobrisein PS) 'auf birkenbusch' ≤ *(*na*)*berzině*.

Localis sing. tematów na *-*ja* zakończony w prasłow. na *-*i*, zachował się w połabskim tylko w postaci barytonowanej, zakończonej zatem na -*ə*, co nie pozwala stwierdzić, czy zachowała się tu dawna końcówka, czy też działał wpływ pierwotnych tematów na *-*a*. Przykładów jest zaledwie kilka:

(*vå*)*vízə* (waa... wiesaa PS wa wîsse HB_2 wa wîssa) ≦ *(*vъ*)*veži*, (*vå*)*sťái̯nə* (wastigeina HB_1 wa styeina H) ≦ *(*vъ*)*skunji* (por. stgn. *scugin*), (*no*, *vå*) *malnái̯cə* (no malneitza HB_1 wa malnéitza HB_1) ≦ *(*na*, *vъ*) *melьnici*, (*no*)*zímə* (no sime H) ≦ (**na*)*zemji*, (*no*) *lü̂də* (no lüda H) ≦ *(*na*)*lodьji*, (*vå*)*máu̯rə* (wammaura HB_2C wammaure H) ≦ (**vъ*)*müŕ-i* (śdn. *mûre*, por. nom. sing. *mau̯ŕó*), (*no*)*gíglə* (nó gygla HB_1 nogigla H) ≦ (**na*)*gigľi* (dn. *gīǵl*, por. nom. sing. *gígľə*).

Liczba mnoga.

§ 157. Nominativus-accusativus tematów na *-*a* zakończony w prasłow. na *-*y* przedstawia się w połabskim w postaci zakończonej na *-åi̯* (po wargowych na *-oi̯*) w wypadkach oksytonezy, a na *-ə* w wypadkach barytonezy. Przykładów jest dość dużo: *ťözăi̯* (tgesáy HB_1 tyêssáy H) ≦ **kozy*, *sestrăi̯* (seestróy HB_1 sestróy H) ≦ **sestry*, *ťau̯răi̯* (tgaurey HB_1 tgáurey H) ≦ **kury*, *jåskrăi̯* (goaskróy H) ≦ **jьskry*, *brezăi̯* (bresóy H) ≦ **berzy*, *jostrăi̯* (justrói Pf jösträu PS gôstráy H) ≦ **ostr-y* (śdn. *ôsteren*), *śorăi̯* (schoräu PS) 'tehre' ≦ **sěry*, *nüďái̯* (nidyáy H) ≦ **nogy*, *ďörăi̯* (tgörôy HB_1 tgöroy H) ≦ **gory*; *vornăi̯* (wornáy HB_1C wórnay H) ≦ **vorny*, *ťüsťai̯* (tgîstegóy HB_1 tyîstegey H) ≦ **kožьky*, *rozinťái̯* (rosingkieỳ Pf rosinggáy HB_1 rosingay H) ≦ **rosin-ъky* (niem. *rosinen*), *påťái̯* (pattjey PS) ≦ **pot-ъky* (dn. *fotts*) 'vulva', *zobói̯* (sobóy H) ≦ **žaby*, *repói̯* (repóy H_1 repáy H) ≦ **rěpy*, *lai̯pói̯* (leipóy H) ≦ **lipy*, *plåvói̯* (blawóy H) ≦ **pelvy*, *råi̯bói̯* (raybóy Pf reibáy H) ≦ **ryby*, *glåvói̯* (glaway, glawoy H) ≦ **golvy*, *korvói̯* (korwóy HB_1) ≦ **korvy*, *trepói̯* (trepói Pf, treppóy H) ≦ **trep-y* (niem. *Treppe*), *slåmói̯* (slomáy H) ≦ **solmy*, *šümói̯* (schümáy H) ≦ **šüm-y* (śdn. *schûm*), *vai̯dlói̯* (weytlóy Pf weidlóy H) ≦ **vidly*, *varbói̯* (warbáy H) ≦ **vr̥by*, *jadlói̯* (jadelóy HB_1 gadelóy H) ≦ **jedly*, *celói̯* (zeláy H) ≦ *(*bъ*)*čely*, *rü̂zə* (rýse HB_1 rise H) ≦ **rüz-y* (śdn. *rôse*), *trébə* (trébe Pf trebe PS trewe H) ≦ **trěby*, *ǵjózdə* (ggiôsdê HB_1 lgyôsde H) ≦ **gvězdy*, *gnái̯də* (gneidt PS) ≦ **gnidy*, *zénə* (sehna PS) ≦ **ženy*, *pilénťə* (pýlehntge HB_1) ≦ **pelenъky*, *gǫ̂sťə* (gunskie Pf ggûnstye HB_2 ggunstge H) ≦ **gǫsъky*, *vaiťái̯* (weytcheỳ Pf weytgáy HB_1 weitgáy H) ≦ **vik-y* (śdn. *wîk*) 'stadt', *lái̯pə* (läup

'linden' PS) ≤ **lipy*, *slài̯vənăi̯* (schleiwenói Pf slewanóy HB_1H ≤ **sliviny*.

Prócz tego szereg pierwotnych tematów na **-a* tworzy nom.-acc. plur. — a zapewne także i inne przypadki liczby mnogiej — od tematu rozszerzonego przez sufiks *-ъv-* przeniesiony od pierwotnych tematów na **-ū*, przyczem jednak utrzymuje się końcówka **-y*, właściwa pierwotnym tematów na **-a*, podczas gdy tematy na **-ū* miały zakończenie **-i* na wzór tematów na **-i*. Form takich zachowała się spora liczba: *ťötvói̯* (tgêtwôy HB_1 tyêtwôy H) ≤ **kotъvy* (nom. sing. *ťötó*), *sťau̯kvói̯* (stjaukwáy HB_1H) ≤ **ščukъvy* (nom. sing. *sťau̯kó*), *mau̯xvói̯* (maukwáy HB_1 maukway H) ≤ **muxъvy* (nom. sing. *mau̯xó*), *blåxvói̯* (plauchwoy H) ≤ **blъxъvy* (nom. sing. *blăxə*, *rözgvói̯* (réskeway HB_2 rêskewóy H) ≤ **rozgъvy* (nom. sing. *rőzgə*, *sokvói̯* (soquoi Mit.) ≤ **sak-ъvy* (nom. sing, *sokó* ≤ śdn. *sa̧ke*), *kortvói̯* (kôrtwáy HB_1) ≤ *kart-ъvy* (nom. sing. **kortó* dn. *karte*), *klütvói̯* (klitwóy HB_1 klitwoy H) ≤ **klüt-ъvy* (nom. sing. *klütó* ≤ dn. *klüt*).

Nom.-acc. plur. tematów na **-ja* zakończony w prasłow. na **-ě* przedstawia się w połabskim w wypadkach oksytonezy w postaci zakończonej na *-e*, w wypadkach barytonezy na *-ə*. Przykładów jest niewiele: *soʒé* (tsotsé HB_2C tsôtsé H) ≤ **sadjě*, *vücé* (witzê HB_1 witzé H) *vűcə* (wütz PS) ≤ **ovьcě*, *vülsé* (wilzé HB_2H wilse PS) ≤ **olьšě*, *tòrna̯ːlé* (tôrneilê HB_1 tôrneilé H) ≤ **tr̥nuljě*, *tǫcé* (tûnsê HB_1 tûnzé H) ≤ **tǫčě*, *vizé* (wysê HB_1 wisé H) ≤ **vežě*, *ťau̯rəcé* (dgauretzé HB_1B_2C tgauretzé H) ≤ **kuricě*, *nüza̯ːcé* (nüseitzê HB_1 nüsaitsé Pf) ≤ **nožicě*, *bla̯izdi̯cə* (bleiseitz H) 'zwillinge (mädchen') ≤ **blizicě*, *carnd̥i̯cə* (tzárneize HB_1) ≤ **čr̥nicě*, *nidélə* (ziter nidéyla Pf zitter nidéla H) ≤ **(čьtyre)nedělję*, *svá̯ːnə* (Schweinü PS) — **svinьję*. W kilku wypadkach końcówka *-e* ≤ **ě* zachodzi u pierwotnych tematów na **-a*: np. *slà̯ːvəné* (sleiwenê HB_1 (sleiwenê H) ≤ **slivině* zamiast i obok **sliviny* ≤ *slà̯ːvənăi̯* (por. wyżej), *smòrdla̯ːné* (smordeleinê HB_1 smordeleine H) ≤ **smr̥dlině* zamiast **smr̥dliny*. Takie przenoszenie końcówki **-ě* do tematów niepalatalnych widzimy też w kilku zapożyczeniach z niemieckiego: *galé* (kahlé H) ≤ **gal-ě* (dn. *gala* 'amtsrock, Talar'), *büsé* (bussê HB_1) ≤ **büs-ě* (dn. *büsse*), *famforé* (famforé

H) ≤ **famfor-ě* (dn. *faom-ware*) itp., w których nic nie wskazuje na to, że były zapożyczone do połabskiego jako tematy palatalne [1]).

§ 158. Genetivus plur. zakończony w prasłow. na *-*ъ* **-ъ*, a więc w połabskim bezkońcówkowy, zachował się w jednej tylko formie: *(priz)mor* (prise mjôr HBB$_1$ H 'unermesslich') ≤ **(perzъ) měrъ*. Może tutaj należy też forma *slase* w zwrocie *toquile Moroika slase aipoistas* Mit. 'so viele Maria tränen liess', którą Schleicher uważa za gen. plur. i czyta *slådz* (§ 182, str. 220). Niewiadomo jednak czy nie jest to fałszywie użyta forma nom.-acc. plur. *slăzə* wskutek dosłownego tłumaczenia z niem. 'viele tränen'.

§ 159. Dativus plur. zakończony w prasłow. na **-amъ* zachował się w jednej formie: *(kå)vå̯kəm* (ka weikam H) 'in die stadt' ≤ **(kъ)vik-amъ* (por. nom. plur. *va̯ťáį* 'stadt').

§ 160. Instrumentalis plur. zakończony w prasłow. na **-ami* zachował się w jednej formie: *sveckómə* (sattaraime snétskome Mit.) 'mit (drei) leuchtern' ≤ **(sъ trima) svěčьkami*.

Liczba podwójna.

§ 161. Nom.-accus. zakończony u tematów na *-a* w prasłow. na *-ě* ≧ poł. *-e* (pod akcentem), *-ə* (po akcencie) zachował się w formach: *stornė* (wibbê stornê HB$_1$) ≤ **(obě) storně*, *rącé* (runtzê HB$_1$ runzé H) ≤ **rącě*, *nüžé* (nîtzé H) ≤ **nožě*, *dárə* (dâre HB$_1$ dáre H 'in der Nasen löcher') ≤ **dyrě*.

Dativus-instr. zakończony w prasłow. na **-ama* zachował się w jednej formie: *rąkómə* (runkóma HB$_1$H) ≤ **rąkama*.

Dawne tematy na **-i*.

Liczba pojedyncza.

§ 162. Nominativus sing. zakończony w prasłow. na **-ъ* przedstawia się w połabskim w postaci bezkońcówkowej: *nüc* (nüts Pf nuûx Anon. nühts PS nûtz H) ≤ **nokťъ*, *pés(ə)n* (pêssen H) ≤ **pěsnъ*, *pąst* (pangst Pf H) ≤ **pęstъ*, *ťüst* (tjüste PS

[1]) Por. MPKJ. VII, 304.

tgjst Bauc. dgîst HB_1 tyist HB_2C tijîst H) ≤ **kostъ*, *vas* (wáas Pf wahss PS wâs H) ≤ **vъsъ*, *vâs* (wôos Pf wahs PS woás HB_1 woas H) ≤ **vъšь*, *tråst* (troâste H troâst HC) ≤ **trъstь*, *råz* (raàsch Anon., râse HB_1 rase H) ≤ **rъžь*, *sâcît* (sazŭt sacît Pf satzît H) ≤ **s(ъ)četь*, *zelǫd* (selûnd H) ≤ **želǫdь*, *golǫz* (golungs H goluns H) ≤ **galǫzъ*, *pü(t)ťŭv* (pütchi Pf pittgi H píttgi HB_1) ≤ **podkovъ*, *vǫďěl* (wungill wongill HB_1 H) ≤ **(v)ǫglъ*, *ďüst* (jüst PS gîst H) ≤ **gostь*, *criv* (sriw H) ≤ **červь* 'schuh', *ďüza* (düst Pf jüssd PS gîsd H) ≤ **g(v)ozdь*, *nüďět* (nütchít Pf nîtgid H) ≤ **nogъtь* i t. p.

§ 163. Masculina tematy na **-i* zostały w połabskim, tak samo jak w innych językach słowiańskich, w zupełności przeniesione do deklinacji tematów na **-jo*. Świadczą o tem zachowane formy nom.-acc. plur., zakończone bez wyjątku na *-e* (pod akcentem) ≤ **-ě* : *nüxté* (nichdê HB_1 nichdé H) ≤ **nogъtě*, *ďüzdé* (gûsde HB_1 digisté gîsdé H) ≤ **g(v)ozdě*, *ďüsté* (gîsté HB_1), *ďůstə* (giste HB_1 gîsta H) ≤ **gostě*, *vǫglé* (wunglê HB_1 wunglé H) ≤ **(v)ǫglě*, *crivé* (zriwê HB_1 sriwé H schriwe PS) ≤ **červě* 'schuhe', *groblé* (grablé H ABB_2 groblê HB_1 groble H) ≤ **grablě*. Jedynie u Pfeffingera niektóre z nich zachowały starsze formy na **-i* (drugorzędne, zamiast prasłow. na **-ьje*): *vǫgláį* (fuńgley Pf fungley Ec.) ≤ **(v)ǫgli*, *groblâį* (grubléi Pf Do) ≤ **grabli*, *crivâį* (zriwéi Pf) ≤ **červi*.

Nom.-acc. plur. w znaczeniu kolektywnem kończy się w poł. na *-i* : *ľaųdi* (lgaudí H) 'leute', *smardi* (smardí H) 'bauernschaft'. Końcówka ta mogłaby pochodzić z prasłow. zakończenia **-ьje*, ale wobec przerzucania na nią akcentu, które nie zachodzi przy zgłoskach powstałych z kontrakcji (por. wyżej § 118 str. 141), trzeba przyjąć, że kontynuuje ona zakończenie **-e* przeniesione od tematów konsonantycznych, por. małor. formę *lúde*. Obok tego zachowała się forma **ljudi* ≥ *ľaųdâį* (läudey PS), por. r. *lúdi*, sch. *ljûdi*.

§ 164. Genetivus sing. fem. zakończony w prasłow. na **-i* ≥ poł. *-aį* (pod akcentem) zachował się, zdaje się, w jednym tylko przykładzie u Pfeffingera: *jõs póla aviadeỳ* 'je viens de manger' t. j. *joz bălə âų jədâį* ≤ **(azъ byla) u jědi* Zresztą forma ta została wyparta przez nowotwór zakończony na *-i* (pod akcentem), niewątpliwie ≤ **-e* : *råzi*

(rassý HB_1 rassí H), *răzə* (róse Pf) ≤ **rъže, vasí* (wessi Anon.) ≤ **vъse, (pöl) nücí* (pêlnützî HB_1 pêlnützí H) ≤ **(polъ) nokte, (vèz) dolí* (wis dolî HB_1 wisdoli H) ≤ **(iz)dale* adv. 'von ferne', *sülí* (suglí Pf sülí HC süli H) ≤ **sole*. Formy te Schleicher uważał za collectiva na **-ьje* z akcentowaną końcówką (§ 134, str. 177), co nie da się jednak utrzymać wobec tego, że pozatem niema w połabskim rzeczowników na **-ьje* oksytonowanych (por. § 118, str. 141). Formy te uważać trzeba niewątpliwie za gen. sing. — jak to uznał Rost — nie można się jednak bez zastrzeżeń zgodzić na jego objaśnienie końcówki *-i* ≤ **-e*: „zu beurteilen wie die polnischen i-stämme, welche den gen. sing. auf *-e* bilden" (str. 147, uw. 19). Form takich od pierwotnych tematów na **-i* w polszczyźnie nigdy nie było: istniały tylko genetivy sing. na **-e* u rzeczowników o pierwotnym temacie na **-ū* n. p. *krwie, do cerkwie, chorągwie, z konwie* i t. p. Tak samo musiało być pierwotnie i w połabszczyźnie: od tych pierwotnych tematów na **-ū*, bardzo w połabskim częstych, przeniesiono końcówkę **-e* do tematów na **-i*. Proces ten musiał być nawet stosunkowo nie tak dawnym, skoro zachowała się w zabytkach szczątkowo forma starsza na *-aį* ≤ **-i* (*jedáį* por. wyżej!).

Por. T. Lehr-Spławiński: Z deklinacji połabskiej. Prace lingwistyczne ofiarowane J. Baudouinowi de Courtenay, str. 173—4.

§ 165. Dativus sing. zakończony w prasłow. na *-i* zachował się połabskim w postaci zakończonej na *-aį* (pod akcentem) w jednym tylko przykładzie: *(kă) jedáį* ≤ **(kъ) (į)ědi* w zdaniu *jó -cə kă jedáį aįt* ≤ **(į)azъ (xъ)tįǫ kъ(į)ědi iti* (júdsa ká je dayayd Pf, przetłumaczone błędnie 'voulez vous manger').

§ 166. Instrumentalis sing. zakończony w prasłow. na **-ьjǫ* ≥ pol. *-ą* (pod i po akcencie) zachował się w jednym przykładzie: *pąstą* (sa pańgstang HB_1 sa pangstang H) ≤ **pęstьjǫ*.

Liczba mnoga.

§ 167. Nomin.-accus. plur. zakończony w prasłow. na **-i* ≥ poł. *-aį* (pod akcentem), *-ə* (po akcencie) zachował się w sporej liczbie przykładów: *gòlązáį* (golunzéy HB_1 golungsáy H) ≤ **galǫzi, sâcitáį* (satzitáy HB_1 satzítay H) ≤ **s(ъ)četi,*

trâstâį (troastáy H) ≤ **trъsti*, *vâsâį* (woassáy H) ≤ **vъši*, *ťüstâį* (dgistáy HB_1 tijistáy H) ≤ **kosti*, *pesnâį* (pêsnáy H) ≤ **pěsni*, *sonâį* (sonaij Pf zohnäu PS ssonéy HB_1 zoney H) ≤ **sani*, *zanâį* (sannay H) ≤ **žьni*, *sožâį* (sózey Pf tsotsey HB_2C tsôtsey H) ≤ **sadji* (Rost uważa tę formę za gen. sing.), *zelǫdə* (selûnda H) ≤ **želǫdi*, *pü(t)ťŭvə* (pittgiwa HB_1C pittgîwa H) ≤ **podъkovi*[1]), *nŭcə* (nühtze PS) ≤ **nokti*.

Dawne tematy na *-ū.

§ 168. Pierwotne tematy na *-ū zachowały się w połabskim dość licznie i stanowiły silną kategorję morfologiczną, która wywierała znaczny wpływ na rzeczowniki o innych tematach. O jej żywotności świadczy też fakt, że wiele wyrazów zapożyczonych z niemieckiego podciągano pod ten typ i odmieniano wzorem dawnych tematów na *-ū[2]). Szczególnie produktywnym sufiksem okazało się zakończenie nom. sing. *-y, oraz zakończenie accus. sing. *-ъvъ, które służyły często do tworzenia nowych rzeczowników głównie, zdaje się, ze znaczeniem kolektywnem. Na podstawie tych tematów powstał też sufiks *-ъva, który był również bardzo rozpowszechniony (por. § 123, str. 153).

Liczba pojedyncza.

§ 169. Nominativus sing. zakończony w prasł. na *-y przedstawia się w połabskim w postaci stale oksytonowanej, zakończonej na *-âį* (*-oį -aį*). Przykładów jest dość znaczna ilość: *carťâį* (zerkcheý Pf tzardgáy HB_1 tzartgay H) ≤ **cŕky*, *graųsâį* (graussey HB_1 graussoy H) ≤ **gruši*, *stąďâį* (stanjáj HB_2 H) ≤ **stęgy* (por. scs. *vъstǫgy*), *kücâį* (kützey PS) ≤ **küc-y* śgniem. *kütze*), *gurťâį* (gurtschey Pf gûrtgeẏ HB_1 gûrtgey H) ≤ **gurk-y* (niem. *gurke*), *šipelâį* (schubeli Do ssipeláy H) ≤ **šepel-y* (du *-schepel*), *saųrâį* (sauréy Pf) ≤ **saųr-y* (śdn. *sûre*), *soďâį* (sojáy Pf sogáy H ≤ **sog-y* (śdn. *sage*), *tüďaį* (tygáy HB tügáy H) ≤ **tüg-y* (śdn. *tûge*), *tabaťâį* (tabatgáy HB_1 C tabatgay H

[1]) Por. nom. sing. *pü(t)ťŭv* ≤ **podъkovъ*, § 162.

[2]) Por. Zapożyczenia dolnoniemieckie w języku połabskim § 33.

≤ **tabaķ-y* (niem. tabak), *kolâį* (kohläu B) ≤ **kol-y* (śdn. *ķâl*), *lumpóį* (lumpáy HB_1 H) ≤ **lump-y* (niem. *lumpe*), *standâį* (stangiaẏ Pf stangáy H ≤ **stang-y* (niem. *stange*), *sloďâį* (slogéy H) ≤ **slagy* (śdn. *slage*), *šinťâį* (schintgáy HB_2 schintgey HB schintgay H) ≤ **šink-y* (dniem. *schinke*), *speťâį* (spetchái Pf spettgáy H ≤ **spęk-y* (śdn. *spek*), *raẋâį* (raschây H) ≤ **rax-y* (śdn. *rache*), *peťâį* (petgáy H) ≤ **pek-y* (dn. *pek*), *oťâį* (okéi Pf hotgáy HB ôtgáy HB_1 H) ≤ **hak-y* (śdn. *hake*), *modâį* (modáy HB_1 H) ≤ **mad-y* (śdn. *made*). Że są to nom. sing. na **-y*, uznał Schleicher § 203, str. 240); Rost zgadza się z nim jedynie co do wyrazów rodzimych, połabskich, z zapożyczonych ani jednej formy nie uważa za nom. sing. tematu na **-ū* ale objaśnia przeważnie jako gen. sing. czy to tematów na **-a* (t. j. z kończeniem *-oi*), czy też tematów na **-u* z zakończeniem *-ău* (**-u*). Objaśnienia te nie dadzą się jednak utrzymać ani ze względu na funkcje tych form ani na ich znaczenie podane w zabytkach.

§ 170. Genetivus sing. zachował się w jednym przykładzie: *(aį) ķókvə* (eykôkwe H) ≤ **(u)kak-ъve* (dniem. *kaak* 'pranger'). Nie jest jednak pewne, czy końcowe *-ə* kontynuuje zakończenie **-e*, właściwe pierwotnie tematem na **-ū*, czy może **-y* przeniesione od tematów na *-a*, których analogja silnie oddziałała w liczbie mnogiej.

§ 171. Accusativus sing. zakończony w prasłow. na **-ъv6* ≧ poł. *-âv* zachował się w sporej liczbie przykładów, stale prawie w funkcji nomin. sing. (podobnie jak w innych językach słowiańskich). Mianowicie: *carťĕv* (zartjüw PS tschardgẏ HB_1 tzârtgí H) ≤ **cĭkъv6*, *tüďăv* (tügâw H) ≤ **tügъv6* (śdn. *tûge*), *varťăv* (wartgâv HB_1 wartgâf H ≤ **werk-ъv6* (dn. *wark*), *sotăv* (sotâf HB_1 sotâw H ≤ **sat-ъv6* (śdn. *sat*), *sipăv* (sipiaw HBB_2 sípiaw H) ≤ **sep-ъv6* (śdn. *sepe*), *krüďăv* (kridîâw HB_1 kridiâf H) ≤ **krüd-ъv6* (śdn. *krûde*), *kriďăv* (krýdgawe HB_1 kridyáwe H) ≤ **krid-ъv6* (śdn. *krîde*), *bliăv* (blyâw H ≤ **bli-ъv6* (śdn. *blî*), *saųrăv* (saurâw, saurâf H ≤ **saųrъv6* (śdn. *sûre*), *kolăv* (kolâw H) ≤ **kol-ъv6* (śdn. *kāl*), może także: *codăv* (tzodâw H) ≤ **čadъv6* 'russ, rauch', *sneďăv* (sneedjâw HB_1 snedyâw H) ≤ **sněg-ъv6* 'schnee'. Rost po części za Schleicherem (§ 202, str. 239) uważa te formy przeważnie za gen. plur. za-

kończone na *-uov* ≤ **ovъ* w funkcji gen. partit. Przypuszczenie to nie ma jednak podstawy w znaczeniach podawanych w zabytkach ani w użyciu tych form. Raczej więc trzeba przyjąć objaśnienie podane przez Koblischke'go[1]), który te formy uważa za pierwotny accus. sing. tematów na **-ū* zakończony na **-ъvь*, a użyty w naczeniu kolektywnem.

§ 172. Localis sing. zakończony w prasłow. na **-ъve* ≥ poł. *-ə* (po akcencie) zachował się w jednym przykładzie: *(vå)cárťə* (waa zartje PS) ≤ **(vъ)cr̥kъve*. Niemożna jednak być pewnym czy jest to bezpośrednia kontynuacja prasłow. **-ъve* czy też jakiegoś innego zakończenia, powstałego pod wpływem innych tematów.

Liczba mnoga.

§ 173. Nomin.-acc. plur. zakończony w prasłow. na **-ъvi*, zdaje się, w tej formie w połabskim się nie utrzymał ale uległ przekształceniu na **-ъvy* pod wpływem tematów na **-a*. Na to wskazuje panująca przeważnie pisownia *-woy* w zakończeniu tego przypadka, a wiadomo, że *-oi* po wargowej kontynuuje w połabskim prasłow. **y* nie zaś **i*. Przykładów odnośnych jest dość dużo: N. p. *grau̯svói̯* (greiswóy Pf, grausswáy HB_1 grausswóy H_1) ≤ **grušьvy; stągvói* (stangwóy H) ≤ **stǫgъvy; strai̯zvói̯* (streisewáy HB_1) ≤ **strižьvy; xorstvói̯* (gchorstwóy H) ≤ **xorstъvy; rözgvói̯* (reskewóy H_1C), rêskewóy H) ≤ **rozgъvy; blåxvói̯* (plauchway H) ≤ **blъxъvy; sokvói̯* (soquoi Mit.) ≤ **sak̦ъvy* (śdn. *sake*); *bukvói̯* (bückwói Pf, bukwóy H) ≤ **buk̦-ъvy* (śdn. *bôk* 'bach'); *senvói̯* (sehnwoy H_1B_1 ssenwóy H) ≤ **sen-ъvy* (dn. *sene*) i t. p. Przeważnie, jak widzimy, są to formy uzupełniające odmianę tematów na *-*a*, a nie istotne formy pierwotnych tematów na *-*ū*.

Dawne tematy spółgłoskowe.

Masculina.

§ 174. Nominativus sing. zachował się w jednym przykładzie *komói̯* (kommói Pf komóy HB_1H) ≤ **kamy*, por. scs. *kamy*.

---

[1]) JArch. XXVIII 440—1.

§ 175. Genetivus sing. zakończony w prasłow. na *-e zachował się w jednym przykładzie *pölní* (pűlni Pf pölný HB_1 pölní H) ≤ **polъ dьne*, por. s.-ch. *pódne*.

§ 176. Accusativus sing. zakończony w prasłow. na *-ъ zachował się w funkcji nominatiwu w kilkunastu przykładach, jak *jącmín* (jańsmin Pf jazmin Anon., gansmîn H) ≤ **jęčьmenъ*, *porstín* (pórstin Pf porstîn H) ≤ **pṛstenъ* i t. d.

§ 177. Nominativus plur. zakończony w prasłow. na *-e ≥ poł. -*i* (pod akcentem) zachował się w kilku przykładach: *sťorní* (stijöhrni PS) ≤ **skorьne*[1]); *ťagłí* (tschaglí Pf tyaglí H) ≤ **kegl-e* (dn. *kegel*), *krigerí* (krigerý HB_1 krigerí H) ≤ **kriger-e* (dn. *kriger*), *svengłí* (swengelî HB_1 swengelí H) ≤ **swengel-e* (śdn. *swengel*), *vrúndí* (wrúndy HB_1 wrúndí H) ≤ **vründ-e* (dn. *fründ*), *varłí* (warthî HB_1 warthí H) ≤ **vart-e* (śdn. *wert*), *kravdí* (krawdî HB_1 krawdj H) ≤ **kravd-e* (dn. *krevet*), *krancí* (krangsy HB_1 krangsí H) ≤ **kranc-e* (niem. *kranz*), *bargerí* (bargeri H) ≤ **berger-e* (dn. *börger*), *musketerí* (musketery HB_1 mussketerí H) ≤ **musketer-e* 'soldaten', *rovní* (rowenî HB_1 rowení H) **rovn-e* (śdn. *raven*), *ďörcəní* (görtzanû HB_1 görzonü H) ≤ **gorъčane*.

Neutra.

§ 178. Nominativus sing. tematów na *-n, *-nt zakończony w prasłow. na *-ę ≥ poł. -*ą* zachował się w sporej ilości przykładów, jak: *ramą* (ramánn HB_1H ramang H), *stiną* (stinang H) ≤ **ščenę*, *dętą* (dédan Pf detaa PS déta Anon., détang HB_1 tetang H) ≤ **dętę*, *büzą* (büsang H) ≤ **božę* i t. p.

Nomin. sing. pierwotnych tematów na *-es zakończony w prasłow. na *-o nie różni się niczem, tak samo jak w innych językach słow., od nom. sing. pierwotnych tematów na *-o. N. p. *slüvů* (sslywy HB_1 sliví H) ≤ **slovo*, *zvenů* (schwenü PS sweny HB_1 swení H) ≤ **zveno*, *nebů* (nebúy Pf nebü Bauc., neby HBB_1 nebí H) ≤ **nebo*, *våťů* (wattgí HA_1 watgí H) ≤ **oko* i t. p.

§ 179. Genetivus sing. zakończony w prasłow. na *-e: telęte, ramene, slovese* zachował się w połabskim w po-

[1]) Ale u Henniga *sťörné* (styerné H) ≤ **skorьně*.

staci przekształconej pod wpływem pierwotnych tematów na *-o. Przykład mamy tylko jeden: *(så)nibəšó* (sa níbesgow HB_1 ssa níbesgo H) 'vom himmel'. Zakończenie *-o* ≦ *-a pochodzi od tematów na *-o*, ale pozostałością dawniejszej formy na *-e jest palatalność poprzedzającego *ś*, podobnie jak w polskich formach *cielęcia, ramienia* palatalność *ć, ń* jest starsza od przeniesienia końcówki *-a*. Widocznie zatem przeniesienie końcówki *-a od tematów na *-o nastąpiło jeszcze przed dyspalatalizacją spółgłosek w połabskim przed samogłoskami szeregu przedniego, o czem była mowa w §§ 77, 82, 87.

§ 180. Instrumentalis sing. zakończony w prasłow. na *-ъmъ zachował się w dwu przykładach: *(püd) rămińăm* (pitt ramîngam H) i *(püd) nibišăm* (pitt nybisgoâm HB_1 pit nebisgoâm H). Końcówka *-ăm* uległa przekształceniu czy to pod wpływem *-ъmъ tematów na *-u*, czy też wskutek wczesnej dyspalatalizacji końcowego *-m* (≦ *-mъ), która spowodowała przejście prasłow. *-ъ* ≧ *ă* w myśl § 53. W każdym razie palatalność poprzedzającej końcówkę spółgłoski zachowała się z czasów dawniejszych.

§ 181. Localis sing. zakończony w prasłow. na *-e: *telęte, ramene, slovese* nie zachował się w tej formie. W miejsce jego weszła forma utworzona na wzór tematów na *-u* zakończona na *-u* ≧ poł. *-ai̯*. Przykład mamy jeden tylko: *(vă) nibišâi̯* (wan nibisjeu Mit., wa nebisgáy H) ≦ *vъ nebešu*. Palatalność poprzedzającego końcówkę *s* zachowała się z okresu przed przesunięciem końcówki, podobnie jak w gen. i instrum. sing. (por. §§ 179, 180).

§ 182. Nomin.-accus. dualis zakończony w prasłow. na *-i*[1]) zachowały się w połabskim w kilku przykładach przeważnie w funkcji pluralis: *tərątâi̯* (tjärrangtai PS) ≦ *kurętі, tilątâi* (tilantei Do) ≦ *telęti, pělątâi̯* (pilahngtey PS) ≦ *pilęti, blai̯zątə* (bleisangta H 'zwillinge') ≦ *blizęti* (wokalizm *ą* ≦ *ę* wskazuje na zmiękczenie następnego *t*, a więc *-ti*, nie *-ta* nom. plur., akcent drugorzędnie cofnięty, por. § 115), *rămənâi̯*

[1]) Formy scs. *telętě, rameně* powstały analogicznie na wzór tematów na *-o, por. Hujer § 80.

(ramanáy HC raminay H ramenay H ≤ **rameni, cìlisáį* (tsilesoi Mit. zylissáy HB_1 zülisay H) ≤ **čelesi,* analogicznie *perisáį* (perissáy HC_1H) ≤ **peresi* i *ťüľonáį* (tgilyónay HB_2 tgilyonáy H) ≤ **koléni* (przejście *ě* ≥ *o* pod wpływem singularis), chociaż to pierwotne tematy na **-o.* Pierwotne tematy na **-es: oko* i *uxo* tworzą w połabskim, tak samo jak i w innych językach słow., nom.-acc. du. według tematów na **-i* (por. Hujer § 81): *vücáį* (witséÿ Pf witzáy HB_1 witsay H ≤ **oči, vaųsáį* (waussáy H) ≤ **uši.*

§ 183. Instrumentalis du. zachował się w jednym przykładzie *(sâ)vücáimə* (sa witzeima H_1BB_2) sawítzeima H) ≤ **(sъ)očima.* Forma ta utworzona została, tak samo jak nom.-acc. du. tego rzeczownika, na wzór tematów na **-i.*

§ 184. Nom.-acc. plur. zakończony w prasłow. na **-a* zachował się w zabytkach połabskich w znacznej ilości przykładów: *sązménə* (sangsaména H) ≤ **sę̀žьmena* (nom. sing. *sązmą* ≤ **sę̀žьmę*); *posménə* (pôsmena H) ≤ **pasmena* (nom. sing. *pósmą* ≤ **pasmę*); *jogńǫ̂tə* (goyenjungta H) ≤ **jagnęta; stińǫ̂tə* (stîngûnte HB_1H) ≤ **ščenęta; büżǫ̂tə* (büsegûnta HB_1 büsejunta H) ≤ **božęta; paiľǫ̂tə* (pagelunta Bauc., pagliunta HB_1CH ≤ **pilęta; vǫďöřǫ̂tə* (wunggörjungty HB) ≤ **(v)ǫgoręta* 'wend. bezeichnung für Seehausen', *slüvésə* (sliwêssa HB_2 seiwêssa HCH_1 pomyika pisarza) ≤ **slovesa; zvenésə* (sweneessa HB_1 swenêssa H) ≤ **zvenesa; vaųsésə* (waussêssa H) ≤ **ušesa; vücésə* (witzêssa HB_1 witsêssa H) ≤ **očesa;* analogicznie od pierwotnego tematu na *-*n* utworzona forma nom. plur. na *-*esa: rămənésə* (ramenêssa H) ≤ **ramenesa* i od pierwotnego tematu na *-*o: perésə* (perese HC) ≤ **peresa.*

Rzeczownik *dętą* ≤ **dętę* tworzy liczbę mnogą według tematów na *-*i* tak samo jak i w innych językach słow.: *detáį* (tetáy H) ≤ **děti,* por. pol. *dzieci,* wr. *děti,* mr. *dity,* sch. collect. fem. *djet* ≤ **dětь* nom. sing. Także rzeczownik *pórsą* ≤ **porsę* tworzy liczbę mnogą nieprawidłowo: *pórsə* (pôrsə H) co polega prawdopodobnie również na formie pierwotnej tematów na *-i: *porsi,* jakkolwiek na pewno stwierdzić tego niemożna.

2. Zaimki [1]).

Zaimki osobowe i zaimek zwrotny.

§ 185. Zaimek 1 os. sing.

Nominativus zachował się w dwojakiej formie: *jo* (jo PS Pf) i *joz* (jose H jôs Pf juz Anon.).

Autentyczność drugiej z tych form zakwestjonował wprawdzie Brückner, który uważa, że „*joze* jest naturalnie *ja-że*, nie pierwotne *jazъ*“ (RWF. LV. 201), ale pogląd ten nie da się utrzymać wobec tego, że w zwrotach, w których ta forma zachodzi, nie widać żadnego powodu dla specjalnego wzmacniania zaimka partykułą *że: joz voi̯k vénsťə górən(ə)* (jôs woik wénskia góren Pf 'j'ai appris à parler Vandale'), *joz ricăl-mə* (jose ritzóalme 'ich habe ihm befohlen'), *joz néxəm hoľóńə* (jose necham holyónya H 'ich lasse holen') [2]).

Genetivus i dativus mają wspólne formy: *minė* (mine PS), *manė* (menné HHB$_1$ menê HB$_1$ mne Pf) *mánə* (mane máne H). Pierwsza z tych form zachowana tylko u PS sprowadza się do dawniejszej postaci **menĕ*, druga do *mьnĕ* a trzecia jest zapewne identyczna z drugą, od której różni się tylko barytonezą. Wobec tego, że w prasłow. prawdopodobnie genetivus miał formę **mene* a dativus **mьnĕ*, widoczna jest w połabskim kontaminacja tych form, którą Schleicher (§ 234) i Koblischke (JArch. XXVIII, 437) uważają za wynik wpływu dolnoniemczyzny. Nasuwa się tu jednak także porównanie z językiem polskim, w którym też panuje wspólna forma *mnie* dla obu tych przypadków.

Dativus posiada nadto formę enklityczną używaną w zależności od czasowników *-mə -m* ≤ **mi : a̯iplotái̯-mə* (eyplóteime H 'bezahle mir'), *püzárĕ-m* (püsaarim PS 'besiehe mir'), *vŭtədój-mə* (wittodüme Mit. 'vergib mir'), *ją-mə* (jaṁme Pf 'jest mi').

---

[1]) Wobec zależności odmiany przymiotników od odmiany zaimkowej wydaje się rzeczą praktyczniejszą przedstawić najpierw odmianę zaimków, a potem dopiero przymiotników.

[2]) Por. SO. VI, 1.

Accusativus ma dwie formy: ortotoniczną (używaną w związku z przyimkami) *mą* ≤ **mę* i enklityczną *-mə*, która wobec tego, że *-ą* w pozycji poakcentowej wyjątkowo tylko ulega redukcji (§ 30) polega wedle wszelkiego prawdopodobieństwa na **-me*. N. p. *zo-mą* ≤ **za mę* (ssomang H 'für mich') *no-mą* (no mang H) ≤ **na mę; znojis-mə* (snogisme HB_1) ≤ **znaješ-me, plògəlâi̯-mə* (plogaleime H) ≤ **plogali-me* (niem. *plagen*) itp.

Stosunek *mą : mə* odpowiada staropolskiej oboczności *mię : mie*. Por. SO. VI, str. 2—5.

Instrumentalis ma formę *manǫ̇* (sa manu H) ≤ **mənoi̯ǫ*, obok której spotyka się też postać *mánə* (sa mone H sa móne HBC), która jest niejasna, nie odpowiada bowiem poprzedniej, ponieważ *ǫ̇* po akcencie nie uległo redukcji (por. § 28). Zachodzi tu więc widocznie jakieś drugorzędne pomieszanie z formą gen.-dat., albo też — co prawdopodobniejsze — pomyłka zapisywacza.

§ 186. Zaimek 2 os. sing.

Nomin. sing. nie przedstawia żadnych trudności: prasłow. **ty* rozwinęło się prawidłowo w *tâi̯* (tay H) względnie *toi̯* (toÿ Pf, toj-is Mit., täu PS) 'du', (por. § 40). Raz nadto zachodzi w pozycji poakcentowej w prawidłowej formie *tə*: *züt et jeutes* Pf 'que faites-vous' = *cǔ tə ťáutěs*, jak słusznie na to zwrócił uwagę Rost (str. 45 i słownik pod *toi*).

Formy gen.-acc. i dat. sing. uległy tak samo zmieszaniu jak w 1 os. sing., przyczem również uogólniono zakończenie dat. **-ě*. Co do samogłoski piennej nie da się stwierdzić, czy było nią *ü* ≤ **o* (dat. prasłow. **tobě*), czy *i* ≤ **e* (gen.-acc. **tebe*), wobec tego, że w pisowni zabytków samogłoski te często się mieszają, raczej jednak, skoro ani raz nie napisano *ü*, należy przypuszczać formę z *i* ≤ **e*: a więc *tibė* (tewé H_1 tewê HB_1), obok *tíbə* (tibe PS_1) ≤ **tebě*. Stara ortotoniczna forma accus. używana w związku z przyimkami brzmi *tą* ≤ **tę*, n. p. *pri-tą* (prytang HB_1 H 'für dich'); ≤ **per tę*. Forma enklityczna używana po czasownikach ma brzmienie *tə* ≤ **te*. N. p. *büli-tə* (bülite 'tuts weh' H) ≤ **boli(tə)-te*.

Instrum. sing. prasłow. **tobojǫ* zachował się w postaci prawidłowej *sä-təbǫ̇* (sotabung H 'mit dir') ≤ **(sə)toboi̯ǫ*.

§ 187. Zaimek 1 os. plur.

Nominativus prasłow. **my* prawidłowo rozwinął się w połabskim w *moi̯* (moy Mit., mäu PS_1 moy H)[1].

Dativus prasłow. **namъ* zachował się prawidłowo w formie *-nəm* (po akcencie): *vütədój-nəm* (wittedoy nam H = wittodümun (zam. *-nam*) Mit. 'vergib uns').

Accusativus prasłow. **nasъ* zachował się w formie prawidłowej *nos* (nas Mit. nôs H).

Instrumentalis prasłow. **nami* przedstawia się prawidłowo w postaci *(sâ)nómə* (sannome HB_1 sannóme H 'mit uns').

§ 188. Zaimek 2 os. plur.

Nominativus prasłow. **vy* nie zachował się całkiem; w jego miejsce wprowadzono formę *jai̯* (ziette jey PS 'wollet ihr'; ssapôl jay dibbré H 'habt ihr wohl geschlafen' gáy HB_1, gay H 'ihr') zapożyczoną oczywiście ze śdn. *jî*, jak to już wskazał Schleicher (§ 238, str. 262).

Z dalszych form zachowały się prawidłowo dativus (wom HB_1 wôm H) ≦ **vamъ*; instrumentalis *vómə* (sa wóma H *vom* 'mit euch') ≦ **vami*, który Rost bezpodstawnie uważa za formę dualu *vóma* ≦ **vama* (str. 429).

§ 189. Zaimek zwrotny.

Formy gen.-acc. i dat. zmieszały się tak samo jak w 1 i 2 os. sing. Ponieważ jednak nie zachowała się ani jedna forma oksytonowana, nie jesteśmy w stanie stwierdzić jakości końcowej samogłoski: *(ai̯, kå, vå) síbə* (eyssíbe H 'bei sich', witsiwe HB_1, H 'von sich', ka ssebe H_1 wa ssibe HB_2). Tak samo brzmi również jedyna zachowana forma loc. sing. *(vå)síbə* (wassíbe HB_2H) 'innerlich' zapewne prawidłowo ≦ prasłow. **(vъ)sebě*.

Stara ortotoniczna forma accus. sing. brzmi *są* (pritzang H 'für sich', petsang H 'unter sich' i t. p.) ≦ **sę*; enklityczna zaś *-sə* (pisane w zabytkach *sa* lub *se*) ≦ **se* stale w połączeniu z formami werbalnemi (por. Rost. str. 420).

Instrum. sing. prasłow. **sobojǫ* zachował się w prawidłowej postaci *zò-səbǫ̂* (sôssabung H), obok której występuje

[1] W zwrotach *mogismáy* HB_1, *mogismay* H 'wir sind' Rost (str. 400) zupełnie bez podstawy przypuszcza formę nom. du. *mo* ≦ **ma*; zwroty te czytać należy: *moi̯ jismói̯* ≦ **my jesmy*.

też niejasna forma *soéssawa* HB_1 'hinten' przypominająca formy instrumentalu *mánə* (por. wyżej § 185) i zapewne tak samo polegająca na pomyłce zapisywacza.

Zaimki dzierżawcze.

§ 190. Zaimek 1 os. sing.

Nominativus sing. masc. prasłow. **mojь* przedstawia się prawidłowo w postaci *müj* (my Mit., müh PS, my mia HB_1H). Nomin. sing. fem. w postaci *mŭjə* (mia H) ≦ **moja*. Nom. sing. neutr. w postaci *müjí* (mygý HB_1H myî HB_1, migì H) ≦ **moje*.

Accusativus sing. fem. *müją* (myańg HB_1 miang H) ≦ **mojǫ*. Loc. sing. masc.-neutr. *müjím* (myim HB_1H) ≦ **mojemь*.

Nominativus plur. masc. *müjáį* (myey HB_1C miéy HB_2 míey H) ≦ **moji*. Accus. plur. masc.-fem. *müjé* (müjé Mit.) ≦ **mojě*.

§ 191. Zaimek 2 os. sing.

Nominativus sing. masc. prasłow. **tvojь* przedstawia się prawidłowo w postaci *tüj* (tüi Mit., tya H). Nomin.-sing. fem. *tŭjə* (tua Mit. tüh PS tia H) ≦ **tvoja*. Nom. sing. neutr. *tüjí* (tüi Mit., tygy HB_1 tügí H) ≦ **tvoje*.

Accusativus sing. fem. *tüją* (tygang HB_1 tyang H) ≦ **tvojǫ*; Localis sing. masc.-neutr. *tŭjěm* (może *tüjim*) (wattuem nibisieu Mit. 'im himmel', noh tühe wongss PS 'auf deinem bart') ≦ **tvojemь*; loc. sing. fem. *tŭjə* (wattuje emmerize Mit. 'im himmel') ≦ **tvojě(j)*; accus. plur. neutr. *tüjé* (tühe wausta PS) ≦ **tvojě*.

§ 192. Zaimek 3 os.

Nominativus sing. masc., który brzmiał prawdopodobnie **süj* ≦ **svojь* nie zachował się w zabytkach, równie jak i nom. sing. fem. **sŭjə* ≦ **svoja*. Nom. sing. neutr. *süjí* (ssygý HB_1 ssigí H) ≦ **svoje*.

Instrum. sing. fem. *(så)sŭjə* (sa ssía HB_1B_2 sa ssia H) ≦ **svojejǫ*.

Localis sing. masc. *süjím* (wassijîm H 'in seinem eigentume') ≦ **svojemь*.

Nom. plur. masc. *süjȧi* (sígey HBB$_2$C ssígey HB$_1$ sigey H) ≤ **svoji*.

Accus. plur. *süjé* (nosüje Mit) ≤ **svojě*.

§ 193. Zaimek 1 os. plur.

Nominativus sing. masc. prasłow. **našъ* przedstawia się prawidłowo w postaci *nos* (noos Mit. nôssi, nos H)

Nom. sing. neutr. *nosí* (nôssi H) ≤ **naše*;

Gen. sing. fem. *nósə* (noossi Mit. nosse, nossi Mit.) ≤ **našě(j)*;

Nom.-acc. plur. *nósə* (noose Mit.) ≤ **našě*; dat.-plur. *nóšěm* (nassüme Mit., nossem H) ≤ **našímъ*.

§ 194. Zaimek 2 os. plur. zachował się w jednej tylko formie nom. sing. fem. *vósə* (wâssa Ec., wóassa H) ≤ **vaša*. Inne formy tego zaimka się nie zachowały, wolno jednak przypuszczać, że odpowiadały one ściśle formom zaimka 1 os. plur.

Zaimki wskazujące.

§ 195. Zaimek **onъ* zachował się w formie nom. sing. masc. *vȧn* (wan Mit., Anon., PS HB$_1$H) 'er'; nom. sing. fem. *vănə* (wanna PS 'sie, frau') ≤ **ona*; nom. plur. masc. *vünȧi* (winnéy HB$_1$ winney HB$_2$C winnay H) ≤ **oni*.

§ 196. Zaimek prasłow. **jь, ja, je* zachował się w połabskim w formach: gen. sing. masc.-neutr. *·jěg* (jec Mit., jeck Mit. gik gek HB$_1$ ik jik gik H) ≤ **jeg(o)*: w połączeniu z przyimkami występuje, podobnie jak w innych językach słow., forma z *n-* w nagłosie (pochodzącem od przyimków **sъn, vъn*): *něg* (nyk HB$_1$ nîk H) ≤ **ńeg(o)*. Dat. sing. masc.-neutr. enklityczny *-mə*, (ritzóalne H = *ricăl-mə*, dôlma H = *dól-mə*) lub *-m* (dógeym HB$_1$ dógeim H = *dojȧi-m*) ≤ **mu*. Instrum. sing. masc.-neutr. (*să*) *-něm* (po akcencie) (sanem HB$_1$ sanném HB$_1$ sanem, sanam H) ≤ **(sъ)ńimъ*. Dat. du. (*kå*) *naȧimó* (kaneimo H 'ihnen beiden') ≤ **ńima*.

§ 197. Zaimek prasłow. **tъ* występuje w nom. sing. masc. w formie pisanej w zabytkach *tung* Mit., PS H$_1$ którą wedle przyjętych zasad (por. § 12) należy czytać *tǫ*. Mamy tu do czynienia z drugorzędną nosówką, której objaśnienie trudno znaleźć. Za punkt wyjścia służyła tu prawdopo-

dobnie dawniejsza forma **tån* ≤ **tъnъ* (odpowiadająca polskiej *ten*)[1]).

Dalsze przypadki tego zaimka nie przedstawiają trudności: nom. sing. fem. brzmi *to* (to sehna H 'die frau') ≤ **ta*; nom. sing. neutr. *tü* (te Pf tü PS ti H) ≤ **to*. Genetivus sing. masc.-neutr. *tüg* (wittige Mit., wittik HB_1 wittik HBC_2 H) ≤ **(otъ)tog(o)*; gen. sing. fem. *tüj* (tüh mäu neh mom PS 'die haben wir nicht') ≤ **toj(ě)* Accus. sing. fem. *tǫ* (wachtung dahrung PS 'in das lochi') ≤ **tǫ*. Accus. plur. masc., zapisany w postaci *ta* w zwrocie *wittodüme doch tamüje greichie* Mit. 'vergieb mir doch meine sünden', jest niejasny. Schleicher (§ 215, str. 249) przypuszcza pomyłkę zamiast *tai* = *tâi* ≤ **ty* ale może to być forma deklinacji złożonej *te* ≤ **tyjě*, por. pol. *te*.

§ 198. Zaimek **sǫ* występuje w nom. sing. masc. w formie *sǫ* (ssung H), która odpowiada ściśle omówionej wyżej formie *tǫ* (§ 197) i tak samo polega prawdopodobnie na dawniejszej postaci **sǫnъ* (por. pol. *ten, jen*). Nom. sing. fem. *so* (sso H, ssy HB_1) zamiast oczekiwanego **śo* ≤ **sija* (prasł. **si*), powstał zapewne pod wpływem *to* ≤ **ta*. Nom. sing. neutr. *si* (ssi H zie PS) ≤ **se*. Genetivus sing. masc.-neutr. *sig* po akcencie *-sěg* (sik HB_2C sik H eyssek HB_1 eíssek H) ≤ **(u)seg(o)*. Localis sing. prasłow. **semь* ≥ poł. *səm* po akcencie (wasszehm lijungdo PS 'in dieses land', por. Schleicher § 216, (str. 249—250).

§ 199. Zaimek prasłow. **samъ* 'ipse' zachował się tylko w nom. sing. masc. w postaci niezłożonej *som* (ssôm HBCH sôm HB H) oraz w złożonej *tǫsómə* (tungsome HC_1 tungsome H) 'der selbe' ≤ **tъ(nъ)-samъ-jь*.

Zaimki pytajne.

§ 200. Zaimek **kъto* zachował się w nom. sing. w formie prawidłowej *kåtŭ* (kattuhe PS katy HB_1 katü H) 'wer'. Prócz tego mamy zachowane dwie formy dat. sing. masc.-neutr., obie jednak są nowotworami połabskiemi, nie odpowiadającemi prasłow. **komu: kåtŭm(ə)* (kattuhm PS) ≤

[1]) Por. SO IV. 7—9.

**kъtom(u)*, która jest kontaminacją formy **komu* i nom. sing. **kъto*, oraz *ťŭmăv(ə)* (tjimâf HB dgimâf HB_1 tyimâf H) ≤ **komъv(i)* utworzona z pierwotnego **komu* przy pomocy końcówki rzeczownikowej *-åv* ≤ **ъvъ* (por. wyżej § 140).

§ 201. Prasłow. zaimek neutr. **čьto* nie zachował się w połabskim, w nom. sing., ale został podobnie jak w innych językach zachodnio-słowiańskich zastąpiony piewotną formą gen. sing. **čьso* ≥ poł. *cü* (zütet jeútes Pf = *cü tə ťáutěs* 'que faites vous'). Nadto zachował się genetivus sing. tego zaimka *cig* (zöhg, züg PS, czik HB_1 cik H) ≤ **čeg(o)*.

§ 202. Zaimek prasłow. **kakъ* 'qualis' zachował się w nom. sing. masc. w formie deklinacji złożonej *kóťə* (kòtje HB kôtge H) ≤ **kakъ-jь*; nom. sing. fem. *kókə* (kôka HB_1 koka H) ≤ **kaka(ja)*. Genetivus sing. masc.-neutr. *koťůk* (kôtgík HB_1 kôtgik H) ≤ **kakog(o)*.

Zaimki uogólniające i przeczące.

§ 203. Zaimek prasłow. **vьśь* przedstawia się w formie fonetycznie niecałkiem jasnej *vès-* (por. wyżej str. 60 uw. 1.) w nom. sing. masc. *vès* (visteide HBH 'alle zeit); nom. sing. neutr. *vèsí* (wissi Mit., wissie PS wissi H) ≤ **vьs-e*. Gen. sing. masc.-neutr. *věsěg* (wíssek HB_1 wissek H) ≤ **vьśeg(o)*. Accus. sing. fem. *vèsą* (wissang Mit.) ≤ **vьśǫ*. Nom. plur. masc. *vèsáį* (wissei Mit., wissey PS wissay H) ≤ **vьśi*. Dat. plur. *vèsím* (wissiem wissim PS) może przez pomyłkę zamiast **vèsém* ≤ **vьśěmъ*.

§ 204. Zaimek prasłow. **vьśakъ* przedstawia się w nom. sing. masc. w formie deklinacji złożonej *vèšóťə* (wissôtga HB_1B_2C H) ≤ **vьśakъ-jь*, oraz w gen. sing. masc. neutr. *vèšókəķ* (wissokak HB_1CH) ≤ **vьśakog(o)*.

§ 205. Zaimek prasłow. **kъžьdo-* 'unus quisque' występuje w połabskim w formie odpowiadającej dokładnie polskiemu *każdy* tj. zawierającej w zgłosce piennej kontynuację dawniejszego **a*. Zachowała się tylko forma dat. sing. masc.-neutr. *kozdům(ə)* (kosdům HB_1 kosdîm H) ≤ **ka-žьdom(u)*.

§ 206. Zaimek **nekъto* zachował się w prawidłowej formie w nom. sing. *nèkətŭ* (nekatý HB_1 nekatü H) 'nikt'

oraz w gen. sing. *niťüg* (nitgýik HB_1 nitgik, nitgîk H) ≤ **nekog(o)* (por. sch. *nȅkoga*). Ntr. **ne-čьs(o)* przedstawia się również w prawidłowej formie *nic* (nütz, nitz Pf nîts HBB_1 B_2 nits H) 'nic', która nie odpowiada ściśle polskiemu *nic*, ponieważ utworzona jest z negację **ne*, a nie **ni* (prasłow. **ni-čьs(o)* musiałoby brzmieć **nai̯c*).

3. Przymiotniki.

A. Budowa tematów.

§ 207. Sufiks pierwotny *-*o*, *-*a* zachował się w połabskim w licznych formach złożonej deklinacji przymiotników zakończonych w nom. sing. masc. neutr. i femín. na *-ə* ≤ *-*ъ-i̯ь*, *-*o-i̯e*, *-*a-i̯a* (Por. § 10). N. p. *sä̯i̯tə* (sseite H sseýte HB_1) ≤ **sytъ-i̯ь*, *ťórdə* (tgôrda H dgôrda HB_1) ≤ **tvŕ̥dъ-i̯ь*, *x́áu̯də* (chauda H sgaude H sgáude HB_1 cheúde Pf) ≤ **xudъ-i̯ь*, *nóďə* (nodia H nôdia HB_1) ≤ **nagъ-i̯ь*. itp.

§ 208. Sufiksy zamierające *-i̯-*:

Sufiks **-i̯ь -i̯e -i̯a* zachował się w przymiotniku *cáu̯ʒə* (sautze H záuse HB_1 zeúze tseíza Pf) ≤ **ti̯udi̯ь-i̯ь* pol. *cudzy* mr. *čužyj* itd., a nadto w kilku przymiotnikach o znaczeniu possessywnem: *tilącə* (tilangse H tilanse Pf) ≤ **telęti̯e-je* pol. *cielęcy-e*, *ťėnązə* (tyenangs H HB_1 tschenángs Pf) ≤ **kъnęžь-i̯ь* por. scs. *kъnęžь* pol. *księży*, *vâtrücə* (woatrîtza HHB_1) ≤ **otroča-i̯a* scs. *otročь* itp.

Sufiks *-ьi̯ь* trudny do odróżnienia od poprzedniego zachował się w przymiotnikach jak np. *büzə* (büse H bühse PS büsie Mit.) ≤ **božьi̯ь-i̯ь* scs. *božii* pol. *boży*, *vücə* (witze H wîtze HB_2 wüze Pf wjtz Bauc.) ≤ **ovьčьi̯e-i̯e* scs. *ovьčii* pol. *owczy*, *kórvə* (kôrwe H koorwe Bauc.) ≤ **korvьi̯e-i̯e* scs. *kravnii* pol. *krowi*, *ťüzə* (tjüsa H tschüsa Pf) ≤ **kozьi̯ь-i̯ь* scs. *kozii* pol. *kozi*, *gǫ̆sə* (gûnse H gunse HB_1C) ≤ **gǫsьi̯ь-i̯ь* pol. *gęsi*, *rä̯i̯bə* (reibe H réibe HB_1) ≤ **rybьi̯ь-i̯ь* scs. *rybii* pol. *rybi* itp.

§ 209. Sufiksy zawierające *-n-*:

Sufiks **-nъ -no -na* widoczny jest w przymiotnikach: *córnə* (tzôrne H tzôrna H tzorne HBC tzorna HB_1 tzörna HB_2 zohrne PS tsoorne Mit. tschinŕna Pf) ≤ **čŕ̥nъ-i̯a*, *-a-i̯a*

pol. *czarny* itd., *pă̯unə* (pauna HHB$_1$ poũn Pf) ≤ **pľnъ-i̯ь -a -i̯a* pol. *pełny* itd., *slẵnə* (slana H) ≤ **solnъ-i̯ь* pol. *słony* itd.

Sufiks **-ьnъ -ьna -ьno* zachował się w licznych przymiotnikach pochodnych od rzeczowników: N. p.

prícnə (prîtzne HB$_1$ H) ≤ **perčьnъ-jь* por. pol. *sprzeczny, lésnə* (lêsna H lesne Pf) ≤ **lěsьnъ-jь* pol. *leśny* itd., *glẵvnə* (glâwne HB$_1$ gláwne HB$_2$C gláwene H) ≤ **golvьnъ-jь* pol. *główny, srídnə* (sridne H HB$_1$) ≤ **serdьnъ-jь* pol. *średni, grŭznə* fem. (grîsna HB$_2$ H grisna H) ≤ **grozьna-ja* pol. *groźny, rǫ̃cnə* (runzne HB$_2$C runzene H) ≤ **rǫčьnъ-jь* pol. *ręczny, gnŭjnə* (gníena H) ≤ **gnojьnъ-jь, lŭjnə* (lüena H) ≤ **lojьnъ-jь* 'talg-', *vẵdnə* fem. (woadna HB$_1$ woádena H) ≤ **vodьna-ja* pol. *wodny, ṕosẵcnə* (pösâtzna HB$_1$H) ≤ **pěsъčьnъ-jь, zái̯mnə* (séymna HB$_1$ seímena H) ≤ **zimьnъ-jь* pol. *zimny, vüvásnə* (wiwasna H AC wiwâsna H) ≤ **ovьsьnъ-jь, táu̯cnə* (tautzna HB$_1$H) ≤ **tučьnъ-jь* pol. *tuczny, sòmüďólnə* (ssomîdgôlna HB$_1$ zomítgôlna H) ≤ **samodělьnъ-jь* pol. *samodzielny, poďái̯bnə* (pojäubne PS podigeíbne HB$_1$ podgeibene H) ≤ **pagubьnъ-jь, vérnə* (wêrna HB$_1$ H) ≤ **věrьnъ-jь* pol. *wierny, dálnə* (dâlne HB dâlna H) ≤ **dьlьnъ-jь* por. czes. *délný, sredülétnə* (sredilêtne H) ≤ **serdolětьnъ-jь, sribárnə* (sribarna HB$_1$ sribârna H) ≤ **serbrьnъ-jь* pol. *srebrny, ťŭlnə* (tgülna HB$_1$ tgülna H) ≤ **kolьnъ-jь* itp.

Sufiks **-inъ -ina -ino* zachował się w przymiotnikach: *moṭérĕn* (motêren HB$_1$ motéren H) ≤ **materinъ*, fem. *mòtərái̯nə* (motarreina H) ≤ **materina, ľólĕn* (lgólen HB$_2$ ljolen HBB$_1$ lgolen H) ≤ **ljaljinъ*, fem. *ľolái̯nə* (lgóleina HB$_1$C lgoleina HB H) ≤ **ljaljina, morájĕn* (Moroin Mit., Morein HB$_1$C H) ≤ **marijinъ, detái̯nə* fem. (teteina HB$_2$C téteyna HB$_1$ tétana H) ≤ **dětina* por. pol. *dziecinny*.

Sufiks **-enъ -ena -eno* zachował się w dużej stosunkowo ilości przymiotników, jak n. p. *drâvénə* (drawéna H) ≤ **drъvenъ-jь* por. sch. *dr̀venî, glai̯nénə* (gleinêna HBH) ≤ **glinenъ-jь, xlâdénə* (chladéna H) ≤ **xoldenъ-jь, plâtnén(ə)* (platnehn PS) ≤ **poltьnenъ (-jь), slâménə* (slamena HBB$_2$C slaména H) ≤ **solmenъ-jь, kǫ̀ťülénə* (kungchilena HB$_2$ kungchiléna H) ≤ **kǫkolenъ-jь, kominénə* (kominéna HB$_1$ kominêna HB$_1$H) ≤ **kamenenъ-jь, mąsnénə* (mangsnéna HAB$_1$C mangsnene, mangsnéna H) ≤ **męsьnenъ-jь, vücénə* (wjtzena Bauc., wîtzena HA) ≤ **ovьčenъ-jь, senénə* (senéna H) ≤ **sěnenъ-jь, moslénə* (môsléna HB$_1$ moslena HB môsléna H) ≤ **ma-*

slenъ-jь, vaų̯snénə (waúsnena HB_1 wausnena HC wausnéna H) ≤ **usnenъ-jь, carvénə* (tscherwein Pf tzerwena HBH tzerwéna H) ≤ **čr̥venъ-jь, vâų̯nénə* fem. (waúnena HB waunéna H) ≤ **vl̥nena-ja, vǫ̂zəlénə* (wûnsaléna H) ≤ **(v)ǫzъlenъ-jь* itp.

§ 210. Sufiksy zawierające *-v-*.

Sufiks **-vъ -vo -va* widoczny jest w przymiotnikach jak n. p.: *dáį̯və* (deiwa H déywa HB deywe PS déiwa Pf) ≤ **divъ-jь* por. sch. *dìvlji, sáį̯və* (zeywe PS) ≤ **sivъ-jь* pol. *siwy* itd., *záį̯və* (seiwe HBB_2C seiwe HB_1) ≤ **živъ-jь* pol. *żywy* itd., *kráį̯və* (kreiwa H kreywe PS) ≤ **krivъ-jь* pol. *krzywy* itd., *lévə* (lewa H lewa HB_1C léwa Pf) ≤ **lěva-ja -o -je* pol. *lewy* itd., *próvə* (prowa H) ≤ **prava-ja* pol. *prawy* itd.

Sufiks **-ovъ -ova -ovo* tworzący przymiotniki oznaczające przynależność lub pochodzenie z pewnego materjału widoczny jest w tworach jak: *klenŭvə* (klöniwaa PS) ≤ **klenovъ-jь* pol. *klonowy, vâlŭvə* (waliwa HB_1 woaliwa Bauc.) ≤ **volovъ-jь, nədanŭv* (nedannû HB_1 nedannŭ H) ≤ **nedъnovъ* 'unergründlich' (por. Rost str. 165, uw. 12); *malnaį̯tŭv* (mahlneitjü HB mahlneitgü H) ≤ **melьnikovъ* 'müller-', *jolŭvə* fem. góliwa HBB_2C H golíwa HB_1H) ≤ **jalova-ja, ľaų̯xŭv* (lgauchí H) ≤ **ljuxovъ* 'Lüchow', *šáprəv* (czapref stôk HB schápref stôk HB schäpref stock H) ≤ **šapr-ovъ* (śdn. *scheper-stok*), *elŭvə* (êlýba HB_2B elíwa HB_1 elíba H) 'ganz' ≤ **(h)el-ovъ-jь* (śdn. *hêl*), *kolŭvə* (koliwe HB kolíwe H) 'kohl-' ≤ **kol-ovъ-jь* (dn. *ķal*).

Sufiks **-ivъ -iva -ivo* zachodzi w przymiotnikach: *plesnáį̯və* (pleessneywe PS) ≤ **plěsnivъ-jь, strosáį̯və* (strôsseiwa HB_1 stroseiwe H) ≤ **strašivъ-jь, zədüstáį̯və* (sodŷsteywa HB_1 sodîsteiwa H) ≤ **žadostivъ-jь* 'widerwärtig', *xorstáį̯və* (chuŕsdey Pf gchorsteiwe HB_1B_2 gchôrsteiwa H) ≤ **xorstivъ-jь* 'räudig, kräutzig', *gåzáį̯və* (kasseywe PS) ≤ **gъzivъ-jь* 'emsig'.

Sufiks **-avъ -ava -avo* zachował się w dwu tylko przymiotnikach: *straį̯póvə* fem. (sträuppowe PS) ≤ **strupava-ja, daį̯póvə* (teippowe PS) ≤ **dupavъ-jь* 'einhaltig'.

§ 211. Sufiksy zawierające *-ķ-*.

Sufiks **-ъkъ -ъka -ъko* zachodzi w przymiotnikach: *kór(t)ťə* (kôrtge HB_1 kortje PS) ≤ **kortъkъ-jь* pol. *krótki, ľáťə* (ljâtja HB lgâtga H) ≤ **lьgъkъ-jь* pol. *lekki, ŕóťə* (rjôtga HB rgôtga H) ≤ **rědъkъ-jь* pol. *rzadki, glóťə* (glôtge H) ≤ **gladъkъ-jь* pol. *gładki,*

slăťə (slâtztga HB_1 slâtzga H) ≤ **soldъkъ-jь* pol. *słodki*, *ťănťə* (tjântga HB dgântga HB_1 tyântga H tjantige PS) ≤ **tьnъkъ-jь* pol. *cienki*, nadto w jednym przymiotniku zachodzi prawdopodobnie sufiks **-ьkъ* : *dŏrťə* (työrtya HBC dyôrtga HB_1 tgörtya H) ≤ **gorьkъ-jь* pol. *gorzki*.

Sufiks prasłow. **-ikъ* zachodzi w jednym tylko przymiotniku **velikъ*, który występuje w formie zmienionej, podobnie jak w języku polskim, przez zanik *i* : *vilťə* (wiltje PS wiltge Pf) fem. *vilkə* (wilka Pf H) neutr. *vilťə* (wiltge H) ≤ **velikъ-jь*, **velika-ja*, **veliko-je*. Forma taka mogła powstać albo przez skrócenie w szybkiem tempie mowy, jak odnośnie do pol. *wielki* przypuszcza Rozwadowski (Encyklop. pol. II. 416); albo też zanik *i* mógł w niej nastąpić po poprzednim cofnięciu akcentu, jak w pol. *rozmaity* ≥ *rozmâity* wskutek sąsiedztwa dwu samogłosek o bardzo nierównej pełni głosowej, jak to przedstawił Rudnicki (w Jęz. pol. I 266—275).

§ 229. Sufiks **-okъ* zachował się w trzech przymiotnikach: *sarŭťə* (sârîtge HB_1B_2C sáritga sarîtge H) ≤ **širokъ-jь* pol. *szeroki*, *voịsŭťə* (woissitge HB_1B_2C wóyssìtge H) ≤ **vysokъ-jь* pol. *wysoki*, *glǫbŭťə* (glombitge HB_1C glûmbitge H) ≤ **glǫbokъ-jь* pol. *głęboki*.

Sufiks **-ьskъ* zachodzi w przymiotnikach: *slüvénsťə* (slywênstga HBB_1 sliwênstga H) ≤ **slověnьskъ-jь* pol. *słowieński* itd., *ťŭnsťə* (tgunste Bauc. tgünste HB_1 H) ≤ **konьskъ-jь* pol. *końśki* itd.

§ 212. Sufiksy zawierające *-t-*:

Sufiks **-atъ -ata -ato* występuje w następujących przymiotnikach: *kraịdlótə* (kreídlota HB kreidlota H) ≤ **kridlatъ-jь*, pol. *skrzydlaty*, *dăụgət* (daugat Bauc.) ≤ **dlgatъ*, *varxüvótə* fem. (warchywóta HB_1 warchiwôta HC warchiwóta H) ≤ **vịxovata-ja*, *nügótə* (niggôte HB_1 niggóte H) ≤ **nogatъ-jь*, *drenüvótə* (drenîwôt HB_1 dreníwôt H) ≤ **dernovatъ-jь*, acc. sg. fem. *drenüvótǫ* (drenü Wottong Mit.) ≤ **dernovatǫ-jǫ*, *glådüvótə* (gladiwota H) ≤ **goldovatъ-jь*, *glådüvnótə* (gladdíwenota HB_1 gladdiwenota H) ≤ **goldovьnatъ-jь*.

Sufiks **-(j)astъ* zachodzi w przymiotnikach: *klepóstə* (kleybjoste PS) ≤ **klěpjastъ-jь*, *daịpóstə* (teypost PS) ≤ **dupastъ-jь*,

rüvóstə (ribiôsda H) ≤ **rüv-astъ-jo* (śdn. *rûwe* 'hàarig'), *foľóstə* (woljôsta HB_1 wolyôsta H) ≤ **faľ-jastъ-je* (dn. *fāl* 'fahl').

§ 213. Sufiks **-lъ -la -lo* widoczny jest w przymiotnikach: *tèplə* (tepla H tépla HB_1 C) ≤ **teplъ-jo* pol. *ciepły, gnălə* (ggnóala HB_2 ggnoale H) ≤ **gnila-ja*, por. pol. *zgniły, prepiclə* (prepitzl H) ≤ **perpečlъ-jo* (zam. **perpeklъ-jo*, por. czes. *připeklý*), *zăglə* (sągle H ságle HB_1 soágle H 'böse) ≤ **žъglъ-jo* por. gł. *žahły* [1])

§ 214. Stopniowanie przymiotników.

W formach stopnia wyższego (comparativus) widoczne są w połabskim trzy sufiksy, jakie występują także w innych językach słowiańskich: *-jo- -još- -ějš-*. Stopień najwyższy (superlativus) tworzy się ze stopnia wyższego przez dodanie prefiksu *na-* ≤ **na-* [2]).

N. p. 1) Z sufiksem **-jo:* *navóisə* (naweissa H nawóysse HB_1) ≤ **navyš-jo* scs. *vyš-i, navącə* (nawanza H) ≤ **navętjъ-jo* scs. *vęšt-i;* 2) Z sufiksem **-oš-: lépsə* (lêpce HB_1 lõpze H) ≤ **lěpъš-jo* pol. *lepszy* itd.; 3) Z sufiksem **ějš-* ≥ *-ésə* (por. § 93): *zaimnésə* (seimenêssa H seimnêssa HB_2 C seimneessa HB_1) ≤ **zimъnějš-jo* pol. *zimniejszy, ťordésə* (tgôrdêssa H tgordésa HB_1) ≤ **tvŕdějš-jo* por. pol. *twardszy, nàstərésə* (nostarêsse H) ≤ **nastarějš-jo* r. *starějšij nàdəbrésə* (nadebrêssa H nadebreessa HB_1 ≤ **nadobrějš-jo, nàmənésə* (namenêssa H namenneessa HB_1) ≤ **namъnějš-jo* pol. *najmniejszy* itd.

Przysłówki przymiotnikowe występują w stopniu wyższym i najwyższym w kilku przykładach z sufiksem: *-*ěj(e): dolej* (dolêch H) ≤ **dalěj(e), nàdolej* (nádolech H) ≤ **nadalěj(e), mánəj* (mánach H) ≤ **mъněje), namánəj* (namanach H) ≤ **namъněje), ľáibəj* (lgeibach H) ≤ *ľubějе).*

Oznaczanie końcowego *-j* przez *-ch* u Henniga w formach compar. i superl. przysłówków nie jest dostatecznie wyjaśnione. Por. § 92.

B. Odmiana przymiotników.

a. Odmiana niezłożona (rzeczownikowa).

§ 215. Nominativus sing. masc. zachował się w niewielkiej ilości form, z których nadto niewszystkie są

[1]) Por. SO. VI, 19—20.

[2]) Co do postaci głosowej tego prefiksu w połabskim por. A. Tomaszewski SO II. str. 156—7.

pewne; co do niektórych można mieć wątpliwości, czy pisarz przez pomyłkę nie opuścił ich końcowej samogłoski. Należą tu n. p. *caịst* (seist H) obok *cáịstə* (tzeiste H) ≦ **čistъ, stor* (stohr PS) ≦ **starъ, dą̊sən* (taussen H) ≦ **dušьnъ* itp. Warunki fonetyczne oraz pisownia zabytków usuwają wątpliwości w formach jak: *dą̊gət* (daugat Bauc.) ≦ **dlgatъ, motérěn* (motéren brot H) ≦ **materinъ, l'ólěn* (lgólen HB_2 lgolen H) ≦ **ljaljinъ, morájěn* (Moroin daan Mit., Morein scheip HB_1 H) ≦ **marijinъ, l'ą̊x̊ŭv* (lgauchí, lgautzgí H) ≦ **ljuxovъ* 'Lüchow'; *melnaịtŭv* (mahlneitgü H) ≦ **melьnikovъ, nədânŭv* (nedannû HB_1 nedannŭ H) ≦ **nedъnovъ* 'unergründlich'. Tutaj też, zdaje się, należy forma *ćol* (tsiõl Pf 'heil', zool te 'gilt eins' Bauc.), którą Schleicher (str. 19, w. 23) wyprowadza z **cělъ, krosán* (krassân H) ≦ **krasьnъ*, tutaj też wreszcie zaliczyć należy za przykładem Lorentza (Slovnz. gram. § 157, str. 271) adwerbialnie używane formy: *vójšək* (woisic Pf, weissik HB_1 wóyssek H) ≦ **vysokъ, dólək* (dólik H) ≦ **dalekъ, sárək* (sârik, sarik HB_1) ≦ **širokъ, bląịzək* (bleissek H) ≦ **blizokъ, rézək* (rîssik HB_1 H) ≦ **rězokъ, glą̊bək* (glómbik HB_1 H) ≦ **glą̊bokъ.*

§ 216. Nomin. sing. fem. zachował się prawdopodobnie w dwu formach: *nüvó* (niwô HB_1 niwó H) 'neumond' ≦ **nova* (scil. *luna*), *storó* (storó H_1 storô HB_1 stóro launa H) ≦ **stara.* Wprawdzie Schleicher (§ 225, str. 256), a zanim Mikkola (Betonung und Quantität str. 69) wyprowadzają te formy ze złożonych **novaja *staraja,* jednakowoż oksytoneza ich, niebywała w formach deklinacji zaimkowej, każe przypuszczać, że są to formy rzeczownikowe, które pod względem akcentu rozwinęły się tak samo, jak wiele rzeczowników żeńskich o temacie na **a* (por. wyżej § 114).

§ 217. Nominativus sing. neutr. zachował się w stosunkowo licznych przykładach adwerbialnie używanych: *caịstŭ* (tzeistí H) ≦ **čisto, l'ą̊ťŭ* (lgattgî HB_1 lgatgí H) ≦ **lgъko, naịstŭ* (neistgî HB_1 neistgí H) ≦ **nizъko, tąsťŭ* (tangstgî HB_1 tangstgí H) ≦ **tęžьko, l'aịbŭ* (leibü Pf lgeibí H_1 BB_2 C H) ≦ **ljubo, mükrŭ* (mükrý HB_1 mükrí H) ≦ **mokro, püznŭ* (püsnŭ Pf püseni HB_2 püsení H) ≦ **pozdьno, pą̊nŭ* (pauný HB_1 pauni H) ≦ **pľno, sąụx̊ŭ* (sauchjí HB sauchgí H) ≦ **suxo, teplŭ* (deplŭ Pf, teplüh PS, têplí HB teplí HB_2 C tepli H) ≦ **teplo, kraịvŭ*

(krewü HB_1 kreywü H HB) ≤ **krivo, dåu̯ďů* (daugý HB_1 B_2 daudegí HB_1 daudigí H) ≤ **dl̥go, rânů* (ronei Pf, ranî HB_1 rani HB_1 B_2 B) ≤ **rano, vílťə* (wildje PS, wiltge HB_1 H) 'sehr' ≤ **veliko, vílə* (víle Pf, (coq)uile, (toq)uile Mit., wiel PS) ≤ **velje.* Tutaj także należą adwerbjalnie używane formy comparat. i superlat.: *dóləj, nadóləj* (dalêch H, nádolach HB_1 nadolach H) ≤ **(na)daléj(e), ľái̯bəj* (lgeýbach HB_1 lgeibach H) ≤ **ljubéj(e), mánəj namánəj* (mànach HB_1 manach H, namánach H) ≤ **(na)mьnéj(e), bórz(ə)* (bôrsch HB_1 bôrs H 'eher') ≤ **bŗže, navą̊cə* (náwansa HB_1 nawanza H_1 nawangs HB_1 H) ≤ **navętje, vó̯i̯s(ə) navó̯i̯sə* (wóys HB_2C woys H nawóys HC nawôis HB_1 nawoys H) ≤ **(na)vyše.*

§ 218. Instrumentalis sing. masc.-neutr. zachował się, jak się zdaje, w jednej formie adwerbjalnie użytej: *ta̯i̯xăm* (teichaam PS teichâm HC_1 teichôm HB_1H 'sanft, langsam') ≤ **tixъmь*, por. sch. *tȉhom* adv.

§ 219. Localis sing. masc.-neutr. zakończony na **-ě* ≧ *-é, -ə* zachował się w szeregu adwerbjalnie używanych form.: *dübré* (dìbbrê HB_1 díbbré H) ≤ **dobrě, ca̯istė* (ceisté HB_1 tzeisté H) ≤ **čistě, pö(d)dónə* (bedóna H) ≤ **poddaně* 'ergeben', *(vå)prőstə* (wa preesta HB_1) ≤ **(vъ)prostě, dóvə* (dowaa PS 'vor klein wenig') ≤ **davě* (por. Rost, str. 75, uw. 19).

b. Odmiana złożona (zaimkowa).

§ 220. Nominativus sing. masc. zakończony w prasłow. na **-ъ+jь, *-ь+*jь* rozwinął się w połabskim w formę zakończoną na *-ə*. Ponieważ forma ta stale jest barytonowaną, niemożna ustalić jaka była dawniejsza wartość głosowa samogłoski końcowej, która przedstawia się zawsze w postaci zredukowanej *-ə*. Z faktu, że spółgłoski tylnojęzykowe uległy przed nią palatalizacji, wynika w każdym razie, że była to samogłoska szeregu przedniego. Por. n. p. *nóďə* (nôdia HB_1 nodia H) ≤ **nagъ-jь, sa̯u̯xə* (zäuje PS_1 sauchja HB_1 sauchga H) ≤ **suxъ-jь, vo̯i̯sű̊ťə* (woyssitge HB_1B_2C wóyssîtge H) ≤ **vysokъ-jь* i t. p. Pod tym względem więc język połabski stał niewątpliwie w zgodzie z innemi językami słowiańskiemi, które zakończenie to **-ъ-jь* rozwinęły w samogłoskę przednią: *i*, lub

y (z wyjątkiem wielkoruskiego, który w formach oksytonowanych ma *-ój*). Przykładów nomin. sing. masc. jest w zabytkach tak wiele, że przytaczać ich niema celu; por. zresztą § 114 (str. 134—5).

§ 221. Nominativus sing. femin. zakończony w prasłow. na **-a + ja* kończy się w połabskim, wskutek stałej barytonezy, tak samo jak masc. na *-ə*. Różnica zachodzi tylko u tematów ze spółgłoską tylnojęzykową, która przed *-ə* ≦ **-a + ja* nie ulega palatalizacji, jako przed samogłoską szeregu tylnego: *vilkə* (wilka Pf wilka H) ≦ **velika-ja* [*vilťə* (wiltje PS_1 wiltge H) ≦ *velikъ-jь*] *sáu̯xə* (zäucha PS) ≦ **suxa-ja* [masc. *sáu̯x́ə*], *glótkə* (glótka HB_1) ≦ *gladъka-ja* [masc. *glóťə* (glôtge H) ≦ **gladъkъ-jь*] *dráu̯gə* (draugga H) ≦ **druga-ja* itp. Nadto u przymiotników z pierwotnym tematem na **-ja* należałoby oczekiwać w nom. sing. fem. utrzymania palatalności spółgłoski przed *-ə* ≦ **-a-ja*, jako przed samogłoską szeregu tylnego w odróżnieniu od nom. sing. masc., gdzie palatalność ta przed *-ə* ≦ **-ь-jь* jako przed samogłoską szeregu przedniego prawidłowo zanikła. Jednakowoż przykładu tego zjawiska w zabytkach połabskich niema: por. *kôrwa tyísa* H 'kuhhaut' ≦ **korvьja-ja koža, gûnse nigga* HB_1CH ≦ **gǫsьja-ja noga, woatrîtza sena* HB_1H ≦ **otroča žena* i t. p. W wypadkach tych widocznie spółgłoski uległy dyspalatalizacji, zapewne pod wpływem analogji do nom. sing. masc., należy zatem czytać: *korvə ťűzə, gǭsə nűgə, våtrűcə zénə* i t. p., a nie *korva*, jak czyta Rost (str. 393). Zresztą formy nom. sing. fem. deklinacji złożonej nie różnią się zewnętrznie niczem od nom. sing. masc., od którego odróżnić je można jedynie według rzeczownika, jaki określają.

§ 222. Nomin. sing. neutr. zakończony w prasłow. na **-o + je*, **-e + je* kończy się w połabskim przy stałej barytonezie na *-ə*. Czy to *-ə* kontynuuje dawniejsze **-e*, jak w językach zach.-słow., czy też dawniejsze **-o*, jak w połd.-słow., rozstrzygnąć się nie da: forma poł. *dűbrə* (dübra Pf dibbra H) neutr. może polegać zarówno na dawniejszem **dobro*, jak i na **dobre* ≦ **dobro-je*; a także spółgłoski tylnojęzykowe ulegają w połabskim palatalizacji tak samo przed kontynuantem prasłow. **o* (por. § 71) jak przed innemi samo-

głoskami szeregu przedniego: *sáu̯x́ə* (sauchga wedderí H 'trocken wetter') ≦ **suxe* lub **suxo* ≦ **suxoje* (*vedro*). Wskutek tego formy nom. sing. neutr. nie różnią się zupełnie niczem od nom. sing. masc. i odróżnić je można tylko według rodzaju rzeczowników, do jakich należą.

§ 223. Genetivus sing. masc.-neutr. zakończony w prasłow. na **-a + jeg(o)* przedstawia się w połabskim w postaci zakończonej na *-əg* (przy stałej barytonezie): (*vüt*)*voi̯sǘkəg* (witwoyssikak HB_1B_2C wit wóyssikak H) ≦ **(otъ)vysoka-jeg(o)*, *xáu̯dəg* (goidac Mit., chaudak H) ≦ **xuda-jeg(o)*, *dráu̯gəg* (drauggak H) ≦ **druga-jeg(o)*. Forma *voi̯sǘkəg* z niepalatalnym *k* przed *ə* dowodzi, że prasłow. **vysoka-jego* ściągało się najpierw na gruncie połabskim w **vysokag(o)*, tak samo jak w staro-cerk., gdyby bowiem rezultatem kontrakcji była tu początkowo samogłoska *e* jak w pol. (n. p. *nowego*) lub czeskim (*nového*), albo *o*, jak w serbo-chorw. (*novoga*), mrus. (*novoho*) lub łużyckiem (dial. gł. *nowoho*, dł. *nowogo*, obok częstszych *noweho*, *nowego*), to poprzedzająca spółgłoska tylnojęzykowa byłaby uległa palatalizacji. Por. § 71.

§ 224. Dat. sing. masc.-neutr. zakończony w prasłow. na **-u-jemu* zachował się w połabskim w jednej tylko formie *wargnüme* Mit. ≦ **vŕ̥xъnju-jemu*, którą względy akcentowe każą czytać *várxnəmə* tak że pozostaje rzeczą niejasną jak przedstawiała się w połabskim dawniejsza forma kontrahowana: czy zawierała *e* (pol. *dobremu*, czes. *dobrému*), czy *o* (sch. *dobromu*, mrus. *dobromu*).

§ 225. Dativus sing. fem. zakończony w prasłow. na **-ě-ji*, **-i-ji* zachował się w jednym przykładzie: (*kå*)*bǘzə* (*dai̯sté*) (ka büsadeisde H, ka büse deistê HB_1) ≦ **(kъ)boži-ji* (*disk-ě*) 'zum tisch des Herrn'. Jak przedstawiała się ta forma przed redukcją końcowej samogłoski, powiedzieć trudno: wedle wszelkiego prawdopodobieństwa kończyła się ona na *-i* (por. stpol. *boży*[1]).

[1]) Rost przytacza także formę gen. sing. fem. *mólė(j)* (mohle tjötwe PS), ale podane w zabytku znaczenie 'kleine katze' wskazuje wyraźnie, że jest to zwykły nom. sing. fem., który należy czytać *mólə ťötvə* ≦ **mala(ja) kotъva*.

§ 226. Accusativus sing. fem. zakończony w prasłow. na *-ǫ-jǫ przedstawia się w połabskim w postaci zakończonej na -ǫ́ w trzech przykładach: *dǫ́brǫ́* (dibbrung glawung H) ≦ **dobrǫ-jǫ*, *vílkǫ́* (wilkung bitang H 'grosse beute') ≦ **vel(i)kǫ-jǫ*, *drenüvótǫ́* (drenü Wottong Mit.) ≦ **dernovatǫ-jǫ*.

§ 227. Localis sing. fem. zakończony w prasłow. na **-ě-jı* (**-i-ji*) zachował się w połabskim w postaci zakończonej na *-əj* w dwu przykładach: *(no)próvəj* (no prôváy HB, no prováy HB_2C no proway H) ≦ **(na)pravě-j(i)*, *(no)lévəj* (nó lowày HB_1 no lováy HB_2C no loway H) ≦ **(na)lěvěj(i)*.

§ 228. Nominativus pluralis masc. zakończony w prasłow. na **-i-ji* zachował się wyraźnie w dwu tylko formach: *vílcə* (*lesáị*) (wilze lessáy H 'grosser wald') ≦ **vel(i)ci-ji* (*lěsi*) *dráuʒə* (draudse HB_1 drautse H) ≦ **druʒi-ji*. Zresztą w innych wypadkach niemożna odróżnić, czy chodzi o pierwotny nom. plur. czy o accusativus plur. masc. zakończony w prasłow. na **-y-jě* (**-ě-jě*): *bůzə(vůlů́və)* (büse waliwe H) 'rosskäfer' ≦ **božějě(volove)*, *cáu̯ʒə(l'au̯dí)* (sautze lgaudí H) ≦ **tjudjě-jě(ljude)*, *gláịpə* (ggleipe H) 'die jungen eheleute' ≦ **glupy-jě*, *lésnə(vrexáị)* (lêsna wrecháy H) ≦ **lěsɵny-jě(orěxy)*, *stórə* (stóre HB_1C store H 'eltern') ≦ **stary-jě*, *mólə(pásə)* (mijohle pyessi PS) 'kleine hunde' ≦ **měly-jě(pɵsy)*. Wszystkie te formy mogą też być dawnemi nom. plur. masc. **boži-ji*, **stari-ji* i t. p., z wyjątkiem *mólə*, gdzie przejście **ě* ≧ *o* wskazuje, że po *l* następowała samogłoska pierwotnie niepalatalna; tak samo forma *vílťə* (*kǫsáị*) (wiltge kungsáy H) jest niewątpliwie accus. plur. **vel(i)ky-jě* (*kǫsy*), bo w przeciwnym razie nie zawierałaby *ť* ≦ **k*, tylko *c*. To samo dotyczy też formy *dráu̯ďə* (dräuje PS) ≦ **drugy-jě*.

§ 229. Nom.-accus. plur. fem. zakończony w prasłow. na **-y-jě* (**-ě-jě*) zachował się w połabskim w czterech przykładach: *mólə(bükvóị)* (mola buckwói Pf 'le petit livre') ≦ **malyjě* (*bukɵvy*), *senénə(vaịdlóị)* (schönena weidloy Bauc. 'heu gabel') ≦ **sěneny-jě* (*vidly*), *víznə* (*dvaráị*) (wisena twaray H) 'haustüre' ≦ **vežɵny-jě dvɵri*, *vílťə* (*bükvóị*) (wildia bückwói Pf 'le grand livre') ≦ **vel(i)ky-jě* (*bukɵvy*). Zredukowane wobec stałej barytonezy końcowe *-ə* nie pozwala stwierdzić jak przedstawiała się dawniej ściągnięta końcówka tego przypadku.

§ 230. Nom.-accus. plur. neutr. zakończony w prasłow. na **a-ja* zachował się w połabskim w postaci zakończonej na *-ə: senénə* (*ťőlə*) (senena tgela Bauc. 'heuwagen') ≤ **sěnenaja* (*kola*), *gnűjnə* (*ťőlə*) (gniena tgela H 'mistwagen'); ≤ **gnojьna-ja* (*kola*), *zanísnə* (*ťőlə*) (sanneisna tjela H 'erntewagen') ≤ **žьnešьna-ja* (*kola*), *vílkə* (*vą̊stə*) (wilka woista Anon.) ≤ **vel(i)kaja usta*. Obok tej ostatniej formy, z *k* zachowanem bez zmiany przed *-ə* ≤ **a*, spotykamy wszakże formę *vílťə* (*ťőlə*) (wiltga tgela Bauc. 'erntewagen'), która musi polegać na dawniejszej **veliky-jě* (*kola*). Dowodzi to, że w połabskim, podobnie jak i w innych językach słow., obok pierwotnych form nom.-acc. plur. neutr. poczęły się pojawiać w tej samej funkcji także pierwotne formy fem. (por. pol. *dobre*, wr. *dobryja*, mr. *dobri* i t. p.).

§ 231. Genetivus plur. zakończony w prasłow. na **-y-jixъ* zachował się w połabskim w jednym tylko przykładzie: *dráu̯ʒěx* (drautsich bütgif H). W formie tej analogicznie wprowadzono *ʒ* zamiast *ď* ≤ **g* z nom. plur. masc. **dráu̯ʒə* ≤ **druzi*[1]).

4. Liczebniki.

a. Liczebniki ilościowe (główne).

§ 232. 1. Nom. sing. masc. *jadăn* (gadân H jaddoan HB_1 jaddan PS jaddahn PS) ≤ **jed(ъ)nъ* por. pol. *jeden* itd.; nom. sing. fem. nie zachował się; trzeba przypuszczać, że brzmiał on **jánə*, a to na podstawie zachowanej formy loc. sing. fem. *jánə* (no gána storna H HC) ≤ **jeně*; nom. sing. neutr. *janű* (ganní H gannî HB_1 gani HC janü janèu Pf) ≤ **jeno* por. pol. *jeno*[2]).

2. nom. masc.: *dåvó* (tawó H tawô HB_2) ≤ **dъva*, *dåvói* (dawóy H tawói Pf) ≤ **dъvai* por. pol. i gł. *dwaj*[3]). Nom. du. fem. *dåvé* (dawe PS) ≤ **dъvě*, dat.-instr. du. *dvemó dvémə* (dwema, ka dwemo) ≤ **dъvěma*. Gen. plur. *davű̊x* (ey dawig gräuck

[1]) Por. Schleicher § 229, str. 258.

[2]) Por. Przyczynki SO. VI. 13—16.

[3]) Por. Rost. 73 wr. 18, inaczej Schleicher § 151, str. 193, T. Lehr-Spławiński SO. VI. 16—17.

PS 'bei zwey birnbaum') ≤ *dъvoxъ, co Schleicher błędnie wyprowadzał z *dъvěxъ (§ 151, str. 193).

3. Nom. *tarí* (térrý HB_1 terrí H) ≤ *t(ь)rьje (por. st. pol. *trze*), obok tego *tarói̯* (tarói Pf, tarroy H), forma analogiczna do *dåvói̯*, przekształcona z *tarái̯ ≤ *t(ь)ri (por. pol. *trzy* i t. p.). Instr. (*så*)*tarái̯mə* (sat taraime Mor.) ≤ (*sъ*)*t*(*ь*)*rima*.

4. Nom. *cítěr* (zittir PS_1 ziter Pf, cittiŕr zitter dzíddir H) ≤ *četyrь (por. bułg. *čétir*, obok *čétire*).

5. Nom. *pąt* (pangt H) ≤ *pętь.

6. Nom. *sist* (süs Pf sist HB_2, sîst H) ≤ *šestь.

7. Nom. *sídəm* (sidim, sidem H) ≤ *sed(ъ)mь (por. pol. *siedem* sch. *sëdam*).

8. Nom. *vü̂səm* (wissem HB, wissem H) ≤ *os(ь)mь (por. pol. *osiem*, sch.. *ȍsam*).

9. *divą́t* (diwangt HB_1 H) ≤ *devętь.

10. *disą́t* (dîsangt, HB_1 disangt H_1 disant Pf) ≤ *desętь.

§ 233. Liczebniki główne od 11—20 miały w połabskim według zgodnych danych w słownikach H i Pf formy podwójne, a mianowicie z drugim członem w postaci *-dist*(*ə*) lub też w postaci *-cti* (*-cté*). Mianowicie: 11. *jadå̈nədíst*(*ə*) (jadonadü̂ste Pf gana dîste H gadanadîst HB_1). 12. *dvènəcté dvènocté* (twenatsté Pf dwenôtste H), *dvènədíst* (twenatîst H). 13. *trài̯nəcté, trai̯nóctə* (treinasté Pf treinôtste H), *trài̯nədíst* (treinatîst H),. 14. *cìtěrnocti* (züternótzti Pf citter nôtsti HB_1) *cìtěrnóctə* (citternôtste H), *cìtěrnədíst* (citternatîst HB_1). 15. *pątnocti* (pangtnôtzti Pf pangtnôtsti HB_1) *pą̀tnədíst* (pangnadîst H). 16. *sistnocti* (süstnótzti Pf süstnôtsti HB_1), *sìstnədíst* (sîstnadîst H). 17. *sìdəmnocti* (sütemnótztí Pf sidemnôtsti HB_1), *sìdəmnədíst* (sidemnadîst H). 18. *vü̂səmnocti* (wissemnótzti Pf wissemnôtsti HB_1), *vü̂səmnədíst* (wissemnadîst H). 19. *divą̀tnocti* (diwangtnótzti Pf diwang nôtsti HB_1), *divą́tnədíst* (tiwangnadîst H). 20. *disą̀tnocti* (disangtnótzti Pf disangnôtsti H).

Formacja tych liczebników — oprócz *dísą̀tnocti* = 20, który jest połabskim nowotworem — jest odziedziczona z doby prasłowiańskiej i odpowiada w zupełności prasłowiańskiej formacji *dъva-na-desęte i t. d. zachowanej też we wszystkich innych językach słowiańskich. Dwojaka postać człona drugiego: *-cti* || *-dist*(*ə*) jest wynikiem różnicy akcen-

towej, która wynikła wskutek tendencji do drugorzędnego cofania akcentu na zgłoskę przedostatnią (por. § 115). Zgodnie z normalnym rozwojem połabskim w formie loc. sing. **desęte* akcent przerzucił się na zgłoskę końcową: **disątí*, z czego wskutek skrócenia (właściwego drugiemu członowi tych liczebników we wszystkich językach słowiańskich) powstało *-cti*; w wypadkach zaś drugorzędnego cofnięcia akcentu skrócenie to doprowadzało do powstania formy *-dist(ə)*. Oboczne formy zakończone na *-é: dvènəcté tràinəcté* mają drugorzędne zakończenie *-é* ≤ **-ě* przeniesione z form nom.-acc. plur. rzeczowników męskich i żeńskich o temacie podobnym (tj. dawnych tematów na **-i̯o *-i̯a*, por. §§ 144, 157).

O liczebnikach 11—20 por. dokładniej Lehr-Spławiński Przyczynki do gramatyki i słownika języka połabskiego SO VI. 17—9.

§ 234. Dla liczebników od 30—100 niewszystkie formy połabskie się zachowały. I tak dla oznaczenia 30 nie mamy formy właściwej: u Henniga opisano ją wyrażeniem *pöl tűpə* (peltyípe H) t. j. 'pół kopy', tak samo zupełnie i u Pfeffingera: *pültschűbe* 'trente'. Dalej mamy:

40. *cìtĕrdiśǫ̀t* (citerdisjungt H) ≤ **četyrьdesętъ*; por. sch. *četrdèsêt*.

50. *pą(t)diśǫ̀t* (pangtisjuńct Pf, pangdisjungt H) ≤ **pętьdesętъ*; sch. *pedèsêt*, wr. *pjatdesjat*, pol. *pięćdziesiąt*.

60. *sis(t)diśǫ̀t* (schistijuńct Pf, sîstîsjunkt H) ≤ **šestьdesętъ*; sch. *šezdèsêt*, wr. *šestdesjat*.

70. *sìdəmdiśǫ̀t* (sibitisjunct Pf, sidem disjunckt H) ≤ **sed(ь)mь-desętъ*, sch. *sedamdèsêt* i t. d.

80. *vŭsəmdiśǫ̀t* (wissimdisjuńct Pf, wissem disjungt H) ≤ ≤ **osmьdesętъ*.

90. *divą(t)diśǫ̀t* (diwang disjungt H) ≤ **devętьdesętъ*.

100. Stara forma słow. **sъto* zanikła; zamiast niej liczebnik 100 oznacza się albo analogicznie do poprzednich dziesiątek przez *disą(t)diśǫ̀t* (disangdisjungt H) ≤ **desętь desętъ*, albo — częściej, zdaje się — opisowo przez wyrażenie: *pąt stidə* (pangstige H, panstűge Pf) ≤ **pętь stig-y* (≤ śdn. *stige* = niem. *steige* '20 garben'). Tak samo dla oznaczenia tysiąca spotykamy tylko wyrażenie: *disąt pątstidə* (tisanct panstíge HB_1 disant panstűge Pf) ≤ **desętь pętь-stig-y*, zamiast kontynuacji

prasłow. **tysętjo*. Ta opisowa forma dla oznaczenia 1000 pozwala się domyślać, że w ten sam sposób wyrażano setki: zapewne n. p. 200 = **dâvó pątstíďə* i t. d., jakkolwiek formy te zupełnie się nie zachowały.

b. Liczebniki porządkowe.

§ 235. 1. Nom. sing. masc. *párə* (pára HB_1 para H) ≤ ≤ **pṛvъ-jo* [1]); Zachował się także comparativus: *vå parésə* (wa parêssa HB_1H) 'in vorigen zeiten' ≤ **(vъ)pṛvějše* [2]).

2. Nom. sing. masc. *tórə* (töhr Mit., töre Pf, têre HB tere H) ≤ **vъtorъ-jo*.

3. Nom. sing. masc. *tríta* (trite Mit., trîte HB_1 tríte HBC_1 trite H) ≤ **tretьjo-jo*.

Gen. sing. masc. *tritĕg* (pisslyôt trîtik dangów HB_1H) ≤ ≤ **(poslědъ) tretьja-jeg(o) (dьńja)*; według tego, co było powiedziane w § 223 oczekiwalibyśmy formy **triťag* pisanej **trityak*, czy **tritiak*; jak objaśnić to odstępstwo, niewiadomo, nie jest wykluczone, że chodzi tu o pomyłkę pisarską: *tritik* zam. *tritiak*.

4. Nom. sing. masc. *ciťórtə* (zittgôrte HB_1 zittgóarte H) ≤ ≤ **četvṛtъ-jo*.

5. Nom. sing. masc. *pǫ́tə* (pijunte HB_1 pyûnte H) ≤ ≤ **pętъ-jo*;

6. Nom. sing. masc. *séstə* (sêste H) ≤ **šestъ-jo*.

7. Dla liczebnika 'siódmy' nie zachowała się forma połabska. Wedle połabskich zasad głosowych brzmiałaby ona: **sédmə* ≤ **sedmъ-jo*.

8. Nom. sing. masc. *vãsmə* (wâsme HB_1) ≤ **osmъ-jo*.

9. Nom. sing. masc. *div̆ǫ́tə* (diwyûnte H) ≤ **devętъ-jo*.

10. Nom. sing. masc. *diśǫ́tə* (dîsjungt HC_1 dîsjûngt HB_2 disjûngt H) ≤ **desętъ-jo*.

Dalsze liczebniki porządkowe nie zachowały się w zabytkach. Wprawdzie Rost (str. 377) przypuszcza, że forma

---

[1]) Należałoby oczekiwać formy **párvə*; zanik *v* po *r* jest niewyjaśniony wobec istnienia form *korvó mórvə* itp.

[2]) Rost objaśnia tę formę jako loc. sg. *va parédze* (str. 407), co jednak jest niedopuszczalne ze względów głosowych.

podana przez Pfeffingera (*tûjan*) *ziternistich* 'quarante' oznacza liczebnik porządkowy *cètèrdèstè*, ale przypuszczeniu temu brak podstawy, ponieważ odnośne miejsce u Pf jest zbyt wyraźnie przekręcone.

c. Liczebniki zbiorowe.

§ 236. Liczebniki zbiorowe od 4—10 zachowały się w zabytkach w znaczeniu ilościowych. Czy jednak w połabskim istotnie znaczenie ich specjalne zanikło, jest rzeczą wątpliwą: raczej chodzi tu o pomieszanie przez autorów.

4. *citvərŭ* (tschütwarŭ Pf cìtwarí H) ≤ **četvero*, por. wr. mr. *četvero*, pol. *czworo*.

5. *pątərŭ* (pantarŭ Pf, pantarî HB_1 pantarí H) ≤ **pętero*, por. wr. mr. *pjátero*, pol. *pięcioro*.

6. *sìstərŭ* (süstarŭ Pf, sustarí HB_1H ≤ **šestero*.

7. *sìdmərŭ* (sütmarŭ Pf, sidmarí H) ≤ **sedmero*.

8. *vŭsmərŭ* (wissmeri HB_1 smerŭ Pf) ≤ **osmero*.

9. *divątərŭ* (diwangteri HB_1 diwangtarŭ Pf) ≤ **devętero*.

10. *disątərŭ* (disangteri HB_1 disangtarŭ Pf) ≤ **desętero*.

§ 237. Prócz tego zachowało się w zabytkach kilka wyrazów stojących w związku z pniami liczebnikowemi:

jidą̀inə nom. sg. masc. (giddein HB_1 giddeine HC giddeine H) 'einzig' ≤ **jedinъ-jь*.

janócə nom. sing. masc. i nom. plur. (janôtz HB_1 ganôtz plur. ganótze H) 'einig' ≤ **jedъnačъ-jь*; por. pol. *jednaki* z innym sufiksem.

tarijanócə (terrijanôtze büg H 'dreieinige Gott') 'dreieinig' ≤ **t(ъ)rьje-jedъnačъ-jь* (por. czes. *trojjediný*).

düjócə (dyôtse H) 'zweierlei' ≤ **dvojačъ-jь*, por. pol. *dwojaki*. Schleicher (§ 152, str. 196) wyprowadzał to z **dvjačij* ale to forma nieznana nigdzie w Słowiańszczyźnie.

5. Czasowniki.

Czas teraźniejszy.

A. Budowa tematów.

a. Tematy praes. zakończone na *e || o.

§ 238. Słowa o temacie z pierwotnym sufiksem *e || o zachowały się w połabskim dosyć licznie w postaci, której temat kończy się w formach 2 i 3 os. sing. oraz 1 i 2 plur. na *í* ≦ *e w pozycji akcentowanej, a na *ə ě* w poakcentowej: N. p. *trąsí-sə* (trangsissa H trangsîssa H) ≦ **tręse(tъ)-se, pöpədí-sə* (pepadíessa H pepadîessa HB_1) ≦ **popade(tъ)-se, derí-sə* (derîssa H) ≦ **dere(tъ)-se, mü̂zěs* (müsis H mûsis HB_1 müses Pf) ≦ **možešь, króděs* (krodies PS) ≦ **kradešь, címə* (zíme Pf zieme PS ssime H) ≦ **xъtjemy, cítə* (ziette PS) ≦ **xъtjete, vídə* (wide H wýde HB_1) ≦ **vede(tъ), plítə* (plite H ≦ **plete(tъ), są́də* (sangd sangdie PS) ≦ **sęde(tъ), strá̯izə* (streise H stréise HB_1) ≦ **striže(tъ), klódə* (klod klode H klôde HB_1 klodt PS) ≦ **klade(tъ), bü̂də* (bide H byde HB_1) ≦ **bode(tъ), prą́də* (brangde H prángde HB_1 prangde PS brang Do) ≦ **pręde(tъ), lézə* (löse H lêse HB_1 lehse PS) ≦ **lěze(tъ), pósə* (pôsse H HB_1 pohse PS) ≦ **pase(tъ), gnítə* (knite H knîte HB_1) ≦ **gnete(tъ), dă̂mə* (doáme H dóame HB_1B_2C) ≦ **dъme(tъ), márə* (mare H máre HB_1 mahre PS) ≦ **mьre(tъ), dérə* (dere H dêre HB_1) ≦ **dere(tъ), klánə* (klana klân H klána HBB_1B_2C klahnne PS) ≦ **klьne(tъ), jě̂mə* (gimme H gimm H HB_1) ≦ **i̯ьme(tъ), zái̯və* (seiwe PS) ≦ **žive(tъ), zü̂və* (siwe H sywe HB_1 süwe PS) ≦ **zove(tъ), să̂sə* (zâsse H sâsse HB_1) ≦ **sъse(tъ), bérə* (bore bere H) ≦ *bere(tъ), sérə* (sere H zehre PS) ≦ **sere(tъ), zázə* (ssase H zase HB_1 saasse PS) ≦ **žьže(tъ)* i t. p.

W formach 1 sing. i 3 plur. tych samych czasowników temat kończy się na spółgłoskę, która jednak uległa w połabskim zmiękczeniu pod wpływem analogji do tematu innych osób. Tym sposobem znikła w połabskim odziedziczona z doby prasłowiańskiej wymiana spółgłoskowa w obrębie odmiany czasu teraźniejszego czasowników o pierwotnym temacie na *e || o. Szczególnie wyraźnie występuje to wy-

równanie u słów o temacie zawierającym pierwotnie spółgłoski tylnojęzykowe *k g x*, które w formach 2 i 3 sing. i 1 i 2 plur. wymieniały się na *č ž š* (pod działaniem miękczącem następnego *e*): w języku połabskim w całej odmianie występują w temacie spółgłoski *c z s* (≤ *č ž š*). N. p. 3 sing. *sécə* (ssêtze HHB$_1$ cese PS) ≤ **sěče*(*tъ*): 1 sing. *sécą* (zetzam PS) zam. **sękǫ* ≤ prasłow. **sękǫ*, 3 sing. *pícə* (pizi, pitse Pf pitse HB$_1$ pîtze H) ≤ **peče*(*tъ*): 3 plur. *picą* (pîtzang H) zam. **pękǫ* ≤ **pekǫ*(*tъ*), 3 sing. *rícə* (ritze H rîze HB$_1$) ≤ **reče*(*tъ*): 1 sing. *ricą* (rietzang PS) zam. **rękǫ* ≤ **rekǫ*. U słów o temacie zawierającym inne spółgłoski wyrównanie to polegało na wprowadzeniu do 1 sing. i 3 plur. spółgłoski spalatalizowanej (tak jak w formach dalszych osób), dzięki czemu końcówka tych form ma postać *-ą*, a nie *-ǫ*, jakby to powinno być, gdyby poprzednia spółgłoska była zachowała swą pierwotną twardość: 1 sing. *ȧi̯dą* (eidang HHB$_1$) zam. **ȧi̯dǫ* ≤ **idǫ*.

§ 239. Słowa o temacie z sufiksem **ne* || *no* zachowały się w połabskim dość licznie: Np. *tągnə* (tangne H HB$_1$) PS tańgne HB$_1$) ≤ **tęgne*(*tъ*), *zomăknə* (zomaken H zómaken HB$_1$) ≤ **zamъkne*(*tъ*), *păknə* (pákene póakene H poâkne pakkene HB$_1$) ≤ **pъkne*(*tъ*) [1]), *dvȧi̯gnə* (teweiggen HB$_1$) ≤ **dvigne*(*tъ*), *dȧrgnə* [2]) (dargne H dârge HB$_1$) ≤ **dį̇gne*(*tъ*) pol. *dziergnie*, *mărznə* (mârsne H mârsna)H) ≤ **mŗzne*(*tъ*) pol. *marznie*, *vȯi̯knə* (wáykne wokne H wóykene woýkne HB$_1$) ≤ **vykne*(*tъ*), *zău̯knə* (ssóugkene H ssaugkene HB) ≤ **žl̥kne*(*tъ*) pol. *żółknie*, *smągnə* (smaggene H smaggeone HBB$_2$) ≤ **smъgne*(*tъ*)[3]) por. pol. *śmignie*, *łągnə* (langne PS) ≤ **lęgne*(*tъ*) pol. *lęgnie*, *pütȧi̯nə* (pitgeine H pütgeine HB$_1$ pitgeine HB) ≤ **poky*(*d*)*ne*(*tъ*) mrus. *pokýne*, *dągne* (dagne PS degna Pf 'taugt') ≤ **deg-ne*(*tъ*) (≤ śdn. *dêgen*), *ragní-sə* (ragnîssa H rágnissa HB$_1$ ragnissa Mit. 'bewegt sich') ≤ **regne*(*tъ*)-*se* (= śdn. *regen*) itp.

§ 240. Słowa o temacie z pierwotnym sufiksem **i̯e* || *i̯o* zachowały się w połabskim w dość znacznej

[1]) Por. SO. V str. 368—70.

[2]) Rost błędnie czyta *tárgnė* i zestawia z pol. *targnąć* (Rost str. 121, uw. 6). Por. SO VI. 20.

[3]) Rost błędnie łączy ten wyraz z **maxnǫti* (str. 150, uw. 25). Por. SO VI 20.

ilości: np. 1 sing. *pâjǫ* (peyang H péyang HB_1) ≤ **pijǫ*, 3 sing. *pâjə* (peye páye H paje HB_1 peyje PS) ≤ **pije*(*tъ*), *bějə* (bie H büe H 'schlägt drenht') ≤ **bьje*(*tъ*), *lějə* (lie H) ≤ **lьje*(*tъ*)[1]), *sâjə* (saye H sáye HB_1 zeye(n) PS) ≤ **šije*(*tъ*), *mójə moji-sə* (moye móyssa H môye móyissa HB_1) ≤ **myje*(*tъ*)-(*sę*), *kŗâjə* (kraye H kreye HB_2 'decken') ≤ **kryje*(*tъ*), *râjə* (ráye H râye HB_1 ≤ **ryje*(*tъ*), *vójə* (waye H wáye HB_1 woye HB_2) ≤ **vyje*(*tъ*), 1 sing. *cájə* zam. *cájǫ* (tzaga H tzága HB_1) ≤ **čujǫ*, 2 sing. *cájěs* (tzagis H tzágis HB_1BC) ≤ **čuješ*, 3 plur. *kľájǫ* (kilgágan HB_1) ≤ **kľujǫ*(*tъ*), 1 sing. *pûjǫ* (püang H píang HB_1) ≤ **pojǫ*, *pûjə* (püe H pûe HB_1 pühje PS) ≤ **poje*(*tъ*), 2 sing. *znójěs* (snogis H znöys HB_1) ≤ **znaješ*, 3 sing. *znójə* (snoye H snóye HB_1) ≤ **znaje*(*tъ*), *dójěs* (dóys H) ≤ **daješ*, 1 plur. *vütdójěmə* (wittedoyime H wittodüjeme Mit.) ≤ **otdajemy*, 1 sing. *praivązą* (preiwángsang H préiwangsang HC) ≤ **privęžǫ*, 3 sing. *zovązə* (zowangza H zówangsa HB_1) ≤ **zavęže*(*tъ*), 1 sing. *rézą* (resang resam PS) ≤ **rěžǫ*, *rézə* (rese H rése HB_1 rose PS[2])) ≤ **rěže*(*tъ*), *láizə* (leise H leyse PS) ≤ **liže*(*tъ*), *mícə* (mîtze H) ≤ **metje*(*tъ*), *skócə* (skôtze H skúze Pf) ≤ **skače*(*tъ*), *císə* (ciesse HB_1) ≤ **češe*(*tъ*), *lâzə* (lase H láse HB_1 laase PS) ≤ **lъže*(*tъ*), 1 sing. *plócą* (plotzang H) ≤ **plačǫ*, *plócə* (plotze plohtze PS) ≤ **plače*(*tъ*), *pląsə* (plangse H plángse HB_1) ≤ **plęše*(*tъ*), *dréměs* (treemesch Pf) ≤ **drěmješ* pol. *drzemiesz*, *püdâpcə* (püdâwze H pudâpze HB_1) ≤ **podъpъtje*(*tъ*), *vůrə* (wirre H) ≤ **orje*(*tъ*), *kópə* (kópe H kôpe HB_1) ≤ **kapje*(*tъ*), *zâibí-sə* (sséibissa H sseibissa HB_1) ≤ **zybje*(*tъ*)-(*se*), *mózə* (mose H) ≤ **maže*(*tъ*) itp.

Słowa o temacie z sufiksem **-aje-* || *-ajo* zachowały się w połabskim w dwojakiej postaci: z sufiksem nieściągniętym *-ójə-ójě-* lub ze ściągniętym *-ə*. Pierwsza z tych postaci jest częstsza: *kǫsójə* (kungsoye HB_1) ≤ **kǫsaje*(*tъ*), *ďolójə* (jolojie PS) ≤ **dělaje*(*tъ*), *vǫsójə* (wûngsoye H HB_1) ≤ *(*v*)*ǫsaje*(*tъ*), *ľotójə* (lgotóya H lgotôga HB_1) ≤ **lětaje*(*tъ*), *jaimójə* (gamóy H jeimóy HB_1 jaymói Pf) ≤ *(*j*)*imaje*(*tъ*), 3 plur. *jaigrójǫ* (gaygróyang

[1]) Wprawdzie te trzy ostatnie słowa są, ściśle biorąc, formacjami z sufiksem **e* || *o* opartemi na pniach zawierających dyftong *ei*, jednakowoż zewnętrznie nie różnią się one od tworów z *je* || *jo*.

[2]) Zapewne zam. *röse* = *rese*.

H HB_1) ≤ *jьgrajǫ(tъ), maịgójə (mieggóye H HBB_2)[1]) ≤ migaje(tъ), vüṅójə (winnoje PS) ≤ *voňaje(tъ), mötójə (mötóye H) ≤ *motaje(tъ), svaịtójə (sweitoye H sweitóye HB_1) ≤ *svitaje(tъ) itp. Ściągnięta forma sufiksu występuje w słowach jak: vǫ̑zə (wjungse PS) ≤ *vęza[je(tъ)], vărə (wahre PS wôare HB_1) ≤ *ora[je(tъ)], mą́cə (mangsia H mańgsia HB_1) ≤ *męca[je(tъ)][2]), vóľə (wólya H wôlga HB_1) ≤ *vaľa[je(tъ)], zévə (seewe PS) ≤ *zěva[je(tъ)], pücáịvə (püzeiwa H) ≤ *počiva[je(tъ)], dă̑ịxə (däuche PS) ≤ ≤ *dyxa[je(tъ)], bľǫ̑də (blyunda H) ≤ *blęda[je(tъ)], vâznósə (wâssnôssa HB_1) ≤ *vъznaša[je(tъ)], dólə (jole PS tgôla HB_1 dgóla HB_2 tgola H) ≤ *děla[je(tъ)], jáịmə (gayma H gáyma HBB_1C) ≤ *(j)ima[je(tъ)] itp.

b. Tematy praes. zakończone na *-i-*.

§ 241. Słowa o temacie praes. z sufiksem *i* zachowały się w znacznej ilości w języku połabskim, uległy jednakże zmianie wywołanej analogją do słów o temacie praes. zakończonym na *e* || *o*, a polegającej na tem, że w formach 2 i 3 sing. oraz 1 i 2 plur. wygłos tematu *i* zastąpiono przez *e*, które zgodnie z rozwojem głosowym połabskim w pozycji akcentowanej rozwinęło się w *-i:* N. p. *rüdi-sə* (ridíessa H rîdîssa HB_1) ≤ *rode-se zam. *rodi(tъ)-se, aịtüpi-sə* (eytipísa H) *utope-se zam. *utopi(tъ)-se, rüji-sə* (ríyssa H ríisa HB) ≤ *roje-se zam. *roji(tъ)-se, gresi-sə* (ggrécissa H kgrézissa HB_1) ≤ *grěše-se zam. *grěši(tъ)-se, gnezdi-sə* (ggenêzdíessa H ggennezdîssa HB_1) ≤ *gnězde-se zam. *gnězdi(tъ)-se, mazi-mə* (masíme H mazíme HC 'er drünselt') ≤ *mъže-mu zam. *mъži(tъ)-mu, ďüji-sə* (tügüissa H dgîissa HB_1) ≤ *goje-se zam. *goi(tъ)-se, beli-sə* (bélisa HB_1) ≤ *běle-se zam. *běli(tъ)-se, maụdi-sə* (maudíesse H maudîssa H maudíessa HC) ≤ *mude-se zam. *mudi(tъ)-se, xorni-sə* (chormíessa H chôrmiessa HB_1) ≤ *xorne-se zam. *xorni(tъ)-se, codi-sə* (tzadîssa H) ≤ *čade-se

[1]) Zapewne napisane mylnie zam. *meiggóye*, co jest tembardziej prawdopodobne, że Henning wyjątkowo tylko używa połączenia *ie*.

[2]) Wyraz ten jest zdaje się, drugorzędnem przekształceniem z *maca-[je(tъ)]: samogłoska nosowa powstała w nim zapewne wskutek associacji znaczeniowej z przymiotnikiem *męgъkъ ≧ poł. *mą́ľə*. Por. SO VI 8.

zam. **čadi(tъ)-se, rüsí-sə* (rîssissa HHB_1) ≤ **rose-se* zam. **rosi(tъ)-se, lecí-jěg* (lézyik HB_1) ≤ **lěče-jeg(o)* zam. **lěči(tъ)-jeg(o), büli-tə* (bülite H búlite HB_1) ≤ **bole-te* zam. **boli(tъ)-te, ďöri-sə* (tschürissa Pf) ≤ **gore-se* zam. **gori(tъ)-se, varti-sə* (wârtîssa H) ≤ **vi̯te-se* zam. **vi̯ti(tъ)-se, büji-se* (byîssa H büjîssa HB) ≤ **boje-se* zam. *boji(tъ)-se* i t. p.

W pozycji poakcentowej wygłos tematu przedstawia się prawidłowo jako *-ə* lub *-ě* (w zgłosce zamkniętej), co oczywiście sprowadza się także do starszego *e* (chociaż mogłoby również uchodzić za kontynuację *i*, gdyby nie to że formy z akcentem sufiksalnym dowodzą zastąpienia **e* przez *i*). Np. *lűmə* (lüme HB_1) ≤ **lome* zam. **lomi(tъ), nűsə* (nüsse H nŷsse HB_1) ≤ **nose* zam. **nosi(tъ), püvódə* (püwôde HB_1B_2C püwóde H) ≤ **povade* zam. **povadi(tъ), ľa̯ibə* (lgeiba H lgeýba HB_1) ≤ **ľube* zam. **ľubi(tъ), vèzďa̯ibə* (wistjeibe H wistgéibe HB_1) ≤ **jъzgube* zam. **jъzgubi(tъ), zolűzə* (zolíze H zolise HB_2) ≤ **založe* zam. **založi(tъ), gósə* (gôs H) ≤ **gase* zam. **gasi(tъ), pa̯ustə* (pauste H HB) ≤ **puste* zam. **pusti(tъ), stóvə* (stowe PS) ≤ **stave* zam. **stavi(tъ), plótə* (plote HHB_1) ≤ **plate* zam. **plati(tъ), stǫ̆pə* (stump H stûmp HBB_1C) ≤ **stǫpe* zam. **stǫpi(tъ), jézdə* (gêsde H jehssde PS) ≤ **jězde* zam. **(j)ězdi(tъ), voi̯róde* (woyrode HHC 'ausregiert') ≤ **vyrade* zam. **vyradi(tъ), svétə* (sweta swete H swéta HB_1 swéte Pf) ≤ **světę* zam. **světi(tъ), strélə* (stréle HHB_1 PS) ≤ **střěle* zam. **střěli(tъ), va̯ucə* (wautsa H) ≤ **uče* zam. **učі(tъ), mérə* (mére H mere HB_2C mêre HB mehre PS) ≤ **měre* zam. **měri(tъ), vlă̆cə* (wlatze PS) ≤ **volče* zam. **volči(tъ), délə* (déla HB_1) ≤ **děle* zam. **děli(tъ), a̯ikrűjə* (eykrýe HB_1) ≤ **ukroje* zam. **ukroji(tъ), kǫ̆sə* (kungse HHB_1C) ≤ **kǫse* zam. **kǫsi(tъ), zűnə* (sine H ssűne HB_1 sühne PS) ≤ **zvone* zam. **zvoni(tъ), prűsə* (prîsse $HHBB_1C$ prüsse PS) ≤ **prose* zam. **prosi(tъ), plă̆və* (plawe pláwe H plâwe HB_1) ≤ **pelve* zam. **pelvi(tъ), sa̯usə* (sausse H sáusse HB_1) ≤ **suše* zam. **suši(tъ), sódə* (sáde H ssòde HB_1 sóde HB zode PS) ≤ **sade* zam. **sadi(tъ), xűdə* (chüde chide H ghíde HB_1) ≤ **xode* zam. **xodi(tъ), să̆i̯tə* (sseite H sseýte HB_1) ≤ **syte* zam. **syti(tъ), ta̯ucə* (tautze H) ≤ **tuče* zam. **tučі(tъ), tűcə* (tütze PS) ≤ **toče* zam. *točі(tъ), dóvə* (dôwe HB_1 dowe HPS) ≤ **dave* zam. **davi(tъ), mázə* (maase PS) ≤ **mъže* zam. **mъži(tъ), dă̆i̯mə* (däume PS) ≤ **dyme* zam. **dymi(tъ), ťa̯ipə* (tyeipe H tjeipe HB dgeype HB_1)

≤ *kupe zam. *kupi(tъ), tăi̯cə (teitse H teýtse HB_1) ≤ *tyče zam. *tyči(tъ), vózə (wosse H wóse HB_1) ≤ *važe zam. *važi(tъ), mŭ̂cə (mîtze H mŷtze HB_1 'tunkt, rötet') ≤ *moče zam. *moči(tъ), ďŭ̂jə (tügíge H) ≤ *goje zam. *goji(tъ), dŭ̂jə (düe H dûe HB_1) ≤ *doje zam. *doji(tъ), vórə (wore H HBB_1 wóre HB_2C wôre HB_1 wóre Pf) ≤ *vare zam. *vari(tъ), xólə (chole H chôle HB_1 chole gole PS) ≤ *xvale zam. *xvali(tъ), stílə (stile H stíle HB_1) ≤ *stele zam. *steli(tъ), bélə (bele H) ≤ *běle zam. *běli(tъ), kvái̯lə (gweyle PS) ≤ *kvile zam. *kvili(tъ), xórnə (chôrna H ghôrna HB_1) ≤ *xorne zam. *xorni(tъ), códə (tzáde H) ≤ *čade zam. *čadi(tъ), pláu̯zə (plause H) ≤ *pluže zam. *pluži(tъ), sláu̯zə (slausa H) ≤ *služe zam. *služi(tъ), trǭbə (trumbe H) ≤ *trǫbe zam. *trǫbi(tъ), lécə (lêze HB_1) ≤ *lěče zam. *lěči(tъ), tríbə (tríwe H triwe HBB_1B_2C) ≤ *terbe zam. *terbi(tъ), svórə (swore H schwore HB_1) ≤ *svare zam. *svari(tъ), ťáu̯tə (tgeite H tgáute dgeite HB_1 t-häuchte PS) ≤ *kute zam. *kuti(tъ), vübóvə (wibbôw wibbôf H HB_1B_2C) ≤ *ob-ave zam. *ob-avi(tъ), vübésə (wibbês H) ≤ *oběse zam. *oběsi(tъ) [≤ *ob-věsi(tъ)] por. stpol. obiesić, bŭ̂lə (bühle PS püglie Pf) ≤ *bole ≤ *boli(tъ), párdə (pahrde PS 'pfürzt') ≤ *pŕ̥de zam. *pŕ̥di(tъ), lízə (lise H PS) ≤ *leže zam. *leži(tъ), bǭ́cə (bungse H_1 bungze HB_1 'brüllt') ≤ *bǫče zam. *bǫči(tъ), brą́cə (brantze H brántze HB_1) ≤ *bręče zam. *bręči(tъ), klą́cə (klantze H klangze PS klangse Pf) ≤ *klęče zam. *klęči(tъ), grámə (grame H grâme HB_1) ≤ *grьme zam. *grьmi(tъ) pol. grzmi, zárə (sare H sâre HB_1 sarre saarre PS) ≤ *zьre zam. *zьri(tъ), smárdə (smerde HB_2 smârde HB_1 smarde H Pf schmarde PS) ≤ *smŕ̥de zam. *smŕ̥di(tъ), vártə (wârte H HB_1) ≤ *vŕ̥te zam. *vŕ̥ti(tъ), lítə (lite H lîte HC líte HB_1) ≤ *lete zam. *leti(tъ), sédə (ssede H sséde HB_1 zede PS) ≤ *sěde zam. *sědi(tъ), ťái̯pə (tyeipe H tgéype HB_1 'siedet, kocht') ≤ *kype zam. *kypi(tъ), ai̯bézə (eybése H) ≤ *uběže zam. *uběži(tъ), pái̯stə (péiste H HB) ≤ *pišče zam. *pišči(tъ), zvánə (swane H 'klingt') ≤ *zvьne zam. *zvьni(tъ), stŭ̂jə (stige H styge stîe HB_1 stüe H stühe PS) ≤ *stoje zam. *stoji(tъ), pázdə pahssde PS 'fistet') ≤ *pьzde zam. *pьzdi(tъ), vái̯ʒə (wéidese H weidese HB_1 B_2C weidse PS) ≤ *vidje[1]) zam. *vidi(tъ), górněs

[1]) Prawdopodobnie ʒ wprowadzono tu pod wpływem dawnej formy 1 sing. *vái̯ʒą ≤ *vidjǫ. Wyjątkowy przykład wyrównania w odwrotnym kierunku niż zwykle. Por. O działaniu analogji w konjugacji połabskiej SO I 188.

(gorniss PS) ≦ *gorneš zam. *gornišь 'mówisz', ťáu̯tĕs (tyautíss H tyautis HB_1 dgautis HB_1 t-jeutes Pf) *≦ kuteš zam. *kutišь, zárĕs (saris ssaris H) ≦ *zьreš zam. *zьrišь, slăi̯sĕs (sleisis H schläuses PS) ≦ *slyšeš zam. *slyšišь, váiʒĕs (weisist H weísis HB_1) ≦ *vidješ[1]) zam. *vidišь.

W formach 1 sing. i 3 plur. temat kończy się na spółgłoskę pierwotnie palatalną, z czasem — zgodnie z normalnym rozwojem głosowym połabskim — zdyspalatalizowaną: 3 plur. lŭ́mą (lumang Mit.) ≦ *lomę(tъ), 3 plur. nŭ́są (nŷssang HB_1 nüssang H) ≦ *nosę(tъ), 3 plur. rüdą́-sə (ridańgsa HB_1) ≦ *rodę-(tъ)-se, 3 plur. rüją́-se (ríangsa HB_1 riangsa H) ≦ *roję(tъ)-se, 3 plur. vórą (worang H) ≦ *varę(tъ), 1 sing. xorną́-sə (chornangsa H chôrnangsa HB_1) ≦ *xorńǫ-se, 1 sing. zárą (sarang H serang H HB_1B_2C saarang PS sarang Pf) ≦ *zьŕǫ, 1 sing. slăi̯są (sleisang Pf) ≦ *slyšǫ.

Tematy praes. zakończone na spółgłoskę.

§ 242. Temat prasłow. *(j)es- zachował się w języku połabskim w formach 1 i 2 sing. 1 plur. i 3 du. słowa posiłkowego jesmь w postaci jis-, która była fonetycznie uzasadniona w 1 i 2 sing. i 2 plur., a do innych form została widocznie drogą analogji wprowadzona[2]): jis (jose gis H jiss H) ≦ *(j)esmь, jis (gis H giss HB_1B_2C jiss PS jis Pf Mit.) ≦ *jesi, jismói̯ (gismáy HB_1 gis may H) ≦ *(j)esmy, jistə (jista PS) ≦ *(j)esta. W formie 3 os. sing. temat ten występuje bez końcowego -s[3]), zachodzi w nim natomiast drugorzędna nazalizacja, której pochodzenie nie jest jasne[4]): ją (jang H PS jan Pf ian Mit.) ≦ *ję zam. *(j)e.

Temat prasłow. *(j)ĕd- uległ w czasie teraźniejszym słowa *ĕsti 'jeść' przekształceniu na wzór tematów na e ‖ o i jedyna zachowana forma 3 sing. praes. tego słowa brzmi ɨédə (jede PS) ≦ *(j)ĕde zam. *(j)ĕstъ, por. sch. jȅde wrus. jédet, perjédə (pergöde H pergóde HB_1) ≦ *per-jĕde zam. *per-(j)ĕstъ.

---

[1]) Por. uw. 1. na str. 212.

[2]) Podobnie jak w stpol. jeśmy.

[3]) Podobnie jak dial. w pol., mrus. i sch.

[4]) Por. SO. VI 8—9.

Inne słowa o temacie zakończonym na spółgłoskę nie zachowały w zabytkach form czasu teraźniejszego, nie można więc określić, jak przedstawiał się w połabskim ich temat praes.

Słowo **imamь iměti*, które w prasłow. traktowane było w praes. jak słowa o temacie spółgłoskowym, ma w języku połabskim w czasie teraźniejszym temat *mo-* ≤ **ma*[1]) w pozycji akcentowanej, a *mə-* w pozycji poakcentowej: 1 sing. *mom* (môm H mohm PS) *-məm* (ne mam H HB_1 Pf) ≤ **mamь*, 2 sg. *mos* (môs H HB_1 mohss PS) *-məs* (nemas HB_1) ≤ **maš(i)*, 3 sing. *mo* (mo H PS Pf Mit.) ≤ **ma(tъ)*, 1 plur. *móm(ə)* (mome H HB_1 móme HB_2C mohm PS mome Do) ≤ **mamy*, 2 plur. *mótə* (mohta PS) ≤ **mate*.

B. Końcówki.

§ 243. Liczba pojedyńcza.

Zakończenie 1 os. sing. praes. jest w języku połabskim dwojakie: *-ą* i *-m*. Pierwsza z tych końcówek panuje w większości czasowników, a mianowicie zupełnie tak samo jak w języku polskim u wszystkich słów z wyjątkiem dawnych tematów spółgłoskowych oraz z wyjątkiem słów o temacie zakończonym na *-o -ə* ≤ *a*, które powstało ze ściągnięcia dawnego sufiksu **aje* || *ajo*. Końcówka *-ą* jest normalną kontynuacją prasłowiańskiego zakończenia **-ǫ* w położeniu po spółgłoskach palatalnych. Ponieważ jednak — jak wiemy z § 238 — w języku połabskim postać tematu właściwa formom 2 i 3 sing. oraz 1 i 2 plur. została uogólniona, przeto wskutek wprowadzenia do formy 1 sing. spółgłoski zmiękczonej na wzór form dalszych osób, zakończenie *-ą* występuje także u tych czasowników, które w prasłow. miały w 1 sing *-ǫ* po spółgłosce niepalatalnej. N. p. *sécą* (zetzam PS) zam. **sękǫ* ≤ **sěkǫ*, *ricą* (rietzang PS) zam. **rękǫ* ≤ **rekǫ*, *páją* (peyang H, péyang HB_1) ≤ **pijǫ*, *cájə*[2]) (tzaga H tzága HB_1 'ich fühle') ≤ **čujǫ*, *pűją* (püang H píang HB_1) ≤ **pojǫ*, *prajvązą* (preiwángsang H préiwangsang HC) ≤ **privęžǫ*, *rézą*

[1]) O stosunku jego do dawniejszego **jьma-* por. Lehr-Spławiński Prasłow. *jь-* w językach zach.-słow. RS VIII str. 155 uw. 2.

[2]) Redukcja końcowego nieakcentowanego *-ą* jest zjawiskiem sparadycznem w języku polabskim. Por. wyżej § 30.

(resam resang PS ≤ *rěžǫ, plócą (plotzang H) ≤ *plačǫ, smėją́-sə (smyansa H schmiańsa Pf) ≤ *směјǫ-se, xorną́-sə (chornangsa H chôrnangsa HB_1) ≤ *xorńǫ-se, zárą (sarang H serang saarang PS sarang Pf) ≤ *zьŕǫ, slä̯isą (sleisang Pf) ≤ *slyšǫ, méną (mehnang PS) ≤ *meń-ǫ (śdn. menen,), ái̯dą (eydang HHB_1) ≤ *idǫ, cą (tza-n Pf) cə (nits H nítza Pf nitz Mit.) ≤ *xъti̯ǫ.

Końcówka -m ≤ *-mь zachowała się u słowa mom (môm H mohm PS) -məm (nemam HHB_1, ne mam Pf) ≤ *imamь, oraz w kilku przykładach u słów o temacie dawnym na aje || ajo, którego sufiks uległ ściągnięciu w -o -ə: néxəm (necham nêcham H) ≤ *nexam zam. *nexajǫ, ópəm (ópam HHB_1B_2 'ich hoffe') ≤ *(h)op-am (śdn. hopen), gánəm (gannam H 'ich gönne') ≤ *gan-am (śdn. günnen). W zapiskach Jana Parum Szulcego dwukrotnie w 1 sing. innych czasowników zapisano końcówkę -am: zetzam = sécą i resam = rézą, co przypisać trzeba mimowolnemu wykolejeniu (zamiast -ang, por. także resang PS = rézą) pod wpływem widocznie dość licznych czasowników z zakończeniem -m w 1 sing. W formie 1 sing. jis (jiss gis H) ≤ *(j)esmь końcowe -m zanikło zapewne wskutek położenia wygłosowego po spółgłosce.

Zakończenie 2 os. sing. praes. było w połabskim u wszystkich czasowników jednakie: -s ≤ *-šь -ši -si. N. p. mū̃zěs (müsis H mū̃sis HB_1 müses Pf) ≤ *možešь, króděs (krodies H) ≤ *kradešь, cájěs (tzagis H tzágis HB_1B_2C) ≤ *čuješь, znójěs (snogis H znöys HB_1) ≤ *znaješь, dójěs (doys H) ≤ *daješь, lä̃zěs (lases H láses HB_1 lósest[1]) Pf) ≤ *lъžešь, drémě̃š (tréemesch Pf 'träumst') ≤ *drěmješь, górněs (gorniss PS) ≤ *gorneš zam. *gornišь, ťau̯těs (tyautíss H HB_1 dgautis tyautis HB_1) ≤ *kuteš zam. *kutišь, zárěs (saris ssaris H) ≤ *zьreš zam. *zьrišь, slä̯isěs (schläuses PS sleisis H) ≤ *slyšeš zam. *slyšišь, ménəs (mehnass PS) ≤ *men-aš (śdn. menas), vái̯ʒěs (weisîst[1]) H weísis HB_1 ≤ *vidješ zam. *vidišь, jis (gis H giss H HB_1B_2C jis Pf Mit. jiss PS) ≤ *(j)esi, mos (mòs HHB_1 mohss PS) -məs (nemas HB_1) ≤ *maš zam. *imaši, cis (tzis PS) ≤ *(xъ)tješь.

Formy 3 os. sing. praes. nie posiadały w języku połåbskim żadnej końcówki i miały wskutek tego postać

[1]) Końcowe -t jest tu niewątpliwie mimowolnym błędem pisarza popełnionym pod wpływem niemieckich form 2 sing. na -st.

czystego tematu. Przykłady bardzo liczne wymieniono w §§ 238—41.

§ 244. Liczba podwójna.

Z liczby podwójnej zachowała się w połabskim tylko forma 3 du. z zakończeniem *-ta*, które przedstawia się pod akcentem w postaci *-to*, po akcencie zaś jako *-tə: jêmətó-sə* (gimmatôssa H gimmatóessa HB_1) ≤ **jǫmeta-se*, *bêjətó-sə* (byatósa H biatòssa H) ≤ **bijeta-se*, *vüsə̀jpətó-sə* (wisseipatósa H 'sie küssen sich beide') ≤ **osipeta-se* zam. **osipita-se*[1]), *svòrətó-sə* (sworatôssa HHB_1 ≤ **svareta-se* zam. **svarita-se*, *jistə* (jista PS) ≤ **(j)esta*, *mótə* (mohta PS) ≤ **mata* zam. **jǫmata*.

§ 245. Liczba mnoga.

Forma 1 os. plur. praes. zachowała się w połabskim w czterech tylko przykładach, z których trzy mają zakończenie *-mə* w pozycji poakcentowej: *vütdójěmə* (wittedoyime H wittodüjeme Mit.) ≤ **otdajemy*, *címə* (ssime H zieme PS zíme Pf) ≤ **(xъ)tjemy*, *jísmə* (jissme PS) ≤ **(j)esmy*. Jedna tylko forma ma końcówkę akcentowaną: *jismój* (gismay H gismáy HB_1) ≤ **(j)esmy*. Dyftong zawarty w tej końcówce dowodzi, że pochodzi ona z **-my* (tak samo jak w języku polskim), inne bowiem zakończenia prasłow. 1 plur. praes. (**-mъ *-mo *-me*) nie mogłyby rozwinąć się w połabskim w formę dyftongiczną. Forma ta każe też postać poakcentową *-mə* uważać za prawidłową kontynuację prasłow. **-my*.

Forma 2 os. plur. praes. zachowała się w połabskim w jednym tylko przykładzie *cítə* (ziett PS siete PS) ≤ **(xъ)tjete*. Zakończenie w pozycji poakcentowej *-tə* pochodzi niewątpliwie z **-te*.

Forma 3 os. plur. praes. zachowała się w połabskim w kilku przykładach zakończonych na *-ǫ*. Końcówka ta u czasowników o temacie pierwotnie zakończonym na *'e || o* (*-je || -jo*) jest normalną kontynuacją prasłow. zakończenia *-'ǫ(tъ)*, a u słów o temacie na *-e || o-* rozwinęło się z dawniejszego **-ǫ(tъ)* wskutek wprowadzenia do formy 3 plur. ostatniej spółgłoski tematu zmiękczonej na wzór form 2 i 3 sing. oraz 1 i 2 plur. (Por. § 238): *pűjǫ* (püang H HC) ≤ **pojǫ(tъ)*,

[1]) Por. SO VI 22.

pláją (playong H pláyang HB_1C) ≤ **plują* zam. **plovǫ(tъ)* [1]), *pląsą* (plangsang H) ≤ **plęšǫ(tъ)*, *ľotójə* (lgotáya H) [2]), ≤ **lětajǫ(tъ)* *jai̯grójǫ* (gaygróyang H gaygroyang HB_1) ≤ **jьgrajǫ(tъ)*, *ḱľają* (kilgágan HB_1) ≤ **kľujǫ(tъ)*, *våzdedą́-sə* [3]) (wâsdédangsa H) ≤ **vъzdědjǫ(tъ)-se*. U słów o pierwotnym temacie na *-i-* oraz o temacie spółgłoskowym zakończenie *-ą* może pochodzić zarówno z pierwotnego **-ę(tъ)* jak i z drugorzędnie wprowadzonego **-jǫ(tъ)*, jak w języku polskim: *bȫrą* (berang HB_1) ≤ **borę(tъ)* albo **borjǫ(tъ)*, *vórą* (worang H) ≤ **varę(tъ)*, albo **vari̯ǫ(tъ)*, *mȗsą* (mŷssang H) ≤ **nosę(tъ)* albo **nošǫ(tъ)* por. pol. *noszą*), *lȗmą* (lumang Mit.) ≤ **lomę(tъ)* albo **lomjǫ(tъ)*, *bľau̯cą* (bilyautzag H) ≤ **bľučę(tъ)* albo **bľučǫ(tъ)*.

Imiesłów czynny czasu teraźniejszego.

§ 246. Temat part. praes. act. zbudowany jest w połabskim przy pomocy sufiksu *-ąc-*, który kontynuuje zarówno prasłow. sufiks **-ǫtj-* u słów o temacie praes. na **e* || *o* i **je* || *jo*, jak i prasłow. **-ętj-* u słów o dawnym temacie praes. na *-i-*. Rozwój **ǫtj* ≥ *-ąc-* u słów o temacie praes. na **e* || *o* jest (tak samo jak w 1 sing. i w 3 plur. praes.) wynikiem drugorzędnego wprowadzenia ostatniej spółgłoski tematu zmiękczonej, oczywiście przez analogję do form czasu teraźniejszego: najdobitniej wskazuje na to forma femin. *zåzącə* (zossangse H zassangse HB_1 sasanza H sásanza HC sasandsa HB_1) zam. **zågǫ̃cə* ≤ **žьgǫtja-ja*.

Wszystkie zachowane formy part. praes. act. posiadają tylko zakończenie jedno *-ə*, które może pochodzić zarówno z dawniejszego *-i* (≤ **-ь-jь*), przypuszczalnego zakończenia nom. sing. masc. złożonej deklinacji, jak i z *-a* ≤ **-a-ja* w femin. lub *-e* ≤ **-o-je* u neutr. Formy te można rozróżnić tylko według rodzaju rzeczowników, do których dodane zostały jako przydawki; jeśli zanotowane są bez rzeczownika, pochodzenia końcówki *-ə* nie da się wyjaśnić. Zresztą, zdaje się,

---

[1]) Drugorzędnie sformowany temat praes. na podstawie tematu infin. **plu-ti* por. pol. *kuję kuć*.

[2] Sparadyczna redukcja poakcentowego końcowego *-ą* (§).

[3]) W poł. *d* wprowadzono zam. *ʒ* przez analogję do innych osób

nie zachowały się żadne inne formy prócz nom. sing. masc., femin. i neutr. złożonej deklinacji: *büdą̨cə* (pü̊danza H püdanza HB_1) zam. **bödǫ̆cə* ≤ **bodǫtja-ja, lezą̨cə* (letzantz Bauc.) zam. **ľozǫ̆cə* ≤ **lězǫtjь-jь, marą̨cə* (meranza HB_1) zam. **ḿårǫ̆cə* ≤ **mьrǫtjь-jь, zazą̨cə* j. w., *smėją̨cə* (smyansa H smianza HB_1 smyańsa HB_1B_2C) ≤ **smějǫtjь-jь, vėją̨cə* (wjangsia HB) ≤ **vějǫtja-ja, zodàrəją̨cə* (sodaragańgse HB_1 „trotzig") ≤ **zadyrajǫtjь-jь, kǫ̂səją̨cə* (kungsáyangsa H) ≤ **kǫsajǫtjь-jь, vǫ̂səją̨cə* (wunssogangsa HB_2 wuessogangsa H) ≤ **(v)ǫsajǫtjь-jь, ľòtəją̨cə* (lgotógansa H lgotágansa HC) ≤ **lětajǫtjь-jь, vùńoją̨cə* (winngôgangsa H winngógangsa HC winngôgangsa HB_1) ≤ **(v)ońajǫtjь-jь, strèľəją̨cə* (strelyaganse H strelyagance HB_1) ≤ **strěľajǫtjь-jь, gorną̨cə* (ggornantza H kgôrnantz HB_1) ≤ **gornętjь-jь, merą̨cə* (meranse H HBB_2C meraántze HB_1) ≤ **měrętjь-jь, düją̨cə* (düangse H) ≤ **dojętjь-jь, codą̨cə* (tsodangs H HB_1) ≤ **čadętjь-jь, svorą̨cə* (swóranza H HB_1 sworansa HBB_2) ≤ **svarętjь-jь, måu̯cą̨cə* (mautzangsa H HB_1) ≤ **mľ̥čętjь-jь, smardą̨cə* (smardangsa H) ≤ **ssmṛ́dętjь-jь, sedą̨cə* (sedangse H ssédánse HB_1) ≤ **sědętjь-jь, ťai̯pą̨cə* (tgéipangsa H dgéipangsa HB_1) ≤ **kypętja-ja, pai̯stą̨cə* (péistanza HB_1C peistanza H) ≤ **piščętjь-jь, vedą̨cə* (wedanze H) zam. **v́odǫ̆cə* ≤ **vědǫtjь-jь, såpą̨cə* (ssapanse H sopánse HB_1) ≤ **sъpętjь-jь.*

Rozkaźnik.

§ 247. Temat imper., który w prasłow. u słów o temacie praes. na *e* || *o* kończył się w formach liczby pojedynczej na *i*, a w formach liczby mnogiej na *ě*, u słów zaś o temacie praes. na *'e* (≤ **je* po spółgłosce) oraz u słów o temacie praes. na *i* miał w formach obu liczb sufiks *i* zachował się w połabskim w postaci zakończonej w pozycji akcentowanej na *-ai̯*, w poakcentowej zaś na *-ə*, które w wielu formach sresztą zanikło. Temat ten jest zarazem całkowitą formą 2 i 3 os. sing. imper., która nie odziedziczyła z doby prasłowiańskiej żadnej specjalnej końcówki: *ricái̯-mə* (rîtzeyme H HB_2) ≤ **reci-mu, jėmái̯-jěg* (gimmáyik H) ≤ **jьmi-jeg(o), ai̯dái̯-sə* ≤ **idi-se, stovái̯-mə* (stoweime H stoweýme HB_1) ≤ **stavi-mu, nòvərtái̯-sə* (nowarteissa H HBB_2C nowartéissa HB_1) ≤ **navorti-se, ài̯plotái̯-mə* (eyplóteime H) ≤ **uplati-mı,*

vǜzarái̯-sə (wisseréissa H) ≤ **ozɵri-se, sviknái̯-mə* (swikneime H zwickneime HB_1) ≤ **svikni-mu* (śgn. *zwicken*)[1]), *püvau̯cái̯-jĕg* (biwóyzeyik H) ≤ **po(v)uči-jeg(o), püvau̯zdái̯-jĕg* (püwausdayík H püwauzdayik HB_1B_2C 'zähme ihn auf') ≤ **po(v)uzdi-jeg(o). dèrzái̯-sə* (dirseisa H dirseysa HB_1) ≤ **dṛ́ži-se; dráu̯zə* [3 sing.] (drause treise H) ≤ **druži, zárə* (sare H sâre HB_1) ≤ **zɵri, vízə* (wisse HHC) ≤ **vezi, zínə* (sine H HB_1) ≤ **ženi, rícə* (ritze H) ≤ **reci, lái̯zə* (leise Anon.) ≤ **liži, są́də* (zangdie PS) ≤ **sędi, püzárĕ-m*)[2]) (püsaarim PS) ≤ **pozɵri-m; ai̯plót* (eyplôt H) ≤ **uplati, vor* (wohr PS) ≤ **vari, drau̯z* (treus H treis Pf) ≤ **druži, vütőr* (wittöhr PS) ≤ **otvori, prai̯tőr* preytöhr PS) ≤ **pritvori, zar* (zar HB_1 sah PS) ≤ **zɵri, våzín* (wassîn H) ≤ **vъženi, püd* (püd püht PS) ≤ **po-jɵdi, zåi̯b* (säub PS) ≤ **zybi, våm* (wâm H wam wahm PS) ≤ **vъ-jɵmi, sąd* (sangd PS) ≤ **sędi, prai̯zád* (preisât H preysât HB_1) ≤ **prižɵdi*[3]), *vüzáz* (wiedseess PS)[4]) ≤ **ožɵʒi, svíkĕn* (schwikkin H zwicken HB_1) ≤ **svik-ni* (śgn. *zwicken*), *vüsái̯p* (wisseip H 'küsse') ≤ **osipi, pülǘz* (plüss PS) ≤ **položi* itp. Od jakich warunków zależało zachowanie końcowego *-ə* względnie jego zanik, niemożna określić: często imper. jednego i tego samego czasownika ma raz taką raz inną formę.

U słów o temacie praes. na **je* || *jo* po samogłosce temat imper. zakończony w prasłow. na *j* zachował się w takiej samej postaci w języku połabskim: *vèrďój-jĕg* (wirdyógik H HB_2C) ≤ **vṛ́gaj-jeg(o), vütdój-nəm* (wittedoy nam H wittodü nam Mit.) ≤ **otdaj-namъ, doj-nəm* (dünom H)[5]) ≤ **daj-namъ, paj* (pey PS) ≤ **pij, vói̯pĕj* (woypü HHC woppü HB_2) ≤ **vypij, grĕ́j-sə* (grijssa PS) ≤ **grĕj-se, våzděj-sə* (wasdíessa H) ≤ **vъzděj-se, vǎzdəj* (wâsday HB_1 wásedaj HB_2 wásedáy HC) ≤ **vъzděj, sǎdəj* (ssáday H ssadáy HC) ≤ **sъdèj.* U jednego tylko słowa *néxəm* mamy formę rozkaźnika skróconą: *nex* (neeg PS) zam. **néxəj* ≤ **nexaj* por. pol. *niechaj, niech.*

---

[1]) Por. Berneker I 131-2.

[2]) Mimo enklityki akcent wyjątkowo cofnięty, co szczególnie u PS niejednokrotnie się spotyka.

[3]) Por. Lorentz, Zeitschr. f. slav. Philol. I 56.

[4]) Por. Schleicher 273, w. 7 i nn. Nie można się zgodzić z Rostem (str. 441), że to 2 sing. praes. *vǘözzes.*

[5]) Pisownia niejasna, choć forma niewątpliwa wobec poprzedniej.

U słów o pierwotnym temacie spółgłoskowym zachowały się dwie formy 2 sing. imper. odpowiadające ściśle prasłowiańskim: *jeʒ* (gêtz H) ≤ **(j)ědjь*, *perjéʒ* (pergêtz H pergeetz HB_1) ≤ **per(j)ědjь*; trzecia *dóʒə* (dódse PS 'gib') została drugorzędnie rozszerzona przez dodanie zakończenia *-ə* na wzór form rozkaźnika słów o temacie praes. na *e|o* i *je|jo*: **dadj-i*. Nakoniec zgodnie ze stanem prasłow. rozkaźnik utworzony według typu tematów spółgłoskowych zachował się też w połabskim u słowa **viděti*: *váiʒ* (weis H weitz PS) ≤ **vidjь* por. scs. *viždь*.

Forma 2 os. plur. rozkaźnika zachowała się w połabskim w dwu tylko przykładach z końcówką *-tə* ≤ **te*. Pierwszy z tych przykładów ma zgodnie ze stanem prasłowiańskim temat zakończony na *ai* ≤ **i*: *rùspləstáitə* (rîsplasteite H) ≤ **orzplaščite* stpol. *rozpłaszczycie* (≧ *rozpłaszczcie*), drugi zaś *jécte* (gêzte H) ma temat przeniesiony drogą analogji z liczby pojedyńczej (*jeʒ*): ≤ **(j)ědjte* zam. prasłow. **(j)ědite*.

Bezokolicznik.

a. Końcówka.

§ 248. Wszystkie zachowane w połabskim formy infin. zakończczone są na *-t* ≤ **ti* bez względu na to, czy język połabski odziedziczył je z tem zakończeniem z doby prasłow., czy nie. Słowa o temacie infin. (= pniu) zakończonym na spółgłoskę tylnojęzykową *k g*, u jakich jeszcze w dobie prasłow. w połączeniu końcowem infin. **-k(g)+ti* zaszły zmiany głosowe, które doprowadziły w połabskim (jak i w innych językach zachodnio-słowiańskich) do brzmienia *-c* (por. pol. *rzec wlec móc* itp.), otrzymują w infin. połabskim drugorzędną końcówkę *-t* na wzór wszystkich innych czasowników n. p. *rict sect vlâct* itp. (materjał por. niżej!). Zmianie tej sprzyjał bez wątpienia fakt, że stare formy infin. **ric sec vlâc* (≤ **rekti*, **sěkti* **velkti*) zgadzały się pod względem brzmienia z tematem praes. (1 sing. i 3 plur.) tych czasowników: *ric-ą*, *séc-ą*, itp.

b. Budowa tematów infin.

§ 249. Tematy infin. identyczne z pniami (bez sufiksu).

Prasłow. tematy infin. (=pnie) zakończone na spółgłoski przedniojęzykowe *t d s z* mają w połabskim zgodnie ze stanem prasłow. postać zakończoną na *-s* : *voi̯vist* (woywîst H) ≦ **vyvesti, vŏ́krəst* (wegkrast H) ≦ **okrasti, büst* (bîst HB_1) ≦ **bosti, voi̯bǘst* (woybîst H) ≦ **vybosti, våzbǘst* (wasbîst H wasbŷst HB_1) ≦ **vъzbosti, ai̯bǘst* (eybîst H) ≦ **ubosti, våstrą́st* (wasdrangst H wâsdrangst HBB_1C) ≦ **vъztręsti, post* (pòst HB_1 'weiden hüten') ≦ **pasti, rüst* (rühst PS) ≦ **orsti, vist* (wiest PS 'fahren') ≦ **vezti, våpóst-sə* (wapôtza H) ≦ **vъpasti-se* 'einfallen', *jest* (gêst H jest PS jist Pf) ≦ **(j)ěsti.*

Prasłow. tematy (= pnie) zakończone na spółgłoski wargowe zostały w połabskim rozszerzone przez dodanie *s* na wzór słów o temacie (= pniu) na spółgłoskę przedniojęzykową. Spółgłoska wargowa, która w prasłow. była w położeniu przed *-t* zanikła (por. scs. *greti* : *grebǫ*), została w połabskim po części wprowadzona na powrót przez analogję do tematu praes.: *tipst* (tîpst H 'flachsschwingen') ≦ **tep-s-ti,* obok starszego *tist* (tŷst HB_1) ≦ **testi, pügríbst* (bigrübst 'einscharren' H pǘgrypst HB_1) ≦ **greb-s-ti,* por. st.-pol. *grześć.* Więcej przykładów się nie zachowało.

Tematy (= pnie) zakończone w prasłow. na spółgłoskę tylnojęzykową *g* lub *k* mają w połabskim postać zakończoną na *-c*, która jest identyczna z dawniejszą całą formą infin. *sect* (sêtzt H) zam. **sec* ≦ **sěkti, ái̯səct* (eysatzt H) zam. **ái̯səc* ≦ **usěkti, vǘsəct* (wissatzt HB_1) zam. **vǘsəc,* ≦ **osěkti, våvlăct* (woywlâtzt H woywlatzt HB_1] zam. **våvlăc* ≦ **vъvelkti, pict* (pîtzt H pîtz Pf[1]) zam. *pic* ≦ **pekti, prepíct* (prepitzt HB_1B_2C) zam. **prepíc* ≦ **perpekti, rict* (rîtzt H) zam. **ric* ≦ **rekti, tåu̯ct* (tautzt H) zam. **tåu̯c* ≦ **tl̥kti.*

Z tematów zakończonych pierwotnie na spółgłoskę płynną zachował się jeden tylko na *-l* w postaci zawierającej normalną w połabskim przestawkę: *mlåt* (mlaht PS) ≦ **melti.*

---

[1]) Końcowe *-t* zostało tu zapewne przez pomyłkę opuszczone.

Ze słów o pierwotnym temacie (= pniu) na *-ę* jedno tylko zachowało w połabskim infinitivus o temacie na *ą* (≤ **ę*): *nopücą̊t* (napítzant H nopitzangt HC) ≤ **napočęti*. Prasłow. infin. **vъzęti* został zastąpiony przez formę *vâst* (wâst Ḫ HB_1 'nehmen, annehmen') utworzoną na wzór słów o temacie na spółgłoskę wargową na tej podstawie, że praesens tego słowa otrzymał w połabskim drugorzędną formę: 3 sing. *vămə* (wame H wáme HB_1) ≤ **vъ-jьme(tъ)*[1].

Słowa o temacie (= pniu) na *-i -y* zachowały w połabskim temat w postaci zakończonej w pożycji akcentowanej na *ai̯*, *oi̯*(*åi̯*), w poakcentowej na *ě*: *pai̯t* (peit PS) ≤ **piti*, *ai̯t* (eit H haid Pf) ≤ **iti*, *moi̯t* (moÿd Pf) ≤ **myti*, *boi̯t* (boit H bäut PS) ≤ **byti*, *prái̯bět* (preybit H preybitt HB_1) ≤ **pribiti*, *vâzbět* (wasbit HB_1 ≤ **vъzbiti*, *vói̯bět* (woybit H wóybit HB_1) ≤ **vybiti*, *văbět* (wábit H wabitt HB_1) ≤ **vъbiti*, *vŭbět* (wibbet H wippet HB_1) ≤ **obiti*, *ái̯bět* (eybit H) ≤ **ubiti*, *nóvět* (nówit H nôwit HB_1) ≤ **naviti*, *văvět* (wawitt H wáwit HB) ≤ **vъviti*, *sămět* (samet H) ≤ **sъmyti*, *nópět* (nôpit HB_1 nópit H) ≤ **napiti*, *vói̯pět* (woypet H wóypet HB_1B_2C) ≤ **vypiti*, *vălět* (walit H) ≤ **vъliti*, *văzlět* (wâslit H) ≤ **vъzliti*, *pŭkrět* (pekrit pükrit H) ≤ **pokryti*, *săkrět* (sákrit H sakrit HB) ≤ **sъkryti*, *vói̯rět* (woyret H wóyrett HB_1) ≤ **vyryti*.

Słowa o temacie (= pniu) zakończonym na **ě* zachowały w połabskím temat infin. zakończony w pozycji akcentowanej na *e*, w poakcentowej na *ə*: *vâzdét-sə* (wazdéza Pf) ≤ **vъzděti-se*, *sădət* (ssádat HB_1H sadat Pf)[2] ≤ **sъděti*, *săzdət* (zasédat H saśdad Pf) ≤ **sъzděti*.

Słowa o temacie (= pniu) na **a* zachowały w połabskim temat infin. zakończony w pozycji akcentowanej na *o* (≤ **a*): *znot* (snôt H znôt HB_1) ≤ **znati*, *màdədót* (modedôt H) ≤ **made-dati* (śdn. *made-* 'mit').

---

[1]) Por. SO. VI 3—4.

[2]) Pfeffinger podał tu znaczenie 'jour de jeunes', dlatego Jagić JArch. XXII str. 128 objaśnił to słowo jako zepsutą kontynuację **žędati*; ponieważ jednak przypuszczenie to ze względów fonetycznych nie jest dopuszczalne (por. Rost. 33 uw. 8), raczej więc przypuścić trzeba pomyłkę w tłumaczeniu u Pfeffingera.

§ 250. Słowa o temacie infin. z sufiksem *nǫ* (temat praes. *ne* || *no*) zachowały się w połabskim dość licznie, przyczem temat ich infinitivu kończy się prawidłowo na *nǫ*: *tągnǫ̑t* (tangnunt HB_1) ≦ **tęgnǫti*, *vâstągnǫ̑t* (wastangnûnt HBC) ≦ **vъztęgnǫti*, *zòməknǫ̑t* (zomakenunt H zomokenûnt H BB_2C) ≦ **zamъknǫti*, *vămənknǫ̑t* (wamakenûnt H) ≦ **vъmъknǫti*, *vŭtmənknǫ̑t* (witmakenûnt HB_1) ≦ **otmъknǫti*, *vătəknǫ̑t vâtăknǫ̑t* (wattakenunt H wattóakent H wattoakent HB_1) ≦ **vъtъknǫti*, *văztəknǫ̑t* (wastakenûnt H HC wastekenunt HBB_1) ≦ **vъztъknǫti*, *dvaịgnǫ̑t* (tweiggenunt H tweiggenûnt HBB_1B_2) ≦ **dvignǫti*, *dargnǫ̑t* (dârggenunt HB_1 ≦ **dȓgnǫti*, *sădərgnǫ̑t* (saddargnûnt H HB saddargnunt HB_2) ≦ **sъdȓgnǫti*, *vóịknǫ̑t* (wóykent H wáykent HB_1) ≦ **vyknǫti*, *vèrgnǫ̑t* (wirggenûnt H wirgenunt HB) ≦ **vȓgnǫti*.

§ 251. Słowa o temacie infin. z sufiksem *a* zachowały się w znacznej ilości w języku połabskim, przyczem temat ich infinitivu kończy się w pozycji akcentowanej na *o*, w poakcentowej na *ə*: *plitót*[1]) (plittot PS) ≦ **plětati*, *ťaụsót* (tyaussót H tscheisóot Pf) ≦ **kušati*, *kokót* (cucud Pf) ≦ **kakati*, *krojót* (kroyôt HB_1) ≦ **krajati*, **sâpót* (sapót Pf) ≦ **sъpati*, *vâzdevót-sə* (wasdéwoza H) ≦ **vъzděvati-se*, *brükót* (brikôt H) ≦ **bruk-ati* (śdn. *brûken*), *potót* (potôt H) ≦ **pat-ati* (śdn. *paten*), *šińót* (schjniot Mit.) ≦ **šiń-ati* (śdn. *schinen*), *komót* (kummoht PS) ≦ **kom-ati* (śdn. *komen*), *šrivót* (schribiud Pf) — **šriv-ati* (śdn. *schrîwen*) itp.[2]); *răvət* (râwat H HB_1 ≦ **rъvati*, *sárət* (zarat PS) ≦ **sъrati*, *nosárət* (nozarath Ano.) ≦ **nasъrati*, *zázət* (ssâssat ssásat H sásat zâsset HB_1) zam. **zăgət* ≦ **žъgati* (pod wpływem praes. *záze* ≦ **žъže*(*tъ*), *vâzínət* (wassínet H) zam. **vâgănət* ≦ **vъgъnati* (przez analogję do praes. *zínə* ≦ **žene*(*tъ*), *závət* (sawat PS) ≦ **žъvati*, *vǫ̑zət* (wyûngsat H HB_1 wjungsat PS) ≦ **vęzati*, *vŏbȓózət* (webbryósat H webbryôsat HB_1) ≦ **obrězati*, *voịmétət* (woymétat HBC) ≦ **vymetati*, *skókət* (skókat H) ≦ **skakati*, *césət* (ssêssat zêssat H) ≦ **česati*, *plókət* (plókat H plokat HBB_1) ≦ **plakati*, *plǫ̑sət* (pliungsat H plgungsat HB_1 pjungsat PS pluńgsat Pf plôossat Anon.)

[1]) W zgłosce piennej *i* zam. *e* ≦ **ě* przez analogję do słowa *plitə* ≦ **pletet*(*tъ*).

[2]) Por. MPKJ. VII 297-8.

≦ *plęsati, vãrət (wóarat H) ≦ *orati, mésət (mêssat H meessat HB_1) ≦ *měšati, permésət (permêssat HB_1H) ≦ *permě-šati, rícət (rietzat PS) zam. *rékət ≦ *rěkati (przez analogję do praes. rícə), voi̯smórkət (wois móŕgat Pf) ≦ *vysmr̥kati, kǭpət (kûmpat H kumpat HC kûmpatt HB_1 kumbad Pf) ≦ *kǫpati, voi̯pücái̯vət (woypützeiwat H woypützéiwat HBB_2) ≦ *vypočivati, néxət (nechat H) ≦ *nexati, vâznósət (wassenôssat H) ≦ *vъznašati, düzái̯dət (tiseidat H tyséydat HB_1) ≦ *dožidati, tãkət (takat H tákat HB_1) ≦ *tъkati, vẽrďət (wirdiat-tai Mit.) ≦ *vŕ̥gati, voi̯vẽrďət (woywírtyat H) ≦ *vyvŕ̥gati, vǭsət (wungsat H wunsat HB_1) ≦ *(v)ǫsati, jái̯mət (geimat H géimad HB_1) ≦ *(j)imati, pütésət (pitêssat H pytêssat HB_1) ≦ *potěšati, vübésət (wibbêsat H wibbeesset HB_1) ≦ *oběsati (-věšati), pösláu̯sət (peslaussat H pêslaussat HBB_1B_2C) ≦ poslušati, sãpət (sapat HB_1 ssápat H) ≦ *sъpati. Tutaj też, zewnętrznie biorąc, trzeba zaliczyć słowa: slãi̯sət (sléisöt Pf) ≦ *slyšati i ai̯bézat (eybesat H) ≦ *uběžati, chociaż ich sufiksalne *a* powstało ze starszego prasłow. *-ě-*. Nadto zaś należą tu liczne słowa zapożyczone z niemieckiego jak np. *kléďət* (kledyat H) ≦ *kleď-ati (śdn. *klêden*), *vüdrət* (wûdrat H) ≦ *vud(e)r-ati (śdn. *wôderen*) itd.

§ 251 a. Słowa o temacie infin. z sufiksami *ja* zachowały w połabskim temat infin. w postaci ściągniętej pod akcentem jako *o*, po akcencie jako *ə* (≦ *ěja-, *-oja): *sḿót(sə)* (smyôt HB_1) ≦ *smějati-se pol. *śmiać się*, *śot* ssyôt H syôt HB_1B_2C) ≦ *sějati pol. *siać*, *vãzďət* (wessdjat PS) ≦ *vъzdějati, *stot* (stoht PS) ≦ *stojati pol. *stać*.

§ 252. Ze słów o temacie infin. z sufiksem *ova jedno tylko zachowało w połabskim formę infin.: *snüvət* (sniwat H czńiwat HB_1) ≦ *snovati.

§ 253. Słowa o temacie infin. na *ě zachowały w połabskim ten temat w postaci zakończonej w pozycji akcentowanej na *e*, w poakcentowej na *-ə-* : *met* (mêt H met HB_1 meht PS) ≦ *jьměti pol. *mieć*, *grámət* (chrámat) ≦ *grьměti, zárət (sárat Pf) ≦ *zьrěti, püzárət (besárat püsárat H püsârad HB_1 pusaarat PS) ≦ *pozьrěti, vártət (wartat PS) ≦ *vŕ̥těti, voi̯sédət (woyssédat H HB_1) ≦ *vysěděti.

§ 254. Słowa o temacie infin. na *i* zachowały w połabskim swój temat w postaci zakończonej w pozycji akcen-

towanej na *aį*, w poakcentowej na *ě*: *vüsaįpáįt-sə* (wisseipaîssa H wisseipaŷssa HB_1) ≤ **osipiti-se*[1]), *vəbortáįt-sə* (webbôrtéissa H webbôrteissa HBB_2C) ≤ **ob(v)ortiti-se*, *ťauťáįt* (tgauteit H dgauteit HB_1 zeiteit Pf) ≤ **kutiti*; *lůmět* (limet H) ≤ **lomiti*, *aįlůmět* (eylímet H) ≤ **ulomiti*, *nůsět* (nüsset H nŷsset HB_1) ≤ **nositi*, *vəzvůdět* (waswidit H) ≤ **vəzvoditi*, *püdlůzět* (pitlüsit H pittlisit HB_1) ≤ **podložiti*, *pülůzět* (plist plüsit H) ≤ **položiti*, *rǫbět* (rumpit HB rumbit H) ≤ **rǫbiti*, *vörǫbět* (wärrumbit H werûmbit HB_1) ≤ **orǫbiti*, *praįstóvět* (preistówat H preistówit HB_1) ≤ **pristaviti*, *praįvóbět* (preiwóbet H preiwôbęt HB_1) ≤ **privabiti*, *jězdět* (gêsdet HC) ≤ **(j)ězditi*, *světět* (swetet H) ≤ **světiti*, *strélět* (strelitz H strelit HB_1) ≤ **strěliti*, *perstrélět* (perstrelit H pärstrelit HB_2) ≤ **perstrěliti*, *górnět* (ggornet H kgôrnet HB_1 gornt PS) ≤ **gorniti*, *vůzět* (wissit H wissit HB) ≤ **voziti*, *vəmǫčět* (wamangst wamangzit H wamángst wamangzit HB_1) ≤ **vəmęčiti*, *váųčět* (wautzet H wóytzet HB_1) ≤ **učiti*, *vlačět* (wlátzet H wlâtzed HB_1) ≤ **volčiti*, *voįdélět* (woydêlt H) ≤ **vyděliti*, *aįdélět* (eydélt H) ≤ **uděliti*, *ǩǫsět* (kungsit H) ≤ **kǫsiti*, *düťůncět* (düetgînzet H dietjîntzet HB dytgynzett HB_1) ≤ **dokončiti*, *sáųsět* (zausset sausset H) ≤ **sušiti*, *xůdět* (chidit H ghydit HB_1) ≤ **xoditi*, *aįdóvět* (eydówit H) ≤ **udaviti*, *vəzbáudět* (wasebaudit H wasbaudit H HBB_1) ≤ **vəzbuditi*, *můkrět* (mûkrit H mikrit HB_2) ≤ **mokriti*, *vórět* (wóort Pf) ≤ **variti*, *bélět* (bêlt H) ≤ **běliti*, *aįláųcět* (eylautzet H) ≤ **ulučiti*, *xórnět* (gchornet H ggôrnet H ggôrnet HB_2 gchórnett HB_1) ≤ **xorniti*, *códět* (tzadit tzódet H) ≤ **čaditi*, *vójcódět* (woytzódet H HB) ≤ **vyčaditi*, *dráųzět* (draust H) ≤ **družiti*, *vökrůpět* (wekrüpit H) ≤ **okropiti*, *svórět* (schworet PS) ≤ **svariti*, *vübésět* (wibbeesset HB_1 wibbêsset H BB_2C) ≤ **ob(v)ěsiti*, *vánáįdět* (wanneidit H wanneydit HB_1) ≤ **vəniditi* zam. **vəniti* (przez analogję do praes. *áįdə* ≤ **ide(tъ)* wobec zatarcia różnicy między tematami praes. na *-e-* i na *-i-*).

Supinum.

§ 254a. Czy prasłow. supinum zachowało się szczątkowo w języku połabskim, nie jest rzeczą pewną. Supinum za-

[1]) Por. SO VI 22—3.

kończone pierwotnie na *-tъ* musiało na gruncie połabskim zmieszać się zupełnie z infinitiwem (po zaniku końcowego *-i* w końcówce infin. *-ti*). Ślad istnienia supinum w języku połabskim możnaby widzieć w różnicy akcentowej, jaka zachodzi między kilku formami infin. z akcentem na zgłosce końcowej, jak: *plitót kokót krojót sâpót* itp., a większością form infin. z akcentem na zgłoskach piennych. Por. § 111 i § 251. Niektóre z tych form użyte są nawet w funkcji składniowej odpowiadającej właściwej funkcji supinów (cel): *jo cą aịt kokót* (júzan haid cucúd 'je veux aller à la selle' Pf) ≤ **(j)a(zъ) (xъ)tjǫ iti kąkatъ, sâpót aịt* (sapóteit 'dormir' Pf) ≤ **sъpatъ iti*. Mimo to zdaje się nie ulegać wątpliwości, że w chwili spisywania zabytków, na jakich się opieramy, supinum nie było już w poczuciu mówiących odrębną od infinitiwu kategorją morfologiczną.

Imiesłów bierny (Part. praeter. pass.).

§ 255. Imiesłow bierny (part. praeter. pass.) tworzy się w połabskim zgodnie ze stanem prasłow. na podstawie tematu infin. przy pomocy jednego z trzech sufiksów: *-tъ, -nъ, -enъ*. Zachowane w zabytkach formy należą, zdaje się, wszystkie do złożonej deklinacji i wskutek redukcji ostatniej poakcentowej samogłoski zakończone są bez względu na rodzaj na *-tə, -nə, -énə*.

Sufiks *-tə* używany był w połabskim tak jak w prasłow. u słów o temacie infin. identycznym z pniem a zakończonym na **-r* (*-l* niema przykładów) **-ę* **-ǫ* **-i* **-y* **-u*: *nòpücǫ̂tə* (nopitzúnta H napitsunta HB_1) ≤ **napočętъ-jь, aịmórtə* (eymiârte H eymijarte PS) ≤ **umịtъ-jь, praịmórtə* (preymiarte H) ≤ **primịtъ-jь*[1]), *jǫ̂tə* (gûnte HB_1 gunte H) ≤ **jętъ-jь, vâžǫ̂tə* (waseyunta H waesgunta HB_1) ≤ **vъzętъ-jь, praịbâịtə* (preibeita H preybeita HB_1) ≤ **pribitъ-jь, vâzbâịte* (wasebayte H wasbáyte HB_1) ≤ **vъzbitъ-jь, voịbâịtə* (woybeita H) ≤ **vybitъ-jь, aịbâịtə* (eybeite H) ≤ **ubitъ-jь, vâvâịtə* (waweita H) ≤ **vъvitъ-jь,*

[1]) Obok tych form jest też nowotwór *maŕónə* (mariona H), który Schleicher (§ 249 str. 274) wyprowadza z **mъrěnъ*.

düpâitə (dipeite H dypéyte HB_1) ≤ **dopitъ-jь*, *voilâitə* (woyleita H woyleýta HB_1) ≤ **vylitъ-jь*, *vâlâitə* (waleita H waléita HB_1C) ≤ **vъlitъ-jь*, *nolâitə* (noleita H naleýta HB_1) ≤ **nalitъ-jь*, *pökrâitə* (pekreita H bekreite H pekreite HB_1C) ≤ **pokrytъ-jь*, *vübrâitə* (wiproite H) ≤ **obrytъ-jь*. Nadto tak samo urobiony imiesłów bierny spotyka się u jednego słowa o temacie infin. z sufiksem **-nǫ-* : *püzďâinǫ̂tə* (pistjeinunte H pistjeinûnte HB_1B_2C) ≤ **po-(jь)z-gynǫtъ-jь* (por. pol. *dźwignięty* obok *dźwigniony.*).

Sufiks *-nə* występuje u słów, których temat infin. kończy się na *-a -ě* (bez względu na to, czy *-a ě* należą do pnia czy do sufiksu): *zazónə* (ssasóna H zassóna HB_1) zamiast *zâgónə* ≤ **žьganъ-jь* (*-z-* wprowadzone przez analogję do praes. *zăzə* ≤ **žьžetъ*), *rüzgnónə* (rise kenóna H) ≤ **orz-gъnanъ-jь*, *pirdón(ə)* (pirdohn PS) ≤ **perdanъ-(jь)*, *vǫ̂zónə* (wyûngsona HHB_1 wiguńgsona HB_1) ≤ **vęzanъ-jь*, *vâzvǫ̂zónə* (waswyungsona H wâswyungsona HB_1B_2C) ≤ **vъzvęzanъ-jь*, *aivǫ̂zónə* (eywyûngsona H eywiungsóna HB_1) ≤ **uvęzanъ-jь*, *vübřəzónə* (webbryasóna H wibbriasóna HB_1) ≤ **obrězanъ-jь*, *âiřəzón(ə)* (eyrjasôn H) ≤ **urězanъ-jь*, *vârónə* (woaróna H woarona HB_1) ≤ **orano-je*, *pümə́zónə* (pümasóna H) ≤ **pomazanъ-jь* *vâzľónə* (wâslyóna H wasljona HB_1) ≤ **vъzlьjanъ-jь* (por. pol. *rozlany*), *vòipətrón(ə)* (wöypatron H waypatron HBB_1C) ≤ **vypatranъ(jь)*, *pajónə* (peyohn PS neyõme Pf[1]) pajona H pájona HB_1) ≤ **pijanъ-jь*, *pücaivónə* (püzeiwóna H) ≤ **počivanъ-jь*, *voipücaivónə* (woypüzewóne H woypützeywône HB_1) ≤ **vypočivanъ-jь*, *voivérďónə* (woywirdyóna H) ≤ **vyvьganъ-jь*, *kǫsónə* (kûngsona H) ≤ **kǫsanъ-jь*, *vükǫsónə* (wigkungsona H) ≤ **okǫsanъ-jь*, *âiďəlónə* (eyalóna H) ≤ **udělanъ-jь*, *vübəsón(ə)* (wiwwasón H) ≤ **ob(v)ěšanъ-jь*, *vòijjədón(ə)* (wäujaddon PS) ≤ **vy(j)ědanъ-jь*, *derónə* (deróna H deróne HB_1) ≤ **deranъ-jь* (zam. **dьranъ-jь* przez analogję do praes. *dérə* ≤ **deretъ*), *vâzďónə* (wâsdyóna H wessdjona PS) ≤ **vъzděnъ-jь*, *sâzďónə* (zâsdyóna H) ≤ **sъzděnъ-jь*, *pirvarťónə* (pirwartjona H pirwärtyóna HB_2 pirwártgena HB_1) ≤ **pervьtěnъ-jь*, *aibezónə* (eybesóna H) ≤ **uběžanъ-jь*.

[1]) Oczywista pomyłka zam. *peyõne*.

Sufiks *-énə* występuje 1) u słów o temacie infin. (= pniu) zakończonym na spółgłoskę, 2) u słów o temacie infin. z sufiksem *-nǫ-*, który przy tworzeniu tego imiesłowu się opuszcza, 3) u słów o temacie infin. z sufiksem *-i-* (który jeszcze w prasłow. zmieniony w położeniu przed *-e-* sufiksalnem w *-j-* przestał być bezpośrednio widoczny): *ȧịsəcénə* (eysatzéna H eyssazéna HB_1) ≤ **uséčenъ-jь*, *picénə* (pîtzena H pitzena HB_1 pícina Pf) ≤ **pečena-ja*, *vütícénə* (wittîtzena H) ≤ **otečenъ-jь*, por. czes. *otéci* 'anschwellen', *sălącénə* (solangsena H salangcena HB_1) ≤ **sъlęčenъ-jь*, *vâpodénə* (wappodeina H [sic!] wapódena H) ≤ **vъpadenъ-jь*, *rüspədénə* (eypádena H eypádena H eypadên H) ≤ **upadenъ-jь*, *ȧịpədénə* (ríspadéna H rîspadena HC) ≤ **orzpadenъ-jь*, *pȯpədén(ə)* (pepadên H) ≤ **popadenъ-jь*, *pliténə* (plitena H) ≤ **pletenъ-jь*, *vəkrodénə* (wegkrodéna H wegkradèna HC) ≤ **okradenъ-jь*, *ȧịkrədénə* (eycratina Pf) ≤ **ukradenъ-jь*, *vòịmeténə* (woymeténa H woymetêna HB_1) ≤ **vymetenъ-jь*, *ȧịbüdénə* (eybiténa H eybidên H) ≤ **ubodenъ-jь*, *pràịrüsténə* (preiristéna H HB_2 preiristene HB_1) ≤ **prirostenъ-jь*, *vizénə* (wissena H) ≤ **vezenъ-jь*, *voịtązénə* (woytangsena HB_1) ≤ **vytęženъ-jь*, *pütązénə* (pitańgsena H) ≤ **potężena-ja* nom. plur. neutr.), *zòməcénə* (zomacena H samatzehn PS) ≤ **zamъčenъ-jь*, *vâstəcénə* (wâstâzéna Jugler)[1]) ≤ **vъztъčenъ-jь*, *pacénə* (patsena HB_1) ≤ **pъčenъ-jь*[2]), *darzénə* (darséne H darsena HB_1) ≤ **dȓženъ-jь*, *marzénə* (marséna H) ≤ **mȓženъ-jь*, *parzénə* (parséna H pársena HB_1) ≤ **pȓženъ-jь*, *rüsskəcénə* (risskatzéna H risskâtzena HB_1B_2 risskatzéna HC) ≤ **orzskočenъ-jь*; o jedynej w tym typie czasowników formie z sufiksem *-tə*; *püzďaịnǫ̇tə* por. str. 227; *ȧịlüménə* (eyliména H eylimêna H) ≤ **ulomjenъ-jь*, *vèzďaịbénə* (wistgeíbena H wistgéibena HB_1B_2) ≤ **jьzgubjenъ-jь*, *zòlüzénə* (zoliséna H solysène HB_1) ≤ **založenъ-jь*, *vȧlüzénə* (wallisena HB_1) ≤ **vъloženъ-jь*, *vòịgəsénə* (woygaséna H woyggaséna HB_1) ≤ **vygašenъ-jь*, *vòịpaụsténə* (woypausténa H woypaustêna HB_1) ≤ **vypuščenъ-jь*, *ȧịpləténə* (eyplaténa H) zam. **ȧịpləcénə* ≤ **uplatjenъ-jь* (*t* wprowadzono zam. *c* przez analogję do praes. *aịplótə*), *rüdénə* (ridéne H ridêne HB_1) zam.

[1]) Formę tę za Juglerem przytacza Schleicher § 255 str. 182, u H. w wydaniu Rosta niema jej zupełnie.

[2]) Por. SO. V str. 368—70.

**rüʒénə* ≤ **rodjenъ-jь* (*ʒ* zastąpiono przez *d* pod wpływem praes. *rü̂də*), *pörüdénə* (porüdeine Mit.) zam. **pörüʒénə* (por. *rüdénə*), *zòs(v)əténə* (sasaténa HB_1) zam. **zòsvəcénə* (*t* zam. *c* przez analogję do praes. *svétə*) ≤ **zasvětjenъ-jь*, *pèrstrəlén(ə)* (pörstrelên H pörstralên HB_2) ≤ **perstrěľen(-jь)*, *ài̯tüpén(ə)* (eytipên H) ≤ **utopjenъ(-jь)*, *vau̯cén(ə)* (wautzên H) ≤ **učenъ(-jь)*, *nòvau̯cénə* (nowautzena H nowáutzena HB_1) ≤ **naučenъ-jь*, *sâmərénə* (sammaréna HB_1) ≤ **sъměŕenъ-jь*, *sâgrəsénə* (sograsséna HHB_1C) ≤ **sъgrěšenъ-jь*, *vlâcénə* (wlatzêne HB_1 wlatzéne HHB_1) ≤ **volčeno-je*, *ài̯vləcén(ə)* (eywlatzon PS) ≤ **uvolčenъ-jь*, *ài̯delénə* (eydeléna H) ≤ **uděľenъ-jь*, *rü̂zdəlénə* (risedalena H risedaléna HB_2C rŷsdallene HB_1) ≤ **orzděľenъ-jь*, *kǫ̀sénə* (kungséne H kungséna HC) ≤ **kǫšenъ-jь*, *ài̯kǫ̀sénə* (eykongséne H) ≤ **ukǫšenъ-jь*, *voi̯pləvénə* (woyplanéna H HB_1) ≤ **vypelvjenъ-jь*, *tau̯cénə* (tautzena H tautzéna HB_2) ≤ **tučenъ-jь*, *ài̯zəsénə* (eysasséna H eysasseen PS) ≤ **užašenъ-jь*, *vorénə* (worena H) ≤ **vaŕenъ-jь*, *vorénə* (worena H wórena HB_1) ≤ **vaŕena-ja*, *vorénə* (wórena H worena HB_1C worina Pf) ≤ **vaŕeno-je*, *vòi̯pərén(ə)* (weyparrin PS) ≤ **vypaŕenъ(-jь)*, *sülénə* (silena H siléna HB) ≤ **soljenъ-jь*, *zòblǫ̀dénə* (soblundéna H soblûndéna HB_1) zam. **zòblǫ̀ʒénə* ≤ **zablǫdjenъ-jь* (*ʒ* zastąpiono przez *d* na wzór praes. *blǫ̂də*), *plau̯zéne* (plausena H) ≤ **plu̯ženo-je*, *ài̯kləstén(ə)* (eiklastehn PS) ≤ **uklěščenъ(-jь)*, *vü̂zməsénə* (wissemaséna H wissemassena HB_1) ≤ **orzměšenъ-jь*, *vü̂bəsén(ə)* (wibbasên H wibbesehn PS) ≤ **ob(v)ěšenъ(-jь)*.

Rzeczownik odsłowny (Substant. verb.).

§ 256. Substantivum verbale tworzy się w połabskim zgodnie ze stanem prasłow. na podstawie tematu imiesłowu biernego (§ 255) przy pomocy sufiksu **-ьje*, który w pozycji poakcentowej przybrał w połabskim postać *-ə*. Wskutek tego niezawsze mamy możność odróżnienia tej formy od imiesłowu biernego, zwłaszcza że i nieścisłe tłumaczenie w zabytkach słabe tylko pod tym względem daje wskazówki. Na ogół jeśli niema innych danych (jak np. łączenie z przyimkami lub odpowiednie zmiany głosowe wywołane dawniejszym przednim, palatalnym charakterem końcowej samogłoski (≤ *-*ьje*), formę odnośną należy uważać za substantivum verbale, jeśli tłu-

maczy się w zabytku przez bezokolicznik. Z form deklinacyjnych subst. verb. najczęściej występuje oczywiście nom. sing., choć spotyka się także formy innych przypadków, szczególnie dat. sing. (w połączeniu z przyimkiem *kå* ≤ **kъ*). Przykładów zachowała się dość znaczna ilość: *straịzínə* (streysien PS) ≤ **strižen6je*, *trąsínə* (trangsien PS) ≤ **tręsen6je*, dat. sing. *kå marénə* (ka marrena HB_1B_2C ka maréna H) ≤ **kъ mъrěn6ju(?)*, *zomăcenə* (somatzen PS) ≤ **zamъčen6je*, *våstónə* (wóastona H wásstona HB_1) **vъstan6je*, dat. *kå pạiťə* (kapeitga H kapeitje HB ka peitje PS) ≤ **kъ pitèju*, *våzdénə* (wâsdéna H wâsdêne HB_1 wâsdêna HBC) ≤ **vъzděn6je*, *vå sămərćónə* (wassemarciôn H wasa martziôn HB_1 'abenddämmerug') ≤ **vъ sъmịcan6je*, *pľǫsənə* (pjungsan PS) ≤ **plęsan6je*, *stáịbənə* (steiben PS) ≤ **skuban6je*, *kózenə* (kosen PS) ≤ **kazan6je*, *sèjónə* (zijohn PS) ≤ **sějan6je*, *ľonə* (lijohn PS) ≤ **lějan6je*, *mąćənə* (mańgsyen HB_1 mangsien H) ≤ **męcan6je* zam. **macan6je* (por. § 31), *pümąćən* (pümangsien H pymángsyen HB_1) ≤ **pomęcan6je* (por. *mąćənə*), *pücaịvónə* (pützeiwóna HB_1 pützeiwona HB_2C) ≤ **počivan6je*, *vécənə* (wêtzen H wézen HB_2)[1]) ≤ **větjan6je*, loc. *vå svaịtónə* (wasweitónye H HB_2C) ≤ **vъ svitan6ju*, *vůzstrəľónə* (wistralyóna H wystralyóna HB_2 wisstralgóna HB_1) ≤ **orzstrěľan6je*, *gládůvənə* (gladíwene H gladýwene HB_1) ≤ **goldovan6je*. W słowniku Henniga formy z kompleksem końcowym **-en6je* mają przeważnie postać *-énə*, zamiast oczekiwanej *-ínə*. Prawdopodobnie przypisać to trzeba wpływowi analogji do form part. praet. pass., z któremi formy subst. verb. są ściśle formalnie związane: *püvodénə* (püwôden H) zam. **püvoʒínə* ≤ **povadjen6je* (*ʒ* zastąpiono przez *d* jak w imiesłowie biernym), *nolüzénə* (noliséna HHB_2 nolýsene HB_1) ≤ **naložen6je*, *aịpaụsténə* (eypäustén H) ≤ **upuščen6je*, *vòịstəvénə* (woystawéna HHB_1) ≤ **vystavjen6je*, *voịvobénə* (wäuwoben H) ≤ **vyvabjen6je*, dat. *kå vòịgərnínə* (ka woykarninga H kawóykarninga HB_1) ≤ **kъ vygorńen6ju*, *voịprovénə* (wäuprowen PS) ≤ **vypravjen6je*, *no vůzaránə* (nowisserên H) ≤ **na ozъrěn6je*, *voịzaránə* (woyseréna H woyseréna HB_2) ≤ **vyzъrěn6je* itd.

---

[1]) Częste bardzo u subst. verb. opuszczanie końcowego *-ə* przypisać może trzeba wpływowi zewnętrznemu niem. form bezokolicznika na *-en*.

Czasy przeszłe.

a) Aoristus.

§ 257. Aoristus zachował się w zabytkach połabskich tylko w nielicznych szczątkach, co w porównaniu ze znaczną ilością przykładów czasu przeszłego złożonego każe przypuszczać, że nie był on już w ostatniej dobie istnienia połabszczyzny kategorją żywotną. Ta okoliczność tłumaczy też w dostateczny sposób pewne niekonsekwencje, jakie widać w budowie form połabskiego aorystu. Zgodnie ze stanem prasłow. aoryst w połabskim tworzył się na podstawie tematu infin. U słów o temacie infin. (= pniu) zakończonym na spółgłoskę zachowały się trzy przykłady 1 os. sing. aorystu t. zw. asygmatycznego: *joz voi̯k* (jõs woik Pf 'j'ay appris') ≦ **(azъ) vykъ*, *joz müg* (jose mük, nemik H 'ich konnte (nicht)') ≦ **(azъ ne) mogъ*, *sek* (zeck PS 'meyen') ≦ **sěkъ*[1]). Pozatem u słów o temacie infin. bezsufiksalnym (= pniu) zachowały się jeszcze formy 3 os. sing.: *rici* (rîtzi H) ≦ **reče*, *vâzą* (wassang H wassang Mił.) ≦ **vъzę*, *sădə* (doast ssode H 'hat geregnet') ≦ **sъ-ǫde*[2]), nadto zaś u słów o temacie infin. z sufiksem *-nǫ-* dwie formy utworzone z opuszczeniem tego sufiksu (t. j. na podstawie czystego pnia): *pâci* (patsí HB_1 pattzie PS) ≦ **pъče* (praes. *păknə* por. str. 208), *svici* (swizí H zwitzî HB_1 suitsj Mit.) ≦ **sviče* (por. praes. *svíknə* z niem. *zwicken* str. 219 uw. 1). U słów o temacie infin. z sufiksem *-i-* widać pewną niekonsekwencję w budowie aorystu, zachowała się bowiem jedna forma 1 sing. aor. sygmat. utworzona na podstawie tematu zakończonego **-i-*: *joz a̯ipau̯stâi̯x* (jose eypausteyich H, eupaustejich HB_2C 'ich habe fallen lassen') ≦ **azъ upustixъ*, oraz jedna 3 sing. z tematem zakończonym na *-i* ≦ **-e*: *xüdi* (güdi Mit.) ≦ **xode* zamiast **xodi*, co świadczy o szerzeniu się dalszem tendencji do przenoszenia samogłoski

[1]) Mimo przekładu infin. 'meyen' Schleicher (§ 244, str. 268) uznał tę formę za 1 sing. aor., a Rost niepotrzebnie przypuszcza tu myłkę pisarską zam. infin. *sect* str. 74 i 420): raczej zachodzi pomyłka w tłumaczeniu niemieckiem.

[2]) Schleicher (§ 244, str. 268) mylnie wyprowadza tę formę z **sъdě*.

tematycznej *-e- do pierwotnych tematów na *-i-, tak silnej w czasie teraźniejszym.

b) Imperfectum.

§ 258. 1 os. sing. zakończona w prasłow. na *-ěaxъ ≧ *-ěxъ występuje w połabskim z zakończeniem ściągniętem *-ěxъ: *ricéx(-mə)* (rîcechma HB_1) 'ich sagte ihm' ≦ **rečěx-mu* (zamiast **rečaxъ* ≦ **rečaaxъ* ≦ **rečěaxъ*). Bez enklityki końcówka nieakcentowana ulega redukcji: *rícəx* (rŷtcach, rîtzach H). Prócz tego zachowała się jeszcze forma *(joz)tex* (johss tech PS) 'ich wollte' ≦ **(xъ)těxъ*.

Forma 3 os. sing. imperf. zakończona w prasłow. na *-še występuje w połabskim z zakończeniem skróconem: *-s. Przykładów zachowało się sześć: *aipáustəs* (aipoistas Mit.) 'liess fallen' ≦ **upuščaše; bějəs* (bieas PS 'schlug) ≦ **bьjaše, més* (mês H) 'sollte, hatte' ≦ **měše* ≦ **jьměaše; (ní)bəs* (nibas Mit) 'er war nicht' ≦ **(ne)běše* ≦ **běaše, áiďəs* (eidias Pf) 'ging' ≦ **iděaše*. Palatalność *ď* w tej formie dowodzi, że kontrakcja nie dała tu w rezultacie *-ě (byłoby wtedy: **áiďəs*) ale widocznie **ja;* tak tylko można objaśnić zachowanie palatalności *ď* w *áiďəs* ≦ **iďaše* ≦ **iděaše, sóikəs* (soikas Mit. 'sie suchte' ≦ **soik-aše* (zapożyczone z śdniem. *sôken*, por. MPKJ. VII. 278).

Forma 3. plur. imperf. zakończona w prasłow. na *-xǫ zachowała się w połabskim w jednym przykładzie *texǫ̆* [*téxǫ́*] (techung Mit) 'sie wollten' ≦ **(xъ)těxǫ* ≦ **xъtěaxǫ*.

c) Praeteritum złożone I.

§ 259. Najczęściej używaną formą czasu przeszłego w języku połabskim — podobnie jak i w nowszych fazach rozwojowych innych języków słow. — było złożone praeteritum (perfectum), którego formacja odziedziczona została jeszcze z doby prasłowiańskiej. Zgodnie ze stanem prasłow. składało się ono w połabskim z form nom. sing. względnie plur. imiesłowu czynnego przeszłego na *-lъ i odpowiednich form czasu teraźniejszego słowa **jesmь*. Jednakowoż form zło-

żonych w ścisłem tego słowa znaczeniu zachowało się w zabytkach zaledwie kilka: *ją plokól* (gang plokôl H gang plokol HB_1) ≤ **je plakalъ* i t. p., najczęściej zaś sama forma imiesłowowa w połączeniu z zaimkami osobowemi *joz tåi̯* objęła funkcję osobową: *joz plokól* (jõs plokõl Pf), ≤ **(j)azъ plakalъ joz krodăl* (johss krodahl PH) ≤ **(j)azъ krad(ъ)lъ, tåi̯ krodăl* (täu krodahl PS) ≤ **ty krad(ъ)lъ* i t. p., dla 3 os. oczywiście zaimek nie był konieczny, choć nieraz także go używano: *vån smól-sə* (wan smyôlsa H) ≤ **onъ smějalъ-se* i t. p. Dawne participium praeter. act. z sufiksem *-lъ* wyszło całkowicie z użycia w funkcji imiesłowowej i stało się tym sposobem istotną nową formą czasu przeszłego, która tem różni się od form innych czasów, że odróżnia trzy rodzaje (przynajmniej w liczbie pojedynczej).

Budowa tych form opiera się na temacie infin. rozszerzonym przez dodanie sufiksu *-l* (≤ **lъ*), *-ló -lə* (≤ **-la*) *-lü* (≤ **-lo*) w sing. a *-lai̯ -lə* (≤ **-li *-ly*) w plur. Oczywiście u słów o pniu (= tem. infin.) zakończonym na spółgłoskę przedniojęzykową *-t -d* oraz tylnojęzykową *-k -g* spółgłoski te nie ulegają takim zmianom jak przy formowaniu infinitivu, gdzie następstwo *-ť-* należącego do końcówki *-ti* wywoływało jeszcze w prasłow. zmiany przedstawione w § 249. U słów o temacie infin. (= pniu) zakończonym na *k g* spółgłoski te zostały przez analogję do form praes. i infin. zastąpione przez *c z* (≤ *č ž*).

Nadto zaś u wszystkich słów o temacie infin. zakończonym na spółgłoskę w grupie spółgłoskowej powstałej z zestawienia tej końcowej spółgłoski tematu z *-l* wygłosowem w formie sing. ukazuje się drugorzędna samogłoska *å* (odpowiadająca brzmieniem kontynuacji prasłów. *ъ*); w formie plur. grupa *spółgł.* + *l* w położeniu przed samogłoską (*-ai̯*) takiej wstawki nie wymaga (por. § 97). Form praeter. I zachowała się w zabytkach dość znaczna ilość: *åi̯səklái̯-mə* (eyssikléyma H HB_2) ≤ **usĕkli-mu, nè-məzåló-jĕg* (nem salojick Mit.) zam. **nè-mügló-jĕg* ≤ **ne-mogla-jeg(o)* [*å* przeniesione analogicznie z masc. **müzăl* zam. **mügăl* ≤ **moglъ, z* (≤ *ž*) zam. *g* na wzór praes. *můzə*], *ricăl-mə* (ritzóalme H) zam. **rekăl-mə* ≤ **reklъ-mu, tåu̯căl-sə* (tauzâlse H) zam. **tåu̯kăl-sə* ≤ **tl̥klъ-se, pŏpədăl-sə* (pepadóal ssa

H HB_2C) ≤ **popadlъ-se, krodăl* (krodahl PS) ≤ **kradlъ, pücąláį-sə* (pétsang leissa HB_1)[1]) ≤ **počęli-se, våźǫ̈l-jĕg* (wâssgûngligik HB_1) ≤ **vъzęlъ-jeg(o), vəząláį* (wasangláy H HB_1 wasánglay HB_1) **vъzęli, vòįråvólə* (woyrawóla H woyrawôla HB_1 woyrawole HC) ≤ **vyrъvala, zazăl-jĕg* (zâssólyik H zâssôlyik HB_1) zam. **zågăl-jĕg* ≤ **žьglъ-jeg(o), gnol* (gnôl H) ≤ **gъnalъ, våstólə* (wostule Do) ≤ **vъstaly, balăį-sə* (belléissa HB_1) ≤ **bily-se, văzbalăį-jĕg* (wasbalóyik H) ≤ **vъzbily-jeg(o), voįpăl* (weipahl PS) ≤ **vypilъ, mål-sə* (móylsa H)[2]) ≤ **mylъ-sə, våzdəláį-sə* (wâsdaléyssa HB_1 wâsdaléissa H) ≤ **vъzděli-se, săďəl* (sádial H ssádial HB_1) ≤ **sъdělъ, dól-mə* (dôlma H) ≤ **dalъ-mu, pirdól* (pirdohl PS) ≤ **perdalъ, plokól* (plokôl H plokôl Pf) ≤ **plakalъ, poslól-jĕg* (pêslôlgik HB_1) ≤ **posъlalъ-jeg(o), sḿól-sə* (smyôlsa H) ≤ **smějalъ-se, śol* (ssyôl H) ≤ **sějalъ, pümą́ćəl* (pümangsial H pümángsial HB_1) ≤ **pomęcalъ, gľǫ̈dəl* (glundal glündal PS) ≤ **ględalъ, nexól-mə* (nechôlma H) ≤ **nexalъ-mu, ťau̯sól* (tyaussôl H) ≤ **kušalъ, pösláu̯səl* (pöslaussâl H pöslaussal HB_2 pösláussal HB_1) ≤ **poslušalъ, praįlüzăl-sə* (preilisóalsa H preylisóalsa HB_1) ≤ **priložilъ-se, pölüzăl* (pölisâl H pölysâl HB_1) ≤ **položilъ, àįpau̯stăl* (eypaustâl H) ≤ **upustilъ, voįvobăl* (wäuwobal H) ≤ **vyvabilъ, vübərtăl-sə* (wibbartâlsa H) ≤ **ob(v)ortilъ-se, rüdăl-sə* (ridoâlsa H HB_1) ≤ **rodilъ-se, àįrüdăl-se* (eyridoálsa H) ≤ **urodilъ-se, àįtüpăl-sə* (eytipôlsa H) ≤ **utopilъ-se, gornăl* (ggôrnâl H) ≤ **gornilъ, kǫ̇săl* (kungsâl H) ≤ **kǫsilъ, ťáįpəl* (tjäupal PS) ≤ **kupilъ, mücălə* (müzola H müzóla HB_1) ≤ **močila, àįmau̯dăl-sə* (eymaudâlsa H) ≤ **umudilъ-se, zòblǫ̇dăl* (soblûndâl H) ≤ **zablǫdilъ, àįlau̯căl* (eylautzâl H) ≤ **ulučilъ, àįdrauzăl* (eydrausóal H) ≤ **udružilъ, ťau̯tăl* (tyautâl H tgauttâl HB_1) ≤ **kutilъ, ťàu̯təláį* (tjautláy H HB) ≤ **kutili, vübəsăl-sə* (wibbasôlsa H) ≤ **ob(v)ěsilъ-se, grəḿolü* (gramególi Pf) ≤ **grьmělo, záŕəl* (sárial H sarial HB_2 sarral PS) ≤ **zьrělъ, püzáŕəl* (püsarial H) ≤ **pozьrělъ, voįzáŕəl* (woysarial H woysárial HB_1) ≤ **vyzьrělъ, dèrzól-sə* (dirsôlsa H) ≤ **dŕ̥žalъ-se, vaįďól* (weigôl H) *váįďəl* (weidial H weýdial HB_1) ≤ **vidělъ, bål* (boal H bahl PS) ≤ **bylъ, bălə*

---

[1]) Rost niepotrzebnie kwestjonuje autentyczność tej formy (str. 165, uw. 15), którą Schleicher trafnie rozpoznał (§ 248, str. 273).

[2]) Pomyłka pisarska zam. *molsa* na wzór praes. *môye* = *mójə*.

(póla Pf)[1]) ≤ **byla, jedăl* (jedahl jedal PS)[2]) ≤ **(j)ědlъ, ni-ḿəl* (nimial Pf) ≤ **ne-(jь)mělъ, vòi̯nai̯dăl* (waje heidal PS) ≤ **vynidlъ* [analogicznie do praes. *ái̯də* ≤ **ide(tъ)* zam. **vyšьdlъ*], *nodăl* (nodâl H noddahl PS) ≤ **na-(i)dlъ* [zam. **našьdlъ*], *sâpól* (ssapol H sapôl HB_1 sapól Pf) ≤ **sъpalъ.*

d) Praeteritum złożone II.

§ 260. Prócz złożonego praeteritum, odziedziczonego z doby prasłow. istniał w połabskim drugi jeszcze, nowy sposób tworzenia czasu przeszłego, polegający na łączeniu form imiesłowu biernego (part. praeter. pass.) słów przechodnich z formami praes. słowa posiłkowego **jьmamь *jьměti*, a u słów nieprzechodnich z formami praes. słowa **byti.*

Formacja ta jest niewątpliwie wynikiem wpływu niemieckiego i odpowiada dokładnie identycznym zwrotom w narzeczach pomorskich (słow.-kaszubskich jak: *jău̯ mòu̯m zbudŏu̯nė* 'ich habe gebaut', *jău̯-běl přăšlï* war gekommen'; por. Lorentz Slovnz. Gr. § 195, str. 302—303 oraz w niektórych pogranicznych polskich (por. Nitsch Djalekty języka polskiego. Enc. Pol. III, str. 289), gdzie jednak znany jest tylko typ ze słowem *być.*

Przykładów zachowało się niewiele: (*vân*) *mo vòi̯jədónə* (mo wäujaddon PS) 'hat ausgegessen' ≤ **ma vy(j)ědano; mos pėrdónə* (mohss pirdohn PS) 'hast verkauft' ≤ **maš(ь) perdano; vân mo nodénə* (wan mo nodéna H) 'hat gewonnen' ≤ **onъ ma na(ь)deno; ją vâpodénə* (gang wapódena H) 'ist eingefallen' ≤ **je vъpadenъ-jь; ją ai̯ḿórtə* (gang eymiârte H_1 jang eymjorte PS) ≤ **je umŕ̥tъ-jь* i t. p.

Czas przyszły.

§ 261. Na podstawie nielicznych przykładów zachowanych w zabytkach należy przypuszczać, że czas przyszły wyrażano w języku połabskim głównie za pomocą łączenia infinitiwu odpowiedniego czasownika z formami praes. słów posiłkowych **jьměti* lub **xъtěti.*

---

[1]) Formę tę Schleicher (§ 250 str. 275) uważał za praeter. od *piti*, co słusznie prostuje Rost (str. 45, uw. 6).

[2]) W zgłosce piennej *je* zam. oczekiwanego *jo-* zapewne na wzór praes. *jédə.*

Oto kilka przykładów: *ich soll ... Braut sein*, johss mohm ...Brüdt bäut (= *joz mom brüt boi̯t*) PS, *du solt ... essen* täu mohss ...jeest (= *tǎi̯ mos jest*) PS, *du solt ... austrinken* tay môs woypet (= *tai̯ mos vói̯pět*) H i t. p.; *je veux aller pisser* júza haid pissō (= *jo cą ai̯t pisół*) Pf, *je veux me pourmener à cheval* jutsan haid spaziřjud (= *jo cą ai̯t spaciřół*) Pf, *ich will ... sagen* johss zang ...rietzat (= *jos cą ... ricat*) PS, *ich will erscheinen* jotzang komôt (= *jo cą komół*) H, *es will regnen* ssi doast eyd (= *ci dâst ai̯t*) H, *es will schneyen* ssi snêk eyd (= *ci snek ai̯t*) H, *ich will ...singen* jotzang pêsnáy püôl [pomyłka zamiast *püot*] (= *jo cą pesnái̯ pot*) H, *ich wills thun* josang ssadat (= *jo cą sădət*) H itp. Inna formacja czasu przyszłego n. p. w połączeniu z **bǫdǫ* nie istniała, niema przynajmniej jej śladu w zabytkach. Stan taki odpowiada dokładnie niemieckiemu sposobowi wyrażania czasu przyszłego za pomocą słów posiłkowych *sollen* i *wollen*, który był powszechnie używany w średniodolnoniemieckim [1]), a także w czasie spisywania zabytków połabskich był panującym: świadczy o tym fakt, że u Parum Szulcego i u Henniga stale wyraża się futurum w ten sposób [2]).

Prócz tego wedle wszelkiego prawdopodobieństwa istniał też w języku połabskim jak i w innych językach słowiańskich sposób wyrażania futurum przez praesens czasowników dokonanych, chociaż napewno stwierdzić się to nie da, ponieważ w zabytkach formy werbalne są wogóle tłumaczone bardzo nieściśle. Jednakowoż u Henniga można zauważyć pewien szczegół, który zdaje się taki domysł potwierdzać. Mianowicie infinitivus słów nieprefiksalnych (a więc w słowiańskich językach zwykle niedokonanych) tłumaczy on najczęściej przez 3 sing. praes.; n. p. *stechen* bide (= *bůdə*), *stecken* teitse (= *tǎi̯cə*), *stehlen* krodene (= *kródnə*), *thun* tyáute (= *ťáu̯tə*), *tragen* nüsse (= *nůsə*), *trinken* paje (= *pájə*), *fahren* wisse (= *vízə*) i t. p. Tymczasem

[1]) Por. Lasch Mittelniederdeutsche Grammatik (Halle 1914) § 412.

[2]) Hennig dwa razy tylko użył dla oznaczenia futurum słowa posiłkowego *werden*, ale oba razy w konstrukcji biernej: *er wird geboren werden* woarda eyridên (= *várdə ai̯rüdén*) i *wird verbrannt werden* wóard ssassona H (= *vórdə zazónə*). Zresztą stale używa *sollen* lub *wollen*.

infinitivus słów prefiksalnych (a więc w słow. zwykle dokonanych) najczęściej przekłada przez formę infin.: np. *abstechen* eybîst (= *aibŭst*), *austrinken* woyped (= *vójpĕt*), *überfahren* priwîst (= *privíst*), *vermengen vermischen* permêssat (= *permésət*), *nachahmen* pisslyôt ssádat (= *püsľód sădət*) i t. p., albo przez formy praeteriti jak n. p. *nachsprechen* ggôrnâl pisslyot (= *gornăl püsľót*), *annehmen* wasanglay (= *vązqlái*) i t. d. Tłumaczenie infin. słów prefiksalnych przez formy praes. jest wogóle rzadkie i zachodzi prawie z reguły, u słów które według słowiańskiego poczucia mają akcję niedokonaną, jak np. *verkauffen* perdóye (= *perdójə*), *auftragen* nonüsse (= *nonŭsə*) itp. Zdaje się więc, że objekt Henniga odczuwał różnicę między funkcjonalnem znaczeniem form praes. czasowników dokonanych i niedokonanych.

Bezpośrednie użycie starej formy praes. w znaczeniu futuri zachodzi tylko u jednego czasownika **bądǫ:* w pieśni dołączonej przez Henniga na końcu jego zbioru (Rost str. 176) czytamy: *rîsplasteite miang peisong, bungde woassa Teisko* (= *rŭspləstáitə můją páizdǫ, bǫ̆də vósə daiskó*) „Schlagt von einander meinen Hintersten, der sey euer Tisch", trudno bowiem przypuszczać, żeby to miała być forma imper. **bądi* [1]).

Strona bierna (passivum).

§ 262. Stronę bierną oznaczano w połabskim przez połączenie part. praet. pass. ze słowem posiłkowem *vardót* zapożyczonem z niemieckiego *werden*. Jest to zatem konstrukcja taka sama jak w języku łużyckm, gdzie również używa się połączeń ze słowem posiłkowem dł. *wordowaś*, gł. *wordować* ≤ niem. *werden*. Zwrócił na to uwagę Schleicher § 127, str. 170. Przykłady w zabytkach są bardzo liczne, szczególnie u Henniga: *aufgebunden werden* waswyungsona wardóal H (= *văzvǫ́zónə vardól*), *beschnitten werden* wóarda wibbryasóna H (= *vărdə vŭbŕəzónə*); *bestohlen werden* wóarda

[1]) Te kilka uwag stanowi zarazem wszystko, co można powiedzieć o akcjach werbalnych w czasowniku połabskim. Wedle wszelkiego prawdopodobieństwa rozróżniano je jak i w innych językach słow., ale ślady tego są bardzo nieznaczne, co wynika z charakteru zabytków.

wegkradena H (= *vărdə vŏkrədénə*), *gehangen werden* wardôl wibbassên H (= *vardól vŭbəsén*) i t. p.

Obok tego są ślady dawniejszej formacji ze słowem posiłkowem **byti: du wilst aufgehencket seyn* täu siess wibbessehn bäut PS (= *tâi cis vŭbəsén boi̯t*), *dies ist mir von Gott ausersehen* cik gang mené wit Büggó woysaréna H (= *cig ją manė vüd bügó vòi̯zərénə*), *er ist geboren worden* gang eyridên H (= *ją ai̯rüdén*) i t. d. Wogóle jednak stanowcza przewaga jest po stronie poprzedniej konstrukcji opartej na wpływie niemieckim.

Uwaga: Formy trybu warunkowego nie zachowały się zupełnie w zabytkach połabskich.

6. Przysłówki.

§ 263. Przysłówki w językach słowiańskich są dwojakiego pochodzenia 1) z pni imiennych, 2) z pni zaimkowych.

Przysłówki pochodzenia nominalnego są skostniałemi formami deklinacyjnemi rzeczowników lub przymiotników (deklinacji niezłożonej). Jak się one przedstawiają w języku połabskim, była mowa wyżej, gdzie w odpowiednich §§ dotyczących deklinacji rzeczowników i przymiotników, formy te zostały wymienione. Tutaj pozostają do omówienia przysłówki urobione od pni zaimkowych. Zwykle dzieli się je w gramatyce słowiańskiej na kilka kategoryj zależnie od znaczenia i funkcji.

a) Przysłówki sposobu:

kọk (ku-k Pf cack cook Mit. kack PS kôk H kok dolik H 'wie weit', kuguilian Pf coquile Mit. kôk wile H 'wie viel') 'jak' ≤ **kakъ* (*kako*).

tok (took Mit. tock PS tok tôk H toquile Mit. tôk wíl H 'so sehr', tôk tzitt tôk H '„dies oder das"') 'tak' ≤ **takъ* (*takọ*).

b) Przysłówki miejsca:

tėd (tjit H tyitt tyit H) 'gdzie' ≤ **kъd*(*e*); *nitědə* (nit jidde Mit. nitgit HB_1 nitgitt H) 'nigdzie' ≤ **nekъd*(*e*).

vizdə (wíssede H BB_2C wíssde wísde HB_1 wisde H) 'wszędzie' ≤ **vьsdě*.

kom (kum Pf Do kôm H) 'dokąd' ≤ **kam*(*o*);

vånóm (wannom HB_1 wannôm H) 'tam' ≤ **onam*(*o*);

jąi̯nəm (geinam HBB_1C H) 'indziej' ≤ **inam*(*o*);

sem (zim Anon. zehm PS szêm HB_1 ssêm HB_2C H) 'tu, tutaj' ≤ **sěm(o)*;

vütkǫ̆d (witkûnd H) 'skąd' ≤ **otkąd(u)*;

vüttǫ̆d (wittûnt H) 'stąd' ≤ **ottąd(u)*.

c) Przysłówki czasu:

tǘďə (tidye PS tídje HB didge HB_1 tídye didye H) 'wtedy, wówczas' ≤ **togy*.

7. Prepozycje.

a) Używane jako przyimki i jako prefiksy.

§ 264. Przeważna część prepozycyj odziedziczonych z prasłow. była używana w połabskim zarówno oddzielnie t. j. w funkcji przyimków jak i łącznie t. j. jako prefiksy:

ai̯ (*au̯*) ≤ **u*, przyimek z gen.: *ái̯ dəvǘx grau̯k* (ey dawig gräuck PS 'bei zwei Birnbaum' PS) ≤ **u dъvoxъ grukъ*, *joz bǎlə àu̯ jədái̯* (jôz póla aviadèy 'je viens de manger' Pf) ≤ **(j)azъ byla u (j)ědi*, *ái̯-sěg* (eíssek H eyssek HB eýssek HB_1 'hieran') ≤ **u seg(o)*, *ai̯ kókvə* (ey kôkwe 'am Pranger' H) ≤ **u kakъvy* (z dn. *kaak*); prefiks: *ài̯bět* (eybit 'tödten' H) ≤ **ubiti*, *ai̯vą́zə* (eywangse 'anbinden' HB_1) ≤ **uvęže(tъ)* itp.

dü ≤ **do* (di dü 'biss' H dy HB_1) jako przyimek z gen. nie zachowało się w żadnym przykładzie; jako prefiks: *düzái̯dət* (tiseidat 'harrren' H tyseýdat HB_1 tyseidet HC) ≤ **dožidati*, *düpái̯tə* (dypêyte HB_1 dipeite 'versoffen' H) ≤ **dopitъ-jь* itp.

no ≤ **na* przyimek z loc.: *no zímə* (noossìme Mit. no sime H) ≤ **na zemji*, z acc. *no ďǘlą* (no jüllang PS) ≤ **na goľǫ*, *no tíbə* (noh tiebe PS) ≤ **na tebe*, *no pic* (no pitz 'auffen Backhowen PS') ≤ **na pekťь*, *no tǘjə vǫ̆sə* (noh tühe wungss 'auf deinem Bart') ≤ **na tvojě vǫsy*; jako prefiks: *nováu̯cə* (nowautza H 'gewehnen') ≤ **nauče* zam. **nauči(tъ)*, *nóvět* (nówit nôwit HB_1 'aufziehen' (das Garn) ≤ **naviti* itp.[1]).

prid ≤ *perdъ* (pride 'für'[2]) HB), przyimek z acc.: *prid vas* (pride wâs 'vorn dorffe' H prýde HB_1) ≤ **perdъ vьsь*, *prid tą*

---

[1]) Czy prefiks *na-* w formach superlat. przymiotników jest identyczny z tą propozycją, nie jest rzeczą jasną. Por. § 214.

[2]) T. j. *vor*.

(pritang 'für dich' HB) ≤ **perdъ tę, prid są* (pritzang 'für sich' H) ≤ **perdъ sę*. z instrum.: *prìd gərdăm* (pride chardôm H) ≤ **perdъ gordъmъ, prid nidélə* (prüt nídela H prüd nídela HB_1 'vor 8 tagen') ≤ **perdъ neděľejǫ;* jako prefiks: *prìdjauzáinək* (prüdgausenak H prütgauseinac HB_1 'kleine Mittag') ≤ **perdъ -užinъkъ, prìdəbédə* (brüde böde H 'Frühstück' pridebed PS brütebüte 'dejeuner' Pf) ≤ **perdъ-obědьje* itp.

pir(per) ≤ **per*[1]) przyimek z acc. *pir tü* (pìrtü pir tüh 'darumb' PS) ≤ **per to, pér tü jer* (pírtigger H 'darum' pertígggar HB_1)[2]), *per nósə gresnáiľə* (por[3]) noosse greesneitje 'für uns arme sünder'[4]) Mit.) ≤ **per našě grěšъniky;* jako prefiks ma formę nieprzestawioną *pir-* || *per-* lub przestawioną *pre-* || *pri-* n. p. *perjédə* (pergöde H 'durchfressen') ≤ **pěr(j)ěde* zam. **per-(j)ěstъ, perlájə* (perláye H perlaje HB_1 'durchgiessen') ≤ **per-lije(tъ), pirdól* (pirdohl 'verkaufen' PS) ≤ **perdalъ, prepict* (prepitzt HB_2B_1 'geröster') ≤ **perpekti, pripék* (pripêk H 'Roste') ≤ **perpekъ* itp.

pü (pö) ≤ **po* przyimek z dat.: *pü dólə* (pitt tgola H pe dgola HB_1 pydgola HB_2 'nach der Arbeit') ≤ **po dělu;* jako prefiks: *pűkrět* || *pőkrět* (pükrit pekrit H 'bedecken') ≤ **pokryti, püsľód* (pisslyôt H 'hernach') ≤ **poslědъ, pöstíľə* (pestília H 'Bette' pöstühl PS püstîglia 'un lit' Pf) ≤ **postelьja* itp.

püd (pöd) ≤ **podъ* (pitt 'unter' H) jako przyimek z acc.: *püd (pöd) są* (pitsang H pitssaang HB_1 petsang H pétsang HB_1 'unter sich') ≤ **podъ sę,* z instr.: *pűd rəmíňəm* (pitt ramingam H 'unter der Achsel) ≤ **podъ ormenъmъ, püd tǫcə* (pit tunsa H pít tunsa HB_1) ≤ **podъ tǫčejǫ, püd nəbiśăm* (pit nebisgoâm H pitt nýbisgoâm HB_1) ≤ **podъ nebesъmъ,* jako prefiks: *püdklódə* (pitklode 'unterlegen' H) ≤ **podъklade(tъ), püďűv* (pittgi H 'hufeisen') ≤ **podъkovъ* itp.

så ≤ **sъ* przyimek z instrum.: *så bügăm* (sabütgõme Pf sabugóme Pf) ≤ **sъ bogъmъ, så taráimə sveckómə* (sat taraime suetskome Mit.) ≤ **sъ trima svěčъkami, så víl(ə) vlăsə* (zaa wiel wlassa 'mit viel haaren' PS) ≤ **sъ vel-* (może niem. *viel*)

---

[1]) Rost błędnie wyprowadza z prasłow. **por* transskrybując przez *püör* (str. 414). Por. SO VI 24.

[2]) Por. Rost str. 101 uw. 15.

[3]) Pomyłka pisarska zam. *pör* = *per.*

[4]) Przekład połabski nieścisły.

volsy, så sŭjə vŭľə (sa ssia willia 'aus eigenen willen' H) ≤ **sъ svojejǫ voľejǫ*, z gen.: *så nibəśó* (sa níbesgo 'vom himmel' H sa níbesgow HB_1) ≤ **sъ nebeśa;* jako prefiks: *sădət* (ssadat 'tun' H ssádat HC) ≤ **sъděti, sámět* (samet 'abwaschen' H) ≤ **sъmyti* itp.

vå (wa 'in' H) ≤ **vъ*, przyimek z acc.: np. *aịt vå vãgərd* (eit wa wógaart 'aller au jardin' Pf) ≤ **iti vъ ogordъ, kǫpót-sə vå vədǫ̃* (kumboza wa wadung 'se baigner' Pf) ≤ **kǫpati-se vъ vodǫ* (zam. **vъ vodě*), *vå janŭ* (wa ganní H wa gannî HB_1 'in eins') ≤ **vъ je(dъ)no, vå nŭc* (wennütz 'bei der Nacht' H winnütz 'des Nachte(n)s' PS) ≤ **vъ noktь*, z loc.: *vå smŭlə* (wa smila 'in der Hölle' H) ≤ **vъ smolě, vå síbə* (wassíbe H 'innerlich') ≤ **vъ sebě* i t. p.; jako prefiks: n. p. *våpạ́ustə* (wappaust 'einsenken' H) ≤ **vъpuste* zam. **vъpusti(tъ), våsódět* (wassódit 'einsetzen' H) ≤ **vъsaditi, vălět* (walit 'einschencken' H) ≤ **vъliti* itp.

vèz (wiss 'aus' H) ≤ **jьz*[1]) przyimek z gen.: *derí-sə vèz vízə* (derissa wis wisa 'aus einem Hause heraus reissen' H wis wîsa HB_1 wiss wisa HB_1) ≤ **dere(tъ)-sejьz vežě, vèz žórnə* (wiss sgórna H 'aus dem kerne') ≤ **jьz zịrna, vèz ľǫ́dó* (wis lgundó 'aus dem lande' H) **jьz lęda;* jako prefiks: *vèzďậibə* (wistgeibe 'verlieren' H) ≤ **jьzgube* zam. **jьzgubi(tъ), vèzvǫ̀zónə* (wisswungsonne 'zutüdert' (dn. tüddern=binden R) PS) ≤ **jьzvęzanъ-jь* itp.

vüb ≤ **obъ* jako przyimek z acc.: *vüb nidélə* (wippe niedehl 'vorige Woche' PS) ≤ **obъ neděľǫ;* jako prefiks: *vübŕózət* (webryósat 'beschneiden' H) ≤ **obrězati, vübərtăl-sə* (wibbartâlsa H 'umkehren') ≤ **ob(v)ortilъ-se* itp.

vüt ≤ **ot(ъ)* jako przyimek z gen.: n. p. *vüt kóm(ə)* (witkum 'd'où' Pf) ≤ **otъ kamo, vüt tŭg(ə) xậudəg* (wittige goidac Mit.) ≤ **otъ togo xudajeg(o), vüt bügó* (wit Buggó H witt biggô HB_1) ≤ **otъ boga;* jako prefiks: *vŭtməknǫ̀t* (witmakenûnt H 'aufschliessen') ≤ **otъmъknǫti, vütťậidnə* (witgeíden 'verstossen' H) ≤ **otъkydne(tъ)* itp.

[1]) Por. Rost str. 19, uw. 29: „= *izъ;* der Vorschlag von *v* ist unerklärlich, wie bei *wiestarreitz* 'eidechse'. Mit *vъzъ* hat *vis* nichts zu tun (gegen Schleicher 34)". Por. też stosunek do *vüz-* Ks. P. Gołąb SO. I. str. 160 nn., A. Tomaszewski SO. II. str. 146.

zo ≤ **za* (sso H ssò HB_1 'hinter') jako przyimek z instrum.: *zò səbǫ̑* (sôssabung H 'hinten') ≤ **za sobajǫ*, z accus.: *bėdə zo mą* (bede sso mang 'bitte für mich' H) ≤ **bedi* (z dniem. *beden*) *za mę*, *zo tŭ* (ssotü 'dafür' H_1) ≤ **za to*, *zo nidėlə* (so nídela H 'ueber 8 tage') ≤ **za neděľǫ* itp. Jako prefiks: *zolŭzə* (zalíse 'wetten' H) ≤ **založe* zam. **založi(tъ)*, *zòməknǫ̀t* (zomakenunt 'schliessen' H) ≤ **zamъknǫti* itp.

b) Używane tylko jako przyimki.

§ 265. *kå* ≤ **kъ* przyimek z dat. *jo-cə kå jədâį aįt* (júdsa ká jedayayd Pf, z fałszywym przekładem: 'voulez Vous manger') ≤ **ja (xъ)tjǫ kъ (j)ědi iti, né-məm nic kå voįdóńə* (ne mam nits kavoidognie Pf, z nieścisłym przekładem 'je suis avare') ≤ **ne(jь)mamь nečь (ʔ) kъ vydanьju, kå mâįsə* (kammeis 'nach die kirche' PS) ≤ **kъ misě, kå ďólə* (katgole katgóle H) ≤ **kъ dělu.*

priľə priľâį (pritgay H) ≤ **perky* przyimek z gen.: n. p. *priľə nŭďə* (prütge nidige 'über den Fuss' H prûdge nüdge HB_1) ≤ **perky nogy*, *priľə vaįľâį* (prütge weitgáy 'ueber die Stadt' H) ≤ **perky viky*, *priľə sîst danév* (prütga sîstanew 'ueber 6 tage HB_1) ≤ **perky šestь dьńevъ* (zam. **dьńejь*).

priz (prise 'ohne H prîse HB_1) ≤ **perzъ* z gen.: *cáįstə priz grexŭv* (tzeiste prise ggrêchi 'rein von sünden' H) ≤ **čistъ-jь perzъ grěxovъ*, *priz mọr* (prise myôr H prîse myôr HB_1 'unermässlich') ≤ **perzъ měrъ.*

sľod ≤ **slědъ* przyimek z gen.: *sľod těg* (slgôtek HB_1 'darnach' slgotik H) ≤ **slědъ tog(o)*, *sľod dráųgəg* (slyôt drauggak 'nach dem andern' H) ≤ **slědъ druga-jeg(o)*, *sľod sěg* (czillyôtsik H 'nach diesem' schillyôtsik HB_2C sillyôt HC) ≤ **slědъ seg(o)*, *sľod mané* (silgôt mane H 'nach mir') ≤ **slědъ mьně* (zam. *mene*).

püsľód ≤ **poslědъ* przyimek z gen.: *püsľód tritěg dańó* (pisslyôt tritik dangó HH 'noch 3 tagen') ≤ **poslědъ tretьjeg(o) dьńa.*

våkórst ≤ **okŗstъ* przyimek z gen.: *våkórst carkváįcə* (wackaarst tserkweitse Mit. 'umb die Kirche') ≤ **okŗstъ cĭkъvicě*, z acc.: *vedrŭ áįdə våkórst zímą* (wedri eyde wakoarst Simang H wedry eide wakôrst Szimańg HB_1 'Sonne gehet üm den Erdboden herüm') ≤ **vedro ide(tъ) okŗstъ zemjǫ.*

Bliższe dane o funkcjach przyimków w połabskim znaleść można w pracy J. Heydzianki Szczątki składni połabskiej. SO. VI, 26 nn.

c) Używane tylko jako prefiksy.

§ 266. *praį* ≤ **pri-*[1]) jako prefiks np. *práįbět* (preibit H 'anschlagen' preybitt HB_1) ≤ **pribiti*, *praįrŭstə* (preyerîste H 'anwachsen' preirîste H) ≤ **priroste(tъ)*, *praįzád(ə)* (preisât H) ≤ **prižьdi* (por. str. 219) i t. p.

rüz || *röz* ≤ **orz-* (rise H rŷse HB_1 'uneinig', rese H rêse HB_1 'von ein ander') jako prefiks: *ruzdélə* risedêl H rŷsedêl HB_1 'theilen') ≤ **orzděli(tъ)*, *rüzmésət* (riseméssat H riseméssat HB_1 'säuren, zum Backen einsäuren') ≤ **orzměšati* i t. p.

vüz ≤ **oz-* = **orz-* (por. pol. dial. *oz-* || *roz-*) jako prefiks: *vüzlŭmět* (wisselimet H 'zerbrechen' wisselímet HB_1) ≤ **ozlomiti*, *vüzmésət* (wissemêssat H) ≤ **ozměšati*, *vüstą̆ucə.* (wistautze H wistautze HB_1C 'verstossen') ≤ **oztlčе(tъ)* i t. p.[2]).

vąz- ≤ **vъz-* jako prefiks: *vąztrąst* (wasdrangst H 'aufschütten') ≤ **vъztręsti*, *vąztągnə* (wasetangne 'aufspannen' H) ≤ **vъztęgne(tъ)*, *vązvǫ́ząt* (waswociat H waswaciat HB_2) ≤ **vъzvadjati* i t. p.

voį ≤ **vy* jako prefiks: np. *voįdélět* (woydêlt H 'austeilen') ≤ **vyděliti*, *voįplăvə* (woypláwe H woyplâwe HB_1 'ausstäuben') ≤ **vypelve* zam. **vypelvi(tъ)*, *vóįrět* (wayret H 'ausgraben') ≤ **vyryti* i t. p.

vå || *vü-* ≤ **o*[3]) jako prefiks: n. p. *vükǫ̆sə* (wigkungse H 'benagen') ≤ **okǫse* zam. **okǫsi(tъ)*, *vümauŕónə* (wimmaurióna H 'umgemaurt') ≤ **o-muŕ-anъ-jь* (dn. *mŭr'n*), *vągórd* (*vągərt*) (waggôrt H waggôrd woagard H 'garten' wógaart wogâart Pf jardin') ≤ **ogordъ* i t. p.

8. Spójniki.

§ 267. W zabytkach połabskich zachowały się tylko dwa spójniki pochodzenia rodzimego: *a* w postaci *ə* w pozycji poakcentowej: *sèm ə tóm* (zehm attohm PS 'hir und

[1]) Możliwe, że brak w zabytkach przykładów na użycie tej prepozycji w funkcji przyimka jest rzeczą przypadkową; choć możliwe też, że wyszła ona z użycia w tej funkcji wyparta przez *aį* ≤ **u*.

[2]) Ks. P. Gołąb SO I, str. 160 nn.

[3]) Brak w zabytkach przykładów na użycie tej prepozycji jako przyimka jest może rzeczą przypadkową.

dort') ≤ **sěm(o) a tam(o)* oraz *či* w postaci *cě* w pozycji poakcentowej: *tòk cě tók* (tôk tzitt tôk H 'diss oder das') ≤ **tak(o) či tak(o)*.

9. Wykrzykniki i partykuły.

§ 268. Wykrzyknik zachował się jeden tylko: *aị* (ay 'Ey' 'interiectíon' H). Partykuły spotyka się dwie pochodzenia rodzimego: partykuła przecząca: *ni||ně* ≤ **ne* : n. p. *paịvó ně dógə* (peywó ne dóga 'la bierre ne vaut rien' Pf) ≤ **piva* (zam. *pivo*) *ne dog-a(jetъ)* (dn. *dögen* 'taugen'); *ni gənós-mə* (ní chanósme 'tu es mon ennemi' Pf) ≤ **ne gona(je)š-me* (niem. *gönnen*), *ni ją* (nie jang 'ist nicht' PS) ≤ **ne je, mọị ně móm* (mäu neh mohm PS) ≤ **my ne ma(je)mъ, ni ją vilə* (niang wile 'nicht viel' H) ≤ **ne je veľe, ni* (ni 'nicht' H) ≤ **ne*. Oraz partykuła podkreślająca *le* (por. pol. *ale*, mrus. łemk. *łe łem*) w pozycji poakcentowej jako *lə : tåị cis lə vŭbəsén(ə) boịt* (täu siess lah wibbesehn bäut 'du willst nur aufgehencket sein' PS) ≤ **ty (xъ)tješь le ob(v)ěšenъ(jь) byti, zár(ə)-lə* (sah[1]) laa 'sieh nur' PS) ≤ **zъr(i)-le*.

[1]) Rost słusznie przypuszcza tu pomyłkę pisarską zam. *sahr* (str. 79 uw. 11).

Indeks wyrazów połabskich.

aį praep. 49, 34, 85, 187, 239, 244
aįbézət inf. 224
aįbézə 3. sg. praes. 212
àįbezónə part. praet. pass. 227
áįbĕt inf. 222, 239
aįbáįtə part. praet. pass. 226
aįbŭst inf. 49, 74, 117, 221, 237
àįbüdénə part. praet. pass. 228
aįdélĕt inf. 225
àįdəlénə part. praet. pass. 229
aįdóvĕt inf. 225
àįdrauzăl praet. sg. 46, 110, 118, 234
àįďəlónə part. praet. pass. 87, 138, 227
àįkləstén(ə) part. praet. pass. 229
àįkǫsénə part. praet. pass. 229
aįkrŭjə 3 sg. praes. 211
àįkrədénə part. praet. pass. nom. sg. masc. 49, 228 nom. plur. masc. 109
aįláucĕt inf. 225
àįlaucăl praet. 46, 234
aįlŭmĕt inf. 46, 225
àįlüménə part. praet. pass. 228
àįmaudăl-sə praet. 46, 110, 234
aįmórtə part. praet. pass. 49, 63, 81, 235
àįpədénə part. praet. pass. 228
àįpaustăl praet. 46, 110, 118, 234
aįpáustəs 3 sg. imperf. 232
(joz) aįpaustáįx 1 sg. aor. 231
àįpausténə subst. verb. 230
aįplótə 3 sg. praes. 228
aįplót, àįplotáį-mə 2 sg. imper. 139, 185, 218, 219
àįpləténə part. praet. pass. 228
aįrézə 3 sg. praes. 49, 102
àįŕəzónə part. praet. pass. 102, 227
àįrüdăl-sə praet. 46, 110, 234
aįrüdén part. praet. pass. 236, 238
áįsəct inf. 226
àįsəkláį-mə praet. plur. 233
àįsəcénə part. praet. pass. 228
aįt inf. 61, 222, 226, 236, 241, 242
áįdą 1 sg. praes. 208, 215
áįdə 3 sg. praes. 61, 225, 235, 242
aįdáį-sə 2 sg. imper. 139, 218
áįďəs 3 sg. imperf. 232
àįtüpí-sə 3 sing. praes. 139, 210
àįtüpăl-sə praet. sg. 234
àįtüpén(ə) part. praet. pass. 229.
àįtəcix-jĕg 1 sing. aor. 139
aįvǫ́zə 3 sg. praes. 239
àįvǫ́zónə part. praet. pass. 227

ȧi̯vləcén(ə) part. praet. pass. 229
ȧi̯vləcónə part. praet. pass. 85
ȧi̯zəsénə part. praet. pass. 229
ánsə gen. sg. 160
(no) asíl'ə loc. sg. 104
ba̯it inf. 82
ba̯ilái̯-sə praet. masc. pl. 139
bală̂i̯-sə praet. fem. pl. 234
(no) bánə loc. sg. 163
bargerí nom. pl. masc. 182
ba̯u'ŭvə nom. pl. 105
bédə 3 sg. praes. 242
bélĕt inf. 35, 46, 70, 102, 225
bélə (beli-sə) 3 sg. praes. 210, 212
bérə 3 sg. praes. 32, 82
bezái̯kə nom. sg. 79
bézə̂t inf. 82, 91
bézə 3 sg. praes. 35, 82
(kə) bezóńə dat. sg. 162
bĕjə 3 sg. praes. 45, 60, 209
bėją́-sə 3 pl. praes. 45
bĕjətó-sə 3 dual. praes. 45, 139, 216
bĕjəs 3 sg. imp. 237
bla̯izái̯cə nom.-acc. pl. fem. 175
bla̯izą́tə nom. pl. 39
bla̯izą́tə nom.-acc. dual. neutr. 157, 183
bla̯izĕk adv. 197
blă̂dŭtnə adi. masc. 67, 98
blăxə nom. sing. 93, 132, 153,
blăxvói̯ nom.-acc. pl. 153, 175, 181
blănə nom. sg. 116
(no) blănə loc. sg. fem. 173
blánə nom. sing. 67
bláńə nom. plur. 67, 87
bl'ăvə 3 sing. praes. 52, 59, 94
bledái̯ćə nom. sg. 145
bliăv nom.-acc. sg. 180
blǫ́də 3 sg. praes. 210
blǫ́dăl praet. sg. 118
bobó, bóbə nom. sg. 30, 31, 106, 119, 133, 134, 140
bo̯it inf. 47, 70, 105, 222, 236, 238, 244
jis 1 sg. praes. 33, 213, 215
jis 2 sg. praes. 33, 215
ją 3 sg. praes. 39, 185, 213, 233, 235, 238, 244
jismói̯ (jismə) 1 pl. praes. 33, 114, 187, 213, 216
jístə 3 dual. praes. 33. 213, 216
bǫ́də 3 sing. 88
bă̂l praet. sg. 48, 70, 105, 234
bălə praet. sg. fem. 48, 177, 234, 239
(ni)-bəs 3 sg. imperf. 232
bópkə nom. sing. 55, 73, 120, 143
bordă̂i̯ńə nom. sg. 150
bórʒə nom. sg. 65
bórnə nom. sg. 65
bórzdə nom sg. 115
bórz(ə) adv. 61, 198
bŏ́rə 3 sg. praes. 43
bŏ́rą 3 pl. praes. 217
bŏ́sə adi. nom. sg. masc. fem. 43, 135
bǫ̂bă̂n nom. sg. 37, 51, 57, 79, 126, 148
bǫ̂cə 3 sg. praes. 212
brăvói̯ nom. pl. 53
brącái̯kə nom. sg. 94, 145
brącə 3 sg. praes. 212
brézə nom. sg. 66, 94, 119
brezăi̯ nom. acc. pl. 47, 122, 174
brig nom. sing. 66
(no)brizái̯nə loc. sg. 66, 149, 173
brókəm instr. sg. 163
brot nom. sg. 30, 80, 104

brotácək nom. sg. 56, 61, 88, 142
brótəc nom. sg. 30, 51, 61, 89, 146, 159
broťái̯ acc. pl. 166
bróťə nom. sg. coll. 30, 31, 87, 141, 170
*bröd*ə nom. sg. 65, 71, 115
*bröd*əv*ái̯cə* nom. sg. 65, 109, 137, 146
bťükót inf. 128, 223
bukvói̯ nom.-acc. pl. 181
büb nom. sg. 42, 105
bübái̯ nom. pl. 165
bűbə nom.-acc. pl. 49, 106, 113, 165
büg nom. sg. 42, 101
bügó gen. sg. 121, 159, 238, 241
(sů)bügăm instr. sg. 125, 162, 240
büʒái̯ nom. pl. 90, 122, 164
büďűv(ə) nom. pl. 129, 165
büďűv gen. pl. 113, 168
büji-sə 3 sg. praes. 96, 211
bűlə, büli-tə 3 sg. praes. 42, 212, 186, 211
büsé nom.-acc. pl. fem. 175
büst inf. 69, 79, 221
bűdə 3 sg. praes. 79, 207, 236
büdą̇cə part. praes. act. 79, 137, 218
bűtą acc. sg. 172
bűťən nom. sg. 42
ƀólə adi. nom. sg. masc. 34, 70, 81, 102
ƀólək nom. sg. 58, 106, 142
ƀordű nom. sg. 63, 81, 125
büzácək nom. sg. 56, 61, 108, 142
bűzą nom. sg. neutr. 182
büźǫ̇́tə nom.-acc. pl. neutr. 184
bůźǫ̇́ťťů nom. sg. 38, 110, 143
bűzə adi. nom. sg. 192
(ků)bűzə (daistė) dat. sg. fem. 200
bűzə nom.-acc. plur. 201
bűzəc nom. sg. 42, 73, 90, 91, 101, 146
ƀáu̯cə 3 sg. praes. 95
ƀťáu̯cą 3. pl. praes. 95, 217
ƀláu̯sťə gen. sg. 94, 99, 161
cai̯st, cái̯stə adi. nom. sg. masc. 197, 242
cai̯stė adv. 198
cai̯stů adv. 127, 197
cáj̯ə 1 sg. praes. 50, 209, 214
cáj̯ěs 2 sg. praes. 50, 209, 215
carkvái̯cə nom. sg. 45, 55, 62, 75, 137, 145
carkvái̯cə gen. sg. 171, 242
cármək nom. sg. 62, 90, 116, 143
carnái̯cə nom. sg. 146
carnái̯cə nom.-acc. pl. 175
carťái̯ nom. sg. 48, 62, 89, 124, 156, 179
carťév nom.-acc. sg. 58, 62, 77, 80, 89, 126, 180
(vů)cárťə loc. sg. 181
carvénə adi. nom. sg. masc. 63, 194
catínə subst. verb. nom. sg. 59, 91
cátə 3 sg. praes. 52, 59, 91
cáu̯ʒə adi. nom. sg. masc. 192
cáu̯ʒə (ťau̯di) nom.-acc. pl. 201
căun nom. sg. 64, 147
căunək nom. sg. 64, 90, 142
cą, (ni)-cə 1 sg. praes. 53, 215, 226, 236, 242
cis, (ni-cěs) 2 sg. praes. 53, 215, 238, 244
ci, (ni)-cə 3 sg. praes. 53, 236

cimə 1 pl. praes. 53, 216
citə 2 pl. praes. 53, 216
tex 1 sg. imperf. 53, 232
téxǫ 3 pl. imperf. 53, 75, 232
célə nom. sg. 54, 90, 130, 132
celăi̯, celói̯ nom.-acc. pl. 122, 174
celü̆ nom. sing. 90
cepói̯ nom.-acc. plur. 35, 47, 79, 89, 107, 123, 166
cérə adv. 54, 130, 160
césət inf. 32, 70, 136, 223
císə 3 sg. praes. 32, 70, 209
cev nom. sg. 89
(tòk)-cĕ (tók) coni. 244
cìlisái̯ nom.-acc. dual. 158, 184
ciľáu̯st nom. sg. 73, 90, 94, 124, 155
cítĕr num. 203
cìtĕrdiśǫ̆t num. 40, 118, 204
cìtĕrnoctí, cìtĕrnóctə num. 100, 203
cìtĕrnədíst num. 203
cìtvərü̆ num. 84, 91, 129, 206
ciťórtə num. 63, 83, 205
clăvək nom. sg. 36, 82, 91, 105, 116, 159
cod nom. sg. 30, 90, 104
codăv acc. sg. 180
códĕt inf. 30, 89, 225
códə, codí-sə 3 sg. praes. 210
codą́çə part. praes. act. 218
ćol adi. nom. sg. 197
córnə adi. nom. sg. masc. 63, 90, 192
cosó nom. sg. 90, 91, 133, 170
crevü̆ nom. sg. 42, 66, 91, 125 162
crévə nom.-acc. pl. 66, 115, 167
criv nom. sg. 177
crivái̯, crivé nom.-acc. pl. 123, 167, 177
crívnĕk nom. sg. 65, 144
cü pron. nom. sg. 191, 238
cig (ceg) gen. sg. 69, 191
dágnə 3 sg. praes. 208
dai̯póst(ə) adi. nom. sg. masc. 49, 195
dai̯póvə adi. nom. sg. masc. 49, 108, 194
dái̯və adi. nom. sg. 31, 44, 88, 105, 194
dái̯vək nom. sg. 75, 116, 143
dai̯skó nom. sg. 99
(kă)dai̯sté dat. sg. 99, 171, 200
dai̯skǫ acc. sg. 172
dalą́ praep. 37, 59, 172
dálnə adi. nom. sg. 193
dan nom. sg. 51, 58, 88, 105, 158
dańó gen. sg. 53, 87, 113, 159, 242
dańăv, (sìst)dənév gen. pl. 168, 242
danésnə adi. nom. sg. 53
dánəc nom. sg. 52, 89, 146
dargnǫ̆t inf. 62, 88, 118, 223
dárgnə 3 sg. praes. 62 88, 208
darzénə part. praet. pass. 62, 88, 228
dárə nom. sg. 46, 115, 176
dárǫ acc. sg. 46, 172
dáu̯sə nom. sg. 50, 86, 91, 115
dáu̯są acc. sing. 172
dáu̯sən adi. nom. sg. 197
dăi̯xə 3 sg. praes. 47, 210
dåi̯m nom. sg. 47, 80, 86
dăi̯mə 3 sg. praes. 211
dămə 3 sg. praes. 52, 57, 207
dånái̯ adv. 50, 162
dåné adv. 53, 163
dånü̆ nom. sg. 42, 57

(kå) dănə dat. sg. 57, 162
(no)dănə loc. sg. 36, 52, 108, 163
dåu̯ďŏrət adi. nom. sg. masc. 158
dåu̯ďŭ adv. 64, 76, 117, 198
dău̯də dúďə adi. nom. sg. masc. 64, 86
dåu̯g nom. sg. 64, 75
dău̯gət adi. nom. sg. masc. 64, 195, 197
dåvó num. nom. masc. 57, 70, 114, 202
dåvé num. nom. fem. 35, 202
dåvŭx num. gen. 114, 202, 239
dvemó, dvémə dat.-instr. du. 54, 70, 130, 202
dåvói num. 57, 70, 96, 114, 202
dåzd nom. sg. 51, 57, 73, 86, 99, 105, 140, 159, 236
(no) décə loc. sg. 163
défkə nom. sg. 73, 80, 120, 142
délə 3 sg. praes. 211
dèrzái-sə 2 sg. imper. 219
dèrzól-sə praet. sg. 234
dérə, deri-sə 3 sg. praes. 207, 227, 241
derónə part. praet. pass.
detą nom. sg. 35, 39, 88, 102, 116, 157, 182, 184. *(détə)* 35, 39, 88, 89, 106, 116
detái nom. acc. pl. 124, 155
detáinə adi. fem. 193
dévə nom. sg. 35, 119, 152
(kå) diñóńə dat. sg. 51, 162
disąt num. nom. sg. 32, 102, 125, 203
disą(t)diśǫt 204
disątnocti num. 100, 203
disątərŭ num. col. 129, 206
diśǫtə num. nom. sg. 87, 102, 205
divąt num. nom. sg. 32, 70, 82, 125, 203
divąt(t)diśǫt num. 100, 118, 204
divątnocti (divątnədist) num. 100, 203
divątərŭ nom. col. 82, 129, 206
divǫtə num. ord. 38, 70, 81, 107, 205
dlån nom. sg. 155
(nĕ)dógə 3 sg. praes. 244
dójěs 2 sg. praes. 34, 209, 215
dój-(nəm), dóžə 2 sg. imper. 219, 220
dól-mə praet 30, 234
dóləj adv. comp. 96, 118, 196, 198
nadóləj adv. sup. 96, 196
dolí gen sg. 126, 178
dólĕk adv. 69, 116, 197
dóvə 3 sg. praes. 30, 85, 198, 211
döl nom. sg. 42, 70, 86
(vå)dŭlə locc. sg. 70
dör nom. sg. 43, 83
döŕónkə nom. sg. 43, 83, 108
dǫb nom. sg. 36, 86, 104
dǫbój, dǫbə nom.-acc. pl. 123, 138, 166
dǫbáićə nom. sg. 36, 107, 145
dǫbŕónkə nom. sg. 93
dŏbək nom. sg. 79, 142
dráu̯gə nom. sg. 50, 199
dráu̯gəg gen. sg. 200, 242
dráu̯žə nom. pl. masc. 201, 202
dráu̯žĕx gen. plur. 202
dráu̯ďə acc. pl. 50, 201
dráŭzĕt inf. 225
drau̯z 2 sg. imper. 219
dråvénə adi. nom. sg. 193
dråvnŭ nom. sg. 51, 55, 57, 92, 97, 149
drăvə nom. pl. 52, 57, 168
drăzə 3 sg. praes. 52
dréměs 2 sg. praes. 97, 209, 215

drènüvótə adi. nom. sg. 66, 195
drènüvótǫ acc. sg. fem. 66, 195, 201
drívénə adi. nom. sg. neutr. 65
dü praep. 239
dübré adv. 35, 198
dűbrə adi. nom. sg. 86, 92, 160, 199
dűbrǫ adi. acc. sg. fem. 37, 201
nàdəbrésə superl. nom. sg. 31, 97, 196
düjócə num. ord. 54, 83, 95, 206
dűjə 3 sg. praes. 96, 135, 212
düjącə part. praes. act. 37, 96, 218
dümó adv. 121, 160
düpáitə part. praet. pass. 227, 239
düťűncět inf. 225
düzáidət inf. 224, 239
dvaignǫt inf. 75, 84, 118, 223
dváignə 3 sg. praes. 208
dvar nom. sg. 84
dvarái nom. pl. 53, 58, 84 123
dvarnáićə nom. sg. 58
dvènəcté 204
dvènədíst num. 54, 69, 127, 203
ďáimnə nom. sg. 49, 77, 149
ďolű nom. sg. 34, 42, 87, 125, 151
ďoló gen. sg. 161
(kå)ďólə dat. sg. 138, 162, 240, 242
(pü)ďólə loc. sg. 163
ďolójə, ďólə 3 sg. praes. 87, 209, 210
ďótkə nom. sg. 34, 87, 102, 120, 143
ďölǫb nom. sg. 37, 43, 74, 76 93, 124, 154
ďölǫbái nom.-acc. pl. 129, 166
ďölǫbək nom. sg. 142
ďölǫpťə acc. pl. 166
ďőlə adi. nom. sg. masc. 43
(no)ďűlą acc. sg. 239
ďörcóněk nom. sg. 157
ďörcəní nom. pl. 127, 157, 182
ďörí-sə 3 sg. praes. 211
ďőrťə adi. nom. sg. masc. 43, 77, 195
ďőrə nom. sg. 43, 76
ďörǫ acc. sg. 172
ďörái nom.-acc. pl. 122, 174
ďǫsnə nom. sg. 148
ďǫsnə nom.-acc. pl. 87
ďűjěk nom. sg. 76, 144
ďűjə, ďüjí-sə 3 sg. praes. 76, 212, 76, 210
ďűnə nom. sg. 42
ďüst nom. sg. 42, 76, 105, 177
ďüstə nom.-acc. pl. 123, 167, 177
ďűzd nom. sg. 42, 74, 78, 83, 154, 177
ďüzdé nom.-acc. pl. 78, 107, 123, 167, 177
ďűzděk nom. sg. 83, 143
elűvə adi. nom. sg. 194
(vå)emericə loc. sg. 173
erǫ acc. sg. 172
famforé nom.-acc. pl. 175
(kə) farsükóńə dat. sg. 162
(va) fastelovéńə loc. sg. 164
folné acc. pl. 167
foľóstə adi. nom. sg. 196
fűdrət inf. 128
gánəm 1 sg. praes. 215
galé nom.-acc. pl. fem. 175
gåzáivə adi. nom. sg. masc. 194
giglái̯ťə nom. sg. 79
(no)giglə loc. sg. 174
ģózdə nom. acc. pl. 174
glainénə adi. nom. sg. 193
glainó nom. sg. 133
glainǫ acc. sg. 121

gláipə adi. nom. sg. 49
gláipə nom. acc. pl. 201
gláistə nom. sg. 115
gláuxə adi. nom. sg. masc. 78
glád nom. sg. 67
(vă)glədé loc. sg. 35, 109
gládüvnótə adi. nom. sg. masc. 195
gládüvótə adi. nom. sg. masc. 195
gládüvənə subst. verb. 230
glăfkə nom. sg. 55, 80, 120, 142
glávainə nom. sg. 150
glăvnə adi. nom. sg. masc. 55, 67, 80, 193
glăvə nom. sg. 31, 67, 80, 93, 105, 115, 152
glávǫ̆ acc. sg. 37, 172
glávói nom.-acc. pl. 122, 174
glóťə adi. nom. sg. masc. 30, 100, 194
glótkə nom. sg. fem. 199
glǫ̆bĕk adv. 44, 116, 197
glǫ̆bŭťə adi. nom. sg. masc. 37, 42, 77, 107, 195
gľǫ̆dəl praet. sg. 234
gnaidăi, (gnáidə) nom.-acc. pl. 122, 138, 174
gnălə adi. nom. sing. 46, 196
gnevói nom.-acc. pl. 35, 152
gnezdí-sə 3 sg. praes. 210
gnitə 3 sg. praes. 207
gnol praet. sg. 234
gnüj nom. sg. 42, 75, 96
gnŭjnə adi. nom. sg. 193
gnŭjnə nom.-acc. plur. neutr. 202
god nom. sg. 30, 74, 104
godăi nom.-acc. pl. 123, 166
góděk nom. sing. 30, 46, 106, 144
godáicə nom. plur. 46, 89, 108, 144, 164
golǫ̆z nom. sing. 30, 74, 124, 155, 177
gòlǫ̆zái nom. plur. 30, 110, 129, 178
gord nom. sg. 64, 65, 74
(prìd)-gərdăm instr. sg. 51, 57, 65, 109, 240, 125, 162
(nò)-gərdé (nò)-gordé loc. sg. 65, 121, 163
gordáistə nom. sg. 65, 151
gorx nom. sg. 65, 74
gorxăi górxə nom.-acc. pl. 48, 49, 122, 138, 166
górnět inf. 225
górněs 2 sg. praes. 212, 215
gornăl praet. 118, 223, 237
gornącə part. praes. act. 218
górnək nom. sg. 61, 74, 142
górslə nom. sg. 62
górən(ə) subst. verb. 185
gósə 3 sg. praes. 30, 74, 211
gozdə nom. sg. 34, 78, 83, 116
gǫ̆s nom. sg. 36, 74, 154
gǫ̆skə nom. sg. 120
gǫ̆sťə nom.-acc. pl. 174
gǫ̆stə adi. nom. sg. 75
gǫ̆sə adi. nom. sg. 192, 199
gǫ̆śər nom. sing. 87, 116, 154
graipái nom pl. 165
grámət inf. 59, 136, 224
grámə 3 sg. praes. 52, 55, 59, 94, 131, 212
gràmolŭ, grəmolŭ praet. sing. neutr. 81, 127, 234
grauk, groik nom. sing. 50, 92
graucái nom. pl. 164
grauk gen pl. 168, 239
grausăi nom. sg. 156, 179
gráusva nom. sg. 84, 120, 153
grausvói nom.-acc. pl. 55 84, 124, 181
greblŭ nom sg. 94, 113, 151

grex nom sg. 75, 101
gréxə nom.-acc. plur. 49, 78, 106 115 166
grexŭv gen. pl. 168, 242
(no)grénsə loc. sg. 173
gresí-sə 3 sg. praes. 210
gresnái̯ĭə nom.-acc. pl. 77, 101, 166, 240
grèsnərŭm dat. pl. 154, 169
grèbăt nom. sg. 60, 81
gribín nom. sg. 32, 75, 126 156
grij-sə 2 sg. imper. 36, 96, 219
grobálněk nom. sg. 85, 99, 144
groblái̯, groblé nom.-acc. pl. 30, 95, 106, 123, 124, 177
gróbə nom.-acc. pl. 30, 138 165
gŕǫ̈də nom. sg. 39, 93, 115
grŭznə adi. nom. sg. fem. 42, 193
gurťái̯ nom. sg. 156, 179
(ni)gənós-mə 2 sg. praes. 244
gńózdə nom. sg. 44, 78, 86, 106, 114, 119, 167
hoľóńə gen. sing. 185
(və)xládé loc. sg. 121, 163
xládénə adi. nom. sg. 193
xlévə nom.-acc. plur. 94
xólə 3 sing. praes. 30, 83, 212
xórnět inf. 63, 89, 225
xorną́-sə 1 sing. praes. 139 213, 215
xórnə (xorní-sə) 3 sg. praes. 210, 212
xórnə nom. sing. 65, 74, 115
xorstái̯və adi. nom. sg. 194
xorstŭ̂v nom. sing. 65
xorstvói̯ nom.-acc. pl. 181
xŏ̈rə adi. masc. 43, 78, 83
xöst nom. sg. 42, 78, 83, 100
xrąst nom. sg. 38, 73, 99, 145
xŕon nom. sing. 93
xrŭ̈mə adi. nom. sg. masc. 42, 135
xŭ̈dět inf. 46, 78, 136 225
xŭ̈də 3 sg. praes. 42, 211
xüdí 3 sg. aor. 127, 231
xái̯znə adi. 78
xau̯dái̯cə nom. sg. 78 145
xáu̯də adi. nom. sg. 78, 192
xáu̯dəg gen. sg. 200. 241
xáu̯dəc nom. sg. 61, 73, 89, 90, 106, 147
xèmil nom. sg. 58, 78, 159
xŏ̈rəc nom. sg. 43, 78, 83, 94, 147
inglái̯cə nom. plur. 47, 165
jadă̈n num. masc. 33, 70, 95, 113, 202
jadă̈nədíst(ə) num. 203
jádlə nom. sg. 33, 97
jadlă̈i̯ nom.-acc. plur. 33, 47, 122, 174
jagrái̯cə, (jègrái̯cə) nom. sg. 60, 70, 75, 137, 145
jai̯ pron. 2 os. pl. 187
jai̯dŭ̈ nom. sing. 60, 76, 95, 125
jai̯gó gen. sg. 121
jai̯grójǫ 3 plur. praes. 61, 70, 209, 217
jái̯mą nom. sing. 60, 95, 120, 156
jái̯mət inf. 61, 224
jai̯mójə, jái̯mə 3 sg. praes. 61, 209, 210
jǫ̈tə part. praet. pass. 39, 226
jái̯nəm adv. 60, 238
janócə nom. sg. 206
janŭ̈ num. nom. sg. neutr. 33, 95, 98, 113, 202
(vå)janŭ̈ acc. sg. 241
jánə num. nom. sg. fem. 98
(no)jánə num. loc. sg. fem. 202
jáu̯nəc nom. sg. 50, 55, 89, 90, 147
jau̯trŭ̈ nom. sing. 50, 95, 125, 154
jáu̯trə adv. 50, 95

jauzáinə nom. sg. 95, 137, 150
jauzáinǫ acc. sg. 95
jăglə nom. sg. 60, 95
jăkrə nom. sg. 60
jăskrə nom. sg. 61
jåskrăi nom.-acc. pl. 122, 174
jăzbə nom. sg. 60, 132
jącmín nom. sg. 32, 38, 55, 91, 95, 126, 156, 182
jącənáicə nom. pl. 61, 164
(ài)jedái (jədái) gen. sg. 155, 177, 178
(kă)jedái (jədái) dat. sg. 123, 178, 239, 242
jest inf. 221, 236
jédə 3 sg. praes. 213
jeʒ 2 sg. imper. 74, 220
jéctə 2 pl. imper. 220
jedăl praet. 98, 127, 235
jézdĕt inf. 95, 225
jézdə 3 sg. praes. 211
jèlmé nom.-acc. pl. 60, 123, 167
jĕmə 3 sg. praes. 60, 95, 135, 207
jèmətó-sə 3 du. praes. 34, 60, 82, 109, 216
jèmái-jĕg 2 sing. imper. 60, 139, 218
jèvér nom. sg. 33, 60, 95
jèveré nom.-acc. pl. 60, 129, 167
jidáinə adi. nom. sg. masc. 33, 70, 95, 107, 206
jisín nom. sg. 33
jist adv. 33, 69, 99
jiz nom. sg. 33, 73
jo, joz, pron. nom. sg. 95, 177, 185, 226, 231, 233, 236, 239, 242
minė gen. sg. 185, 242
manė dat. sg. 114, 185, 238
mą acc. sg. 38, 186, 242
manǫ́ instr. sg. 186
joblŭn nom. sg. 126, 141, 155
joblŭńə nom. sg. 129, 141
jòdədăi nom.-acc. pl. 30, 44, 109, 129
jógną nom. sg. 30, 120, 157
jogńǫ̂tə nom.-acc. pl. 39, 184
joji nom. sg. 30, 32, 106, 125, 141
jójə nom.-acc. pl. 115, 167
jòlüváićə nom. sing. 30, 110, 137
jolŭvə adi. nom. sg. 42, 129, 194
jomó nom. sg. 133, 140
jomǫ́ acc. sg. 172
jopťŭ nom. sg. 30, 42, 55, 73, 76, 95, 106, 126, 143
jópkə nom.-acc. pl. 30, 31, 75, 119, 167
jòpťədǫ̂b 158
josín nom. sg. 126, 148
jòsináinə nom. sing. 149
jostrăi nom.-acc. pl. 174
jovărə nom.-acc. pl. 40
jǫ̂drə nom. sg. 39, 114, 153
jǫ̂trénə adi. nom. sg. fem. 39
jǫ̂trə nom. pl. 38, 119, 167
jǫ̂zĕk nom. sg. 38, 49, 95, 106, 116, 143
jòzăiťə nom.-acc. plur. 117, 166
jəserăi nom. plur. 100, 108
kå praep. 35, 65, 109, 171, 181, 242
kårăi, krâi nom. sg. 47, 56, 57, 98, 156
kåtŭ pron. 42, 53, 57, 74, 114, 190
kåtŭmə dat. sg. 190
ťümăvə dat. sing. 191
klaipóstə adi. nom. sg. 75, 81
klanáikə nom. sing. 53, 59 108, 144
klánə 3 sg. praes. 52, 59, 94 135, 207
klădə nom. sg. 119
klåncái nom. pl. 165

klås nom. sg. 75
klåsăi nom.-acc. plur. 47, 123, 138
klåťől nom. sg. 42, 67, 76, 126
klåťőlək nom. sg. 142
klåťőlťə nom.-acc. pl. 166
klącə 3 sg. praes. 38, 91, 94, 212
klédať inf. 128, 224
klenűvə adi. nom. sg. 194
klepóstə adi. nom. sg. 195
klésťə nom.-acc. plur. 99
klódə 3 sg. praes. 30, 207
klogǫ̂ acc. sg. 172
klǫ̂bək 142
klűběk nom. sg. 50 106,
klübáucněk nom. sg. 79, 144
klütvóî nom.-acc. plur. 175
kok adv. 238
kokót inf. 127, 223, 226
(aî) kókvə gen. sg. 180, 239
kǫlâî nom. sg. 108
kolăv acc. sg. 180
kǫlinâićə nom. sg. 89
kolűvə adi. nom. sg. 194
kom adv. 238, 241
kominénə adi. nom. sg. 193
kǫmóî nom. sg. 47, 124, 156 181
kòmənăî nom. plur. 47, 109
komóîkə nom. sg. 143
komót inf. 128, 223, 236
kopą̂ acc. sg. 37, 95
kopé nom.-acc. pl. 95, 123
kópkə nom. sg. 31, 79, 120, 143
kopkǫ̂ acc. sg. 79, 172
kópə 3 sg. praes. 209
kortvóî nom.-acc. pl. 175
kórťə adi. nom. sg. 74, 101, 194
korvó nom. sing. 31, 74, 106, 133, 152
korvǫ̂ acc. sg. 172
korvóî nom.-acc. pl. 122, 174
kórvə adi. nom. sg. 192, 199
kos nom. sg. 83
kǫsâî nom. pl. 83
kǫsăv nom.-acc. sg. 83
kosál nom. sing. 51, 58, 91
kóťə nom. sg. masc., *kókə* nom. sg. fem., *koťůk* gen. sg. neutr. 191
kozdům(ə) pron. dat. sg. 291
kózənə subst. verb. 230
kǫdíťə nom. sg. 37, 74, 107, 141
kǫ̂pət inf. 173, 224, 241
kǫ̂s nom. sg. 74
kǫ̂sə, kǫ̂sâî nom.-acc. pl. 49, 138, 74, 166
kǫ̂sět inf. 225
kǫ̂sə 3 sg. praes. 211
kǫ̂sål praet. sg. 118, 234
kǫ̂səją̂cə part. praes. act. 218
kǫ̂sénə part. praet. pass. 229
kǫ̂sójə 3 sg. praes. 209
kǫ̂sónə part. praet. pass. 227
kǫťůl nom. sg. 152
kǫťülénə adi. nom. sg. 193
kraîdlótə adi. nom. sg. 97, 195
kráîdlə nom. sg. 44, 75, 97, 114, 119, 151
kraîvâićə nom. sg. 145
kráîvə adi. nom. sg. 44, 94, 97, 194
kraîvů adv. 117, 197
kranci nom. pl. 182
krangilé acc. pl. 167
krauskó, kráuskə nom. sg. 50, 73, 91, 120, 143
krauz nom. sing. 155
kravdi nom. plur. masc. 182
krâjə 3 sg. praes. 48, 97, 209
krâsâînə nom. sg. 53, 92, 150
kremín nom. sg. 156
kríďăv nom.-acc. sg. 180
(vå) krizé loc. sg. 163

krigerí nom. pl. 182
kródnə 3 sg. praes. 30, 236
króděs 2 sg. praes. 207, 215
krodăl praet. sg. 30, 56, 98, 127, 233, 234
(wèg)-krədénə part. praet. pass. 238
krojót inf. 96, 127, 223, 226
(vå) kromé loc. sg. 163
krosăn adi. nom. sg. 127, 197
krősnə nom-acc. plur. 120, 168
krüďăv acc. sg. 180
krűjə 3 sg. praes. 96, 135
krűmkə nom. sg. 80, 142
kvą́ilə 3 sg. praes. 46, 212
kücą́i nom. sg. 179
ǩ'auc nom. sg. 50, 73, 78, 91, 94, 140
ǩ'áucə nom.-acc. pl. 79, 94, 115, 167
ǩ'ájąˇ 3 plur. praes. 50, 78, 94, 209, 217
ǩ'áukə nom. sg. 119
ǩot nom. sg. 78, 83
ǩotăi nom.-acc. pl. 78, 83, 123
ladą́icə nom. pl. 46, 164
laib nom. sg. 49, 105
laibó gen. sg. 160
laipą́ikə nom. sg. 144
laipą́inə nom. sg. 137, 150
laipó, láipə nom. sg. 45, 94, 133
laipói, láipə nom.-acc. pl. 122, 174
laisą́ickə nom. sg. 73, 91, 94, 142
laisą́icə nom. sg. 145
láiskə nom. sg. 120, 142
láisnə adi. nom. sg. 100
laist nom. sg. 140, 159
laistăi nom.-acc. pl. 123
laistnáicə nom. sg. 55, 98, 137, 146
láizə 3 sg. praes. 34, 45, 209, 219
láunə nom. sg. 115, 148
láisą́inə nom. sg. 47, 88, 108, 137, 149
láisą́inų acc. sg. 88
lązą́icə nom. sg. 45, 53, 145
lązą́ikə nom. sg. 53, 144
lăzěs 2 sg. praes. 52, 57, 215
lăzə 3 sg. praes. 52, 57, 209
lągnə 3 sg. praes. 209
lécə 3 sg. praes. 211, 212
led nom. sg. 32, 94, 104
lékər nom. sg. 35, 134, 154, 159
lépsə adi. nom. sg. 196
lésnə adi. nom. sg. 193
lésnə nom.-acc. plur. 201
lestą́icə nom. sg. 137, 145
lévə adi. nom. sg. 35, 80, 194
(no)lévəj loc. sg. 201
lézə 3 sg. praes. 207
lezącə part. praes. act. 218
lèjón(ə) subst. verb. 45
lějə 3 sg. praes. 45, 60, 209
lidą acc. sg. 172
likăm adv. 163
litə 3 sg. praes. 212
lízə 3 sg. praes. 212
lobű nom. sg. 68
lodų acc. fem. 172
lönű nom. sg. 43, 92, 140
lòstəvą́icə nom. sg. 137, 146
lótvə nom. sg. 84, 153
lozą́ikə nom. sg. 145
lumpói nom. sg. 171, 180
lűdə nom. sg. 42, 68, 87, 93
så (lűdə) instr. sg. 38, 89, 173
(no)lűdə loc. sg. 174
lüj nom. sg. 42, 96
lűjnə 193
(g)lükó gen. sg. 160
lümět inf. 91, 136, 225

lŭmə 3 sg. praes. 211
lŭmą 3 plur. praes. 92, 213, 217
lŭpətáiću nom. sg. 137, 145
lüťět nom. sg. 58, 68, 77, 101, 126, 150
(sə̂-)lüxťăm instr. sg. 55, 87, 101, 126, 163
-lə praep. 244
ľaibŭ adv. 42, 49, 94, 127, 197
ľáibəj adv. compar. 96, 196, 198
ľáibə 3 sg. praes. 211
ľauxŭv adi. nom. sg. 194, 197
ľaudí, ľaudái nom. pl. 32, 50, 94, 106, 124, 177
ľån nom. sg. 51, 59, 94, 105, 147
ľåťŭ adv. 55, 59, 76, 101, 107, 113, 197
ľăťə adi. masc. 51, 55, 59, 94, 101, 194
ľólěn adi. nom. sg. masc. 46, 193, 197
ľoláinə nom. sg. fem. 193
ľóľə nom. sg. 93
ľónə subst. verb. 230
ľos nom. sg. 93
ľotójə 3 sg. praes. 93, 209
ľotójə 3 pl. praes. 38, 217
ľòtojącə part. praes. act. 137, 218
ľotŭ nom. sg. 34, 70, 93, 102, 125, 140
(pöl)-ľotó gen. sg. 121, 160
ľotăm instr. sg. 51, 57, 125, 162
(vå)létə loc. sg. 35, 70, 102, 108, 138, 163
ľǫdŭ nom. sg. 38, 93
ľǫdó gen. sg. 38, 93, 160, 241
mádədót inf. 222
madą acc. sg. 173
maigójə 3 sg. praes. 210
màixəlévə adi. nom. sg. 82, 129
máilą acc. sg. 172
maimŭ adv. 82, 127
(kå)máisə dat. sg. 172, 242
(no, vå)malnáicə loc. sg. 174
malnaiťŭv adi. nom. sg. 194
málněk nom. sg. 46
máną 1 sg. praes. 88
mánəj adv. comp. 89, 96, 196, 198
namánəi adv. superl. 31, 96, 196
(nà)mənésə adi. superl. 31, 97,
(kå)marénə subst. verb. dat. sg. 230
márə 3 sg. praes. 52, 59, 82, 207
marącə part. praes. act. 218
mařónə part. praet. pass. 93, 226
márznə 3 sg. praes. 62, 208
marzénə part. praet. pass. 228
mázə, mazí-mə 3 sg. praes. 52, 59, 210, 211
maudáikə 144
maudí-sə 3 sg. praes. 80, 210
mauxó, máuxə nom. sg. 50, 74, 119, 133, 134
mauxvói nom.-acc. pl. 153, 175
máurněk nom. sg. 144
(vå)máurə loc. sg. 174
mǎglə nom. sg. 52, 59, 81
måsváićə nom. sg. 51, 108, 145
måucącə pat. praes. act. 218
mǎuckǫ adv. 64, 173
mǎuńə nom. sg. 64, 115
måuz nom. sg. 64
(så)mącəm instr. sg. 103
mąćə 3 sg. praes. 40, 89, 210
mąćənə subst. verb. 40, 89, 230
mąsnénə adi. nom. sg. 193
mąsŭ nom. sg. 39

mąťťə adi. masc. 38, 82, 101,
medáį gen. sg. 50, 123, 169
mex nom. sg. 75
melnaiťŭv adi. nom. sg. 197
méną 1 sg. praes. 215
ménəs 2 sg. praes. 215
mérə 3 sg. praes. 35, 102, 211
merącə part. praes. act. 90, 137, 218
mesáįstə nom. sg. 99, 151, 159
(və)mestė loc. sg. 121, 163
mestró gen. sg. 160
mésək nom. sg. 142
mésəł inf. 82, 91, 224
met inf. 61, 224
mom (né)-məm 61, 214, 215, 236, 242, 244
mos (né-məs) 2 sg. praes. 214, 215, 235, 236
mo 3 sg. pras. 160, 214, 235
mómə 1 pl. praes. 214
mótə 2 pl. praes. 214
mótə 3 du. praes. 216
(ni)-mał praet. sg. 235
més 3 sg. imperf. 232
métlə nom. sing. 32, 82, 93, 97, 132, 170
micə 3 sg. praes. 90, 209
míʒə nom. sg. 32, 89, 132, 141, 170
mlåcéněk nom. sg. 67
mlåcénə adi. fem. 67
mlăcněk nom. sg. 120, 144
mlăkə gen. sg. 67, 80, 114, 160
mlăkə acc. sg. 160
mlåt inf. 67, 221
modáįcə nom. plur. 165
modăį nom. sg. 171, 180
moį pron. nom. pl. 187, 244
nos acc. pl. 187
-nəm dat. pl. 219
(så)nómə instr. pl. 187
moįs 155
moįt inf. 47, 80, 105, 222
mójə 3 sg. praes. 47, 48, 209
măł-sə praet. sg. 234
mójtə nom. sg. 44, 47, 106, 114, 140
moláįnə nom. sg. 149
mólə adi. nom. sg. 93
mólə nom.-acc. plur. 201
(püd)moltíťəm instr. sg. 163
Morájə nom. sg. 45
morájěn adi. masc. 193, 197
morz nom. sg. 65, 80
mórə nom. sg. 141
mosléną nom. sg. 193
moskó, mósťə nom. sg. 30, 74,
mósťə gen. sing. 30, 171
mos(t)kǫ acc. sg. 172
motáį nom. sg. 80, 88, 124, 158
motáįcə nom. sg. 137, 145
motéxə nom. sg. 79, 129
motérěn adi. masc. 46, 108, 193, 197
mòtəráįnə adi. nom. sg. 34, 109, 193
mótkə nom. sg. 120
motǫ acc. sg. 172
mózə 3 sg. praes. 161, 209
möst nom. sg. 43, 105
mötójə 3 sg. praes. 43, 210
mötüváįdlə nom. sg. 43, 97, 110, 152
mǫcănə adi. nom. sg. 56
mǫ̆də nom.-acc. pl. 167
mǫ̆kə nom. sg. 31, 37, 75, 80, 115
mǫ̆kǫ acc. sg. 116, 172
musketerí nom. pl. 182
mücáįdlə nom. sg. 91, 97, 151
müďălə nom. sg. 121
mŭcə 3 sg. praes. 212
mücălə praet. 234
müj pron. nom. sg. masc. 188
müjáį pron. nom. pl. masc. 114, 188
müjé acc. pl. masc. fem. 188

müjí pron. nom. sg. neutr. 114, 188
müjím loc. sg. masc. neutr. 188
mü̆jə nom. sg. fem. 188
müją́ acc. sg. fem. 188
mü̆krĕt inf. 136, 225
mükrü̆ adv. 92, 127, 197
mü̆krə adi. nom. sg. 42
mümái̯sťə nom. sg. 100, 143, 159
müzdín nom. sg. 99, 148
mü̆zdiné (mü̆zdəné) nom.-acc. plur. 99, 129
mü̆zďə nom.-acc. plur. 77, 166
mü̆zĕs 2 sg. praes. 34, 42, 105, 207, 215
mü̆zə 3 sg. praes. 42
nè-məzåló-jĕg praet. fem. 233
(joz)müg 1 sg. aor. 231
(nò)mərái̯ loc. sg. 121, 164
ḿólə acc. plur. 201
ḿoró nom. sg. 34, 81, 102, 133, 153
(priz)ḿor gen. pl. 176, 242
nai̯sťü̆ adv. 45, 76, 127, 197
nai̯t nom. sg. 44, 105, 155
nai̯tái̯dlə nom. sg. 97, 152
navą́cə adi. superl. 31, 90, 96, 196, 198
nebü̆ nom. sg. 125, 182
nìbəśó gen. sg. 157, 183, 241
pü̆d nəbiśā̆m instr. sg. 87, 183, 240
vā̆-nəbiśái̯ loc. sg. 50, 183
néxət inf. 32, 88, 136, 224
(joz) néxəm 185, 215, 219
nexól-mə praet. sg. 234
nèkətü̆ pron. nom. sg. 191
niťü̆g pron. gen. sg. 192
nemťái̯nkə nom. sg. 77, 143
néməc nom. sg. 35, 73, 88, 147
nètüpár nom. sg. 48, 79
nì, nĕ- praep. 244
nic 192, 242
nidéľə nom. sg. 32, 35, 93, 107, 120
nidélą, nidélə acc. sg. 38, 172, 173, 241, 242
(prid) nidélə instr. sg. 240
nidélə nom.-acc. pl. fem. 175
niťĕ́də adv. 58, 69, 238
nob̆órťťə nom. sing. 63, 81, 100, 143, 159
no praep. 44, 239
nócǫl praet. masc. 39
nocǫ̆lə praet. neutr. 151
nodā̆l praet. sg. 235
nodénə part. praet. pass. 88, 235
nóďə adi. 77, 192, 198
nolái̯tə part. praet. pass. 227
nolüzénə subst. verb. 230
nonü̆sə 3 sg. praes. 237
nópĕt inf. 222
nòpücǫ̆t inf. 90, 222
nòpücǫ̆tə part. praet. pass. 39, 90, 226
nòpücǫ̆lə nom. sg. 151
nos pron. nom. sg. masc. 92, 189
nosí pron. neutr. sg. 127 189
nósə gen. sg. fem. 189
nósə nom. pl. 189, 240
nósĕm dat. plur. 189
nosárət inf. 223
nováu̯cə 3 sg. praes. 239
nòvau̯cénə part. praet. pass. 229
nóvĕt inf. 222, 239
nòvərtái̯-sə 2 sg. imper. 218
nös nom. sg. 43, 86, 105
(vå) nü̆sə loc. sg. 163
nǫ̆tǫ acc. sing. 86, 172
nǫ̆tər nom. sg. 154
nüc nom. sing. 74, 90, 155, 176
(pöl) nücí gen. sg. 126, 178
(vå) nüc acc. sg. 241

nücé, (nűcə) nom.-acc. pl. 123, 179
nüćänə adi. nom. sg. 56, 89
nüďět nom. sg. 58, 101, 126, 150, 177
nüxté nom.-acc. pl. 55, 75, 101, 167. 177
nűgə nom. sing. 31, 75, 101, 132, 140
nűďə gen. sg. 101, 132, 170, 242
nügǫ̑ acc. sg. 172
nüďáį̂ nom.-acc. plur. 48, 77, 122, 174
nüʒé nom.-acc. dual. 35, 90, 101, 107, 113, 176
nügótə adi. nom. sg. 195
nűsět inf. 69, 136, 225
nűsə 3 sg. praes. 211, 236
nűsą 3 pl. praes. 213, 217
(no) nűslə loc. sg. 163
nüvó adi. nom. sg. fem. 197
nüz nom. sg. 73, 91, 140
nüzé acc. pl. 167
nűzaį̂cé nom.-acc. plur. 89, 175
nüznăį̂ acc. pl. 149, 166
nədanŭv adi. nom. sg. 194, 197
(så) òmərăm instr. sg. 163
ópəm 1 sg. praes. 215
orǫ acc. sg. 172
oťáį̂ nom. sg. 171, 180
páį̂lą nom. sg. 46, 120, 157
paį̂ľǫ̑tə nom.-acc. plur. 46, 93, 184
pělątáį̂ nom.-acc. dael. 183
páį̂stə 3 sing. praes. 82, 99, 212
paį̂stącə part. praes. act. 218
paį̂sťólkə nom. sg. 99, 143
paį̂t inf. 44, 70, 82, 105, 222
pájǫ 1 sing. praes. 45, 209, 214
pájə 3 sg. praes. 45, 209, 236
paj 2 sg. imper. 219
pål praet. sg. 46, 70
(kå)páį̂ťə subst. verb. dat. sg. 50, 87, 108, 230
paį̂vŭ nom. sg. 42, 45, 125, 152
paį̂vó gen. sg. 121, 160, 161, 244
páį̂zdə nom. sg. 45, 115
páį̂zdə acc. sg. 116
(vå)páį̂zdə loc. sg. 116
pajáį̂kə nom. sg. 45
pajónə adi. nom. sg. 45, 227
pájəváį̂cə nom. sg. 45, 146
pan nom. sing. 58, 105
párdə 3 sg. praes. 62, 212
párgnə 3 sg. praes. 62
paréd nom. sg. 56, 98
parstín nom. sg. 63, 82, 126, 148, 182
parzénə part. praet. pass. 62, 228
pàrə num. ord. 62, 205
(vå) parésə superl. 205
pápərnáį̂cə nom. sg. 146
paṕăr nom. sg. 53, 59, 81, 113
papráį̂ gen. sg. 55, 113
pàsináį̂cə nom. sg. 32, 59, 91, 109
pastráį̂cə nom. sg. 53, 59, 99, 145
paų̂nó gen. sg. 160
páų̂stə 3 sg. praes. 79, 211
pázdə 3 sg. praes. 52, 59, 212
păknə 3 sg. praes. 208, 231
påcí 3 sg. aor. 100, 231
påcénə part. praet. pass. 228
påtincnáį̂cə 146
påtínəc nom. sg. 32, 82, 107, 147
påtíncə nom.-acc. plur. 89, 167
påťáį̂ nom.-acc. pl. 174
påų̂nŭ adv. 64, 117, 197
păų̂nə adi. nom. sg. 64, 79, 193
*pąʒ ≤ *pinąʒ* 154
pąptl nom. sg. 32

pąst nom. sg. 38, 82, 176
(så) pą́stą instr. sg. 37, 178
pą́sťə gen. sg. 171
pąt num. 102, 203
pą(t)diśǫ̆t num. 100, 118, 204
pątnocti (pą̀tnədíst) num. 100, 203
pątstíďə num. 204
pą̀tərü̆ num. 82, 129, 206
pékər 154
pèkərnái̯ćə nom. sg. 137, 146
pelăi̯nə nom. sg. 161
perái̯kə nom. sg. 33, 145
perdojái̯kə 144
(kə)perdójə dat. sg. 161
perdójə 3 sing. praes. 95, 237
pirdól praet. sg. 114, 234, 240
pirdónə part. praet. pass. 227, 235
perjédə 3 sg. praes. 213, 240
perjéʒ 2 sg. imper. 114, 220
perlájə 3 sg. praes. 45, 240
permésət inf. 224, 237
perstrélĕt inf. 225
pèrstrəlénə part. praet. pass. 229
perü̆ nom. sg. 82
perésə nom.-acc. plur. 117, 184
pèrisái̯ nom. - acc. dual. 158, 184
pérə, perí-sə 3 sg. praes. 33
pés(ə)n nom. sg. 35, 82, 98, 155, 176
pesnái̯ nom. plur. 35, 45, 82, 107, 124, 179, 236
peťái̯ nom. sg. fem. 180
pic nom. sg. 32, 74, 90, 104
(no)pic acc. sg. 239
picán nom. sg. 149
picné acc. pl. 167
pict inf. 221
pícə 3 sg. praes. 135, 208
pícą 3 plur. praes. 135, 208
picénə part. praet. pass. 228
pilénťə nom.-acc. pl. 174
pìpəną́ nom. sg. 157
pir, per praep. 240
pirvarťónə part. praet. pass. 227
pisót inf. 236
plájə 3 sg. praes. 50
pláją 3 pl. praes. 50, 217
plateré acc. pl. 167
pláu̯cə nom.-acc. plur. 50, 93, 168
pláu̯znə adi. nom. sg. 73, 79
pláu̯zə 3 sg. praes. 212
plau̯zénə part. praet. pass. 229
plåtnén(ə) adi. 98, 193
plåtnínĕk 144
plătnə nom. sing. 74, 98, 149
plåvói̯ nom.-acc. pl. 122, 174
plăvə 3 sg. praes. 67, 211
plesnái̯və adi. nom. sg. 194
plestán 149
plitót inf. 127, 223, 226
plítə 3 sg. praes. 88, 127 207, 223
pliténə part. praet. pass. 228
plògəlái̯-mə 186
plóxtə nom. sg. 119
plókət infin. 30, 75, 93, 223
plócą 1 sg. praes. 209, 214
plócə 3 sing. praes. 93, 209
plócą 3 pl. praes. 30
plokól praet. 30, 74, 93, 233, 234
plótə 3 sing. praes. 79, 211
pľǫ̆sət inf. 38, 70, 73, 94, 223
pląsə 3 sg. praes. 38, 70, 209,
pląsą 3 pl. praes. 217
pľǫ̆sənə subst. verb. 230
poďái̯bnə adi 77, 193.

pòjącái̯nə nom. sg. 37, 45, 110, 149
pójąk nom. sg. 96, 116
polái̯ťə acc. plur. 166
polé acc. plur. 167
póləc nom. sg. 94, 146
pólcə nom-acc. pl. 167
porʒái̯ nom. plur. 65, 90, 122 164
pórsą nom. sg. 65, 79, 116, 157, 184
pósmą nom. sg. 157
posménə nom.-acc. pl. 148
post inf. 79, 221
pósə 3 sg. praes. 79, 207
postárněk nom. sg. 100
postváistə 151
potót inf. 128, 223
pö(d)dónə adv. (loc. sg. masc. neutr.) 198
pödráu̯g nom. sg. 113
pökrăi̯tə part. praet. pass. 227
pöl nom. sg. 43, 105
pölăt nom. sg. 43, 51, 57, 79, 150
pölní nom. sg. 98, 182
pölüvněk nom. sg. 43, 80, 144
pölüzět inf. 225
pölüz 2 sg. imper. 219
pȍlüzăl, pəlüzăl praet. 46 118, 234
pȍpədí-sə 3 sg. praes. 207
pȍpədăl-sə praet. 56, 98, 109, 233
pȍpədén(ə) part. praet. pass. 228
pȍrüdénə part. praet. pass. 229
pösláu̯sət inf. 224
pösláu̯səl 234
pöslól-jěg praet. 139, 234
pöstíl nom. sg. 155
pöstíľə nom. sg. 240
pöstílą acc. sg. 37, 172
pǫ́p nom. sg. 37, 104
pǫ́t nom. sg. 37, 79, 104, 154
pǫ́ťə gen. sg. 87, 115, 160
no pǫ́ťə loc. sing. 87, 164
prai̯ praep. 243
prái̯bět inf. 94, 222, 243
prai̯bái̯tə part. praet. pass. 226
prai̯lüzăl praet. sg. 234
prai̯ḿórtə part. praet. pass. 63, 81, 226
prai̯rűstə 3 sg. praes. 243
prai̯rüsténə part. praet. pass. 228
prai̯stóvět inf. 225
prai̯tőr(ə) 2 sing. imper. 83, 219
prai̯vą́zą 1 sg. praes. 209, 214
prai̯vą́zą 3 plur. praes. 37
prai̯vóbět inf. 225
prai̯zád 2 sg. imper. 219, 243
prądán nom. sg. 149
prądénə nom. sing. 32, 44, 107 148, 167
prądín nom. sg. 148
prą́də 3 sg. praes. 38, 94, 207
prepíclə adi. 196
prepíct inf. 117, 221, 240
prícnə adi. nom. sg. 193
prid praep. 32, 57, 66, 98, 239, 240
prìdjau̯zái̯něk nom. sing. 32, 142, 240
prid(v)cérək nom. sg. 55, 100, 142
prìdəbédə nom. sing. 33, 141, 240,
pripék nom. sg. 240
priťái̯ praep. 66, 77, 242
príťə praep. 44, 66, 242
privíst inf. 117, 237
priz praep. 32, 66, 242
próvə adi. nom. sg. 30, 92, 194
(no) próvəj loc. sg. fem. 201
pröstőtə nom. sg. 43, 86, 150
prőstə adi. nom. sg. 43, 135
(vå) prőstə adv. 198
prösű nom. sg. 43, 125
prösűvněk nom. sg. 80
pŕǫ́dkə adi. nom. sg. 39, 143
prǫ́t nom. sg. 79

prŭsə 3 sg. praes. 211
prüvéslə nom. sg. 44, 117
pü (pö) praep. 240
pücaivónə subst. verb. 141, 230
pücâivə 3 sg. praes. 210
pücaivónə part. praet. pass. 227
pücalâi-sə praet. pl. 234
püd praep. 44, 240
püdăpcə 3 sg. praes. 44, 209
pü(d)dŏr(ə) nom. sg. 43, 101, 141
püdlŭzĕt inf. 225
pŭdə 3 sg. praes. 96
pŭd(ə) 2 sg. inper. 96, 136, 219
pügrípst inf. 117, 221
pŭją 1 sg. praes. 135, 209, 214
pŭjə 3 sg. praes. 135, 209
pŭją 3 pl. praes. 31, 135, 216
pŭkrĕt inf. 44, 49, 92, 106, 222, 240
püli nom. sg. 32, 125, 141, 159
(və)pülâi loc. sg. 121, 164
pümą́ćəl praet. sg. 89, 234
pümą́ćən(ə) subst. verb. 230
püməzónə part. praet. pass. 227
püpâi nom. pl. 165
püpŏl nom. sg. 126, 159
püprǫ̂g nom. sg. 75
püsľód praep. 237, 240, 242
püsténə nom.-acc. pl. 167
püstíl nom. sg. 141
püstíľə nom. sg. 93, 141
püsvâićə nom. sg. 145
pŭtązénə part. praet. pass. 228
pütésət inf. 88, 224
pütklódə 3 sg. praes. 44, 240
pütťŭv nom. sg. 80, 100, 155, 177, 179, 240
pü(t)ťŭvə nom. acc. pl. 100 179
pŭťâinə 3 sg. praes. 48, 76, 98, 208
pŭvauzcâi-jĕg 2 sg. imper. 219
pŭvauzdâi-jĕg 2 sg. imper. 219
püvodénə subst. verb. 230
püvódə 3 sg. praes. 101, 211
püzâimə nom. sg. 141, 159
püzâiməɨ nom. sg. 142
püzárət inf. 36, 224
püzárĕ-m 2 sg. imper. 185, 219
püzáɨəl praet. sg. 234
püzdér nom. sg. 33, 141
püzdérə nom.-acc. plur. 33
püzďâinǫ̂tə part. praet. pass. 227, 228
püznŭ adv. 42, 86, 98, 127 197
pȧs nom. sg. 59, 70, 81, 105, *pasâi* nom. plur. 53, 59, 70, 113, 166
pȧsăcnə adi. masc. 51, 108, 193
pȧsəɨ nom. sg. 51, 58, 81, 106, 142
pȧt inf. 236
pǫ̂tə nom. sg. 39, 81, 115
pǫ̂tə num. ord. 38, 81, 102, 205
pənidéľə nom. sg. 109
raɨáɨ nom. sg. 156, 171, 180
ragi-sə 3 sg. praes. 208
rădlâićə 68, 89, 137
rădlŭ nom. sing. 68, 97, 125, 151, 163
rădlə nom.-acc. plur. 120
rădŭst nom. sing. 31, 106, 126, 155
*răd*ə adi. nom. sg. masc. 31
rădó adi. nom. sg. fem. 31
râibó nom. sing. 92, 133
râibói nom.-acc. plur. 47, 122, 174
răibə adi. 192
răjə 3 sg. praes. 48, 209

råkvâićə nom. sg. 68, 145, 170
rămą nom. sg. 68, 120, 157, 182
råmíńəm instr. sg. 68, 87, 183, 240
rămənâi (rəminâi) nom.-acc. du. 68, 124, 183
rămənésə nom.-acc. pl. 68, 184
rånó nom. sg. 31, 106
rănǫ acc. sg. 31, 172
rånŭ adv. 31, 127, 198
răna adi. nom. sg. 31
rât nom. sing. 51, 57, 105, 177
rătój nom. sg. 68, 96, 119, 142
rătâi nom. sg. 48, 68, 76, 124, 156
răvət inf. 52, 136, 223
råz nom. sg. 73, 91, 155
råzi, răzə gen. sg. 91, 126, 177
rebrŭ nom. sg. 113, 153
rébrə nom.-acc. plur. 119, 167
rec nom. sg. 73, 91
rékə nom. sg. 35, 115
répə (repó) nom. sg. 119, 133, 134
repói nom.-acc. pl. 122, 174
rézą 1 sg. praes. 94, 209, 214,
rézə 3 sg. praes. 94, 209
rézěk adv. 197
reznǫ acc. sg. 149
rict inf. 32, 104, 220, 221,
ricą 1 sg. praes. 135, 208, 214
ricə 3 sg. 135, 208
ricə, ricâi-mə 2 sg. imper. 136, 139, 218, 219
ricăl-mə praet. sg. 98, 139, 185, 189, 233
ricéx-mə 1 sg. imperf. 139 232
ricí 3 sg. aor. 117, 231
ricət inf. 224
risétə nom. sg. 32, 44, 86, 107, 117, 159
róvną nom. sg. 157
rovní nom. pl. 182
rozinťâi nom.-acc. pl. 174
rŏsə nom. sg. 43
rŏzgə (rözgó) nom. sg. 43, 92, 119, 133, 134
rözgǫ̆ acc. sg. 92, 172
rözgvói nom.-acc. pl. 181
rǫ̆bět inf. 225
rǫbâi nom. plur. 165
rǫbói nom.-acc. pl. 122
rǫ̆cněk nom. sg. 75, 91, 144, 159
rǫ̆cnə adi. nom. sg. 193
rǫ̆kə nom. sg. 36, 92, 101, 115
rǫ̆ťə gen. sg. 77, 101, 170
rǫkǫ̆ acc. sg. 122, 172
rǫ̆ťə nom.-acc. pl. 138
rǫcé nom.-acc. dual. 35, 101, 176
rǫkómə instr. dual. 176
rǫ̆kəv nom. sg. 80, 116, 152
rǫkóvə nom.-acc. plur. 116, 165
rǫ̆kəvâićə nom. sg. 36, 146
rŭdə, rüdi-sə 3 sg. praes. 42, 108, 139, 210, 229
rüdą-sə 3 plur. praes. 38, 139, 213
rüdăl-sə praet. sg. 234
rüdénə part. praet. pass. 228
rüďŭzněk nom. sg. 76, 144
rüďŭzə nom. sg. 76, 120
rüg nom. sg. 75
rüǯâi nom. plur. 45, 90, 122, 164
rüji-sə 3 sg. praes. 96, 210
rüją-sə 3 plur. praes. 96, 213
rŭťə nom. sg. 68, 170
rümăn nom. sg. 81
rüsí-sə 3 sg. praes. 211
rüskóknə 3 sg. praes. 30
rüskəcénə part. praet. pass. 228

rùspləstái̯tə 2 pl. imp. 99, 220
rùspləstén(ə) subst. verb. 99
rùspədénə part. praet. pass. 228
rüst inf. 68, 221
rűstə 3 sg. praes. 68
rüstă̯cə 3 sg. praes. 41
rüťái̯tnə nom. sg. 48, 68, 77, 98, 149
rüvóstə adi. nom. sg. 196
rüz, röz praep. 44, 68, 243
rüzdélə 3 sg. praes. 44, 243
rűzdəlénə part. praet pass. 229
rüzgnónə part. praet. pass. 227
rüzmésət inf. 243
rűznə adi. nom. sg. masc. 68
rűzə nom. acc. pl. 174
rűzən nom. sg. 149
rədlai̯cái̯stə nom. sg. 68, 151
ŕótťə adi. nom. sg. 34, 55, 93, 101, 161, 194
sai̯dlű nom. sg. 45, 92, 97, 125, 151
sai̯tnái̯cə nom. sg. 98, 146
sái̯tnə adi. nom. sg. fem. 98
sái̯və adi. nom. sg. 194
sájə 3 sg. praes. 45, 209
sar nom. sg. 48, 105
saró gen. sg. 48, 121, 161
(vå) sárə loc. sg. 138, 163
sarp nom. sg. 62, 88
sarsín non. sg. 73, 91, 126, 129, 148
sarűťə adi. masc. neutr. 45, 91, 195
sárěk adv. 44, 46, 116, 197
sárət inf. 52, 88, 223
sárə 3 sg. praes. 59
sau̯xű adv. 78, 127, 197
sáu̯xə sói̯xə adi. nom. sg. masc. 50, 101, 198
sáu̯xə adi. nom. sg. fem. 101, 199
sáu̯xə adi. nom. sg. neutr. 78, 200
sáu̯knə nom. sg. 50, 114, 148
sau̯kó nom. sg. 86, 133
sau̯răi̯ nom. sg. 156, 179
sau̯răv nom. acc. sg. 180
sáu̯sět inf. 92, 225
sáu̯sə 3 sg. praes. 211
så praep. 54, 56, 163, 240, 241
såcít nom. sg. 54, 155, 177
səcitái̯ nom. plur. 108, 178
săcitái̯nə nom. sg. 54
sădərgnǫ̂t inf. 118, 223
sădət inf. 36, 89, 106, 222, 236, 237, 241
sădəj 2 sg. imp. 36, 96, 219
sădəl praet. sg. 36, 87, 234
săi̯pə 3 sing. praes. 86
săi̯tə adi. nom. sg. 192
săi̯tə 3 sg. praes. 211
sâgrəsénə part. praet. pass. 229
såklíněk nom. sg. 54, 100, 144
såkódlə nom. sg. 97, 151
săkrět inf. 136, 222
sâlqcénə part. praes. pass. 228
sămět inf. 49, 86, 106, 222, 241
(vå)sâmərćónə subst. verb. 230
sâmərénə part. praet. pas. 229
sâmətónə nom. sg. 54
såpót, săpət inf. 52, 57, 73, 86, 114, 127, 136, 223, 224, 226,
săpə 3 sg. praes. 52
såpól praet. sg. 114, 235
såpą̂cə part. praes. act. 218
sås nom. sg. 51, 57, 105
såsăi̯ nom.-acc. plur. 47, 113
săsə 3 sg. praes. 52, 207
sâtárə 3 sg. praes. 54
săvlək nom. sg. 67
săzdət inf. 222
såzdij 2 sg. imper. 36
såzďónə part. praet. pass. 87, 227
sądə 3 sg. praes. 207
sądə 2 sg. imp. 38, 88, 219

sązmą nom. sg. 157
sązménə nom.-acc. plur. 184
sect inf. 220, 221
sécą 1 sg. praes. 214
sécə 3 sg. praes. 208
sek 1 sg. aor. 231
sedlŭ nom. sg. 32, 97, 113, 151, 169
sed nom. sg. 73, 155
sédə 3 sg. praes. 35, 69, 88, 212
sedącə part. praes. act. 88, 218
sèkaŕó gen. sg. 93, 154
sem adv. 238, 243
sémą nom. sg. 35, 157
sèmənŭ nom. sg. 148
senénə adi. nom. sg. masc. 193
senénə nom.-acc. pl. fem. 201
senénə nom.-acc. pl. neutr. 202
seníněk nom. sg. 144
senvój nom.-acc. pl. 181
sérə 207
séstrə nom. sg. 88, 92, 132, 153
sestrăj nom.-acc. pl. 122, 174
séstə nom. sg. 91, 135, 205
sèstərŭ num. coll. 91
seťárə nom. sg. 48, 77, 153
(áj)sěg pron. gen. sg. 239, 242
síbə gen.-acc. dat. loc. sg. 85, 187, 241
są, -sə acc. sg. 187, 240
(zò)səbǫ pron. instr. sg. 37, 109, 114, 187, 242
sìdmərŭ num. coll. 129, 206
sídəm num. 56, 98, 203
sìdəmdišǫt num. 118, 204
sìdəmnocti num. 100, 209
sìdəmnədíst num. 209
sijónə subst. verb. 35, 230
sijót, śot inf. 36, 224
sijə 3 sg. praes. 35
sijól, śol praet. sg. 36, 234
sipăv acc. sg. 180
sist num. 32, 91, 104, 203, 242
sistnocti num. 100, 203
sìstnədíst num. 203
sìstərŭ num. 34, 109, 129, 206
sizdišǫt num. 87, 100, 118, 204
skocájkə nom. sg. 30, 31, 107, 144
skókət inf. 30, 223
skócə 3 sg. praes. 30, 74, 209
skǫpə adi. masc. 37
skrŭpə 3 sg. praes. 54, 130
sláinə nom. sg. 119
slainăj nom.-acc. pl. 122
slàjvənăj || *slàjvəné* nom.-acc. pl. 175
**slaux* nom. sg. 101
sláusə nom. plur. 92, 101, 165
sláuzə 3 sg. praes. 212
slåd nom. sg. 67
slăjsət inf. 224
slăjsą 1 sg. praes. 213, 215
slăjsěs 2 sg. praes. 47, 212, 215
slåménə adi. nom. sg. masc. 32, 67, 107, 193
slămə (slåmó) nom. sg. 67, 133, 134
slåmój gen. sg. 121
slåmój nom.-acc. pl. 171, 174
slănə adv. nom. sg. masc. 67, 193
slåndjićə nom. sg. 146
slăťə adi. nom. sg. 67, 100, 195
slăzə nom. sg. 52, 176
slepájićə nom. sg. 89, 145
slépą nom. sg. 157
slépə adi. nom. sg. masc. 35, 39, 79

slépəc nom. sg. 51, 61, 83, 94, 147
slépcə nom.-acc. pl. 167
slid nom. sg. 73
slidé acc. pl. 167
slóbə adi. 80
sloďái̯ nom. sg. 171, 180
slüvái̯ḱə nom. sg. 79
süvénsťə adi. nom. sg. masc. 1, 42, 55, 108, 195
slüvǘ 182
slüvésə nom.-acc. pl. 32, 107, 117, 157, 184
sľod praep. 242
smaďó, smáďə gen. sg. 160
smágnə 3 sg. praes. 209
smardi nom. pl. 62, 177
smárdə 3 sg. praes. 62, 82, 112
smijót-sə, sḿot-sə inf. 36, 224
smijǫ́-sə 1 sg. praes. 37, 215
smijǫ́-sə 3 pl. praes. 36
smijól-sə, sḿol-sə praet. 36, 233, 234
smijǫ́cə part. praes. act. 218
smòrdlai̯né nom.-acc. pl. 175
smṓlə nom. sg. 43, 132, 140
(vå) smǘlə loc. sg. 36, 108, 132, 173, 241
sneg nom. sg. 35, 104, 140, 236
sneďăv acc. sg. 180
snidŕə gen. sg. 160
snocái̯ nom. pl. 164
snǘp nom. sg. 79
snǘvət inf. 224
sodlǘ nom. sg. 97, 125, 151
sódə 3 sg. praes. 30, 211
soďái̯ nom. sg. 156, 179
soʒái̯ nom.-acc. plur. 179
soʒé nom.-acc. pl. 90,
sói̯kəs 3 sg. imperf. 232 123, 175, 179
sokvói̯ nom.-acc. pl. 175, 181
som, (tǫ) sómə pron. nom. sg. 190
somái̯ćə nom. sing. 31, 107, 145, 170
sòmüďólnə adi. nom. sg. masc. 35, 87, 110, 158, 193
sóməc 147
sonái̯ nom. pl. 30, 45, 86, 88, 106, 124, 179
sotăv acc. sg. 180
sǫ́ pron. nom. sg. masc. 39, 190
so nom. sg. fem. 190
si nom. sg. neutr. 190
síg, (ái̯)-sĕg gen. sg. masc. neutr. 34, 190
-səm loc. sg. 190
sǫ́śódə nom.-acc. pl. 86
spaciŕót inf. 236
speťái̯ nom. sg. fem. 180
(så) speťăm instr. sg. 163
splet nom. sg. 94
srebrǘ nom. sg. 66, 113, 153
srédə nom. sg. 66, 85, 115
(no) srédə loc. sg. 116, 173
sredǘľət nom. sg. 36, 107, 158
srèdülétnə adi. nom. sg. masc. 66, 98, 193
srétkə nom. sg. 66
sribárnə adi. nom. sg. masc. 65, 99, 129, 193
sridnə adi. masc. 65, 98, 193
stáʒ́ə nom. sg. 52, 59, 89, 132
stáʒą acc. sg. 52, 172
stamil nom. sg. 55, 59, 74, 99, 113, 131
stàmilé nom.-acc. pl. 55, 99, 131, 167
stau̯dínəc 147
stanďái̯ nom. sg. fem. 171, 180
ståblǘ nom. sg. 53, 80, 113, 151
ståpái̯ćə nom. sg. 53
stąďái̯ nom. sg. 153, 179
stągvói̯ nom.-acc pl. 153, 181
stegnǘ nom. sg. 107, 113, 148
stenái̯ćə nom. sg. 35, 102, 107, 146

stépə nom. sg. 99
stiďâi acc. pl. 166
stíďə nom.-acc. plur. 204
stiʒâi nom. pl. 164
stílə 3 sg. praes. 212
stínǫ nom. sg. 102, 157, 182
stińǫ̆tə nom.-acc. pl. 39, 87, 102, 120, 184
stipín nom. sg. 127
stor adi. nom. sg. masc. 197
storó adi. nom. sg. fen. 197
stórə adi. nom. sg. 30, 85
stórə nom.-acc. plur. 201
(nâ)stərésə superl. nom. sg. 31, 97, 196
stórěk nom. sg. 30, 144
stórnə nom. sg. 65, 115
(kâ)stərné dat. sg. 35, 65, 109, 171
stornǫ̆ acc. sg. 37, 121, 172
(no) stórnə loc. sg. 116, 132, 173
(nò vəbé) stərné nom.-acc. dual. 65, 109, 176
storůst nom. sg. 155
stórə nom. sg. 141
stot inf. 224
stavâidlə nom. sg. 93, 107, 151
stůjə 3 sg. praes. 42, 212
stóvə 3 sg. praes 29, 211
stovâi-mə 2 sg. imper. 29, 108, 139, 218
stǫ̆pín nom. sg. 126
stǫ̆pět inf. 36
stǫ̆pə 3 sg. praes. 211
stǫ̆pó nom. sg. 36, 133, 140
straipóvə adi. nom. sg. 194
straizín(ə) subst. verb. 97, 230
straizvói nom.-acc. pl. 181
strâizə 3 sg. praes. 44, 97, 207
strâjéfkə nom. sg. 33, 73, 143
strâjə nom. sg. 48
strélět inf. 225
strélə 3 sing. praes. 94, 211
strèľəjącə part. praes. act. 95, 137, 218
strézěk nom. sg. 144, 161
striďə gen. sg. 160
strox nom.-sg. 75
strosâivə adi. nom. sg. masc. 45, 194
stüpín 148
sťaibăl nom. sg. 152
sťâibə nom. sg. 48
sťaibə gen. sg. 170
sťâibǫ̆ acc. sg. 172
(vå)sťâibə loc. sg. 173
sťâibənə subst. verb. 230
sťaińó nom. sg. 77, 87
(vå)sťâinə loc. sg. 174
sťaiplâicťə nom. sg. 79
sťâipləc nom. sg. 54, 77, 130
sťaukó nom. sg. 99, 133
sťaukvói nom.-acc. pl. 175
sťónə nom. sg. 34, 87, 102, 115, 148
sťörâip nom. sg. 49, 124
sťöraipâi nom. pl. 129, 165
sťőrkə nom. sg. 142
sťörcé nom.-acc. pl. 83
sťörné, sťörni nom.-acc. pl. 43, 76, 149, 167, 182
sťörə nom. sg. 43
sťöt nom. sg. 43, 76, 105
sťük nom. sg. 76, 140, 159
sübŏtə nom. sg. 43, 108, 150
süji pron. nom. sg. neutr. 83, 114, 188
(så)sůjə instr. sg. fem. 83, 173, 188, 241
(və)süjím pron. loc. sg. masc. 114, 188
süjâi nom. pl. masc. 189
süjé acc. pl. 189
sülénə part. praes. pass. 229
süli gen. sg. 86, 126, 178
svâiną nom. sg. 120, 157
svâińə nom. sg. 84, 116
svâinə nom.-acc. pl. 175
svárcěk nom. sg. 46, 62

svaịtójə 3 sg. praes. 45, 210
vă svaịtónə loc. sg. 87, 230
svaịťórťə nom.-acc. pl. 49, 166
svątáịńə nom. sg. 84, 149
sveckómə instr. plur. 47, 82, 108, 137, 176, 240
svécněk nom. sg. 144
svéćə nom. sg. 35, 89, 101, 115, 140
svécə acc. sg. 116
svécə nom.-acc. pl. 90
svéćər 154
svengli nom. pl. 182
svétět inf. 225
svétə 3 sg. praes. 101, 211
svíknə 3 sg. praes. 231
svíkěn, sviknáị-mə 2 sg. imper. 219
svicí 3 sg. aor. 231
svórět inf. 46, 84, 94, 106, 225
svórə 3 sg. praes. 212
svòrətó-sə 3 du. praes. 216
svorącə part. praes. act. 218
svorkó, svórkə, nom. sg. 65, 84, 170
(vă)səmarćónə subst. verb. acc. sg. 62
šťod nom. sg. 34, 93
šonŭ nom. sg. 34, 87, 125, 140, 148, 159
šoró nom. sg. 133
šorăị gen. sg. 121
šorăị nom.-acc. pl. 171, 174
šot nom. sg. 83
(nò) svətė loc. sg. 84, 121, 163
šǫtŭ nom. sg. 83, 125
šǫtə adi. nom. sg. masc. 38 83
šáprəv adi. nom. sg. masc. 194
šinťáị nom. sg. fem. 180
šińót inf. 128, 223
šipeláị nom. sg. fem. 179
šriv́ót inf. 128, 223
šümóị nom.-acc. pl. 171, 174
tabaťáị nom. sg. fem. 179
taịdó gen. sg. 160
taịxăm adv. (instr. sg.) 51, 57, 74, 125, 198
taleré acc. pl. 167
tarí, taráị 56, 98, 203
(să) taráịmə instr. 56, 203, 240
tarijanócə num. coll. 206
tárə 3 sing. praes. 52, 59
táụcnə adi. nom. sg. 73, 86, 193
táụcə 3 sg. praes. 90, 211
taụcénə part. praet. pass. 229
tåcdịkə nom. sg. 53, 144
tåị, -tə pron. pers. nom. sg. 47, 86, 186, 233, 236, 244
tibé || *tíbə* gen. acc. dat. sg. 186, 239
tą, -tə acc. sg. 38, 186, 239
(să) təbǫ̆ instr. sg. 114, 186
tăịcə 3 sg. praes. 212, 236
tăkəc nom. sg. 52, 57, 73, 91, 134, 147
tăkət inf. 52, 86, 136, 224
tål nom. sg. 48, 70, 86, 105
(və) tåịlé loc. sg. 48, 70, 121, 163
táụct inf. 64, 221
tăụcə, táụcí-sə (túcə tucí-sə) 3 sg. praes. 64
táụcăl-sə praeter. sg. 64, 98, 139, 221, 233
tăụknə 3 sg. praes. 64
tăụstə (tústə) adi. nom. sg. 64, 86
tągnǫ̆t inf. 118, 223
tągnə 3 sg. praes. 34, 38, 75, 105, 208
tąglŭ nom. sg. 75, 151
tąsťŭ adv. 38, 88, 127, 197
teplŭ nom. sg. 32, 88, 113, 151, 197
tėplə adi. nom. sg. 196

tilą nom. sg. 32, 94. 157
tilątái̯ nom.-acc. dual. 183
tilą́cə adi. nom. sg. 192
tipst, tist inf. 221
tìtəną́ nom. sg. 157
tok adv. 238
tóm adv. 243
torcái̯ nom. plur. 164
tornái̯ľə nom. sg. 62, 120
tòrnai̯lé nom.-acc. plur. 62, 175
(*vå*) *tórnə* loc. sg. 163
tőrə num. 54, 130, 205
tǫ pron. nom. sg. masc. 39, 189
to nom. sg. fem. 160, 190
tü nom. sg. neutr. 190, 240
tüg, -tĕg gen. sg. masc. neutr. 190, 241, 242
tüj gen. sg. fem. 190
tǫ acc. sg. fem. 190
(zo)tű acc. sg. neutr. 242
tǫcó nom. sg. 37, 86, 90, 107, 133
(*püd*)*tǫ̃cə* instr. sg. 38, 173, 240
tǫcé nom.-acc. pl. 123, 175
trai̯nóctə, (*trái̯nəcté*) num. 57, 100, 108, 203, 204
trài̯nədíst num. 57, 109, 127
(*kå*) *trái̯və* dat. sg. 171
tråst nom. sg. 51, 54, 57, 105, 155, 177
tråstái̯ nom. pl. 53, 57, 124, 179
tråstái̯nə nom. sg. 45, 53, 150
tråstínəc nom. sg. 147
tråstínĕk nom. sg. 54, 144
trąsínə nom. sg. 141, 230
trą́sə (*trąsí-sə*) 3 sg. praes. 38, 94, 139, 207.
trébə nom. acc. plur. 94, 174
trepói̯ nom. acc. pl. 174
tribái̯kə nom. sg. 66, 82, 144
tribə 3 sg. praes. 66, 212
trítə num. 32, 205
trítĕg gen. sg. 205, 242
trǫ̃bə nom. sg. 80, 115, 170
trǫ̃bə 3 sg. praes. 212
tücái̯kə nom. sg. 144
tűcə 3 sg. praes. 211
tüďái̯ nom. sg. 156, 179
tüďăv acc. sg. fem. 180
tűďə adv. 77, 238
tüj pron. poss. nom. sg. masc. 42, 83, 188
tűjə nom. sg. fem. 83, 188
tüji nom. sg. neutr. 83, 114, 188
tüją́ acc. sg. fen. 188
tűjĕm loc. sg. masc-neutr. 188
tűjə loc. sg. fen. 188
tüjé, (no)tűjə acc. pl. 188 239
ťagli nom. pl. masc. 182
ťái̯pə 3 sg. praes. 76, 211, 212
ťai̯pą́cə pat. praes. act. 218
ťái̯pəc nom. sg, 49, 61, 77, 83, 106, 147
ťái̯pəl praet. sg. 77, 234
ťái̯sə nom. sg. 76, 115
ťau̯xór nom. sg. 74, 77, 79, 119, 154
ťàu̯xərnái̯ćə nom. sg. 77, 137, 146
ťáu̯rą nom. sg. 116, 157
ťərątái̯ nom.-acc. du. 50, 78, 108, 124, 183
ťau̯rín nom. sing. 156
ťau̯răi̯ nom. acc. pl. fem. 174
ťàu̯rəcé ťərai̯cé nom.-acc. pl. 77, 89, 175
ťáu̯rəpótkə nom. sg. 44, 77, 109
ťau̯sót inf. 77, 127, 223
ťau̯sól praet. sg. 234

ťau̯tái̯t inf. 77, 127, 139, 225
ťáu̯tĕs 2 sg. praes. 139, 212, 215
ťáu̯tə 3 sg. praes. 212, 236
ťau̯tăl praet. sg. 118, 234
ťàu̯təlái̯ praet. pl. 234
ťămə nom. sg. 52, 59, 87
ťănťə adi. nom. sg. masc. 51 59, 159
ťėd(ə) adv. 58, 69, 77, 238
ťėnąʒ nom. sg. 38, 53, 54, 58, 74, 77, 90, 154
ťėnąʒə gen.-acc sg. 160
ťėnąʒə, ťėnąʒái̯ nom.-acc. pl. 90, 166, 167
ťėnązə adi. nom. sg. masc. 192
ťênąďái̯ńə nom. sg. 31, 54, 48, 58, 77, 110, 121, 150
ťėsín nom. sg. 58, 77, 148
ťórdə adi. masc. 63, 70, 83, 192
ťordésə adi. compar. 63, 83, 97, 196
ťostŭ nom. sg. 34, 86, 87, 125, 159
ťölăt nom. sing. 150
ťölŭ nom. sg. 42, 76, 125
ťŏ́lə nom. acc. pl. 119, 161, 167
ťönăi̯ nom. sg. 43, 47, 76, 86, 107, 155
ťönvái̯ćə nom. sg. 145
ťŏ́nər nom. sg. 42, 76, 134, 154
ťörái̯stə nom. sg. 43, 99, 108, 151
ťörăi̯(t)cə nom. sg. 89, 100, 147
ťörái̯(t)cə nom.-acc. pl. 167
ťörăi̯tə nom. sg. 43, 76, 150, 159, 163
ťŏ́rəc nom. sg. 134, 146
ťŏ́skə nom. sg. 92, 70, 76, 120
ťŏ́skǫ acc. sg. 43, 76
ťŏ́sə nom. sg. 42, 76, 85, 132, 140
ťötăi̯ nom. sg. 171
ťötvói̯ nom.-acc. pl. 153, 175
ťötó, ťŏ́tə nom. sg. 43, 153
ťŏ́skə nom. sg. 73, 142
ťŏ́zə nom. sg. 42, 86
ťözăi̯ nom.-acc. plur. 107, 122, 174
ťübălkə nom. sg. 48, 76, 108, 142
ťübălə nom. sg. 48, 76, 120
ťŭ́lnə adi. nom. sg. 76, 193
ťüľónə nom. sg. 34, 76, 93, 148
ťüľonái̯ nom.-acc. dual. 124, 184
ťün nom. sg. 42, 76, 105
ťŭ́nə nom. acc. pl. 167
ťŭ́nĕk nom. sg. 120, 144
ťünái̯ťə nom.-acc. plur. 77, 144, 166
ťŭ́nsťə adi nom. sg. 195
ťŭ́nəc nom. sg. 134
ťüpái̯ćə nom. sg. 76, 145
ťüprái̯və nom. sg. 45, 76, 108, 121, 153
ťŭ́pə nom. sg. 42, 76
(pöl)ťŭ́pə gen. sg. 132, 170, 204
ťüsái̯stə nom. sg. 45, 76, 99, 151
ťŭ́skə nom. sg. 73
ťüsťái̯ nom acc. pl. 174
ťüst nom. sg. 42, 70, 76, 105, 155, 176
ťüstái̯ nom.-acc. pl. 124, 179
ťüstrái̯və nom. sg. 76, 153
ťŭ́təlnái̯ćə nom. sg. 61, 146
ťüťăl nom. sg. 42, 51, 59, 76, 87, 113, 152
ťüzăn adi. 126, 148
ťŭ́zə nom. sg. 42, 76, 119
ťŭ́zə adi. nom. sg. 76, 192
vai̯dlăi̯ nom. acc.-plur. 47, 82, 93, 97, 122, 174

vaiʒěs 2 sg. praes. 213, 215
vaiʒə 3 sg. praes. 212
vaiʒ 2 sg. inper. 74, 220
vaiʒəl praet. sg. 36, 87, 105, 234
vaixăr nom. sg. 45, 51, 57, 74, 126
vainə nom. sg. 45, 114, 148, 161
vainájćə nom. sg. 82, 146
vaikə nom. sg. 10
(priťə) vaiťai gen. sg. 170, 242
(kå)vaiťə dat. sg. 172
(vå)vaiťə loc. sg. 173
vaiťai nom.-acc. pl. 174
(kå) vaikəm dat. pl. 176
vărbə nom. sg. 62, 116
varbói nom.-acc. pl. 122, 174
varą acc. sg. 173
vardót inf. 237
várdə 3 sg. praes. 236, 237
vardól praet. sg. 237, 238
varx nom. sg. 62, 75, 82
várxnə adi. masc. 62, 75
várxnəmə dat. sg. masc. i neutr. 200
vărxüvótə adi. nom. sg. masc. 62, 195
vársək nom. sg. 62, 82
varťăv acc. sg. 180
varti nom. pl. masc. 182
vártət inf. 224
vártə varti-sə 3 sg. praes. 62, 69, 70, 211, 212
vas nom. sg. 58, 73, 82, 105, 155, 177, 239
vasi gen. sg. 82, 126, 178
vącět inf. 69, 85, 225
vącə 3 sg. praes. 211
vaucénə part. praet. pass. 229
vąjə vájə nom. sg. 50, 85
vąjéfkə nom. sg. 33, 107, 143
vąsnénə adi. nom. sg. 194
vąsnə nom. sg. 85, 86, 114
vauxü nom. sg. 50, 78, 85
vąsésə nom. pl. 157, 184
vąsái nom. acc. dual. 124, 184
vąstə nom.-acc. pl. 50, 85, 115, 167
vązdə nom. sg. 31, 85, 105, 115
vå (və) praep. 36, 62, 108, 132, 163, 173, 187
văbět inf. 57, 136, 222
våbój num. 96, 114
våbójə num. nom. pl. 84
våbůjěx gen. plur. 40
vübé, (nò)-vəbé nom. acc. du. 35, 44, 65, 84, 92, 114, 125
vădə nom. sg. 40, 70, 132
(vă)-vədǫ̆, (vă)-vådǫ̆ acc. sg. 37, 109, 121, 172, 173, 241
vå vŭdə loc. sg. 36, 40, 70, 108, 132, 173
vădnə adi. 98, 193
vådůl nom. sg. 76, 84, 155
vągórd nom. sg. 41, 64, 84, 113, 243
(vå)vągərd acc. sg. 241
våxŏtnə adi. nom. sg. 98
våxŏtǫ acc. sg. 37, 78, 84, 150
våknińěk nom. sg. 144
våknů nom. sg. 40, 75, 84, 113, 148
våknó gen. sg. 113, 161
văknə nom.-acc. pl. 107, 120
våkórst adv. 41, 62, 74, 84, 124, 171, 242
văkərstnájćə nom. sg. 98, 146
vål nom. sg. 40, 80, 104
våló gen. sg. 113, 161
vålůvə vălə nom. pl. 34, 40, 82, 107, 165
vălět inf. 222, 241
vålájtə part. praet. pass. 227

vålǘvə adi. nom. sg. 194
vålüzénə part. praet. pass. 228
vǎlək nom. sg. 134
våmą́cĕt inf. 54, 225
vǎməknǫ̆t (vəmåknǫ̆t) inf. 118, 225
vån pron. nom. sg. masc. 40, 70, 84, 189, 235
vǎnə nom. sg. fem. 189
-jĕg, -nĕg gen. sg. masc. neutr. 189
-mə dat. sg. 185, 189
(sǎ)-nĕm instr. sg. masc. neutr. 189
vünái̯ pron. nom. plur. 41, 70, 84, 114, 189
(kå) nai̯mó dat. du. 189
vånái̯ adv. 50, 162
vånái̯dĕt inf. 225
vånóm adv. 114, 238
vǎnə adv. 52, 163
våpáu̯stə 3 sg. praes. 241
våpóst-sə infin. 139, 221
vǎpodénə part. praet. pass. 228, 235
vǎpək adv. 41, 84
vǎrət inf. 40, 84, 136, 224
vǎrə, vǘrə 3 sg. praes. 40, 41, 84, 209, 210
vårónə part. praet. pass. 137, 227
vås nom. sg. 51, 57, 74, 80, 92, 105, 155, 177
våsái̯ nom. plur. 45, 123, 179
våsk̦ nom. sg. 40, 105
våsťái̯ gen. sg. 123, 161, 169
vǎslə nom. sg. 40
vǎsmə num. 40, 84, 135, 205
vǎsnə adi. 100
våsódĕt inf. 54, 69, 241
vəsodénə part. praet. pass. 30, 109
våst inf. 222
vǎm(ə) 2 sg. imper 136, 219
våstrǘgə nom. sg. 40, 84, 113, 120
våstrǘv nom. sg. 40, 80, 84, 126
våstrǘvə gen. sg. 160
(kə) våstrǘvə dat. sg. 162
våstəknǫ̆t inf. 223
vǎstəcénə part. praet. pass. 228
vǎstət inf. 57
våstólə praet. pl. fem. 234
våstónə subst. verb. 230
våsťǎn nom. sg. 148
vǎsə nom. sg. 40, 84, 132
vǎsət nom. sg. 100
vǎsə(t)cái̯ nom. plur. 106
våtǎi̯cə 3 sg. praes. 69
vǎtåknǫ̆t, vətåknǫ̆t inf. 69, 118, 223
vǎtĕn, våtǎi̯n nom. sg. 41, 84
(no) våtǎi̯ńə loc. sg. 164
våtrǘk nom. sg. 40, 86, 92, 97, 101, 126
våtrǘcə adi. nom. sg. 192, 199
våtrǘcək nom. sg. 40, 101, 107, 142
våťǘ nom. sg. 40, 42, 84, 182
vücésə nom. plur. 32, 41, 107, 117, 157, 184
vücái̯ nom.-acc. dual. 41, 45, 84, 124, 184
(så) vücái̯mə instr. dual. masc. 184
vǎu̯ckə, vúckə nom. sg. 64, 71
vǎu̯k, vuk nom. sg. 64, 71
våu̯nénə adi. 194
våu̯nó nom. sg. 64, 133, 140, 147, 180
våvǎdə nom. sg. 40, 158
vǎvĕt inf. 222
våvai̯tə part. praet. pass. 226
våvlǎct inf. 117, 221
våvǘćə nom. sg. 41, 100, 147, 158
våz nom. sg. 40, 105, 243
vǎzbĕt inf. 222
våzbalǎi̯-jĕg praet. pl. fem. 234
våzbái̯tə part. praet. pass. 45, 226

vǎzbáudět inf. 54, 225
vǎzbůst inf. 221
vǎzdénə subst. verb. 230
vǎzdevót-sə inf. 139, 223
vǎzdét-sə (*vǎzdət*) inf. 222, 224
vǎzdedą-sə 3 pl. praes. 217
vǎzdij-sə, vǎzdəj-sə imper. 2 sg. 36, 139, 219
vǎzdónə part. praet. pass. 87, 227
vǎzdəláj-sə praet. masc. plur. 139, 234
vüzdajbón(ə) part. praet. pass. 77
vüzdájbə 3 sg. praes. 77
vǎzlnət inf. 223
vǎzln 2 sg. imper. 219
vǎzlět inf. 46, 106, 222
vǎzlónə part. praet. pass. 227
vǎznósət inf. 224
vǎznósə 3 sg. praes. 210
vǎžǫl praeter. sg. 38, 87, 102, 234
vǎzqláj, vəzqláj praet. pl. 45, 102, 108, 234, 237
vǎžǫtə part. praet. pass. 226
vǎzą 3 sg. aor. 231
vǎm 2 sg. imp. 219
vǎztągnǫt, vəztągnǫt inf. 118, 223, 243
vǎztągnə 3 sg. praes. 243
vǎstrást inf. 117, 221, 243
vǎzvájmə nom. sg. 141, 159
vǎzvójət inf. 69, 89, 101, 243
vǎzvůdět inf. 41, 54, 69, 108, 225
vǎzvǫzónə part. praet. pass. 81, 227, 237
vécněk nom. sg. 120, 144
vécənə subst. verb. 230
vedącə part. praes. act. 218
vedrů nom. sg. 82, 159, 242
véxvə nom. sg. 153
véxvə nom.-acc. plur. 75
(vå) vélťə loc. sg. 163
vénsťə adj. 1, 49, 106, 185
vérnə adi. nom. sg. masc. 35, 193
veslů nom. sg. 113, 115
vètərnájćə nom. sg. 99, 102, 137, 146
vèjącə part. praes. act. 218
věrďət inf. 224
vérďój-jěg 2 sg. imper. 219
vèrgnǫt inf. 223
vès pron. nom. sg. masc. 92, 191
vèsí pron. nom. sg. neutr. 60, 92, 114, 191
věsěg gen. sg. 60, 92, 191
vèsą acc. sg. fem. 60, 92, 191
vèsáj nom. pl. 60, 92, 114, 191
vèsím (*věsěm*) dat. pl. 60, 92, 191
vèšóťə pron. nom. sg. 60, 92, 191
vèšókəg gen. sg. 60, 92, 191
vèz- 85, 241
vězdə adv. 60, 238
vèzďájbə 3 sg. praes. 211, 241
vèzďajbénə part. praet. pass. 228
vèzvǫzónə part. praet. pass. 241
vicér nom. sg. 33, 90, 107, 126, 153
vicérə nom. sg. 33, 120
vicérą acc. sg. 32, 33, 37, 90, 107, 172
vídə 3 sg. praes. 207
vijącə part. praes. act. masc. 37
vijąćə part. praes. act. fem. 36,
vílə adv. 32, 198, 240, 244
vílťə adv. 44, 77, 198
vílťə adi. nom. sg. masc. 32, 195, 199

vílkə adi. nom. sg. fem. 195, 199
vílkǫ acc. sg. 201
vílcə nom. plur. masc. 201
vílťə nom.-acc. pl. fem. 201, 202
vílkə nom.-acc. pl. neutr. 202
vípər nom. sg. 56, 98
vìstərâi̯cə nom. sing. 85, 99, 137
víznə adi. nom.-acc. pl. fem. 201
vizt inf. 69, 221
vízə 3 sg. praes. 236
vízə 2 sg. imper. 136, 219
vizénə part. praet. pass. 88, 228
vízə nom. sg. 32, 91, 119
(*vèz*) *vízə* gen. sg. 171, 241
(*vå*) *vízə* loc. sg. 138, 174
vizé nom.-acc. pl. 123, 175
vlăčět inf. 225
vlăckə nom. sg. 143
vlåct inf. 220
vlăcə 3 sg. praes. 63, 211
vlåcénə part. praet. pass. 67, 229
vlåk nom. sg. 67, 80
vlås nom. sg. 67
vlåsâi̯ (*vlăsə*) nom.-acc. pl. 67, 123, 138
vlăsə instr. pl. 169, 240
vlåstâi̯skə nom.-acc. pl. 147, 168
voi̯ praep. 47, 243
vói̯bět inf. 222
voi̯bâi̯tə part. praet. pass. 226
voi̯bůst inf. 221
voi̯códět inf. 225
voi̯délět inf. 243, 225
(*kå*) *voi̯dóńə* dat. sg. 87, 242
(*kå*) *voi̯gərníńə* subst. verb. dat. sg. 230
vòi̯gəsénə part. praet. pass. 228
vòi̯jədónə part. praet. pass. 227, 235
vói̯knǫt inf. 223
vói̯knə 3 sg. praes. 70, 208, *(joz)voi̯k* 1 sg. aor. 231
voi̯lâi̯tə part. praet. pass. 227
voi̯mą nom. sg. 120, 157
voi̯métət inf. 223
vòi̯meténə part. praet. pass. 228
vòi̯nai̯dăl praet. sg. 235
vòi̯pau̯sténə part. praet. pass. 99, 228
vói̯pět inf. 93, 222, 236, 237
vói̯pěj 2 sg. imper. 96, 219
voi̯pål praet. sg. 234
voi̯plăvə 3 sg. praes. 243
vòi̯plåvénə, voi̯pləvénə part. praet. pass. 67, 229
voi̯provénə subst. verb. 230
vòi̯pücâi̯vət inf. 44, 90, 110, 224
voi̯pücai̯vónə part. praet. pass. 227
vòi̯pərén(ə) part. praet. pass. 229
vòi̯pətrón(ə) part. praet. pass. 227
vòi̯råvólə praet. sg. 234
vói̯rět inf. 49, 222, 243
voi̯ródə 3 sg. praes. 211
vói̯s adv. comp. 69
voi̯sédət inf. 221
vói̯sěk adv. 44, 47, 69, 116, 197
voi̯smórkət inf. 62, 224
vòi̯stəvénə subst. verb. 230
voi̯sůťə nom. sg. adi. 195, 198
(vüt)voi̯sůkəg 200
navói̯sə adi. superl. 31 69, 96, 196, 198
voi̯tązénə part. praet. pass. 228
voi̯vĕrďət inf. 224
voi̯vèrďónə 227 part. praet. pass. 227

voi̯víst inf. 117 221
voi̯vlăct inf. 117
voi̯vobăl praet. sg. 46, 110, 234
voi̯vobénə subst. verb. 230
voi̯zaránə subst. verb. 230
voi̯zdřəl praet. sg. 234
voi̯zərénə part. praet. pass. 238
vojó nom. sg. 47, 48, 80, 141
vójə 3 sg. praes. 48, 209
vòi̯adón(ə) part. praet. pass. 48
vóľə 3 sg. praes. 210
vom pron. dat. sg. 187
vómə instr. sg. 187
vórblĕk nom. sg. 65, 80, 143,
vórblə nom. acc. pl. 167
vórĕt inf. 46, 106, 225
vórə 3 sg. praes. 212
vórą 3 pl. praes. 213, 217
vor 2 sg. imper. 219
voránə part. praet. pass. 229
vornó nom. sg. 64. 71, 107, 133
vornǫ̆ acc. sg. 64, 172
vornăi̯ nom.-acc. pl. 122, 174
vortái̯dlə nom. sg. 64, 97, 151 159
vórtə nom.-acc. plur. 64, 115, 167
vósə pron. nom. sg. fem. 189
vózə 3 sg. praes. 212
vöbortái̯t-sə inf. 225
vöbřózət inf. 93, 223
vöbřəzónə part. praet. pass. 93
vŏkrəst inf. 221
vökrodénə part. praet. pass. 228
vökrŭpĕt inf. 225
vörǫ̆bĕt inf. 225
vǫbăl nom. sing. 51, 57, 85, 152
vǫbŏrək nom. sg. 37, 43, 58, 85, 107
vǫďĕl nom. sg. 37, 56, 58, 85, 98, 126, 154, 177
vǫďŏr, vǫďŭr nom. sg. 43, 76, 85, 126, 154
vǫďŏřǫtə nom. acc. pl. 93, 157, 184
vǫglái̯, vǫglé nom.-acc. pl. 85 123, 124, 167, 177
vǫ̆kərb nom. sg. 65
vǫs nom. sg. 85
(no) vǫ̆sə loc. sg. 163
(no) vǫ̆sə acc. pl. 239
vôsənái̯ćə nom. sg. 85
vǫ̆sət inf. 85, 224
vósójə 3 sg. praes. 209
vǫsəjącə part. praes. act. 218
vǫ̆tək nom. sg. 85, 116
vǫzái̯ćə nom. sg. 85
vǫzăl nom. sing. 57, 126, 152
vǫzălə nom.-acc. pl. 85, 86
vǫzəlénə adi. nom. sg. masc. 109 194
vrexái̯ || *vréxə* acc. pl. 166
vrisái̯ťə nom.-acc. pl. 65, 166
vriténə nom. sg. 32, 66, 69, 117, 148
vriténə nom.-acc. plur. 120, 167
vründi nom. plur. 182
vüb praep. 241
vübésĕt inf. 35, 224, 225
vübésə 3 sg. praes. 41, 212
vübəsál-sə praet. sg. 234
vübəsén(ə) part. praet. pass. 91, 229, 238, 244
vübəsón(ə) part. praet. pass. 227
vübĕt inf. 41, 46, 82, 106, 222
vübóvə 3 sg. praes. 41, 212
vübrăjə 3 sg. praes. 85
vübrăi̯tə part. praet. pass 227

vübŕózət inf. 241
vübŕəzónə part. praet. pass. 138, 227, 237
vübərtăl-sə praet. sg. 234, 241
vüb́ód nom. sg. 81, 113
vűćą nom. sg. 90, 175
vűćə adi. nom. sg. 90, 192, 193
vűćə nom. sg. 40, 80, 84, 89, 132
vücé, vűćə nom.-acc. plur. 40, 55, 89, 175
vüd praep. 238
vüdénə nom. sg. 85, 89, 141
vüďěn nom. sg. 56, 58, 73, 84, 98, 113, 154
vűdrət inf. 224
vüklíp nom. sg. 74, 84, 113, 155
vükǫ̑sə 3 sg. praes. 41, 84, 243
vükǫ̑sónə part. praet. pass. 227
vűlsə nom. sg. 41, 84, 91, 119
vülsé nom.-acc. pl. 123, 175
vűľə nom. sg. 40, 80, 93, 119
(så) vűlə instr. sg. 38, 173, 241
vümauŕónə adi. nom. sg. 243
vündi̯ćə nom. sg. 41, 84, 96
vüńójə 3 sg. praes. 210
vüńojącə part. praet. act. 218
vűńə nom. sg. 41, 87
vüřăl nom. sg. 41, 43, 59, 84, 93, 152
vüs nom. sg. 41, 73, 84, 154
vüsai̯pái̯t-sə inf. 225
vüsdi̯pətó-sə 3 du. praes. 216
vüsdi̯p 2 sg. imper. 219
vüsmərű num. 41, 109, 129, 206
vüstăucə 3 sg. praes. 243
vüsťăn nom. sg. 41, 84, 87, 126
vűsťən nom. sg. 36
vűsəct 221
vűsəm num. 41, 56, 84, 98, 203
vüsəmdišǫ̑t num. 118, 204
vüsəmnocti num. 100, 203
vüsəmnədist num. 203
vüt praep. 41, 241
vütićénə part. praes. pass. 228
vütkǫ̑d adv. 114, 238
vütməknǫ̑t inf. 41, 85, 118, 223, 241
vütǒr(ə) 2 sg. imper. 83, 219
vütǫ̑d adv. 100, 114, 238
vütťái̯dnə 3 sg. praes. 241
vütədójěmə 1 plur. praes. 34, 85, 95, 209, 216
vütədój-nəm 2 sg. imper. 185, 187, 219
vüvásnə adi. nom. sg. 193
vű(v)əs nom. sg. 41, 61, 81, 106
vüz praep. 243
vüzárət inf. 59
vüzarái̯-sə 2 sg. imper. 219
(no)vüzarénə subst. verb. acc. sg. 230
vüzáz 2 sg. imper. 219
vűzět inf. 41, 69, 136, 225
vüzlűmět inf. 243
vüzmésət inf. 243
vüzməsénə part. praet. pass. 229
vüzstrəľónə part. praet. pass. 41, 230
vəbortái̯t-sə inf. 64, 108, 139, 225
vəkrodénə part. praet. pass. 30, 109
vəstăknǫ̑t inf. 118
vəvauzdénə subst. verb. 99
vótər nom. sg. 34, 56, 81, 98, 102, 154
(vå)vétrə loc. sg. 35, 36, 82, 138, 163
vǫ̑zət inf. 38, 81, 223
vǫ̑zə 3 sg. praes. 210
vǫ̑zónə part. praet. pass. 137, 227

zái̯də zai̯dái̯ nom.-acc. plur. 115, 166
zai̯mnū́ adv. 126
zái̯mnə adi. nom. sg. 193
zai̯mnésə adi. comp. 97, 196
zái̯mə nom. sg. 44, 88, 115
(*vå*) *zái̯mə* loc. sg. 36, 82, 88, 108, 116, 173
zai̯ḿónə nom. sing. 85-86
zai̯tū́ nom. sing. 91, 125
zai̯tó gen. sg. 121, 160
(*vå*) *zái̯tə* loc. sg. 163
zai̯tái̯nə nom. sg. 150
zaivā̆tək nom. sg. 40, 51, 58, 107, 142
zái̯və adi. nom. sg. 194
zái̯və 3 sg. praes. 207
zái̯vət nom. sg. 44, 91, 116
(*vüd*)*zai̯vā̆tə* gen. sg. 117, 160
zanái̯ nom.-acc. pl. 155, 179
zanísnə adi. nom.-acc. plur. neutr. 202
zárət inf. 36, 52, 59, 88, 106, 136, 224
zarą́ 1 sg. praes. 37, 52, 59, 135, 213, 215
zárĕs 2 sg. praes. 135, 212, 215
zárə 3 sg. praes. 212
zárə 2 sg. imper. 136, 219, 244
záŕəl praet. 36, 52, 93, 105, 136, 234
zaŕódlə nom. sg. 34, 53, 59, 93, 97, 151
zau̯k nom. sg. 91
závət inf. 52, 91, 136, 223
závə 3 sg. praes. 52, 59
zavą́cə part. praes. act. 218
zázət inf. 223
zázə 3 sg. praes. 207, 223, 227
zazā̆l-jĕg praet. sg. 234
zazą́cə part. praes. act. 217
zazónə part. praes. pass. 227, 236
zā̆glə adi. nom. sg. 196
zā̆gəvái̯ćə 146
zåi̯bí-sə 3 sg. praes. 139, 209
zåi̯b 2 sg. imper. 219
zā̆i̯pkə nom. sg. 47, 86, 120, 172
zā̆u̯knə 3 sg. praes. 64, 91, 209
ząt nom. sg. 88
ząt̆ĕk nom. sg. 89, 143
zelǭd nom. sg. 32, 37, 91, 155, 177
zelǭdə nom. acc. pl. 179
zénə nom. sg. 32, 91, 132,
zénə nom.-acc. pl. 138, 174
zevórnək nom. sg. 51, 58, 64
zevornťū́və nom. pl. 165
zévə 3 sg. praes. 88, 210
ziľozénə adi. masc. 35, 110
ziľozū́ nom. sg. 32, 34, 93, 110, 127
zíľə nom. sg. 93
zímnĕk nom. sg. 144
zímnə adi. 135
zíḿə nom. sg. 32, 81, 95, 132
(*ai̯*)*zímə* gen. sg. 132, 171
(*kå*) *zimái̯* dat. sg. 113, 172
zimą́ acc. sg. 37, 82, 122, 172, 242
(*püd*) *zimą́* instr. sg. 113, 173
(*no*)-*zímə* loc. sg. 132, 174, 239
zínə 3 sg. praes. 88, 135
zínə 2 sg. imper. 136, 219
zlā̆tə gen. sg. 67
znojémnə adi. nom. sg. masc. 33, 95
znot inf. 85, 222
znójĕs, *znojís-mə* 2 sg. praes. 34, 74, 92, 96, 139, 186, 209, 215
znójə 3 sg. praes. 96, 209

zo praep. 242
zobăl-sə praet. sg. 80
zòblǫ̨dăl praet. sg. 46, 118, 234
zòblǫ̨dénə part. praet. pass. 229
zobó nom. sg. 30, 91, 106
zobóị̂ nom.-acc. plur. 47, 122, 138, 174
zodàrəjącə part. praes. act. 46, 95, 109, 218
zodîjə 3 sg. praes. 35
zòdüstáịvə adi. nom. sg. 194
zògəváị̂cə nom. sg. 91
zojáutrə adv. 95
zojąc nom. sg. 86, 96,
zojącə nom.-acc. pl. 117, 167
zojącťə acc. pl. 166
zolüzə 3 sg. praes. 211, 242
zòlüzénə part. praet. pass. 228
zòmåcénə subst. verb. 230
zòmåknǫ̨t inf. 57, 58, 80, 118, 225, 242
zomăknə 3 sg. praes. 208
zòməcénə part. praet. pass. 58, 80, 90, 109, 228
zomórtə part. praet. pass. 63
zopáị̂tə subst. verb. 141
zopáị̂ťə nom. sg. 77, 143
zópkə nom. sg. 80, 120
zòsvəténə part. praet. pass. 229
zòtəťůl 152
zòvaụsnáị̂cə nom. sg. 146
zovǫ̨zə 3 sg. praes. 209
zovoịnáị̂ťə acc. pl. 166
zöri nom. sg. 86, 169
(*və*) *zöřăx* loc. pl. 93, 113, 169
zǫ̨b nom. sg. 36, 80, 86, 104, 140
zǫ̨bə, zǫ̨bóị̂ nom.-acc. pl. 36, 49, 106, 123, 138, 166
zǫ̨dlů nom. sg. 38, 39, 91, 107, 125, 151
zribaị̂cə nom. sg. 66, 145
zríbə zríbą nom. sg. 39, 66, 82, 91, 106, 116, 157
zríbəc nom. sg. 66, 146
zvánə 3 sg. praes. 52, 59, 135 212
zvenů nom. sg. 182
zvenésə nom.-acc. plur. 117, 158, 184
zůnə 3 sg. praes. 42, 83, 135 211
zůvə 3 sg. praes. 34, 42, 82, 86, 105, 135, 207
żornů nom. sg. 63, 87, 125, 148
żórnə gen. sg. 114, 241
żórnə nom.-acc. plur. 115 167